

Antti Parpola

Neuvotellaan

• VUOSISADAN LIITTO •

NEUVOTELLAAN

Vuosisadan liitto

SISÄLLYS

Lukijalle	7
Puheenjohtajan tervehdys	9
Sadan vuoden helminauha	11

Osa I Vailla oikeuksia

Alussa oli inflaatio	15
Pudotus korkealta	15
■ ■ Puheenjohtaja Harald Dalström Perustajat	31, 32
Pitkä mutta kapea leipä	35
■ ”Att ordna sin ekonomi”	38
Patriarkaalista edunvalvontaa	42
■ ■ ■ Puheenjohtaja Zachris Castrén Avustettuna hautaan Kansainväliset yhteydet, osa I	47, 48, 51

Taistelevan keskusliiton synty	53
Etujärjestöjen yhteiskunta	53
■ ■ Sihteeri Eino Waronen Puheenjohtaja Knut Furuhjelm	61, 63
”Kuinka suuressa kuopassa ollaan?”	65
■ ■ ■ Puheenjohtaja Alex Danielson Puheenjohtaja Akseli Linnavuori Pieni kömmähdys	68, 73, 75

Neuvotteluosapuolena	83
Jokavuotinen työtaistelu	83
■ Puheenjohtaja Eero Rönkä	89
Eheytytys ja hajaannus	90
■ ■ Eläke Puheenjohtaja Urpo Ryönänkoski	92, 97

Osa II Kunnallinen virkamiesarmeija

Uusi todellisuus	103
Pettymysten sopimukset	103
■ ■ Toiminnanjohtaja Eero Kantola Puheenjohtaja Juhani Tuominen	107, 110
Jälkeen jääneet	110
■ Koulutukset	112
Ongelmallinen kasvu	115
■ ■ Oma äänenkannattaja Puheenjohtaja Henrik Boehm	118, 123

Vaatimukset kasvavat	125
Lakkoon	125
Ansiokehitys ylös!	133
Palvelukulttuuriin	135
■ ■ ”Kirkon toiminnalle vieras kylkiäinen” Puheenjohtaja Taisto Mursula	136, 139

Osa III Kun perustukset järkkyvät

Romahdus	145
Irtiotto vanhasta	145
Lama ja konkurssi	150
Uusi alku	155
■ Puheenjohtaja Katriina Perkkä-Jortikka	160

Tavoitteena työelämän inhimillistäminen	165
Työ ja työttömyys	165
■ Vaikea viestintä, tuloksellinen tutkimus	172
Toive paremmasta	172

Liudentuva kuntasektori	179
Vanha KVL, nuori Jyty	179
■ ■ ■ Järjestäytyneen turva Puheenjohtaja Markku Jalonen Strategisesti	180, 184, 185
Palvelut, rakenteet ja uudistukset	191
■ ■ Puheenjohtaja Merja Ailus Kansainväliset yhteydet, osa II	192, 198

Quo vadis?	205
■ Puheenjohtaja Maija Pihlajamäki	207

Sammandrag	214
Viitteet	226
Liitteet	241
Lähteet ja kirjallisuus	248
Henkilöhakemisto	251

Lukijalle

Suomalaisen ammattiyhdistysliikkeen historia on vakiintunut omaksi lajikseen historiantutkimuksen kentällä. Alan yleiseen historiatietoisuuteen nähden virkamiesliikkeen ja erityisesti kunta-alan virkamiesten ja työntekijöiden edunvalvonta on jäänyt yllättävän vähälle huomiolle. Kunnallisvirkamiesliiton historiasta on aiemmin julkaistu ainoastaan Sakari Talvitien kirjoittama tiivis teospari *Kehityspiirteitä Kunnallisvirkamiesliiton historiasta* (teokset julkaistu 1978 ja 1993).

Tämän kirjan tarkoitus on olla kokonaisesitys Kunnallisvirkamiesliiton historiasta, sen synnystä, kasvusta ja luonteen muuttumisesta. Liiton perustivat ensimmäisen maailmansodan synnyttämän inflaation seurauksena kunnallisvirkamiehet, jotka sotaa edeltäneissä oloissa olivat olleet melko tyytyväisiä palvelussuhteensa ehtoihin. Vaikka järjestäytymisen syy oli palkkatyytymättömyys, silti liiton toimintaa määrittä pitkään vanha virkamiesmentaliteetti. Liitolla on siis perustamisestaan lähtien ollut omanlaisensa identiteetti, joka on yhtäältä kiertynyt kunta-alan voimakkaana koettuun palkkatyytymättömyyteen ja toisaalta historiallista perua olevaan neuvottelevaan mentaliteettiin. Tämä kirja pyrkii ennen kaikkea kuvaamaan tämän identiteetin muotoutumista kunta-alan muutosten virrassa. Samalla kirja pyrkii piirtämään kuvan liiton toimintaympäristöstä, joka on ratkaisevasti vaikuttanut liiton ja sen jäsenten ratkaisuihin. Tätä kautta kirja on myös kuvaus suomalaisen hyvinvointivaltion rakentumisesta ja asteittaisesta muodonmuutoksesta.

Yleisesitys ei voi ottaa kantaa kaikkeen. Historiantutkimus on jo luonteensa vuoksi kysymyksenasettelua ja siitä johtuvaa rajausten tekoa, ja moni osa-alue liiton toiminnassa

ansaitsisi tässäkin kirjassa lisää palstatilaa. Esimerkiksi liiton neuvottelu- ja sopimustoiminnan kuvaus jää tässä kirjassa ohuemmaksi kuin moni olisi ehkä toivonut, ja myös liiton alue- ja paikallistoimintaa käsitellään niin ikään varsin lyhyesti. Jälkimmäisestä aiheesta on tosin kirjoitettu lukuisia historioita, joihin lukija voi halutessaan perehtyä. Kirjan lopusta löytyy lähdeluettelo tätä tarkoitusta varten.

Tämäkään kirja ei ole syntynyt umpiossa. Työn kuluessa on käyty lukuisia hedelmällisiä keskusteluja historiatoimikunnassa, johon kuuluivat puheenjohtajana toimineen viestintäjohtaja Kari Hietamäen lisäksi Rafael Myrsky ja Pekka Metsä. Kiitos yhteistyöstä! Lisäksi haluan esittää kiitokseni kaikille haastattelemilleni henkilöille, sekä myös kollegoilleni Laura Purolle, Mikko Laaksolle ja Veijo Åbergille arvokkaasta tuesta työn aikana. Lisäksi erityiskiitos Jyтын toimistovastaava Kirsti Rautavuorelle, joka auttoi tutkimuksen kuluessa kaikissa käytännön asioissa, ja kirjan taitosta vastanneelle graafikko Timo Setälälle.

Tämä kirja on kirjoitettu ennen kaikkea Jyтын jäsenille. Toivon, että kirja auttaa jytyläisiä ymmärtämään paremmin liittonsa toimintaa nopeasti muuttuvassa maailmassamme.

Katajanokalla 14.6.2018

Antti Parpola

Oy Spiritus Historiae Ab

Puheenjohtajan tervehdys

Ammattiliittojen historia Suomessa alkaa 1850-luvulta, kun eri käsityöläisammattaja edustava työväestö perusti omia liittojaan. Kuntien virkamiehet perustivat ensimmäisen liittonsa vasta Suomen itsenäistyttyä. Maassa jylläsi pitkään jatkunut inflaatio, yhteiskunta oli levoton ja virkamiehetkin ajautuivat elinoloissaan yhä ahtaammalle. Tarvittiin järjestäytymisen tuomaa neuvotteluvoimaa ja edunvalvontaa vaikeista ajoista selviämiseksi.

Ammattiyhdistysliikkeellä on ollut elintärkeä rooli työehtojen ja palkkojen kehittämisessä. Saavutettuihin asemiin ei voi jäädä lepäämään, vaan ammattiliiton merkitys on perusteltava myös työelämään tuleville uusille ikäluokille. Työpaikoille tulevien nuorten tiedot työmarkkinoista ja työelämään liittyvistä kysymyksistä ovat varsin hatarat.

Yhteinen haaste kaikille ammattiliitoille on se, että työelämäänsä aloittavat pitävät työelämän perusoikeuksia pysyvinä: Pidetään itsestään selvinä asioita, joiden saaminen henkilökohtaisesti sopimalla olisi käytännössä mahdotonta. Monet etuudet ovat pitkien ja sinnikkäiden neuvottelijoiden ja neuvottelujen tuloksia. Hyvinvointiyhteiskuntamme on suomalaisten yhdessä rakentama, ja siinä ammattijärjestöjen vaikutusvallalla on ollut keskeinen rooli viisipäiväisestä työviikosta vanhempainvapaaseen. Neuvotteluissa edelleen esillä ovat mm. työelämän oikeudenmukaisuus, palkkatasa-arvo ja naisten aseman parantaminen työmarkkinoilla.

Tämän kirjan mennessä painoon alkaa kunta-ala neuvotella siitä, mitä sopimuksia meillä on tulevien sote- ja maakuntauudistusten myötä. Kyse on siitä, ketkä ovat jatkossa

kunnalla töissä. Nyt jos koskaan meitä tarvitaan, sillä työelämän muutokset eivät vuosien varrella ole ainakaan vähentyneet.

100-vuotiaan liittomme matka läpi vuosien on ollut vaakaata ay-liikkeen tuulista huolimatta. Sitä se on jatkossakin. Meillä on vaikuttava menneisyys ja valoisa tulevaisuus.

Maija Pihlajamäki
Jytyn puheenjohtaja

Sadan vuoden helminauha

Eletyt sata vuotta liittomme historiassa ovat kuin helmiä kaulakorussa. Jokaiseen yksittäiseen helmeen sisältyy paitsi liiton historiaa myös yksittäisten jäsenten mielenkiintoisia elämäntarinoita. Heitä kaikkia on yhdistänyt kunnallisvirka-
miesläisyys sekä vuodesta 2005 alkaen jytyläisyys.

Menneet vuosikymmenet, liiton historia ja vahvuudet, ovat aarreaitta, josta on hyvä ammentaa voimaa tulevien vuosien edunvalvontapolulle. Kunnioitettavasta liiton menneisyydestä huolimatta katsomme kaikessa toiminnassamme tulevaisuuteen. Siksi Jyтын juhlavuoden slogan on ”Vaikuttava menneisyys – valoisa tulevaisuus”. Lähtökoh-
tana ovat yhteisesti hyväksytyt arvot, joihin kuuluvat jäsen-
lähtöinen ja osaava palvelu, yhteistyö, nykyaikaisuus sekä oikeudenmukaisuus.

Liiton edunvalvonnan tuloksellisuus mitataan joka päivä sen arvojen pohjalta tehdyn työn saavutusten mukaan. Tämän työn tekijöitä ovat kaikki jäsenemme tuhansilla eri työpaikoilla ja paikallisyhdistyksissä toimivat aktiivit sekä liiton palkatut työntekijät.

Jokaisella vuosikymmenellä on ollut omat haasteensa. Tu-
levaisuus on kuitenkin aina enemmän ja vähemmän salai-
suus, sillä varmaa on vain muutos. Tällä hetkellä
ammattiliittojen toimintaa haastavat ennen muuta niiden toi-
mintatavat, jotka kaikki eivät ole enää tätä päivää.

Ammattiliittojen toimintakenttä on tänä päivänä aiempaa
monimutkaisempi. Työn pirstoutuminen ja pätkätyöt ovat
mm. lisääntymässä. Ja samalla huoli siitä, elääkö työstä saa-
tavalla palkalla. Siksi selvää on, että työn muutokseen on

vastattava. Ja siksi ay-edunvalvontaa tarvitaan. Yksin ei ku-
kaan pärjää. Vain yhteiseen hiileen puhaltava jäsenistö ja
heidän edustajansa neuvottelupöydissä turvaavat parem-
man työelämän myös jatkossa. Sitä ei tee kukaan muu.

Tämä kirja on tuhansiin ja taas tuhansiin historian doku-
mentteihin perustuva tiivis tarina Suomen vanhimmasta
kunta-alan liitosta, joka on vuodesta 2005 alkaen vastannut
myös monista liiton yksityisen sektorin sopimusalojen edun-
valvonnasta.

Usein väitetään, että aika kultaa muistot. Ehkä niinkin.
Kultaisia muistojakin tarvitaan. Muistelua harjoitimme his-
toriatuomikunnan työskentelyyn osallistuneiden Pekka Met-
sän ja Rafael Myrskyn muistoja vuosikymmenten takaa
kuunnellen. Kiitos heille osallistumisesta ja talkootyöstä.

Oy Spiritus Historiae Ab:n tutkimuspäällikkö Antti Parpo-
lan kirjoittama teos on ensimmäinen liiton 100-vuotistaipa-
leelta tehty historiateos. Muutama pienempimuotoinen
historiikki matkan varrelta toki löytyy. Lämmin kiitos An-
ttille erinomaisesta työstä. Kiitos myös historiatuomikunnan
toimintaan panoksensa antaneelle Oy Spiritus Historiae
Ab:n Veijo Åbergille sekä kirjan graafisesta suunnittelusta
vastanneelle Timo Setälälle.

Historiateos puhukoon puolestaan!

Kari Hietamäki

Jyтын viestintäjohtaja, Jyty-lehden päätoimittaja

OSAI

Vailla oikeuksia

*Perunajono Helsingin kauppatorilla ensimmäisen maailmansodan aikaan.
Kuva: Helsingin kaupunginmuseo/ Ivan Timiriasev.*

”Nykyinen aika on yhteenliittymisen aika. Jos yksityisten jo säännöllistenkin olojen vallitessa on vaikea saada mielipiteensä voitolle, on tämä vielä enemmän laita nyt vallitsevissa poikkeusoloissa.”

Turun virkamiesyhdistyksen lähettämä kiertokirje 19.10.1918

Alussa oli inflaatio

PUDOTUS KORKEALTA

Inflaatio. Se nousi kuin itsestään, kohoten maan tasalta yhtäkkiä huimiin korkeuksiin. Omin silmin sen vaikutusta ei voinut nähdä, sillä ruoka oli samaa kuin ennen, juoma samaa kuin ennen – vain hinnat olivat uudet. Olivat hinnat ennenkin nousseet, mutta vähän kerrallaan, niin että kallistumista ei huomannut ellei osannut katsoa tarkkaan. Vuosisadan alussa hinnat olivat nousseet vuosittain vain prosentin verran, mutta loppuvuonna 1914 hinnat alkoivat nousta jyrkemmin. Pahimmillaan inflaatio kiihtyi 1918 peräti 240 prosenttiin. Kun korotukset kerrostuivat kuin korko korun päälle, nousivat hinnat neljässä lyhyessä vuodessa kymmenkertaisiksi.¹

Hintojen nousun taustalla oli maailmansota, joka oli syttynyt Balkanin ”ruutitynnyrin” räjähdyksestä kesällä 1914. Itävalta-Unkarin sodanjulistus Serbialle johti ketjureaktioon, ja viikossa sotaan liittyivät kaikki suurvallat: Venäjä, Saksa, Ranska ja Britannia. Venäjän keisarikuntaan kuuluneeseen Suomeen julistettiin sotatila 1. elokuuta 1914. Sota lisäsi sotatarvikkeiden kysyntää, mikä johti Suomessakin noususuhdanteeseen, kun suomalaiset yhtiöt pääsivät varustamaan Venäjän armeijaa. Konepajojen tuotteet, tekstiilit ja kengät kävivät erityisen hyvin kaupaksi. Toisaalta Venäjää lukuun ottamatta kansainväliset yhteydet katkesivat ja tuonti vaikeutui, mikä

Helsingin Eteläsatama 1900-luvun alussa.

heikensi varsinkin maan elintarvikehuollon tilannetta. Yhdessä sotatalouden kasvava kysyntä ja kansainvälisen kaupan vaikeudet johtivat inflaation kierteseen.²

Inflaatiovuodet kohtelivat kansalaisia eri tavoin. Köyhä kansa joutui ensimmäisenä kohtaamaan elintarvikepulan ja kohonneet hinnat, mutta inflaation jatkuessa myös keskiluokka sai huomata ajautuvansa vaikeuksiin. Hintojen noustessa olennaista oli palkkojen joustavuus, sillä inflaation maksumiehiksi joutuivat ne, joiden palkat eivät pysyneet kohoavien kustannusten matkassa.³

Inflaatiovuosina elintason kannalta ratkaisevaksi muodostui mahdollisuus neuvotella palkoista. Paras neuvotteluvoima oli työväestöllä. Ammattiyhdistyksiin järjestäytymällä ja kollektiivisesti sopimalla työväki oli saavuttanut merkittäviä voittoja. Helsingin kirjaltajat olivat jo vuonna 1890 saaneet aikaan maan ensimmäisen valtakunnallisen työehtosopimuksen graafisessa teollisuudessa, ja vaikka muita valtakunnallisia so-

pimuksia ei vuosikymmeniin syntynytkään, yleistyivät paikalliset työehtosopimukset 1800-luvun viimeisinä vuosina. Kunnallisen sektorin ensimmäinen työehtosopimus solmittiin 1906 Kotkan kaupungin ja Kotkan Työväenyhdistyksen puuseppien ja kirvesmiesten osaston välillä.⁴

Valtion ja kuntien julkista valtaa käyttävät virkamiehet eivät olleet järjestäytyneet työväen tavoin. Virkamiehet erotti muista palkansaajista se, että virkamiehet olivat työsuhteen sijaan virkasuhteessa. Virkasuhde tarkoitti valtion tai muun julkisen vallan palvelijaa, ja virkamiehiä yhdisti julkiseen valtaan vahva lojaliteettisidos. Valtion virkamiehillä tämän sidoksen yksi kouriintuntuva ilmentymä oli virkavalan vannominen. Likeinen suhde julkiseen valtaan näkyi myös palvelussuhteen jatkuvuutena, eikä normaalioloissa virkamiehen toimeentulo ollut uhattuna. Siten virkamiehistö ei ollut tuntenut merkittävää tarvetta järjestäytyä. Ennen ensimmäisen maailmansodan puhkeamista valtion virkamiehistä olivat järjestäytyneet lä-

Kaupunkien virkamiehet olivat nousevan inflaation edessä suojaattomia.

Suurlakkoon liittyvä lakkokokous Tampereella vuonna 1905. Erioikeuksiin perustuva sääty-yhteiskunta, joka jätti väestön valtaosan täysin yhteiskunnallisen päätöksenteon ulkopuolelle, oli haastettu Euroopassa ja Suomessa yhä laajemmin valistusajalta lähtien. Suomen suurlakko oli yksi monista vallan uusjakoa vaativista tapahtumista. Suurlakon seurauksena Suomeen saatiin yleinen ja yhtäläinen äänioikeus valtiollisiin vaaleihin, mutta kunnallisvaaleissa äänioikeus myönnettiin edelleen veronmaksukyvyyn mukaan. Kuva: Museovirasto.

hinnä posti-, tulli- ja rautatievirkamiehet sekä opettajat. Mitä korkeammasta virkamiehestä oli kyse, sitä epätodennäköisemmin tämä oli järjestäytynyt.

Kunnallisia itsehallintotehtäviä hoitavien virkamiesten järjestäytymisen tiellä oli useita hidasteita. Ensinnäkin heitä oli melko vähän. Maalaiskuntien hallinnossa noudatettiin luottamusmiesperiaatetta, eikä päätoimisia viranhaltijoita siksi tarvittu montakaan, vaikka vuoden 1898 asetus maalaiskuntien kunnallishallinnosta (21/1898) sallikin virkamiesten palkkaamisen.

Kaupungeissa sen sijaan virkamiehiä oli enemmän, sillä kaupunkien ylläpitämien toimintojen kirjo oli paljon laajempi kuin maalaiskunnissa. Kaupunkien infrastruktuurista vastanneet vesi-, kaasu-, liikenne- ym. laitokset vaativat toimiakseen palkattua henkilökuntaa, ja niiden johtajat olivat pääosin virkasuhteisia. Terveyspuolella ylin virkamies oli kaupunginlääkäri, ja suunnittelupuolen keskeisiä virkamiehiä olivat kunnainsinöörit ja -arkkitehdit. Lupa- ja järjestysasioista vastasivat maistraattien virkamiehet, jotka edustivat kunnissa myös valtion tuomiovaltaa.⁵

Kaupunkien viranhaltijoiden ottaminen perustui vuoden 1873 kaupunkikuntain hallinnosta annettuun asetukseen, joka virkamiesten oikeuksien ja velvollisuuksien osalta pohjautui vuoden 1789 kuninkaalliseen vakuutukseen porvarissäädyn erioikeuksista. Nämä säädökset takasivat kaupungeille oikeuden ottaa vakituisia toimihenkilöitä, mutta näiden toimihen-

Ensimmäisten yksikamaristen valtiopäivien avajaiset 25.5.1907. Kansanedustajat Aleksanterinkadulla matkalla Palokunnantalolta Nikolainkirkkoon (Tuomiokirkko). Eturivissä puhemiehet N.R. Ursin, P.E. Svinhufvud ja E.G. Palmén. Kuva: Helsingin kaupungin museo/ Signe Brander.

kilöiden juridinen asema jäi säädöksissä epäselväksi. Juridisesti virkamiehenä pidettiin henkilöä, joka julkisen yhdyskunnan hallintoelimenä suoritti hallintotehtäviä ylemmän hallintoviranomaisen alaisena – kaupunkien virkamieskunnasta nämä ehdot täyttivät vain maistraatin jäsenet. Käytännössä kaupunkien palveluksessa oli kuitenkin suuri joukko virkamiestehtäviä hoitavia henkilöitä, joita yleisesti pidettiin virkamiehinä. Virkamieheksi he myös itse identifioituivat.⁶

Näiden kunnallisia virkatoimia suorittavien henkilöiden palvelussuhteiden ehdot vaihtelivat kunnasta ja kaupungista toiseen, sillä viime kädessä ehdoista päätti itsenäisesti jokaisen

”Virkamiesten kirjoituksilla ei ole samaa vaikutusta kuin työläisten ’Me vaadimme’-julistuksilla.”

kunnan valtuusto. Valtuustojen ajan veivät kuitenkin kasvavan väestön asuttamiseen, koulutukseen ja vaivaishoitoon liittyvät kysymykset, joten virkamiesten palvelusehdot eivät olleet kuntien tärkeysjärjestyksessä kovinkaan korkealla.

Kaupunkien virkamiehet olivat siis nousevan inflaation edessä suojattomia – vailla täsmällisiä palkkaukseen liittyviä palvelusehtoja ja järjestäytymisen tuomaa joukkovoimaa. Jatkuvasti paheneva inflaatio teki työehtojen puutteen yhä ilmeisemmäksi ja ajoi virkamiehet taloudellisesti yhä ahtaammalle. Virkamiesten järjestäytymistä tutkineen Väinö Luoman mukaan varsinainen virkamiehistö organisoitui vasta hätätilassa, ”levottomien aikojen kärjistyneen turvattomuuden puisteltua sen puolustamaan etujaan”. Todellakin: vuonna 1915 esimerkiksi Helsingin kaupungin virkamiehet havahtuivat järjestäytymisen tarpeeseen, mutta silloin oli jo liian myöhäistä. Toisen sortokauden myötä vuonna 1908 voimaan tulleet yhdistymis- ja kokoontumisoikeuden rajoitukset olivat tiukentuneet sotatilan myötä. Uusien yhdistysten perustaminen oli näissä oloissa käytännössä mahdotonta.⁷

Inflaatiokurimukseen ajautuneiden kunnallisvirkamiesten edunvalvonnan ainoa mahdollinen muoto oli työnantajalle, eli kaupungin rahatoimikamarille (silloiselle kaupunginhallitukselle) tai kaupunginvaltuustolle, osoitettu anomus. Tehokas edunvalvonnan muoto tämä ei ollut: joskus apua sai, joskus ei. Myöhemmin kunnallisvirkamiesaktiivien piirissä todettiin kuitenkin kuivasti, että ”virkamiesten kirjoituksilla ei [ole] samaa vaikutusta kuin työläisten ’Me vaadimme’-julistuksilla”.⁸

Helsingin rahatoimikamarille alkoi 1915 saapua ”erinäisiä anomuksia palkankorotusten tai kalliinajanlisäyksen myöntämisestä”. Anomusten jatkuessa rahatoimikamari päätyi

Helsingissä perustettiin kunnallisvirkamiesten yhdistys 25.2.1919.

Tampereen rahatoimikamari 1920-luvulla. Tässä rakennuksessa Suomen Kunnallisvirkamiesten Keskusliitto päätettiin perustaa 7.12.1918.

puoltamaan kalliinajanlisäystä maksettavaksi pienipalkkaisille virka- ja palvelusmiehille. Nämä lisät astuivat voimaan viiveellä, joten lisäpalkkaus laahasi koko ajan inflaation jäljessä. Lisäksi erilaiset ikälisät, jotka olivat monella virkamiehellä ollenainen osa palkkausta, perustuivat peruspalkkaan, joten kalliinajan lisät eivät poistaneet palkkojen jälkeenjääneisyyden koko ongelmaa. Ja koska kalliinajanlisät koskivat vain pienipalkkaisia, jäivät paremmin palkatut virkamiehet vaille rahallista apua.⁹

Helsingin kaupunki ei suinkaan ollut ainoa taho, jolla oli vaikeuksia löytää toimivia keinoja inflaatiota vastaan. Ensimmäisen maailmansodan mukanaan tuoma inflaatio oli suomalaisten ensimmäinen konkreettinen kosketus rahan arvon rajuihin vaihteluihin. Sotaa edeltäneinä aikoina markan arvo oli vaihdellut niin loivasti, että ihmisten mielissä rahalla oli lähes kiinteä arvo ja raha miellettiin enemmän konkreettisena ”tavaranä” kuin vaihdannan muuttuvana välineenä. Tästä ajattelusta oli asiantuntijoillakin vaikea irrottautua. Sotavuosina Sosiaalihallituksen tilasto-osastolla tehtiin väliaikaisia laskel-

mia rahan arvon muutoksista, eivätkä laskelmien tekijät itsekään tahtoneet uskoa saamia tuloksia. Tulosten julkistamisessa oltiin varovaisia, sillä ”olisi ollut suorastaan epäuskoisista antaa ulkomaille sellaisia tietoja, jotka olisivat osoittaneet Suomen markan arvon niin kovin suuressa määrin alentuneeksi”.¹⁰

Niinpä vielä 1916 Helsingin valtuustossa inflaatiota pidettiin ohimenevänä ilmiönä eikä peruspalkkoja lähdetty korottamaan. Valtuusto alkoi kuitenkin olla kuitenkin oikeilla jäljillä todetessaan, ”etteivät kaupungin virka- ja palvelusmiehet enempää kuin muutkaan palkansaajat muuttumattomista palkkaeduistaan huolimatta tai ehkä oikeammin juuri siitä syystä enää saaneet samaa korvausta työstään kuin ennen sotaa, vaan tuntuvasti vähemmän”.

Valtuuston suhtautumiseen saattoi osaltaan vaikuttaa sekin, että valtuutettujen itsensä talous oli varsin vankalla pohjalla. Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus ei ulottunut kunnallisvaaleihin, joissa äänestettiin edelleen veroäyrin eli maksukyvyyn mukaan. Vaalitavan vuoksi valtuustot olivat elitistisiä: Helsingin valtuustossa puhetta johti pankinjohtaja Alfred Norrmén, ja 19 muun valtuutetun joukossa oli kolme senaattoria, kuusi filosofian tai lakitieteen tohtoria, viisi johtajaa sekä kaksi neuvosta; loput paikat täyttivät arkkitehti, toimittaja ja kauppa-asiamies.¹¹

Kolmantena inflaatiovuonna oli selvää, ettei tilanne enää ollut ohimenevä. Tavarapula paheni ja hinnat nousivat yhä nopeammin, ja Helsingin valtuuston vuoden 1917 kertomuksen mukaan ”erittäin kärjistynyt kallis aika” vaati kaupungilta kiireellisiä toimenpiteitä kaupungin virkamiesten auttamiseksi. Maksettavan korotuksen tuli valtuuston mielestä olla tuntuva, sillä aikaisemmin maksetut kalliinajanlisät eivät olleet läheskään vastanneet elinkustannusten nousua. Pienipalkkaiset työntekijät olivat kalliinajanlisien avulla säilyttäneet tulotonsa, mutta virkamiesten taloudellinen asema oli taantunut. Kunnalliskertomuksessa virkamiesten kerrottiin ”saavuttaneen

Helsingin kaupungin rahatoimikamarin kokous vuonna 1913. Takaseinän edessä kartan äärellä Kunnallisvirkamiesliiton tuleva puheenjohtaja Knut Furuholm. Kuva: Helsingin kaupungin museo/ Eric Sundström.

alimman toimeentulorajan”. Tätä valitettavaa kehitystä valtuusto päätti pyrkiä oikaisemaan uudella palkkajärjestelyllä.¹²

Samaan aikaan olosuhteet muuttuivat virkamiesten järjestäytymistä suosiviksi. Venäjän maaliskuun 1917 vallankumous, jonka seurauksena keisari Nikolai II luopui vallasta väliaikaisen hallituksen hyväksi, lopetti sortokauden ja poisti kokoon-tumiselle ja yhdistymiselle asetetut esteet. Patoutunut järjestäytymisen tarve purkautui keuhällä 1917 ”räjähdysnomaisena organisoitumispyrähkseenä”, johon virkamiehetkin tempautuivat mukaan.¹³

Ensimmäisinä järjestäytyivät valtion virkamiehet. 23 valtion virkamiesyhdistystä perusti vuonna 1917 Suomen Virkamiesyhdistysten Keskusliiton (SVK), jonka jäsenkunta koostui valtion virkamiehistä tai valtion budjettivaroilla palkatuista henkilöistä. Kunnallisvirkamiehetkin aktivoituivat eri paikkakun-

nilta. Turussa kirjastonhoitaja, työväenopiston johtaja Einar Holmberg kutsui yhteen turkulaisia virkamiehiä 8. tammikuuta 1918. Kokouksen sihteerinä toimi kaupunginaktuaari Frans Ljungqvist, joka oli jo yli vuoden ajan kerännyt tietoa kaupungin palkkalistoilla olevien palkkauksesta ja taloudellisesta asemasta. Inflaatiosta kärsineet palkat olivat edelleen virkamiesten huolista suurin, mutta lisäksi johtavia virkamiehiä olivat alkaneet huolehtaa myös suhteet työntekijöihin. Turun kokouksessa eniten huomiota keräsikin yhteiskuntaluokkien välille revennyt syvä kuilu.¹⁴

Radikaalin työväenliikkeen piirissä virkamieskuntaan oli jo pitemmän aikaa suhtauduttu vieroksuen, sillä virkamiehistön ei katsottu nauttivan kansan luottamusta. Sosialidemokraattien eduskuntaryhmä oli jo vuonna 1908 todennut, että virkavalta oli ”kansan määräysvallasta riippumattomassa asemassa

Helsingin kaupungin Elintarvikelauslautakunnan korttitoimisto ensimmäisen maailmansodan aikana.

Kuva: Helsingin kaupunginmuseo/ Eric Sundström.

ja sen johdosta myöskin kansan enemmistön tarpeille ja harastuksille vihamielisellä kannalla”.¹⁵ Tämän luonnehdinta päti niin valtion kuin kuntienkin virkamiehiin. Yhtä nuivasti – tai vielä nuivemmin – suhtauduttiin veroäyriin mukaan valittuihin kunnallisiin luottamusmiehiin: ”Kapitalistinen, etuoikeutettujen asettama ’kunnanvaltuusto’ on syöpynt mielemme jonkinlaisena jättiläismäisenä vankilan johtokuntana [...] jolta meillä ei ole mitään hyvää odotettavissa.”¹⁶

Vuoden 1917 mittaan työväen ja kunnallisen vallan väliset ristiriidat kärjistyivät, ja touko-kesäkuun vaihteessa Turussa palolaitoksen miehistö pyrki erottamaan itselleen epämieluisan palopäälylystön, ensin kirjelmin, sitten sammutuslakon avulla. Kaupunki irtisanoi lakkolaiset, minkä jälkeen työväestö saartoi kaupunginvaltuuston ja paikallinen sosialidemokraattinen kunnallisjärjestö julisti Turkuun lyhytkestoisien yleislakon. Vastaavia tapauksia oli koettu lähes kaikissa eteläisen Suomen kaupungeissa kesän ja syksyn aikana. Nämä tapahtumat olivat Turun virkamiesten kokousväen mielessä tammikuussa 1918.¹⁷

Radikaloituvan työväen ja kunnallishallinnon välistä juoppaa eivät pystyneet poistamaan edes uudet marraskuussa 1917 vahvistetut kunnallislait, jotka takasivat yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden myös kunnallisvaaleissa, sillä uusien vaalien ajankohdasta ei heti päästy yksimielisyyteen. Suomen itsenäistymisjulistus 6. joulukuuta 1917 ei myöskään poistanut jännitteitä, vaan omalla tavallaan jopa lisäsi niitä. Taloudellinen kurimus ei helpottunut, inflaatio jatkui, ja pitkään piinannut elintarvikkepula oli muuttumassa todelliseksi puutteeksi suurissa kaupungeissa.

Uuden lain mukaisia kunnallisvaaleja ei ehditty järjestää, ennen kuin ristiriidat kärjistyivät aseelliseksi yhteenotoksi. Ja niin Helsingin työväentalon torniin nostettiin 26.1.1918 punainen lyhty merkiksi vallankumouksen alkamisesta. Tämän jälkeen kumousaalto levisi muihin kaupunkiin ja kuntiin. Helmikuun kuluessa eteläisen Suomen kaupungit Pori-Tampere-

Lappeenranta-Viipuri -linjan eteläpuolella päätyivät punaisten käsiin muun Suomen ollessa valkoisten hallussa.

Kunnallisvirkamiesyhdistysten perustaminen jäi sisällissodan jalkoihin, ja samoin kävi kunnallishallinnolle kokonaisuudessaan. Kunnallishallinnon puhdistus oli vallankumouksellisten yhtenä tavoitteena, ja Helsingin työväen toimeenpaneva komitea muotoili asian näin: ”Vallankumouksellisen kansan on otettava haltuunsa myös koko kunnallinen valta [toteutukseen] vallankumouksellisen ohjelmamme vaatimukset.” Viipurissa julistus oli kovempi:

*”Kauvan on porvaristo käsissään pitämänsä kunnallisen vallan avulla häikäilemättömästi polkenut jalkoihinsa työväen ja muun vähävaraisen kansan etuja ja oikeuksia. Veroja siltä on kiskottu, raskaita velvollisuuksia sen kannettavaksi on mätkitty, mutta vastaavia oikeuksia vaille se on jätetty. Nyt on tämän räikeän vääryyden mitta täyttynt.”*¹⁸

Punaisten silmissä valkoiset virka- ja luottamusmiehet olivat samaa väkeä, mutta on epäselvää, miten vallankumoukselliset eri puolilla maata olivat aikoneet kunnallishallinnon uudistaa. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että virkamiesten omat toimet nopeuttivat kunnallishallinnon vallankumouksen alkua. Suomen Virkamiesyhdistysten Keskusliitto lähetti 28.1.1918 jäsenyhdistyksilleen sähkeen, jossa valtion virkamiehiä kiellettiin ryhtymästä ”palvelemaan vallananastajia”. Käytännössä sähke tarkoitti lakkoa.

Seuraavana päivänä liitto hankki senaatin puheenjohtaja P.E. Svinhufvudin hyväksynnän toiselle lakkojulistukselle, jota levitettiin edellistä laajemmin kaikille rautatieasemille ja matkustajien mukana maaseudulle. Julistus oli tarkoitettu kaikille Suomen virkamiehille, ja esimerkiksi Helsingin kaupungin virkamiehet liittyivät lakkoon lähes viimeistä miestä myöten. Lakkoileville kunnallisvirkamiehille järjestettiin lakkoavustusta liike-elämän ja yliopistoväen piiristä.¹⁹

Vallankumouksen alullepanema mutta virkamieslakon nopeuttama vallansiirto työväestölle kohtasi alusta lähtien suu-

*Palanutta Tampereen Kyttälää sisällissodan jälkeen 1918.
Kuva: Museokeskus Vapriikki/ Oscar Sundberg.*

”Nykyinen aika on yhteenliittymisen aika.”

ria vaikeuksia, jo yksin sen takia, että osaavista henkilöistä oli pulaa. Kunnallisvallan vaihtaminen jäi esimerkiksi Loimaalla tekemättä ”syystä että on niin paljon hommia ja vähän miehiä”.²⁰ Näin kunnalishallinto jäi vallankumouksen sivujuonteeksi. Tätä asetelmaa todentaa myös se, että punainen terrori ei koskettanut kuntien virkamiehiä suuremmin kuin muutaakaan väestöä. Monessa kunnassa kumoukselliset ja kunnallishallinto tekivät yhteistyötäkin.²¹

Sisällissota päättyi ankarien taistelujen jälkeen punaisten tappioon toukokuussa 1918. Yhteensä sodassa kaatui lähes 10 000 suomalaista, ja molempien osapuolten terrorin seurauksena vielä suurempi joukko. Kaikkiaan sodan uhreja oli lähes 37 000. Vangeiksi jääneiden punakaartilaisien kohtelu oli ankaraa ja hävinneen osapuolen yhteiskunnallinen kontrolli tiukkaa. Näiden toimien oikeutuksesta on sittemmin keskusteltu, mutta tämän epävarman rauhan aikana elämä alkoi palata päällisiin puolin normaaleihin uomiinsa. Myös kunnallisyhtymien järjestäytyminen pääsi jälleen alkamaan.²²

Maan ensimmäinen kunnallisyhtymä perustettiin Turussa 18.9.1918 yli sadan turkulaisvirkamiehen voimin. Pari viikkoa myöhemmin 9.10.1918 Vaasan kunnallisyhtymä perustivat oman yhdistyksensä; Vaasassa liikkeellä oli nelisenkymmentä virkamiestä.²³ Yksittäisen yhdistyksen neuvottelusema oli heikko, eikä pienen virkamiesjoukon tekemän kollektiivisen anomuksen tai yksittäisen virkamiehen tekemän yksilöllisen anomuksen välinen ero ollut suuren suuri. Vakuuttavammin argumentoimaan pystyi koko maan kunnallisyhtymien edustava yhtenäinen liitto. Vastaava valtakunnallinen edunvalvontaelin oli myös valtion virkamiehillä sekä toisaalta maan kaupungeilla; Suomen Virkamiesyhdistysten Keskusliitto oli perustettu vuonna 1917 ja Kaupunkiliitto jo vuon-

na 1912 (vuoteen 1917 asti Kunnallinen keskustoimisto).

Ainakin Vaasassa tuntuu olleen alusta alkaen selvää, että kunnallisyhtymien paikallisyhtymät tarvitsivat tuekseen koko maan kattavan keskusjärjestön. Kaksi päivää Vaasan yhdistyksen perustamisen jälkeen Vasabladetissa julkaistiin uutinen otsikolla *Kaupunkien virkamiehet liittyvät yhteen:*

*”Näinä päivinä tulevat maan kunnalliset virkamiehet kukin paikkakunnallaan muodostamaan yhdistyksiä, jotka sittemmin liittyvät koko maan käsittävään keskusjärjestöön. Keskusjärjestön tehtävänä tulee olemaan kunnallisten virkamiesten etujen valvominen niin taloudellisissa kuin muissakin asioissa ja yhtenäisyyden luominen niihin liittyviin kysymyksiin.”*²⁴

Viikko perustamisensa jälkeen Vaasan yhdistys oli kirjeitse yhteydessä sisaryhtymäkseen Turussa. Kirjeessä ehdotettiin Vasabladetin uutisen panemista täytäntöön lähettämällä kiertokirje muihin kaupunkiin. Turun yhdistys lähetti 19.10.1918 kiertokirjeen ”Kunnallisille virkakunnille Suomen kaupungeissa”:

”Nykyinen aika on yhteenliittymisen aika. Jos yksityisten jo säännöllistenkin olojen vallitessa on vaikea saada mielipiteensä voitolle, on tämä vielä enemmän laita nyt vallitsevissa poikkeusoloissa. Tietoisuus siitä, että ainoastaan yhteinen toiminta yhteisiä harrastuksia ja päämääriä varten voi menestyä, on mm. saattanut Suomen valtion virkamiehiä muodostamaan sekä virkamiesyhdistyksiä että keskusliiton. Epäilemättä saattaisi myös maamme kunnallisilla virkakunnilla olla mitä suurin hyöty sellaisesta yhteenliittymisestä. Maintunlaisia yhdistyksiä onkin jo perustettu Turkuun ja Vaasaan, ja niistä kyselyistä päättäen, joita johtokunta on saanut vastaanottaa useista maamme kaupungeista, näkyy asiaa muillakin paikkakunnilla vilkkaasti harrastettavan. Yksissä neuvoin Vaasan kunnallisen virkamiesyhdistyksen kanssa rohkenee sentähden Tu-

Punavankeja kuljetetaan hävityn sisällissodan jälkeen Helsingissä Turun kasarmilla. Kuva: Museovirasto/ Wolff Hoffman.

*run virkamiesyhdistys kehottaa perustamaan paikallisyhtymänsä ja tulemaan Tampereelle liiton perustavaan kokoukseen.”*²⁵

Kirje toimi merkittävänä herättäjänä useissa kaupungeissa. Kirjeen vastaanottaneista kaupungeista ainakin kymmenessä perustettiin marraskuun loppuun mennessä paikallisyhtymät: Lahdessa, Jyväskylässä, Tampereella, Porissa, Haminaassa, Kuopiossa, Kokkolassa, Pietarsaareissa, Mikkelissä ja Raahessa. Selvästikin useissa kaupungeissa oli ollut valmiutta yhteistoimintaan, ja sen herättämiseksi oli kaivattu vain kipi-

nää. Monet kaipasivat myös tietoja: useista kaupungeista vastattiin Turun esittämiin kysymyksiin uusilla yhdistyksen perustamiseen liittyvillä kysymyksillä. Näin kirjeen lähettäneestä Turun yhdistyksestä tuli eräänlainen malliyhdistys, esimerkkitapaus, jonka käytäntöjä kopioitiin. Kirjeen allekirjoittaneesta kaupunginaktuaari Frans Ljungqvististä tuli tahtomattaan näitä käytäntöjä välittävä tietotoimisto.²⁶

Kiertokirjeessä mainittu perustava kokous pidettiin Tampereella 7.12.1918. Tampere oli luonteva valinta kokouspaikaksi:

Katunäkymä Helsingin Meritullintorilta sisällissodan jälkeen. Kahden vuosikymmenen ja uuden maailmansodan jälkeen KVL muutti kuvassa oikealla näkyvän vaurioituneen talon taakse osoitteeseen Meritullinkatu 3. Kuva: Helsingin kaupunginmuseo/J.V. Winter.

Kokous päätti yksimielisesti perustaa keskusliiton.

keskellä maata sijaitsevana rautatieliikenteen solmukohtana se oli helpoiten saavutettavissa eri puolilta eteläistä Suomea. Vaikka kaupunki olikin kärsinyt sisällissodassa merkittäviä tuhoja, oli sodan pahimmat jäljet ehditty korjata puolella vuodessa. Kokouspaikkana toimi Tampereen rahatoimikamarin eli kaupunginhallituksen sali. Kivenheiton päässä kokouspaikasta oli Tampereen raatihuone, jonka parvekkeelta oli vuoden 1905 suurlakon yhteydessä luettu kuuluisa ”punainen julistus”. Siinä maahan vaadittiin yhtäläiseen äänioikeuteen perustuvia valtiollisia vaaleja ja yhdistymis- ja kokoontumisvapautta. Tavoitteet olivat näiltä osin toteutuneet, kun kunnallisten virkamiesten oli mahdollista kokoontua kaupunkiin.

Kokous päätti yksimielisesti perustaa keskusliiton, mutta keskusliiton toiminnan suhteen kokouksella oli perustavanlaatuisia kysymyksiä ratkaistavanaan. Jo Turun kiertokirjeeseen lähetetyt vastauskirjeet olivat kuvastaneet hyvin eri kaupungeissa vallinnutta hämmennystä. Ketkä ylipäänsä kuuluvat virkamiehistöön? Lääkärit ja opettajat olivat jo perustaneet omat erikoisyhdistyksensä, kutsuttaisiinko heidät mukaan uuden virkamiesyhdistyksen toimintaan? Entä miten meneteltäisiin niiden kaupungin palveluksessa olevien suhteen, jotka eivät olleet virkamiehiä? Varsinaisten virkamiestenkään suhteen ei rajanveto ollut täysin selvä. Miten tuli menetellä esimerkiksi virkaa sivutoimenaan hoitavien suhteen?²⁷

Epätietoisuutta herätti myös se, että toisissa kaupungeissa puhuttiin virkamiehistä ja toisissa virkailijoista. Helsingin kaupungin uudessa palkkasäännössä ei käytetty lainkaan nimitystä virkamies, vaan sen sijaan puhuttiin virkailijoista.

Kuntakohtaisten käytäntöjen vuoksi asiassa ei päästy kokouksessa yksimielisyyteen, vaan paikallisyhdistysten sallittiin

ratkaista asia omalta osaltaan. Mutta kansakoulunopettajilta ovi suljettiin. Opettajia oli niin paljon suhteessa muihin virkamiehiin, että jäseniksi päästessään opettajat olisivat saaneet lukumääränsä turvin määräysvallan yhdistyksissä. Tästä johtuen opettajien ei katsottu olevan mahdollista osallistua kunnallisvirkamiesten yhdistystoimintaan. Tästä asiasta kokousväki oli yksimielinen.

Ja siihen yksimielisyys jäikin. Kokousväkeä keskustelutti kysymys kunnallisten virkamiesten ja heidän perustamiensa yhdistysten suhteesta valtion virkamiesliikkeeseen. Paikallisyhdistykset kokoavan keskusliiton perustamisen rinnalla pidettiin esillä liittymistä Suomen Virkamiesyhdistysten Keskusliittoon, johon kokouksen puuhamiehillä oli suora keskusteluyhteys.

Jos Turun paikallisyhdistys toimi esimerkkinä muiden paikallisyhdistysten perustamiselle, saman voi sanoa Suomen Virkamiesyhdistysten Keskusliiton ja perusteilla olleen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton suhteesta. Tampereen kokouksen pohjana käytettiin Suomen Virkamiesyhdistysten Keskusliiton sääntöjä, joita pyrittiin soveltamaan kunnallisvirkamiesten olosuhteisiin. Kokouksessa oli läsnä myös Suomen Virkamiesyhdistysten Keskusliiton edustaja, kauppa- ja teollisuushallituksen teollisuusneuvos Hugo Blankett. Suomen Virkamiesyhdistysten Keskusliittoon ei kuitenkaan tuolloin päätetty liittyä.²⁸

Seuraavaksi keskusteluun nostettiin perustettavan liiton kotipaikka. Kokouksen kokoonkutsuja ja sen alkuvalmistelujen moottori, Turun virkamiesyhdistys, halusi liiton kotipaikaksi oman kotikaupunkinsa. Pääkaupunki Helsingin puolesta tehtiin perusteltu vastaesitys, ja asiasta jouduttiin lopulta äänestä-

Puheenjohtaja Harald Dalström

Kunnallisvirkamiesliiton ensimmäinen puheenjohtaja oli filosofian maisteri Harald Dalström (1887–1956). Dalström johti Kunnallisvirkamiesliittoa sen ensimmäisen toimintavuoden 1919 ajan. Dalström oli myös Helsingin kunnallisvirkamiesyhdistyksen ensimmäinen puheenjohtaja vuosina 1919–1921.

Varsinaisen virkauransa Dalström teki Helsingin kaupungin palveluksessa kaupunginvaltuuston valiokuntasihteerinä, rahatoimikamarin sihteerinä ja lopulta tilastokonttorin johtajana. ■

mään. Kokouksen alussa oli sovittu äänestyskäytännöstä, jonka mukaan kokouksen osanottajilla oli kullakin yksi ääni, riippumatta edustamastaan yhdistyksestä, eikä valtakirjoja käytetty. Turusta oli kokouksessa kaksi edustajaa, Helsingistä yksi, ja äänestyksessä annetut äännet jakautuivat 8–6 Turun hyväksi.

Äänestyksen myötä asiasta muodostui arvovaltakysymys, ja kokousta jatkettiin periaatekeskustelulla keskusliiton äänestyskäytännöistä. Kokoukseen tuodun esityksen mukaan äänimäärissä olisi vahva leikkuri: 10 jäsentä toisi yhden äänen aina 40:ään jäseneseen saakka, minkä jälkeen äänimäärää leikattaisiin asteittain niin, että 200 jäsentä toisi 10 ääntä. Tämä oli ehdotuksen mukaan myös yhdelle yhdistykselle myönnettävä maksimiäänimäärä.

Tämä ei tyydyttänyt Helsinkiä kokouksessa edustanutta insinööri Albin Skogia. Helsingin kaupungin palveluksessa oli

tuhansia virkamiehiä ja virkailijoita, ja vaikka pääkaupungin virkamiehet eivät vielä olleet järjestäytyneet, uhkasi leikkuri Skogin mielestä liian rajusti yhdistyksen vaikutusmahdollisuuksia. Skog ilmoittikin, etteivät Helsingin virkamiehet liittyisi keskusliittoon näiden sääntöjen tullessa vahvistetuiksi. Keskustelun jälkeen sääntöjen vahvistaminen siirrettiin tuonnemmaksi, vuoden 1919 puolella järjestettävään ensimmäiseen liiton vuosikokoukseen. Keskusliiton perustamisen loppuun viemistä valmistelemaan valittiin liitolle väliaikainen johtokunta, jonka puheenjohtajaksi valittiin Turun pormestari Reinhold von Willebrand.²⁹

Väliaikainen johtokunta jatkoi kunnallisvirkamiesten herätystyötä uudella kiertokirjeellä tammikuussa 1919:

”[...] on kaikkien kunnallisten virkamiesten ja virkailijoiden ehdottomasti perustettava paikallisia yhdistyksiä, jotka jäseninä liit-

Perustajat

Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton perustajajäseninä on liiton piirissä totuttu pitämään kuusikkoa Turku, Lahti, Tampere, Pori, Kuopio ja Vaasa. Perustajayhdistyksiksi kelpaavia tarjokkaita olisi kuitenkin enemmänkin, ja tulkintavaikeuksia aiheuttaa se, että liitolla on peräti kaksi perustavaa kokousta.

Tampereella 7.12.1918 tehtiin päätös liiton perustamisesta, joten tämä on vakiintuneen tulkinnan mukaan liiton perustamiskokous. Liiton säännöt kuitenkin vahvistettiin vasta ensimmäisessä vuosikokouksessa 15–16.3.1919 Helsingissä, ja vasta tässä kokouksessa liitolle valittiin hallitus. Kokouksen osanottajat päättivätkin pitää tätä kokousta liiton perustamiskokouksena ja kokouksen osallistujia perustajajäseninä.

Tampereella läsnä oli edustajia seuraavista kaupungeista: Lahti, Jyväskylä, Kokkola, Hanko, Helsinki, Kuopio, Hämeenlinna, Oulu, Tampere, Vaasa, Pori ja Turku. Näistä kuitenkin Hangossa, Helsingissä,

Hämeenlinnassa ja Oulussa ei kokouksen aikaan ollut toimivaa kunnallisvirkamiesyhdistystä, joten perustajakuusikon lisäksi perustajien joukkoon voisi laskea ainoastaan Jyväskylän ja Kokkolan.

Yhtä lailla Helsingin kokouksessa läsnä olleet yhdistykset voisi laskea perustajajäseniksi. Näitä olivat edellä mainitun kahdeksikon lisäksi Helsinki, Hamina, Rauma, Hanko, Oulu ja Lappeenranta. Näin laskien perustajayhdistyksiä olisi peräti neljätoista.

Kuitenkin monen yhdistyksen toiminta hiipui ja lakkasi ensimmäisten vuosien aikana, ja näitä sammuneita yhdistyksiä perustettiin uudelleen myöhemmin vuosina ja vuosikymmeninä. Perustajajäseniksi laskettavista neljästätoista yhdistyksestä ainoastaan nelikko Turku, Tampere, Lahti ja Helsinki ovat toimineet yhtäjaksoisesti perustamisestaan lähtien. Ja näistä neljästä ainoastaan Turku, Tampere ja Lahti olivat läsnä molemmissa perustavissa kokouksissa. ■

*tyvät Keskusliittoon. Ei mikään kunta saa laiminlyödä yhdistyksen perustamista, [vaikka] yhdistyksen jäsenmäärä riippuen paikallisista oloista, tulisi olemaan pieni. Pääasia on, että kaikki ovat mukana. Kunnallisvirkamiehistä ja virkailijoista ei saa sanoa, että ne ovat ainoat maassamme, joilta järjestämiskyky puuttuu.*³⁰

Maaliskuun 15. ja 16. päivänä 1919 Helsingin Vanhalla Seura huoneella pidetyssä vuosikokouksessa moni asia saatiin päätettyä. Liiton kotipaikaksi valittiin Helsinki äänin 15–4. Samoin äänestyskäytännöistä syntyi sopu: jos yhdistysten jäsenmäärä ylitti 200 jäsentä, saivat ne yhden äänen 50 lisäjäsentä kohti, eikä äänimäärälle asetettu ylärajaa. Liiton hallitus saatiin niin

ikään valittua, ja siihen valittiin maisteri Harald Dalström, filosofian tohtori Zacharias Castrén ja insinööri Albin Skog (kaikki Helsingistä), kaupunginaktuaari Frans Ljungqvist Turusta, valtuuston ja rahatoimikamarin sihteerit Ernst G. Mesterton Lahdesta, oikeusneuvos Otto Jacobsson Vaasasta sekä insinööri Hjalmar Svanström Tampereelta. Hallituksen puheenjohtajaksi valittiin Harald Dalström.³¹

Perinteisen yhdistystoiminnan kriteerien mukaan Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliitto oli nyt, sääntöjen tultua hyväksytyksi ja hallituksen valituksi, perustettu. Helsingissä pidetyn vuosikokouksen perustavaa luonnetta allevii-

Uuden keskusliiton ja sen tuoreen hallituksen tärkein tehtävä oli kunnallisvirkamiesten inflaation syömän palkkatason korjaaminen.

vaa sekin, että kokousta päätettiin kutsua perustavaksi kokoukseksi ja siinä läsnä olleita jäsenyhdistyksiä päätettiin pitää liiton perustavina jäseninä. Keskusliitolla on siis kaksi perustamispäivää: Tampereen perustamiskokouksessa 7.12.1918 tehtiin liiton perustamispäätös, mutta perustaminen toteutui muodollisesti vasta vuosikokouksessa Helsingissä 15.–16.3.1919.³²

Uuden keskusliiton ja sen tuoreen hallituksen tärkein tehtävä oli kunnallisvirkamiesten inflaation syömän palkkatason korjaaminen. Asian perinpohjainen käsittely edellytti kattavia tietoja kunnallisten virkamiesten palkkatasosta ja siinä tapahtuneista muutoksista, mutta näitä tietoja ei virkamiehillä – eikä kenelläkään muullakaan – ollut. Turussa tosin oli kerätty parin vuoden ajan tietoa kaupungin palkkojen kehityksestä, mutta ilman rahan arvon muutoksista kertovaa vertailupohjaa nämä tiedot olivat lähes hyödyttömiä.

Paras indikaatio elintason muutoksista oli löydettävissä valtakunnallisista pankkitilastoista, joissa seurattiin talletusten kehitystä. Nämä pankkitilastot osoittivatkin keskiluokan talletusten vähentyneen vuodesta 1915 lähtien. Tämän melko ohuen tiedon valossa keskiluokaisen virkamieskunnan köyhtyminen näytti selvältä. Sitä, kuinka paljon virkamiehet olivat köyhtyneet, ei olemassa oleva tilastoaineisto kyennyt kertomaan.³³

Ruotsissa sen sijaan inflaatiota oli seurattu tilastollisin menetelmin. Ruotsin sosiaaliohallitus laati joulukuussa 1916 ensimmäisen indeksivertailun, jossa tuolloiset elinkustannukset suhteutettiin ennen maailmansodan syttymistä vallinneisiin elinkustannuksiin. Indeksivertailu uusittiin Ruotsissa tuon jälkeen ensin sattumanvaraisesti, mutta sittemmin neljännesvuosittain.

Jotta vastaava tilastopohjainen tieto olisi käytettävissä Suomessakin, päätti keskusliiton hallitus tehdä Sosiaaliohallitukselle esityksen virallisen ”elantokustannuksia eri paikoissa maata selvittävän tutkimuksen” toimittamisesta. Keskusliiton formuloima perusteellinen esitys oli kuusi sivua pitkä ja sai Sosiaaliohallituksessa suojelemaan vastaanoton. Asiaa oli virkamiestyönä jo ehditty valmistelemaan, ja säännöllinen elinkustannusindeksin laskenta aloitettiin Suomessa vuonna 1921. Ensimmäinen indeksi pohjautui vuosina 1908–1909 tehtyyn tutkimukseen Suomen ammattityöläisten toimeentuloehdoista, jonka pohjalta laskettiin eri menoryhmien – ruoka, asunto, energia jne. – suhteelliset osuudet kulutuksesta. Näin ensimmäinen indeksi kuvasti tarkemmin työväestön kuin virkamiesten elinkustannusten muutosta, mutta puutteistaan huolimatta indeksi antoi aiempaa huomattavasti tarkemman kuvan hintojen muutoksista.³⁴

Kaupunkikuva, Väinö Kunnas 1926. Antellin kokoelmat, Ateneumin taidemuseo. Kuva: Kansallisgalleria/ Matti Janas.

Tuo kuva oli melko karu. Hurjien inflaatiovuosien 1914–1918 suurin häviö oli maan kapea keskiluokka, johon myös kunnalliset virkamiehet kuuluivat. Keskusliiton hallituksen arvaus hintojen nousuksi oli 500 prosenttia, mutta hallitus selvästi aliarvioi virkamiesten palkkakuopan syvyyden: elinkustannusindeksin mukaan inflaatio oli tosiasiasa 1 000 prosenttia. Turun yhdistyksen hallituksen arvio osui paremmin oikeaan: turkulaisten mukaan suomalaisessa yhteiskunnassa ”tuskin oli toista niin sairasta epäkohtaa kuin viranhaltijain taloudellinen asema”.³⁵

PITKÄ MUTTA KAPEA LEIPÄ

Kunnallisvirkamiehillä oli huonon palkan lisäksi toinenkin ongelma: huonosti määritelty virkasuhde. Kaikki muut kunnallisvirkamiesten kokemat ongelmat juonsivat juurensa näistä kahdesta. Tämän tilanteen korjaaminen oli vastavalitun keskusliiton hallituksen tehtävä. Hallitukseen kuului seitsemän jäsentä yhteensä viidestä kaupungista, mutta virkamiesten katastrofaalisen taloustilanteen vuoksi pääkaupungin ulkopuolella asuvien hallituksen jäsenten oli mahdotonta osallistua kokouksiin. Eikä heille edes lähetetty kokouskutsuja – ainoa poikkeus oli vuosikokousta valmisteleva kokous.³⁶

Ensimmäisenä hallitus (tai sen helsinkiläiset jäsenet) päätti puuttua palkkaukseen ja pyrki kunnianhimoisesti laatimaan kokonaiskuvan sirpaleisesta palkkioperusteiden mosaikista. Selvityksen pohjalta olisi rakennettu yhtenäinen esitys palkkauksen järjestämiseksi. Hallitus teki parhaansa selvittääkseen eri kaupungeissa vallitsevia palkkausoloja, mutta suurten välimatkojen, palkkauserojen suuruuden ja riittämättömän

ajan vuoksi tehtävä osoittautui mahdottomaksi. Syyskuussa 1919 hallitus päättikin luopua palkkausolojen valtakunnallisesta selvittämisestä ja siirsi asian Kaupunkiliiton tehtäväksi.³⁷

Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikokouksessa 1920 päätettiin hakea valtakunnallisen ratkaisun sijaan paikallisia ratkaisuja, tarkemmin sanottuna pysyvän palkkalautakunnan perustamista kuhunkin kaupunkiin. Tämän lautakunnan tehtävänä olisi käsitellä palkkaukseen liittyvät asiat valtuuston sijaan. Koska lautakunta voisi keskittyä yksinomaan palkka-asioihin, toivottiin keskusliitossa, että palkkaukseen liittyvät asiat eivät enää hautautuisi muiden juoksevien asioiden alle kuten valtuustoissa usein kävi. Kaupungin virkamiesten etujen varmistamiseksi virkamieskunnalla tulisi olla edustus palkkalautakunnassa. Näin varmistettaisiin, että taloustilanteen muuttuessa palkat seuraisivat yleistä kustannuskehitystä.³⁸

Keskusliiton hallitus eteni asiassa hyvin varovaisesti, sillä kyse oli suuresta periaatteellisesta muutoksesta. Aiemmin virkamies ei ollut koskaan ollut aktiivisesti mukana päättämässä palkkauksestaan. Hallitus pelkäsi, että virkamiesyhdistyksen aseman korostaminen virkamiesedustajaa valittaessa saisi päättäjät nousemaan virkamiesten järjestäytymistä vastaan – siksi valtuustoille vain esitettiin toivomus, että virkamiehet saisivat asettaa edustajan perustettavaan palkkalautakuntaan.³⁹ Osa vuosikokouksen osallistujista oli vielä hallitusta varovaisempia. Näiden kokousedustajien mielestä palkkalautakuntien tuli ajaa kaupunkien etuja, joten keskusliiton ja paikallisyhdistysten tulisi pysytellä niistä kaukana. Asiassa eteneminen jätettiin paikallisyhdistysten harkittavaksi.⁴⁰

Seuraavan vuoden aikana useissa kaupungeissa saatiinkin

Palkkakuopan korjaaminen eteni tuskastuttavan hitaasti.

palkkalautakunnat perustettua, mutta nämä olivat luonteeltaan tilapäisiä ja johtuivat lähinnä yhä jatkuvasta inflaatiosta. Käytännössä palkkalautakunnat huolehtivat kalliinajanlaisien tason määrittämisestä. Porissa ja Tampereella paikallinen virkamiesyhdistys sai asettaa edustajansa palkkalautakuntaan. Vaasassakin oli palkkalautakunta, mutta sen tehtävänä oli ainoastaan palkanjärjestelyjä koskevien ehdotusten tekeminen.⁴¹

Palkkakuopan korjaaminen eteni tuskastuttavan hitaasti, ja liiton seuraavakin vuosikokous tuli ja meni ilman edistystä asiassa. Sodanaikaisen elintarvikesäännöstelyn sekä vuokra-säännöstelyn päättyminen vuonna 1922 lisäsivät virkamiesten palkkaukseen kohdistuvaa uudistuspainetta.⁴²

Yksi hyvin toimiva malli oli Helsingissä 1922 koekäyttöön otettu liukuva, inflaation mukaan päivittyvä ja palkkaluokkiin perustuva järjestelmä. Helsingissä palkat oli jaettu 19 eri luokkaan, ja palkan lisäksi ”viranpitäjälle”, kuten virkamiehiä säännössä nimitettiin, maksettiin ikäkorotukset 3, 6 ja 10 vuoden palveluksesta. Virat oli sijoitettu eri palkkaluokkiin tehtävien ja laitosten mukaan: esimerkiksi maistraatin vahtimestari oli eri palkkaluokassa kuin kunnalliskodin vahtimestari. Virkojen luokituksessa palkkalautakunta oli pitänyt esimerkkinä vuoden 1918 palkanjärjestelyä.⁴³

Matalimmat palkat olivat 1. palkkaluokassa, johon kuuluivat muun muassa jo edellä mainittu maistraatin vahtimestari, kulkutautisairaalan avustava liinavaatevaraston johtajatar sekä lastenkodin lastenhoitajatar. Ensimmäisen palkkaluokan pal-

kat vaihtelivat elinkustannusindeksistä riippuen 750 markasta 1 250 markkaan. Korkeimmassa 19. palkkaluokassa olivat maistraatin alainen kunnallisormestari ja rahatoimikamarin alainen kaupunginjohtaja. Heidän palkkansa oli elinkustannusindeksistä riippuen 4 875 markasta 7 800 markkaan.⁴⁴

Pääkaupungin esimerkin mukainen järjestelmä otettiin vuoden 1922 kuluessa käyttöön myös Tampereella, Hangossa ja Mikkelissä. Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus päätti käyttää Helsingin mallia kaupungeille laadittavan yhdenmukaisen palkkausjärjestelmän pohjana. Työn sai tehtäväkseen hallituksen sihteeri Eino Waronen.

Puolen vuoden työn jälkeen Waronen toi vuonna 1923 hallituksen käsiteltäväksi ehdotuksensa ”yhdenmukaisiksi periaatteiksi, joita kaupungit voisivat ryhtyä noudattamaan viranpitäjien palkkojen järjestelyä toimeenpannessaan”. Warosen esitys oli käytännössä kopio Helsingissä koekäytössä olleesta mallista. Sen perustan muodostivat palkkaluokat, joiden lisäksi virkamiehille oli mahdollista maksaa henkilökohtaista palkanlisää ja ikälisiä. Palkka oli ehdotuksen mukaan ”liukuva”,

Kaupunkien sosiaalihuolto otti merkittäviä kehitysaskelaita 1920- ja 1930-luvuilla. Äidit lapsineen puistossa kesällä 1930. Kuva: Helsingin kaupunginmuseo/ Sakari Päläsi.

”Att ordna sin ekonomi”

Ensimmäisen maailmansodan nostama inflaatio teki palkansaajien arjesta monilla tavoilla hankalaa. Ruoan ja muiden päivittäistavaroiden kallistuessa kävi usein niin, että verot, vuokrat ja muut säännölliset maksut uhkasivat jäädä rahojen loppuessa maksamatta. Ratkaisuksi nostettiin tamperelaisten kunnallisvirkamiesten keskuudessa huoltokonttorin perustaminen: huoltokonttori pidättäisi palkasta kuukausittain säännöllisiin maksuihin menevän osan, jolloin virkamies tietäisi heti palkan saadessaan käytettävissään olevan rahamäärän. Huoltokonttori olisi siis eräänlainen ulkoistettu talouspäällikkö, joka auttaisi pitämään kukkaron nyörit tiukalla.

Yhdysvalloissa huoltokonttoreita oli perustettu jo 1800-luvun puolella, ja Eurooppaan ne olivat rantautuneet 1900-luvun alussa. Ruotsiin perustettiin ensimmäinen huoltokonttori vuonna 1908. Suomessa asialla oli ensimmäisenä puunjalostaja Kymmene Osakeyhtiö vuonna 1915, minkä jälkeen huoltokonttoreita perustettiin melko laajasti suomalaisessa yritysmaailmassa.

KVL:n vuosikokouksessa 4.3.1922 aiheesta alusti Tampereen rahatoimikamarin notaari Väinö Vartio, ja liiton toimiston laatimat huoltokonttorin mallisäännöt valmistuivat jo samana keväänä. Tarkoitus oli

”hjälpå stadens befattningshavare i deras strävanden att ordna sin ekonomi” keräämällä kuukausimaksuja, joista konttori maksaisi verot, vuokrat jne. Lisäksi huoltokonttori auttaisi ”förnödenhetsartiklarien” kuten vaatteiden, polttopuun ja huonekalujen hankinnassa neuvottelemalla alennuksia virkamiehille sekä tekemällä yhteisostoja. Tässä mielessä esitetty huoltokonttori muistutti maaseudulla yleistyneitä osuuskuntamuotoisia yhteisostorenkaita.

Tampereella huoltokonttori perustettiin 1924, mutta muissa kaupungeissa huoltokonttorit jäivät kuitenkin perustamatta. Virkamiesten taloudellinen taakka ei kuitenkaan keventynyt, ja niinpä liitossa palattiin asiaan tasaisin väliajoin. 1930-luvun pulakauden myötä Helsinkiin perustettiin huoltokonttori 1934 ja Turkuun 1938.

Huoltokonttorit kuvaavat hyvin Kunnallisvirkamiesliiton varhaisia vuosia ja niihin kuulunutta virkamiesten taloudellista kamppailua ja asian ajamisen vaikeutta. Nykyään nämä kaupunkien huoltokonttorit toimivat henkilöstökassojen nimellä, ja ne hoitavat kaupunkien henkilöstön talletuksia ja maksupalvelua sekä myöntävät lainoja jäsenilleen. Tampereen kassa lopetettiin vuoden 2017 lopussa. ■

eli sen suuruus tuli tarkistaa indeksin mukaan neljännesvuosittain, jolloin kalliinajanlisistä oli mahdollista luopua. Lisäksi virkamiehille oli mahdollista tarjota erilaisia luontaisetuja, kuten virka-asunto ja työpaikkaruokailu.⁴⁵

Inflaatio kuitenkin käytännössä pysähtyi vuoden 1923 kuluessa, jolloin suuremmalta palkkauudistukselta katosi pohja. Muutaman vuoden kuluttua useimmat kaupungit luopuivat

liukuvan palkka-asteikon käytöstä, ja samalla käytännössä luovuttiin valtakunnallisen, yhtenäisen palkkamallin toiveesta.⁴⁶

Vuoden 1917 lopulla hyväksytty uusi kunnallislaki oli antanut kaikille suomalaisille yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden myös

kunnallisissa vaaleissa. Lisäksi laki merkitsi muutosta kuntien sisäisen toimivallan käyttöön, sillä uuden lain mukaan valtuustosta tuli ylin kunnallisen vallan käyttäjä. Laki ei kuitenkaan säätänyt virkamiesten palvelusehdoista aiempaa tarkemmin, joten virkamiesten palvelussuhdetta koskeva ohjeistus tuli edelleen hakea vanhasta lainsäädännöstä.

Vanha lainsäädäntö salli kaupunkien palkata vakinaisia työntekijöitä, mutta ei tehnyt eroa näiden palvelussuhteiden välillä. Kamreerin, sihteerin tai vahtimestarin oikeudellisen aseman välillä ei näin ollut mitään eroa, vaan kaikki olivat yksityisoikeudellisessa palvelussuhteessa kuntaan olevia apulaisia. Lain edessä virkamiehiä sanan nykyaikaisessa merkityksessä olivat vain valtion virkamiehet sekä kunnissa valtion valtaa käyttävät maistraatin ja lautakuntien jäsenet.

Vaikka laki ei tehnyt eroa kaupungin erilaisten henkilöstöryhmien välille, kaikille oli silti itsestään selvää, mihin luokkaan eri palkansaajat kuuluivat. Luokittelu perustui lähinnä varallisuuteen ja käytöstapoihin. Jos osasi olla ja esiintyä ylemmiltä yhteiskuntaluokilta edellytetyllä tavalla, kuului ylempiin yhteiskuntaluokkiin. Tämä vanhasta säätyjärjestelmästä periytynyt jaottelu teki selvimmän ja varmimman eron virkamiehen ja muiden palkollisten välille. Herra oli virkamies, rahvaan edustaja ei. Osin jaossa oli kyse myös koulutuksesta. Yliopistokoulutuksen saanut henkilö sisällytettiin sivistyneistöön, ja tällainen henkilö luettiin automaattisesti korkea-arvoisempaan virkamiesluokkaan, vaikka työtehtävät eivät olisikaan muuten olleet erityisen vaativia.

1920-luvulle tultaessa tilanne oli muuttumassa. Kaupunkien kasvu pakotti kaupungit palkkaamaan yhä lisää työvoimaa, ja paine palkollisten aseman tarkempaan määrittelyyn kasvoi. Kaupungit kasvoivat kaikilla mittareilla 1920-luvulla. Kaupunkien asukasmäärä nousi vuosikymmenen aikana 40 prosenttia, teollisuustuotanto kasvoi samana aikana yli kaksinkertaiseksi, ja kaupunkien menot asukasta kohti nousivat kolminkertaisiksi. Toisin sanoen kaupunkien menot lisääntyivät

huomattavasti väestönlisäystä(kin) nopeammin.

Syynä menojen kasvuun oli kaupunkien toimintakentän raju laajeneminen ennen muuta sosiaalihuollon ja terveydenhuollon alalla. Merkittävät lakiuudistukset, kuten vuoden 1922 köyhäinhuitolaki ja laki avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista, lisäsivät sosiaalitoimen menoja. Kaupunkien sairaanhoitomenojen kasvu ei niinkään perustunut lainsäädäntöön kuin välttämättömyyteen: valtio ei rahapulassaan kyennyt tyydyttämään sairaanhoidon tarvetta, jolloin sairaaloiden rakentaminen jäi kaupunkien ja kuntien tehtäväksi. Näin kunnat olivat yhteiskunnallisen kehityksen etulinjassa. Tänä aikana kaupunkien menot kasvoivatkin huomattavasti valtion menojen nopeammin.⁴⁷

Missään nopea kasvu ei näkynyt niin selvästi kuin pääkaupunki Helsingissä, joka oli kasvanut tasaisen nopeasti jo 1800-luvun lopulta lähtien. Vuonna 1875 kaupungin väkimäärä oli ollut 23 000 henkeä, ja vuonna 1920 helsinkiläisiä oli jo 150 000; kaupungin väkiluku kasvoi siis 6,5-kertaiseksi. Jatkuva kasvu pakotti kaupungin laajentamaan kunnallisia peruspalveluita merkittävällä tavalla.

Näitä palveluja tarjoavien laitosten, virastojen ja muiden hallintoelinten johtoon ja yleensäkin hallintoon tarvittiin lukemattomia virkamiehiä ja virkailijoita. Vuoden 1918 palkkaussääntöjen mukaan Helsingin virkamiesten määrä oli runsaat 1 300, vuonna 1930 heitä oli lähes 3 500 ja vuonna 1939 jo yli 5 200. Helsinki oli maan kaupunkien joukossa ylivoimainen ykkönen: koko 1900-luvun ensimmäisen puoliskon ajan sen menot olivat yli 40 prosenttia, usein lähes puolet, kaikkien kaupunkien menoista.⁴⁸

Kasvava virkamieskunta pakotti täsmentämään palvelusehtoja. Helsingissä otettiin vuonna 1918 käyttöön palvelussäännöt, jotka jaottelivat kaupungin palveluksessa olevat henkilöt kolmeen luokkaan: kaupungin virkamiehiin, alempaan henkilökuntaan ja näihin verrattaviin viranpitäjiin, sekä muuhun palveluskuntaan. Helsingin palvelussäännöissä määrättiin näiden

Kunnallisvirkamiehiä Pyhätunturin erämaassa 1930-luvun alussa.

viranpitäjien irtisanomisajasta, palkasta ja luontaiseduista, työajasta sekä lomasta. Eläkkeestä säädettiin erillisellä eläkesäännöllä.⁴⁹

Nykyisin keskeisinä pidetyistä työehdoista esimerkiksi oikeus eläkkeeseen ja lomaan olivat lähes kaikissa kaupungeissa Helsinkiä lukuun ottamatta täsmentämättä.⁵⁰ Mitä enemmän kaupunkien palveluksessa oli palkattua henkilökuntaa, sitä akuuteimmiksi kunnallisvirkamiesten palvelusehtojen puutteet muodostuivat. Kunnallisvirkamiehet olisivat halunneet Suomeen saksalaisen mallin; Saksassa virkamieslaki ("Beam-

tengegesetz") säati varsinaiset kunnallisvirkamiehet virkaansa eliniäksi. Tällöin kapeaksi muodostunut leipä olisi saatu muokattua pitkäksi "patongiksi". Tämän vaihtoehdon toteutumiseen eivät kunnallisvirkamiehet kuitenkaan uskoneet, joten kun keskusliitto lähti kirjoittamaan kaikille Suomen kaupungeille soveltuvaa malliohjesääntöä, työn pohjaksi otettiin Norjan malli. Norjassa kunnallisvirkamiehen erottaminen oli mahdollista ensimmäisen kolmen vuoden aikana, minkä jälkeen heistä tuli erottamattomia.⁵¹

Keskusliiton hallitus sai ehdotuksensa mallivirkasäännöksi

Lakimuutos ja virkasäännön malli yhdenmukaistivat eri kaupunkien viranhaltijoita koskevia käytäntöjä.

valmiiksi tammikuussa 1921. Ehdotuksen mukaan kaikki varsinaiset virkamiehet, konttorihenkilökuntaa ja ns. palvelukuntaa lukuun ottamatta, tulisivat kolmen vuoden palveluksen jälkeen erottamattomiksi. Virkamiehen voisi erottaa vain jos virka lakkaisi, ja tällöinkin virkamiehelle tulisi joko etsiä vastaava korvaava virka tai hänet tulisi asettaa lakkautuspalkalle. Ehdotus noudatteli tältä osin valtion virkamiesten palvelussuhdeturvaa.⁵²

1920-luvun alussa valmisteilla ollut kunnallislain uudistus antoi otollisen mahdollisuuden ajaa virkasääntöjä kuntiin. Tässä vaikuttamistyössä auttoivat keskusliiton hyvät suhteet lakiehdotusta valmistelevalle komitean sihteerille, kunnallisen keskustoimiston aktuaari Arvi Hällforsin. Vailla virallista neuvotteluoikeutta kunnallisvirkamiehet joutuivat ajamaan asiaansa tällaisten epävirallisten ja henkilökohtaisten reittien kautta.⁵³

Keskusliiton tavoitteet toteutuivatkin lopulta vuonna 1927 hyväksytyssä kaupunkien kunnallislaisissa. Lain täytäntöönpanossa oli siirtymäaika, mutta uusi hallintojärjestelmä oli otettava kaupungeissa käyttöön vuoden 1931 alussa. Uusi kunnallislaki muutti kaupunkien hallintoa. Vanha rahatoimikamarijärjestelmä lakkautettiin, ja sen tilalle tuli kaupungin virkamiehistä ja valtuuston valitsemista luottamusmiehistä koostunut kaupunginhallitus. Uusi laki teki myös selvän eron virkasuhteen ja työsopimussuhteen henkilöstön välille: viran tunnusmerkkinä oli, että sen perustamisesta päätti valtuusto. Muista kaupungin palkansaajista laki ei erikseen säätänyt, vaan heidän palkkaamisensa perustui vuoden 1922 työsopimuslakiin.⁵⁴

Lisäksi lakiin otettiin virkasääntöä koskeva pykälä 35§, jonka mukaan kaupunkien oli laadittava viranpitäjiä varten virkasääntö. Virkasäännössä määrättäisiin ammattivirkamiesten virka-asemasta, palkkaamisesta ja erottamisesta samoin kuin palkkausehdoista, kurinpitoasioista ja eläkesuhteista. Tältä osin laki oli Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton toiveiden mukainen. Sen sijaan virkasäännön mallia laissa ei ollut, vaan virkasäännön määrääminen jätettiin kuntien tehtäväksi.⁵⁵

Virkasäännön saatua näin lainsäätäjän hyväksynnän laadittiin Kaupunkiliitto mallivirkasäännön jäsenkuntiansa käyttöön. Kaupunkiliiton vuonna 1929 valmistunut ehdotus pohjautui suurelta osin Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallituksen seitsemän vuotta aikaisemmin laatimaan ehdotukseen kaupunkien palveluehtosäännöiksi. Tämä oli liitolle merkittävä saavutus.⁵⁶

Yhdessä lakimuutos ja virkasäännön malli yhdenmukaistivat jonkin verran eri kaupunkien viranhaltijoita koskevia käytäntöjä. Palkkauksessakin päästiin joksikin aikaa yhtenäisempään käytäntöön, sillä virkasäännön käyttöönoton yhteydessä kaupungeissa siirryttiin palkkaluokkiin. Palkkaluokkiin sijoittelun yhteydessä tehtiin useissa kaupungeissa myös palkanjärjestelyjä, joskaan vuoden 1914 tasoon ei tuolloinkaan päästy. Irtisanomisaikaa koskevat käytännöt yhdenmukaistuivat niin ikään.⁵⁷

Tämä orastava yhtenäisyys kuitenkin katosi, kun kaupungit ja kauppalat 1930-luvun kuluessa kuluessa tarkistivat virkasääntöjään.⁵⁸

Keskusliiton toiminta oli lamassa ylhäältä aina ruohonjuuritasolle asti.

PATRIARKAALISTA EDUNVALVONTAA

Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton käytännön toiminta oli 1920-luvun edetessä kaukana niistä innosteista visioista, joita oli liiton perustamisen aikaan esitetty. Liiton perustavassa kokouksessa oli puhuttu vahvan, yhtenäisen liiton puolesta, mutta kun Keskusliitto kokoontui 10-vuotisjuhlakokoukseensa, joutui juhlapuhuja, Tampereen yhdistyksen puheenjohtaja rehtori K.A. Kaukovalta myöntämään monen jäsenen pettyneen keskusliiton aikaansaannoksiin. Puhuja itse pystyi keskusliiton aikaansaannoksina mainitsemaan ainoastaan elinkustannusindeksin laskemisen aloittamisen.⁵⁹

Tämä epätydyttävä tilanne oli seurausta klassisesta ”muna vai kana” -asetelmasta. Keskusliiton resurssit olivat niin pienet, että tuloksia oli vaikea saavuttaa; ja koska konkreettisia tuloksia ei ollut, ei kukaan uskaltanut panostaa liiton toimintaan. Esimerkiksi vuoden 1924 kuluessa hallitus kokoontui vain kolme kertaa! Puheenjohtaja Zachris Castrénin ajan veivät viranhoidon ohella lukuisat muut luottamustehtävät, ja käytännössä Keskusliiton toimintaa pyöritti hallituksen sihteeri Eino Waronen. Warosen tehtävänä oli valmistella kaikki hallituksen käsittelemät asiat – ja hallituksen tehtyä päätöksensä panna ne toimeen.

Kuvaava on hallituksen kokous maaliskuussa 1922, jolloin sihteerin tehtäväksi annettiin kirjelmän laatiminen valtioneuvostolle asuntoasiassa, huoltokonttoreiden ohjesääntöjen valmistelu sekä leski- ja orpokassojen perustamisen valmistelu. Sihteerin tehtäviensä ohessa Waronen oli Kunnallisen keskusliiton aktuaari. Jos ei muuta, sihteerin tehtävä oli karu mutta tehokas koulu kunnallisen päätöksenteon saloihin.⁶⁰

Keskusliiton toiminta oli lamassa ylhäältä aina ruohonjuuritasolle asti. Jo vuonna 1921 Pietarsaaren, Kokkolan, Oulun ja Hämeenlinnan yhdistykset olivat lakanneet toimimasta, ja seuraavana vuonna Mikkeli, Kuopio ja Kotka jouduttiin lisäämään listaan. Tämä murheellinen lista kasvoi vuosi vuodelta. Vuonna 1924 sille lisättiin Lappeenrannan ja Rauman, vuonna 1927 Haminan, vuonna 1928 Porin ja vuonna 1931 Jyväskylän yhdistykset.⁶¹

Ilman kunnallisvirkamiesten etuja paikallistasolla ajavia paikallisyhdistyksiä oli keskusliitonkin vaikea ajaa asioita valtakunnallisella tasolla. Kunnallisvirkamiesten yhteistoimintaan pätevät samat lainalaisuudet kuin kaupunkien yhteistoimintaan, josta tamperelainen J.K. Laurila oli todennut: ”Yhteistoiminta Suomen kaupunkien välillä on vasta ensimmäisessä alussaan ja työskentely niin monipäisessä ja hankalasti kokoon saatavassa seurassa, kuin maamme kaikkien kaupunkien edustajat, on tuiki hidasta.”⁶²

Osittain valtakunnallista järjestäytymistä hidasti liikenne- ja viestiyhteyksien alkeellisuus. Etäisyydet Suomessa olivat tuolloin suuremmat kuin nykyään – tai ainakin niiden ylittäminen vaati suurempaa ponnistelua. Jokainen kaupunki oli oma saarekkeensa, josta lähti vain harvoja yhteyksiä ulkomaailmaan. Rautatieverkosto oli yhdistänyt maan suuret kaupungit 1800-luvun puolella, mutta matka-ajat olivat edelleen pitkiä. Puheinkin oli Helsingin ulkopuolella vielä melko harvinainen väline, ja kaupunkien välisiä kaukopuheluita vaikeutti linjojen vähäisyys. Linjojen ruuhkautuessa ne jouduttiin aika ajoin sulkemaan kokonaan. Yleisohje oli, että kaupunkien välistä puhelinta ei saanut käyttää kuin välttämättömän tärkeissä asioissa.⁶³

Samat vaikeudet koskivat myös valtion virkamiehiä, joiden järjestäytyminen hidastui niin ikään 1920-luvulla. Tätä taustaa

Kansallismielisen Lapuan liikkeen järjestämän talonpoikaismarssin osallistujia matkalla Helsingin Senaatintorille heinäkuussa 1930. Kuva: Helsingin kaupunginmuseo/ Rafael Roos.

vasten on loogista, että myös virkamiesjärjestöjen keskinäinen yhteistyö ei edennyt järin pitkälle. Ajatus kaikille virkamiehille yhteisen kattojärjestön perustamisesta oli ollut esillä jo vuoden 1919 alusta, jolloin Valtioneuvoston Virkamiesyhdistys oli ehdottanut asiaa Suomen Virkamiesyhdistysten Keskusliitolle. Syksyllä 1920 Suomen Teollisuusvirkaileijain Liiton ehdotuksesta virkamiesjärjestöt perustivat yhteisen valiokunnan, johon kunnallisvirkamiehetkin saivat edustajansa (Castrén, Furuholm ja Skog). Valiokunta päätyi ehdottamaan yhteisen kattojärjestön, Suomen Virkaileijaliittojen Yhtymän, perustamista.⁶⁴

Liitossa suhtauduttiin asiaan skeptisesti. Jäsenistön epävarmoja kantoja heijastaen Kunnallisvirkamiesliiton neuvottelijat kannattivat löyhempää, vain neuvottelevaa laatua olevaa yhteistoimintaa. Muut virkamiesjärjestöt toivoivat kiinteämpää yhteistyötä ja kattojärjestöä, joka olisi myös päättävä elin.⁶⁵

Liittymisestä kattojärjestöön päätettiin Kunnallisvirkamiesliiton vuosikokouksessa 4.3.1922. Asiasta jouduttiin äänestämään, mutta lopulta ainoana liittymistä vastaan äänesti Oulun edustaja, joka ei pitänyt liittymistä tarkoituksenmukaisena kunnallisvirkamiesten kannalta. 20.4.1922 perustettuun Suomen Virkaileija-keskusliittojen Yhtymään liittyivät kunnallis-

Talonrakennusta Helsingin Fredrikinkadulla 1930-luvulla. Kaupungit kasvoivat voimakkaasti vuosikymmenen alun laman jälkeen, ja uusi kunnallislaki toi kaupungeille uusia velvoitteita. Vuosikymmenen aikana säädettiin mm. lastensuojelu- ja kansaneläkelait.

Kuva: Helsingin kaupunginmuseo/ Rafael Roos.

virkamiesten ohella Suomen Virkamiesyhdistysten Keskusliitto, Suomen Teollisuusvirkailijain Liitto ja vuoden 1922 loppupuolella tekemänsä päätöksen mukaan myös Suomen opettajaliitto. Vuonna 1924 Yhtymän nimeksi vaihdettiin Henkisen Työn Yhtymä (HTY). Nimenmuutoksella haluttiin alleviivata sitä, että kattojärjestön suojiin haluttiin koota kaikki henkistä työtä tekevät.⁶⁶

Vailla virallisia neuvotteluoikeuksia kattojärjestön rooli jäi

vielä verrattain pieneksi, eikä sillä ollut haluakaan ottaa suurempaa roolia. HTY ei suostunut sekaantumaan esimerkiksi virkamiesten palkka-asian ratkaisuun. Näin Henkisen Työn Yhtymän vetovoima jäi heikoksi, ja työmarkkinaorganisaationa sillä oli varsin vähäinen vaikutusvalta.⁶⁷

Kuvaavaa 1920-luvun kunnallisvirkamiesten järjestötoiminnalle on, että keskusliiton vuosikokouksessa 1925 keskusteltiin jo liiton toiminnan lakkauttamisesta. Kyse oli enemmänkin jä-

senkunnan herättelystä kuin aidosta lopetusajuksesta, ja paikalle saapuneet kokousedustajat yksimielisesti lausuvat julki toiveensa liiton toiminnan jatkumisesta. Osittain paikallisyhdistysten ja keskusliiton apatia oli seurausta neuvottomuudesta. Maailma oli muuttunut ja järjestäytymisen tarve oli ymmärretty, mutta virkamiehet eivät olleet sisäistäneet uuden järjestelmän lainalaisuuksia. Muutos niin virkamiesten ulkoisessa asemassa kuin virkamieskunnan sisäisessä koostumuksessa oli ollut perinpohjainen.⁶⁸

Maailmansodan synnyttämän inflaation aiheuttama, pysyväksi olosuhteeksi muodostunut syvä palkkakuoppa teki aiemman elämäntavan mahdottomaksi.⁶⁹ Virkamies oli ollut osa patriarkaalista hallintokoneistoa, jonka korkeimmilla oksilla olivat istuneet monarkki ja säätyvaltiopäivät. Säätyvaltiopäivillä kaikilla neljällä säädyllä oli ollut karkeasti ottaen sama painoarvo, niin rahvasta edustaneella talonpoikaissäädyllyä kuin paljon pienempää ihmismäärää edustaneilla aatelis-, pappis- ja porvarissäädyllyllä. Yliopistokoulutus, joka oli edellytys virkamiesuralle antautumiselle, oli mahdollinen vain harvoille, eikä virkamiehiksi pätevistä ollut ollut liikatarjontaa. Virkamiehillä oli ollut vakaa ja turvattu asema lähellä vallankäytön ydintä, ja useissa tapauksissa osana sitä. Suomalaisuusmies, senaattori Yrjö Sakari Yrjö-Koskisen mukaan vanhassa maailmassa ”henkinen työ itse asetti itselleen palkan”.⁷⁰

Nyt valtiollista valtaa käyttivät yksikamarinen eduskunta ja presidentti. Tässä uudessa maailmassa valta ei tullut säädyn mukaan annettuna, vaan sen eteen piti tehdä töitä. Patriarkaalisen hallitustavan tilalle oli tullut joukkovoimaan perustuva vallanjako – suurin äänimäärä sai suurimman vallan. Järjestäytyminen toi äänivaltaa, ja tässä suhteessa virkamiehet ja

Virkamiehet olivat jääne patriarkalisesta maailmasta.

muut henkistä työtä tekevät olivat jääneet jälkeen muista yhteiskuntaluokista.⁷¹

Virkamiesten ja työsopimussuhteisten työntekijöiden palvelussuhteen ero oli valtava. Patriarkaalinen työsuhde – jossa työnantajalla on täysi valta päättää työsuhteen ehdoista – oli työntekijäpuolella jo tullut tiensä päähän. Työsopimussuhteisten työntekijöiden työehtojen säätämistä muutti merkittävästi työehtosopimuslaki, joka hyväksyttiin eduskunnassa vuonna 1924 työnantajapuolen vastustuksesta huolimatta. Työnantajapuolen mukaan laki hävitti henkilökohtaisen yhteyden työntekijän ja työnantajan väliltä sen siirtäessä neuvottelut järjestötasolle, eikä työehtosopimuslakia tämän takia juurikaan noudatettu. Työsopimussuhteisille 1920-luku oli kuitenkin voimakkaan edistymisen aikaa, ja heidän reaaliensionsa kohoivat merkittävästi.⁷²

Kunnallisvirkamiesten edellytykset olivat tähän verrattuna heikot. Työehtosopimuslakia vastaavaa virkaehtosopimuslakia ei ollut eikä sellaista suunniteltu. Valtion virkamiehiä sitoi edelleen uskollisuudenvala valtiotyönantajalle, eikä heillä ollut lakko-oikeutta. Muutoin nopeasti muuttuvassa maailmassa virkamiehet olivat jääne patriarkalisesta maailmasta.

Nousukauden jatkuessa 1920-luvulla vanhanaikainen ja hampaaton edunvalvonta ei ollut suuri ongelma, mutta aikojen tiukentuessa se muuttui sellaiseksi. Pitkään jatkunut taloudellinen nousukausi kääntyi lamaksi vuonna uudelle vuosikymmenelle siirryttäessä. Yhdysvaltain historiallisesta pörssiromahduksesta lokakuussa 1929 alkunsa saanut maailmanla-

Lama heijastui suoraan kuntatalouteen.

juinen lama saavutti myös Suomen, mikä omalta osaltaan lisäsi yhteiskunnallisia jännitteitä. Oikeiston ja kommunistien välit huononivat entisestään, ja oikeistoradikalismi alkoi nostaa päätään. Kyösti Kallion hallitus vei eduskuntaan yhdistyslain muutoksen, jonka nojalla yhdistykset, joiden kokouksissa kehoitettiin rangaistavaan tekoon, oli mahdollista lakkauttaa. Lain nojalla keskikesällä 1930 työntekijäpuolen suurimman kattojärjestön Suomen Ammattijärjestön (SAJ) toimisto suljettiin ja myöhemmin järjestö lakkautettiin. Sosiaalidemokraatit perustivat Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliiton (SAK) syksyllä 1930, mutta kommunistit jättäytyivät sen ulkopuolelle.⁷³

Lama heijastui suoraan kuntatalouteenkin. Kasvavan työttömyyden torjunta ja lisääntyvän köyhyyden hoito rasittivat kaupunkien taloutta. Esimerkiksi Hämeenlinnassa köyhäinhoidon menot nousivat lamavuosien myötä yli yhdeksänkertaisiksi. Veroäyriään kaupungin oli kohotettava yli 40 prosenttia (6 markasta 8 markkaan 25 penniin). Samanlaiset korotukset veroäyriässä olivat tavallisia muissakin kaupungeissa. Silti verotulot laskivat ja kaupunkien oli turvauduttava lainanottoon. Keskimäärin kaupunkien rahoitusmenot nousivat 1930-luvun alkuvuosina yli viidennekseen kaikista menoista.⁷⁴

Kun uuden kunnallislain mukainen Helsingin kaupungin hallitus kokoontui ensimmäistä kertaa tammikuussa 1931, piti uusi kaupunginjohtaja, professori Antti Tulenheimo puheen, jossa hän käsitteli uutta kaupunginhallitusta, kunnallispolitiikkaa sekä kaupungin tehtäviä. Tulenheimo halusi teroittaa kuulijoidensa mieleen, että tärkein ei ollut muuttunut: ”*Kuitenkaan ei pidä unohtaa, että kaikki kunnallispolitiikka lopulta on finanssipolitiikkaa*”. Kaupunkien hallinnossa oli toisin sanoen viime kädessä kyse rahasta.⁷⁵

Lama ja kuntien talouskurimus koskettivat kaikkia kuntien palveluksissa olevia, niin virka- kuin työsopimussuhteisiakin. Lama lisäsi suoraan kaikkien työntekijäryhmien edunvalvonnan tarvetta. Lamavuonna 1931 kuntien työsopimussuhteiset työntekijät perustivat oman liittonsa, Suomen Kunnatyön-

tekijäin Liiton (SKL, vuodesta 1958 Kunnallisten työntekijäin ja viranhaltijain liitto KTV). SKL järjestäytyi SAK:hon.

Elinkustannusindeksi painui kesällä 1931 alhaisemmalle tasolle kuin kertaakaan vuoden 1921 jälkeen. Tampereella tehtiin syyskuussa 1931 päätös alentaa virkamiesten palkkoja kymmenen prosenttia seuraavaksi vuodeksi. Vuoden loppuun mennessä 16 muutakin kaupunkia – mukaan lukien kaikki suurimmat kaupungit Helsinki, Turku ja Viipuri – alensi väliaikaisesti virkamiesten palkkoja.⁷⁶

Seuraavana vuonna saman päätöksen tekivät myös Kotka ja Heinola. Palkanalennus koski puolta maan kaupungeista, mutta koska mukana olivat kaikki suurimmat kaupungit, palkanalennus kosketti suurinta osaa kaikista kaupunkien virkamiehistä. Virkamiehistöä koeteltiin myös valtiosektorilla, jossa toteutettiin samat palkanalennukset; alennus oli 5 prosenttia perheellisiltä ja 10 prosenttia perheettömiltä virkamiehiltä.⁷⁷

Virkamiesten palkanalennukset pysyivät agendalla seuraavina vuosinakin. Vuonna 1932 Keskusliitto vetosi kuntapäätäjiin palkanalennusten perumiseksi: liiton mukaan ”*kohtuulliselta näyttäisi, ettei yhteiskuntaan liian suuressa määrin käytäisi hyväkseen ohimenevää pula-aikaa järkyttääkseen virkamiehistön ja sen kautta yleensä maan sivistyneistön ja keskiluokan taloutta*”. Vetoamus kaikui kuuroille korville. Kaikista kovimmin virkamiehiään koetteli Joensuun kaupunki, joka alensi eräitä palkkoja jopa 50 prosenttia.⁷⁸

Keskusliiton näkemyksen mukaan palkanalennukset oli mahdollista toteuttaa vasta irtisanomisajan jälkeen. Koska irtisanomisajat olivat eri virkamiehillä erilaiset, oli liiton mukaan kohtuullista, että kaikkien palkkoja alennettaisiin samalla hetkellä. Erottamattomilta virkamiehiltä – joita olivat valtion valtaa kunnissa käyttävät maistraatin ja raastuvanoikeuden virkamiehet, kaupunginviskaalit, kaupunginvoudit sekä kaupunginlääkäri – oli Suomen virkamiesoikeudessa omaksuman käsityksen mukaan oikeus siihen palkkaan, joka heille virkaan nimitettäessä oli vakuutettu. Tämä koski myös kaikkia

Puheenjohtaja Zachris Castrén

Kunnallisvirkamiesyhdistysten keskusliiton toinen puheenjohtaja, filosofian tohtori Zachris Castrén (1868–1938), oli monipuolinen vanhan virkamieskulttuurin edustaja. Väitöskirjansa hän oli tehnyt uskonnonfilosofian alalta ja Castrén toimi pitkään Helsingin yliopiston käytännöllisen filosofian vt. professorina. Tämän lisäksi Castrén oli näkyvä hahmo Nuorsuomalaisessa puolueessa ja useissa keskeisissä luottamus- tehtävissä.

Kunnallisvirkamies Castrénista tuli vuonna 1914, kun Helsinkiin perustettiin työväenopisto, jonka johtoon hänet nimitettiin. Hän johti opistoa kuolemaansa saakka ja loi tänä aikana yhä edelleen voimassa olevan perustan tieteenomaiselle työväenopistoliikkeelle. Tavoitteena oli objektiivisen ja puolueettoman tiedon saattaminen kaikkien väestöryhmien ulottuville ja oppilaiden kasvattaminen kriittisiksi, suvaitseviksi ja omista asioista päättämään kykeneviksi täysivaltaisiksi kansalaisiksi.

Castrén toimi Kunnallisvirkamiesliiton puheenjohtajana 1920–1938. Castrénin pitkän puheenjohtajakauden aikana liiton agendalla oli kaksi asiaa: virkamiesten palkkauksen parantaminen sekä palvelusehtojen yhtenäistäminen.

Castrén toimi myös Henkisen Työn Yhtymän (myöhempi TVK) varapuheenjohtajana vuosina 1922–1934. ■

Kokkolan virkamiehiä, jotka olivat kaupungin virkasäännön mukaan niin ikään erottamattomia. Keskusliiton hallituksen mukaan paikallisyhdistyksillä oli näin ollen riittävästi perusteita vastustaa kaupunkien palkanalennusesityksiä.⁷⁹

Selvittääkseen palkanalennusten laillisuuden lopullisesti Keskusliitto tilasi vuonna 1933 juridisen selvityksen lakitieteen tohtori Tapio Tarjanteelta. Tarjanne oli Helsingin yliopiston prosessioikeuden dosentti ja kallispalkkainen ammattilainen.

Asian vakavuutta kuvastaa se, että Keskusliitto maksoi selvityksestä 2 000 mk, mikä oli peräti viidesosa keskusliiton keräämistä jäsenmaksutuloista. Dosentti Tarjanteen lausunto vahvisti keskusliiton kannan: irtisanottavilta viranhaltijoiden palkanalennus oli mahdollista toimittaa vasta irtisanomisajan päätyttyä. Palkanalennuksesta kieltäytyminen ei Tarjanteen tulkinnan mukaan myöskään vaikuttanut virkamiehelle ker- tyneeseen eläkkeeseen.⁸⁰

Avustettuna hautaan

Kunnallisvirkamiesten köyhyydestä 1900-luvun alussa kertoo se, että he tarvitsivat taloudellista apua päästäkseen hautaan. Useat työväenyhdistykset olivat perustaneet jäsenilleen hautausapurenkaita, jotka maksoivat jäsenten kuoleman yhteydessä perikunnalle renkaan säännöissä määrätyn summan hautausavustusta. Renkaan jäsenen omana elinaikanaan maksettavaksi jäivät 20 markan liittymismaksu sekä 20 markkaa jokaisen kuolemantapauksen kohdalla. Hautausapurenkaan idea oli siis sama kuin huoltokonttoreissa: maksettaviksi tulevien suurten kertamaksujen loiventaminen jakamalla maksusuorite useampaan erään.

Kokouksessaan huhtikuussa 1929 Kunnallisvirkamiesten Keskusliiton hallitus päätti perustaa liiton jäsenille yhteisen hautausapurenkaan, mikäli sen jäseniksi liittyisi vähintään 450 jäsentä. Hautausapu-

renkaalle valittiin johtokuntakin, minkä jälkeen jännitettiin, saataisiinko minimimäärä ilmoittautuneita kasaan. Ei saatu. Lopulta ilmoittautuneita kertyi vain hieman yli puolet vaaditusta määrästä.

Liiton hallitus ei kuitenkaan luovuttanut, vaan jäsenille alettiin markkinoida hieman suppeampaa – ja siten kalliimpaa – hautausapurengasta. Tämä yritys onnistuikin paremmin, ja syksyllä 1930 jäsenluku oli lähes täynnä, mutta jälleen tavoite karkasi kaukaisuuteen eikä hautausapurengas päässyt aloittamaan supistetussakaan muodossa.

Asia korjaantui 1930-luvun alussa kaupunkien ottaessa käyttöön virkasääntöjä, sillä virkasääntöihin kuului myös määräys virkamiesten hautausavusta. Yleensä tämän avun suuruus vastasi yhden kuukauden palkkaa. ■

Näistä liiton toimista huolimatta palkkoja alennettiin edelleen myös vuonna 1934. Palkanalennusten kautta syntyvistä säästöistä eivät kaupungit tai Kaupunkiliitto esittäneet minikäänlaisia laskelmia, joten keskusliitto teki laskelmat itse. Palkkojen alennuksen vaikutus veroäyriin oli seitsemässä kaupungissa 20–30 penniä, kolmessa kaupungissa 30–40 penniä ja kahdessa yli 50 penniä. Kun veroäyriin taso oli näissä kaupungeissa tasoltaan 8–10 markkaa, oli palkanalennusten tuoma säästö kahdesta viiteen prosenttia. Keskusliiton mielestä oli kohtuutonta laittaa säästötarve vain virkamiesten kannettavaksi, vaan se olisi pitänyt jakaa kunnallisveron mukana kaikille kuntalaisille. Räikein tilanne oli Joensuussa, jossa tehdyt suuret palkanalennukset merkittiin budjettiin sekä tulo- että menopuolelle, joten palkanalennusten syynä ei ollut budjetin

tasapainottaminen vaan ainoastaan veroäyriin lasku.⁸¹

Palkanalennukset osuivat kunnallisvirkamiehiin kipeästi. Nousukaudella palkkoja ei kaupungeissa ollut suostuttu korottamaan elinkustannusindeksin mukaisesti, vaan korotukset olivat seuranneet indeksiä viiveellä. Korotukset olivat myös painottuneet alimpiin palkkaluokkiin. Verrattaessa vuosina 1914 ja 1931 maksettuja palkkoja oli helppo todeta, että useimmissa tapauksissa kaupunki oli hyötynyt rahanarvon alenemisestä ja viranhaltijat puolestaan joutuneet siitä kärsimään.

Keskusliiton hallituksen sihteeri Eino Waronen viittasi palkanalennuksesta puhuessaan ”ajan hengen” vaatimukseen: ”Maaseudulta lähtöisin oleva käsitys virkamiesten liiallisesta palkkatasosta näyttää saaneen jonkunlaista jalansijaa kaupungeissakin.” Waronen viittasi vasemmistopuolueiden sekä maalaisliit-

Lama ja palkanalennukset olivat lähes kuolettava isku kunnallisvirkamiesten järjestäytymiselle.

tolaisten virkamiehiä kohtaan tuntemaan vieroksuntaan. Maalaisliiton puolueohjelma 1932 lähti siitä, että virkamiesten erottamattomuus oli poistettava, virkamiesten määrä oli saatava laskemaan ja heidän työtehonsa nousemaan.⁸²

Lama ja palkanalennukset olivat lähes kuolettava isku kunnallisvirkamiesten järjestäytymiselle. Kunnallisvirkamiesten toiminta oli kriittisinä lamavuosina korostetun asiallista – suorastaan flegmaattista. Keskusliiton palkanalennuksia koskeva virallinen lausunto vuonna 1931 kulminoitui ponnettomaan vetoomukseen: ”Virkamiehet eivät luonnollisestikaan tahdo vetäytyä uhrauksista, jos kaupunkien taloudellinen tila sitä vaatii, mutta...”⁸³

Eino Waronen esitelmöi palkanalennuksista Keskusliiton vuosikokouksessa 1932: ”Kunnalliset viranhaltijat ja niiden järjestöt [ovat] erittäin lojaalisesti suhtautuneet toimitettuihin palkkojen alennuksiin. Viranhaltijat ovat jälleen osoittaneet olevansa se ryhmä, joka nurkumatta kantaa lisärasitukset silloin kun yhteiskunnan edun niin katsotaan vaativan.”⁸⁴

Vuoden 1933 lähestyessä loppuaan Keskusliiton vetoomus kaupungeille kuului näin: ”Kysymys ei ole yksinomaan siitä, mikä on se pienin tulo, jolla viranhaltija voi elättää itsensä ja perheensä, vaan on kysymyksessä se, heikonmetaanko maan sivistyneistön ja keskiluokan asemaa yhä jatkuvasti niin että se ei edes nykyisessäkään laajuudessa voi olla yleisen kehityksen ja vaurastumisen tukena sekä sivistyselämän edistäjänä.”⁸⁵

Tilanne oli kaiken kaikkiaan huolestuttava. Kaupungit olivat aikaisemmin suostuneet palkankorotuksiin osittain siksi, että niiden oli ollut pidettävä huoli houkuttelevuudestaan työnantajina. Niiden oli oltava varmoja siitä, että myös tulevaisuudessa virkamiesuraa suunnittelevat työnhakijat haluaisivat tulla niiden palvelukseen. Tämä asiainalta pysyi voimassa niin kauan, kuin henkisen työn tekijöistä oli pulaa. Mutta 1930-lu-

vulla virkamiehistä ja henkisen työn tekijöistä alkoi olla ylituotantoa. Ylioppilaiden määrä oli noussut 1920-luvulla kaksinkertaiseksi, lähes 3 000 tutkinnon suorittaneeseen vuodessa. Ensimmäistä kertaa Suomen historiassa puhuttiin ylioppilastulvasta, jota patoamaan ja ohjaamaan uusiin uumiin perustettiin sosiaaliministeriön komitea. Komitea esitti, että tiedekuntiin pääsyä voitaisiin rajoittaa viiden vuoden ajaksi.⁸⁶

Ylioppilastulva kuitenkin jatkui, ja myöhemmin on esitetty, että kasvaneet opiskelijamäärät loivat työttömyyttä ja olivat osaltaan radikalisoimassa vastavalmistunutta sivistyneistöä 1930-luvulla. Tämän tyytymättömyyden on osaltaan katsottu vaikuttaneen 1930-luvun äärioikeiston nousuun ja Lapuan liikkeen syntyyn.⁸⁷

Suurin jarru virkamiesjärjestöjen aktivoitumisen tiellä oli puuttuva neuvotteluoikeus. Neuvotteluoikeuden puuttuessa virkamiesjärjestöt eivät voineet esittää vaatimuksia, vaan niiden oli tyydyttävä työnantajan sopivaksi katsomiin toimenpiteisiin. Järjestöillä oli ainoastaan mahdollisuus tehdä esityksiä ja vetoomuksia kaupungeille. Warosen sanoin: ”Mitään järjestettyjä muuttoa ei virkamiesyhdistysten ja kunnan viranomaisten yhteistyö [ole] saanut, eikä niitä meillä ole pidetty tarpeellisinaan.”

Muissa Pohjoismaissa kysymystä oli pidetty tarpeellisena. Kööpenhaminassa virkamiesjärjestöillä oli neuvotteluoikeus kaikissa muissa ammatillisissa asioissa paitsi virkamiehen nimittämistä tai erottamista koskevissa tapauksissa. Neuvotteluun oikeutetulle järjestölle oli jätettävä ehdotukset palkkasääntöjen sekä työajan ja virkamiesten oikeudellista asemaa koskevien säännösten muutoksiksi. Norjassa useissa kaupungeissa oli virkamiesjärjestöille myönnetty vastaava neuvotteluoikeus, eikä kunta voinut tehdä mitään muutoksia voimassaoleviin virka-, palkka- ja eläkesääntöihin ennen kuin niistä oli käyty neuvotteluita. Norjassa osa kaupungeista oli lisäksi

Neuvottelu-oikeus olisi luonut vakiintuneen keskusteluyhteyden osapuolten välille.

tehnyt virkamiesjärjestöjen kanssa virkaehtoja koskevia sopimuksia, jotka vastasivat työntekijöiden järjestöjen kanssa tehtyjä työehtosopimuksia. Ruotsissa asiaa oli pohdittu pitkään, mutta neuvottelu-oikeus ei ollut toistaiseksi siellä kuitenkaan toteutunut.

Vuoden 1933 vuosikokouksessa, keskellä yhä pahenevaa lamaa ja virkamiesten toistuvia palkanalennuksia, keskusliiton sihteeri Eino Waronen esitteli muissa Pohjoismaissa ajankohdasta kysymystä virkamiesjärjestöjen neuvottelu-oikeudesta. Kyse oli merkittävästä muutoksesta virkamiehiä koskevien asioiden valmistelussa. Neuvottelu-oikeus olisi luonut vakiintuneen keskusteluyhteyden osapuolten välille.

Eino Warosen mukaan muiden Pohjoismaiden esimerkkiä ei kuitenkaan tullut seurata Suomessa. Hän nojasi mielipiteensä yksinomaan voimassaolevaan kunnallislakiin, jonka mukaan Suomessa ei ollut mahdollista myöntää virkamiesjärjestöille oikeutta ottaa osaa päätöksentekoon palkka- tai muissa virkamiehiä koskevissa asioissa. Samaa aikaan kaupungit kuitenkin paitsi neuvottelivat myös yleisesti solmivat työmiestensä etujärjestöjen kanssa työehtosopimuksia. Warosen mukaan vastaavan mallin esittäminen kunnallisvirkamiehiä koskevaksi olisi ”niin vastoiminnallista kuin sääntöjen henkeä, että sellaista ei voida ajatella.” Vanhalla ajattelutavalla oli pitkä painolasti.

Ehkä hieman yllättäen myös vuosikokouksen muut osallistujat olivat samaa mieltä. Vuosikokouksen puheenjohtajana toiminut insinööri K.A. Lassenius Turusta oli samoilla linjoilla. Pu-

heenvuorossaan hän totesi, että ”Suomessa ei näytä olevan aihetta selostetun laatuisten neuvottelu-oikeuden hankkimiseen virkamiehille”. Toisen puheenvuoron käyttänyt Alex Danielson lausui mielipiteenään, että ”meillä [Suomessa] ei kunnallisilla virkamiehillä ole aihetta puheenaolevassa suhteessa ryhtyä toimenpiteisiin”.⁸⁸

Lakeja on kuitenkin mahdollista muuttaa, jos se katsotaan tarpeelliseksi. Kunnallisvirkamiehillä tätä halua ei ollut, vaikka moni seikka – pääasiassa palkkauksen epäkohdat – puhui muutoksen puolesta. Neuvottelu-oikeuden hyväksymistä hidastava jarru oli ennen kaikkea henkinen. Tämän virkamiesetoksen yksi puhtaimmista ilmentymistä oli Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallituksen monivuotinen puheenjohtaja, professori Zachris Castrén. Hän oli vanhan virkamieskulttuurin ruumiillistuma ja monipuolisesti sivistynyt herrasmies, jolle omien etujen puolustaminen oli vähemmän luontevaa.⁸⁹

Kun Castrén tammikuun lopulla 1938 menehtyi, tuli vanha patriarkaalinen ajanjakso samalla osin päätökseen. Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton sihteeri Eino Waronen lausui hautajaisten sepeleenlaskussa:

”Professori Zachris Castrénin poismeno on jättänyt vaikeasti täytettävän aukon myöskin Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitukseen. Professori Castrén oli vuodesta 1920 tämän kunnallisten virkamiesten keskusjärjestön ensimmäisenä miehenä, sen hallituksen puheenjohtajana. Hänen persoonallisuutensa oli leimaa antava liiton työskentelylle. Se korkean eettillinen näkökulma, jolta hän asioita tarkasteli, hänen syvällisyytensä ja mielen-

Kansainväliset yhteydet, osa 1

Kunnallisvirkamiesliiton toimistoon saapui alkuvuodesta 1930 kirje, joka siirrettiin vähin äänin sivuun. Ruotsin kunnallisvirkamiesliitto esitti Suomen veljeliitolle osallistumista kansainvälisen virkamiesinternationaaliseen kokoukseen Genevessä. Internationaali oli perustettu viisi vuotta aikaisemmin, ja elokuussa olisi vuorossa sen kolmas kansainvälinen kokous. Ruotsin lisäksi osallistumisensa olivat jo varmistaneet Länsi- ja Keski-Euroopan maat. Kunnallisvirkamiesliitolla ei kuitenkaan ollut varaa lähettää edustajaa kokoukseen, joten kirje unohdettiin.

Lyhyempiin matkoihin varat onneksi riittivät, ja syksyllä 1933 liiton varapuheenjohtaja Knut Furuhjelm pääsi matkustamaan Göteborgiin neuvottelemaan pohjoismaisen kunnallisvirkamiesten välisen yhteistyön aloittamisesta. Suomalaiset olivat innokkaita yhteistyön kannattajia, sillä Pohjoismaat olivat luonteva ikkuna länteen kommunistisen Neuvostoliiton kainalossa; Pohjola-Norden -kansalaisjärjestö oli perustettu jo vuonna 1925. Ainoa kynnyksikysymys suomalaisneuvottelijoille liittyi rahaan: yhteistyön kulut eivät saisi nousta yli viiden äyrin jäsentä kohti. Skandinavian

maiden sihteeristö kunnallisia virkamiesjärjestöjä varten perustettiin 19.12.1934, ja KVL oli mukana perustajajäsenenä. Hieman epävirallisemmin suhteita solmittiin myös Suomenlahden yli Viron kunnallisvirkamiehiin.

Alkuvuosinaan yhteistyö nojasi pitkälti henkilökohtaisiin suhteisiin, vierailuihin ja vastavierailuihin. Myös joka toinen vuosi järjestettävä yhteispohjoismainen kokous näytteli suurta roolia. 1930-luvun lähetessä loppuaan mukaan tuli koulutustoiminta. Pohjola-Norden alkoi yhdessä pohjoismaisten kaupunkiliittojen sekä kunnallisvirkamiesjärjestöjen kanssa viritellä yhteispohjoismaisia kursseja ja opintomatkoja. Näistä ensimmäinen olisi suuntautunut Lontooseen ja Pariisiin toukokuussa 1939. Rahanpuute kuitenkin esti suomalaisia osallistumasta näin suurisuuntaiseen koulutusmatkaan, ja marraskuun viimeisenä päivänä 1939 syttynyt talvisota katkaisi pitkäksi aikaa kansainvälisen yhteistyön KVL:n osalta. ■

tyyneytensä, hänen aatteellisuuden korostamisensa kaikissa virkamiestenkin pyynnöissä hankkivat hänelle kaikkien piirien jakamattoman arvonannon. (...) säilyy hän meidän mielissämme hengen ylimyksenä, jonka kokoava ja kohottava kulttuurihahmo on meille velvoittavana muistona.”

Castrénin jälkeen liiton puheenjohtajaksi valittiin varapuheenjohtajana siihen asti toiminut oikeusneuvos Knut Furu-

hjelm ja varapuheenjohtajaksi maisteri Alex Danielson. Jotain symbolista on siinä, että henkilövaihdosten kanssa samanlaisesti tuntui ilmapiiri kaupungeissa muuttuvan. Lukuisat kaupungit ilmoittivat vuonna 1938 palkankorotuksista. Helsinki nosti virkamiestensä palkkoja 10 prosenttia, ja palkkoja korottivat myös Tampere, Vaasa, Lahti, Kuopio, Jyväskylä ja Lappeenranta.⁹⁰ ■

*Neuvostoliiton ilmapommituksen tuhoja Helsingin Lönnrotinkadulla maaliskuussa 1943.
Kuva: SA-kuva/Eino Heinänen.*

”Yhdistyksen on ollut tarpeen ryhtyä sellaisiin menettelytapoihin, mitkä ovat olleet sen aikaisemmalle toiminnalle vieraita.”

Uuti Palaja Kunnallisvirkamiesliiton hallituksessa 16.7.1947

Taistelevan keskusliiton synty

ETUJÄRJESTÖJEN YHTEISKUNTA

Kesä 1939 oli lämmin ja aurinkoinen, otollinen matkailuun ja ystävyysuhteiden solmimiseen. Helsingin virkamiesyhdistyksen edustajat olivat mukana virolaisen veljesjärjestön kesäpäivillä Narvajoen suulla, ja juhannusviikolla joukko virolaisia kunnallisvirkamiehiä saapui kiertomatalle Suomeen. Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliitto tarjosi heille tervetuliaiskahvit kahdeksan vuotta aikaisemmin valmistuneessa hotellissa Tornissa, Suomen ensimmäisessä pilvenpiirtäjässä. Samaan aikaan toistakymmentä suomalaista kunnallisvirkamiestä osallistui Lontooseen järjestetyille opintomatkalle. Ulkomaan opintomatkat eivät olisi aiempina, köyhempinä vuosina tulleet kysymykseenkään.

1930-luvun jälkimmäisellä puoliskolla Suomessa kylvettiin tulevan hyvinvointivaltion siemen, ja julkisen sektorin virkamiehillä oli tässä työssä merkittävä rooli. Kunnallisille virkamiehille laman jälkeinen 1930-luku oli verkkaisen eteenpäin menon aikaa. Kaupungeissa virkakoneisto laajeni erityisesti sosiaalihuollon puolella, ja muun muassa lastenhuollon virkoja perustettiin.⁹¹

Maan suurimman kaupungin Helsingin virkakunta laajeni nopeimmin. Vuonna 1931 voimaan tullut kaupunkien kunnallislaki oli lisännyt virkamiesten valtaa, ja uuden lain myötä

Auringonottajia Pihlajasaaren kallioilla talvisotaa edeltäneenä kesänä 1939.

Kuva: Helsingin kaupunginmuseo.

kaupungin hallintoa uudistettiin perustamalla lukuisia uusia lautakuntia ja niiden alaisia virastoja. Vuonna 1931 lautakuntia tai niihin verrattavia hallintoelimiä oli Helsingissä 31. Lautakuntien alaisuudessa toimivat kaupungin virastot, jotka jakautuivat vielä lukuisiin osastoihin. Esimerkiksi kiinteistölautakunnan alaisena virastona toiminut kiinteistötoimisto oli ja-

ettu seitsemään osastoon, joiden tehtävät vaihtelivat hallinto-
tehtävistä kiinteistöjen ja puistojen hoitamiseen.⁹²

Hallinnon uudistukset näkyivät virkamieskunnan vallan konkreettisena kasvuna, sillä virkamiehillä oli laaja oikeus ratkoa asioita. Helsingin historiaa tutkinut Jouko Siipi toteaaakin, että esimerkiksi köyhäinhoidon virkailijat nousivat vajaan

Talvisota syttyi Neuvostoliiton hyökättyä Suomeen

30.11.1939.

kahdessa vuosikymmenessä luottamushenkilöitä avustavien asemasta ratkaisevaa päätäntävaltaa käyttäviksi.⁹³

Tämä kaupunkihallinnon muutos jäi kuitenkin vielä suurempien muutosten varjoon. Syyskuun 1939 alussa Hitlerin Saksan joukot hyökkäsivät Puolaan, ja jännitys kiristyi Suomenkin rajalla. Keskusliiton hallitus kokoontui normaalisti vielä lokakuun lopulla, mutta sitten normaalit päättyivät. Talvisota syttyi Neuvostoliiton hyökättyä Suomeen 30.11.1939.⁹⁴

Seuraavan kerran Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus kokoontui vasta viiden kuukauden tauon jälkeen, maaliskuussa 1940. Tuolloin talvisota oli jo päättynyt, mutta poikkeusolot jatkuivat.⁹⁵

Välirauhansopimuksen mukaisesti jouduttiin Neuvostoliitolle luovuttamaan Viipurin, Sortavalan, Käkisalmen kaupungit sekä Koiviston ja Lahdenpohjan kauppalat; Hangon kaupunki jouduttiin antamaan vuokralle. Hangossa toiminut virkamiesyhdistys päätyi lakkauttamaan toimintansa kotikaupunkinsa tultua vuokratuksi Neuvostoliitolle, mutta Viipurin yhdistys päätti jatkaa toimintaansa evakossa. Alueluovutukset merkitsivät näiden alueiden kaupunkien viranhaltijoille paitsi kodin myös työn menetystä. Huomattava osa keskusliiton hallituksen ajasta meni vuonna 1940 luovutettujen alueiden asioiden hoitamiseen. Palkansaajien suurkeräyksellä kerättiin avustusrahoja luovutetun alueen virkamiesten avustamiseen, ja keskusliitto vetosi kaikkiin Suomen kaupunkeihin, jotta nämä ottaisivat luovutettujen alueiden virkamiehiä palvelukseensa.⁹⁶

Talvisota ja kesällä 1941 syttynyt jatkosota järkyttivät suomalaisen yhteiskunnan rakenteita ja aloittivat kauaskantoisia

muutosprosesseja. Sota-ajan säännöstelytalous ja siihen liittyvä hallintobyrokratian kasvu lisäsivät kuntien velvoitteita ja kasvattivat virkamieskunnan kokoa. Kaupunkien keskushallinnon virkamiesten määrästä ei ole täsmällistä tietoa ennen 1930-luvun loppua, jolloin kaupunkien keskushallinnossa oli 610 virkaa. 1940-luvun lopulla luku oli kaksinkertaistunut. Säännöstelystä vastanneen kansanhuollon osuus tästä kasvusta oli merkittävä: Tampereella kansanhuollon palveluksessa oli vakituisesti lähes 50 henkilöä, ja tilapäisesti palkattuja oli kolme kertaa niin paljon. Helsingissä oli samaan aikaan 118 vakinaista kansanhuollon työntekijää.⁹⁷

Sota-ajan hallintotehtävät olivat monelle nuorelle naiselle ponnahduslauta työelämään. Hämeenlinnassa nuori, keskikoulusta juuri valmistunut Ulla Saloranta pääsi osastosihteeriksi kaupungin kansanhuoltoon – oman kertomansa mukaan suhteiden avulla, tunsihan hänen äitinsä kaupunginjohtajan rouvan. Kansanhuollossa Salorannan tehtävänä oli jakaa ostokortteja kaupungin asukkaille tarpeen ja määräysten mukaan.⁹⁸

Sodan todellisuuteen siirtyminen vaikutti myös ammattiyhdistysliikkeeseen. Työnantajien ja työntekijöiden välillä oli vallinnut koko vuosisadan alun syvä vastakkainasettelu. Työehtosopimusjärjestelmään siirtyminen vuoden 1924 työehtosopimuslain myötä ei suinkaan ollut lopettanut vastakkainasettelua, sillä työnantajajärjestöt eivät olleet halukkaita tunnustamaan vastapuolen neuvotteluoikeuksia. SAJ:n lakkauttaminen 1930 ei ollut parantanut näitä välejä, eikä sosialidemokraattivetoisen SAK ollut työnantajajärjestöjen silmissä juuri edesmennyttä SAJ:tä mieluisampi yhteistyökumppani.

Sota teki sisäpolitiikasta alisteista ulkopolitiikalle, ja valtiolta toivoi sisäpolitiikalta ennen kaikkea ennustettavuutta ja

*Puheenjohtaja Eero Rönkä kuvattuna keväällä 1944.
Jatkosodassa kapteeni Rönkä toimi konekiväärikomppanian
päällikkönä. Kuva: SA-kuva/ Teppo Aunio.*

*Lahden yhdistyksen kummilapset, joiden isä kaatui
talvisodassa. Kuva: Lahden Kunnallisvirkaillijat.*

vakautta. Sosiaaliministeri K.-A. Fagerholm piti työrauhan kannalta tärkeimpänä sitä, että työnantajat ja työntekijät tunnustaisivat järjestöjen neuvottelumenettelyn työmarkkinoilla. Sen myötä muut kysymykset ratkeaisivat itsestään. Fagerholmin ehdotuksesta osapuolet kokoontuivat talvisodan vielä kestäessä neuvotteluun ravintola Königissä, jonka holvatuista huoneista ei tarvinnut lähteä pommisuojaan. 17.1.1940 pide-

tyssä kokouksessa hyväksytyssä julkilausumassa todettiin, että kattojärjestöt SAK ja Suomen Työnantajain Keskusliitto (STK) vastaisuudessa neuvottelisivat niitten toimialoilla esiintyvistä kysymyksistä niiden ratkaisemiseksi "mikäli mahdollista yhteisymmärryksessä". Tämä oli jo merkittävä myönnytys aiemmin vallinneisiin tunnelmiin nähden, ja STK:n toimitusjohtaja Antti Hackzellin mukaan Fagerholm "vihki" mo-

Valtalaki antoi maan hallitukselle oikeuden puuttua käytännössä kaikkeen yhteiskunnalliseen toimintaan.

lemmat osapuolet yhteistoimintaan. Neuvottelukokouksesta alettiin tämän lausuman mukaan käyttää nimitystä ”tammikuun kihlaus”.⁹⁹

Tammikuun kihlaus merkitsi ammatillisen työväenliikkeen toimintaedellytysten tunnustamista ja totutti osapuolet neuvotteluajatukseen. Julistuksessa ei sitouduttu sopimuksiin, vaan ainoastaan neuvotteluihin. Sopimussyhteiskunta alkoi muuttua todeksi vasta myöhemmin, jatkosodan päättymisen jälkeen. Tammikuun kihlaus oli kuitenkin näkyvä symboli valtion ja etujärjestöjen uudelleen yhteistyöprojektille, jonka yhteinen nimittäjä oli yhteiskuntarauhan maksimoiminen. Sodan kenties kauaskantoisin seuraus oli ymmärrys siitä, että pienen maan ei ollut järkevää hajauttaa pieniä resurssejaan riitelyyn, vaan yhteistuumin löytää tavat, joilla resurssit saataisiin tehokkaimmin tuotannon kasvua tukevaan käyttöön.¹⁰⁰

Palkansaajapuolella neuvottelut eri liittojen välillä alkoivat vaihtelevasti vuoden 1940 aikana, joko virallisina neuvotteluinä tai epävirallisina tunnusteluina. Toisinaan neuvotteluissa päästiin lopputulokseen ja työnantajaliitot välittivät syntyneen palkkasuosituksen jäsenyrityksilleen; toisinaan neuvottelutulosta ei syntynyt, jolloin työnantajat ratkaisivat asian yksipuolisesti. Valtakunnalliset liittojen väliset neuvottelut kuitenkin saatiin käyntiin tammikuun kihlauksen myötä. Työsuhde- ja palkkaneuvottelut alkoivat muuttua paikallisista ja yrityskohtaisista valtakunnallisiksi.¹⁰¹

Kunta-alalla sopimuskulttuuri muuttui jo ennen tammikuun kihlausta. Suomen Kunnantyöntekijäin Liiton ammattiosastot solmivat jo ennen talvisotaa seitsemän paikallista työehtosopimusta ja uusivat sopimukset vuonna 1941. Valtakunnallisia työehto- tai palkkaneuvotteluja ei kunta-alalla kuitenkaan käyty.¹⁰²

Välirauhan aikana, tammikuussa 1941, valtioneuvosto antoi K.-A. Fagerholmin allekirjoittaman julkilausuman. Valtioneuvosto korosti työrauhan säilymisen merkitystä ja vetosi uudelleen työmarkkinaosapuoliin, että nämä koettaisivat saada aikaan työrauhaa turvaavia sopimuksia, jotka turvaisivat jäl-

leenrakennuksen häiriintymättömän toteutumisen. Lisäksi valtioneuvosto kehotti työmarkkinaosapuolia ennakkoluulottomasti harkitsemaan sellaisen järjestelmän luomista, joka voisi turvata pitemmiksi ajanjaksoiksi työrauhan sekä lisäksi niin hyvin elinkeinoelämän kuin työntekijäin turvallisuuden tunnetta. Julkilausuma oli jatkoa tammikuun kihlaukselle ja viitoitti tietä tulevaan.

Helmikuussa 1941 valtioneuvosto antoi palkkapoliittisen lausunnon, jossa tulevien vuosien palkkapolitiikan muodot tulivat näkyviin. Lausunto ei sitonut osapuolia mihinkään, mutta sen keskeiset osat oli neuvoteltu etujärjestöjen kanssa etukäteen. Palkat kytkettiin hintakehitykseen niin, että 2/3 hintojen noususta tuli korvata, ja tämä tuli toteuttaa niin, että pienimmät korotukset tulivat ylimpiin palkkoihin ja suurimmat alimpiin. Palkkapolitiikan tuli toisin sanoen olla luonteeltaan voimakkaasti sosiaalista ja pyrkiä ennen kaikkea auttamaan heikommassa asemassa olevia selviytymään ajan vaikeuksista. Tästä muodostui sota-ajan palkkasovun perusta. Työmarkkinaosapuolille valtioneuvosto kaavaili lukkarin roolia: heidän tuli järjestöjensä välityksellä sekä sopia palkkakysymyksistä että valvoa sopimusten noudattamista.¹⁰³

Tammikuun kihlauksen ja talven 1941 julkilausumien taustalta voi löytää jo tutuksi tulleen ilmiön, inflaation. Talvisodan myötä inflaatio kiihtyi, ja se jatkoi etenemistään välirauhan aikana. Vuoden 1940 loppuun mennessä hinnat olivat nousseet lähes neljänneksellä sotaa edeltävään tasoon verrattuna. Jatkosota syttyi kesäkuussa 1941, ja vuoden loppuun mennessä elinkustannukset olivat nousseet lähes puolella (46 %) rauhanajan tasosta. Sodan päättyessä 1945 hinnat olivat lähes kolminkertaiset sotaa edeltäviin hintoihin verrattuna. Inflaation myötä edessä oli paluu edellisestä sodasta tuttuihin kalliinajan lisiin ja liukuviin palkka-asteikkoihin.¹⁰⁴

Inflaation ja muun yhteiskuntarauhaa horjuttavan toiminnan ehkäisemiseksi toukokuussa 1941 säädettiin laki talouselämän säännöstelemisestä poikkeuksellisissa oloissa eli ns.

valtalaki, joka oli lopulta voimassa lähes viidentoista vuoden ajan (1941–1955). Valtalaki antoi maan hallitukselle oikeuden puuttua käytännössä kaikkeen yhteiskunnalliseen toimintaan, myös kuntien virkamiesten työehtoihin ja palkkaukseen.

Valtalaki otettiin palkkasäätelyn käyttöön lokakuussa 1942, kun valtioneuvosto teki ensimmäisen päätöksen työpalkkojen säännöstelystä. Palkkaperustaksi otettiin vuoden 1939 tilanne. Ratkaisu koski kaikkia palkansaajia, myös virkamiehiä, ja kunnat joutuivat soveltamaan sitä omissa palkkapäätöksissään. Palkkasäännöstelyn valvojaksi valtioneuvosto perusti samalla palkkaneuvoston, jolla oli valtalakiin perustuvat laajat valtuudet puuttua palkkoihin. Työmarkkinajärjestöt joutuivat alistamaan tekemänsä paikalliset ja valtakunnalliset sopimukset palkkaneuvoston vahvistettaviksi. Palkkaneuvostossa oli myös SAK:n ja STK:n edustus.¹⁰⁵

Palkkasäännöstelyn toimivuuden varmistamiseksi oli suunnitelmia myös kunnallisten palkkojen valtiolliseksi säätelyksi ja kuntien palkkapäätösten tutkimiseksi. Kunnallislakien mukaan kunta ei kuitenkaan voinut siirtää sille kuuluvaa päätösvaltaa muille, ei siis myöskään lopullisten palkkapäätösten tekoa. Kaupunkiliitto perusti vuonna 1942 kaupunkien vapaaehtoiseen yhteistyöhön perustuvan palkkatoimikunnan, jonka oli päätöksissään seurattava valtioneuvoston linjauksia. Toimikunnan itsenäisyys oli siten melko muodollinen.¹⁰⁶

Valtiovallan suoraan ohjaukseen kuntien viranhaltijoiden palkat tulivat vasta sodan jälkeen 1947, mutta epäsuorassa ohjauksessa palkat olivat kuitenkin jo vuodesta 1942 lähtien. Yleinen palkkasäännöstely oli voimassa vuoden 1955 loppuun asti, joten palkkasäännöstely merkitsi kuntasektorin palkkojen yhdenmukaistumista lähes viidentoista vuoden ajaksi.

Jatkosota muodostui pitkäksi ja melko rauhalliseksi asemasodaksi aina joulusta 1941 kevääseen 1944, mikä näkyi myös sisäpoliittisen tilanteen rauhoittumisena. Talvisodassa evakoon joutuneet kunnallisvirkamiehet palasivat hoitamaan uudelleen vallattujen alueiden hallintoa, ja uutta aktiivisuutta virisi myös vanhoilla alueilla.

Rauman kaupungin kunnallisvirkamiehet järjestäytyivät uudelleen ja pyysivät saada liittyä keskusliiton jäseniksi – yhdistystä ei kuitenkaan koskaan ollut poistettu jäsenrekisteristä, joten uudelleenliittymiselle ei ollut tarvetta.¹⁰⁷

Myös keskusliitto järjestäytyi uudelleen. Jatkosodan vuodet olivatkin Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliitolle uuden alku. Keskusliiton puheenjohtaja vaihtui syksyllä 1942, kun liittoa Castrénin kuoleman jälkeen johtanut Knut Furuholm vetäytyi syrjään heikentyneeseen terveydentilaan-

Henkistä työtä tekevien järjestäytyminen oli ollut käynnissä jo yli kahden vuosikymmenen ajan, mutta kehitys oli edennyt hitaasti.

sa vedoten. Hänen tilalleen puheenjohtajaksi nousi entinen varapuheenjohtaja, Helsingin kaupungin kansliasihteeri Alex Danielson.¹⁰⁸

Samaan aikaan syksyllä 1942 hallituksen pitkäaikainen sihteeri Eino Waronen valittiin Helsingin kaupunginsihteeriksi, joten hän esitti eronpyynnön liiton sihteerin tehtävästä. Henkilövaihdokset ja uuden sihteerin etsintä tarjosivat mahdollisuuden pohtia laajemmin liiton tavoitteita. Hallituksen jäsen Otto Bruunin mielestä keskusliittoa olisi tullut pyrkiä aktiivisesti kasvattamaan ja siksi pyrkiä etsimään sihteeri, joka matkustaisi kentällä, aktivoisi yhdistyksiä ja herättäisi yhdistymishalua myös paikkakunnilla, joilla ei vielä ollut yhdistystä. Bruun jäi kuitenkin näkemyksineen yksin. Muu hallitus piti esityksen taloudellisia riskejä liian suurina ja toimintaa päätettiin jatkaa vanhaan tyyliin. Uudeksi sihteeriksi liitolle valittiin Eero Rönkä.¹⁰⁹

Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton linjasta keskusteltiin myös seuraavassa vuosikokouksessa Tampereella. Maaliskuussa 1943 pidetyssä kokouksessa tehtiin liuta sinänsä tärkeitä päätöksiä. Keskusliiton nimi muutettiin lyhyempään muotoon Kunnallisvirkamiesliitto r.y. Lisäksi vuosi-

kokouksen äänestyskäytäntöjä muokattiin. Suurimpien yhdistysten, erityisesti Helsingin, äänimäärää rajoitettiin siten, että yhdellä yhdistyksellä ei voinut olla enempää kuin yksi kolmannes äänistä. (Helsinkikään ei ollut vielä lähellä yläraja, sillä sillä oli 15 ääntä yhteensä 65 äänestä, eli 23 prosenttia kaikista äänistä.)

Paljon merkittävämpi muutos tuli kuitenkin esiin Iisakki Laatin pitämässä kokouksesitelmässä. Laati oli Henkisen Työn Yhtymän sihteeri, joka kattojärjestön suulla vaati virkamiesliikettä aktivoitumaan ja huolehtimaan omasta edunvalvonnastaan muiden ammattiryhmien lailla. Tällainen taistelukutsu oli virkamiespiireissä lähes ennenkuulumatonta.

Henkistä työtä tekevien järjestäytyminen oli ollut käynnissä jo yli kahden vuosikymmenen ajan, mutta kehitys oli edennyt hitaasti. Enää henkisen työn tekijät eivät kuitenkaan Laatin mukaan olleet ”siinä määrin tuuliajolla ajan ristiaallokossa kuin mitä näyttää”. Tällä lausumallaan Laati viittasi keväästä 1942 lähtien käytyihin keskusteluihin henkisen työn tekijöiden järjestöjen tiiviimmästä järjestäytymisestä, mikä olikin johtanut syyskuussa 1942 tapahtuneeseen Toimihenkilöjärjestöjen Keskusvaltuuskunnan perustamiseen.

Sihteeri Eino Waronen

Kunnallisvirkamiesliiton varhaishistorian suuria hahmoja on Eino Waronen (1896–1978). Valmistuttuaan yliopistosta filosofian kandidaatiksi 1919 Waronen antautui kunnallishallinnon kehittämiseen Kunnallisvirkamiesliiton ja Kaupunkiliiton palveluksessa. Myös Warosen eno, Einar Böök, oli ollut merkittävä kunnallinen vaikuttaja ja Kunnallisen keskustoimiston (eli Suomen Kaupunkiliiton toimiston) ensimmäinen johtaja.

Waronen työskenteli yli kaksi vuosikymmentä 1919–1942 kaksoisroolissa Kunnallisvirkamiesliiton ja Kunnallisen keskustoimiston sihteerinä. Tässä kaksoisroolissa hän osallistui kaupunkien kunnallishallinnon uudistamistyöhön, jonka mukaisesti uudistettu hallinto tuli voimaan 1930-luvun alusta. Lisäksi Waronen rakensi keskeisellä tavalla kuntatyöntekijä ja kunnallisvirkamiesten välistä luottamusta aikana, jolloin KVL:lla ei ollut lain sallimaa neuvottelu-oikeutta. Warosen kynästä lähtivät näinä vuosina käytännössä kaikki Kunnallisvirkamiesliiton kannanotot.

Tultuaan valituksi Helsingin kaupunginsihteerin virkaan hän jätti tehtävänsä Kunnallisvirkamiesliitossa ja Kaupunkiliitossa. Kuvaavaa Warosen omistautumiselle on, että hänen irtisanoutumisensa jälkeen liiton sihteerin tehtävään oli vaikea löytää jatkajaa vanhoilla ehdoilla. Waroselle maksettu korvaus oli ollut niin pieni ja työmäärä niin suuri, ettei tehtävä houkuttanut ketään.

Kaupunginsihteerin virkaa Waronen hoiti vuosien 1942–1954 ajan, ja vuosina 1955–1963 hän toimi Helsingin sosiaalitoimesta vastaavana apulaiskaupunginjohtajana. Hän hoiti myös Yhteiskunnallisen korkeakoulun vt. kunnallispolitiikan professorin virkaa vuosina 1950–1953 ja Tampereen yliopiston kunnallistalouden apulaisprofessorin virkaa vuosina 1963–1965. Tasavallan presidentti myönsi Eino Waroselle 1964 kaupunginjohtajan arvonimen. ■

Liiton suhtautuminen neuvotteluoikeyteen muuttui.

Valtuuskunnan perustaminen osui ajallisesti yhteen valtioneuvoston hinta- ja palkkasäännöstelyn alkamisen kanssa. Valtuuskuntaan kuuluivat HTY:n lisäksi Liikevirkaileijain keskusvaliokunta, Suomen kansakoulunopettajain liitto ja Finlands svenska folkskolläraryörening. Valtuuskunnan toiminta oli täysin epävirallista. Se toimi ilman kirjoitettuja sääntöjä ja budjettia, mutta tarjosi henkistä työtä tekeville kiinteän puheyhteyden toisiinsa.¹¹⁰

Kunnallisvirkamiesliiton tuore sihteeri Eero Rönkä oli aktiivisesti mukana valtuuskunnan toiminnassa. Rönkä osallistui myös valtuuskunnan luento- ja neuvottelupäiville kesäkuussa 1943 Kausalassa, jossa päätettiin Henkisen Työn Yhtymän uudistamisesta. Joulukuussa Henkisen Työn Yhtymän seuraajaksi perustettiin uusi Henkisen Työn Keskusliitto (HTK), jonka perustavassa kokouksessa Eero Rönkä piti esitelmän uudistuksen valmistelusta ja tavoitteista. Kunnallisvirkamiesliitto päätti 5.12.1943 pidetyssä kokouksessa liittyä HTK:n jäseneksi. Itseoikeutettu KVL:n edustaja HTK:n hallituksessa oli Eero Rönkä.¹¹¹

Iisakki Laatin mukaan henkisen työn tekijöiden solidaarisuuden tunne oli vasta syntymässä; henkisen työn tekijöitä oli toista sataa tuhatta, mutta järjestäytyneitä näistä oli vain nel-

jännes. Laati esitti saman vaatimuksen kuin Bruun edellisenä vuonna: aktiivista jäsenhankintaa oli lisättävä ja kokopäiväisiä työntekijöitä palkattava. Kaiken kaikkiaan henkisen työn tekijöille oli tehtävä selväksi, ”että nykyajan yhteiskunnissa ei enää ole sellaista elintä, joka automaattisesti huolehtisi henkisen työn tekijäin edusta”. Heidän oli vihdoinkin hyvästeltävä patriarkaaliseen yhteiskuntaan kuuluva passiivinen edunvalvonta ja alettava huolehtia omista eduistaan.¹¹²

Ruotsissa kehitys oli lähtenyt rullaamaan hieman aikaisemmin. Ruotsissa kunnallisvirkamiesten neuvotteluoikeyden oli pitkällisen valmistelun jälkeen järjestetty 17.5.1940 annetulla lailla. Suomessa valtion virkamiesten neuvotteluoikeyden oli alkanut edetä, kun Korkeimman hallinto-oikeuden presidentti U. J. Castrénin puheenjohtajana toiminut komitea jätti 9. marraskuuta 1940 valtioneuvostolle mietintönsä ja siihen sisältyvän ehdotuksen laiksi valtion viran- ja toimenhaltijoille myönnettävästä neuvotteluoikeydestä. Tämä esitys ei koskenut kunnallisvirkamiehiä. Neuvotteluoikeyden laajentamista keskiluokkaan eli henkisen työn tekijöihin – toisaalta valtion virkamiehistöön ja toisaalta yksityisten työnantajain palveluksessa oleviin liike- ja siihen verrattavien työalojen työntekijöihin – esitti hieman myöhemmin myös ns. keskiluokkako-

mita maaliskuussa 1941 sosiaaliministeriölle jättämässään mietinnössä.¹¹³

Myös liiton suhtautuminen neuvotteluoikeyteen muuttui. Palkkatyytymättömyys oli kasvanut kunnallisissa viranhaltijoissa sodan alkuvuosina. Aika oli kypsä uudistukselle. Kotkassa maaliskuussa 1941 pidetyssä vuosikokouksessa varatuomari Aarre Simonen piti esitelmän kunnallisten viranhaltijain neuvotteluoikeydestä. Toisin kuin Eino Warosen esitelmän yhteydessä vain kahdeksan vuotta aikaisemmin, kokousväki kannatti neuvotteluoikeyden vaatimista. Vuosikokous lausui käsityksensä, että neuvotteluoikeyden myöntämistä kunnallisille viranhaltijoille oli pidettävä ensiarvoisen tärkeänä sekä kuntien että kunnallisvirkamiesten kannalta. Liiton hallitukselle annettiin mandaatti edetä ”*mikäli mahdollista niin, että kunnallisten virkamiesten neuvotteluoikeyden voitaisiin säätää jo yhdessä valtion viranhaltijoille ehkä myönnettävän neuvotteluoikeyden kanssa*”.¹¹⁴

Liiton hallitus pyysi kirjoitettua valtioneuvostoa 26.3.1941 ryhtymään toimenpiteisiin kunnallisvirkamiesten neuvotteluoikeyden turvaamiseksi. Vuoden lopulla valtioneuvostosta saatiin vastaus: kuntien viranhaltijain neuvotteluoikeyden oli mahdollista antaa samassa laissa kuin valtion viranhaltijain neuvotteluoikeyden. Ministeriössä pidetyssä neuvottelukokouksessa keskusliittoa edustivat puheenjohtaja Alex Danielson ja sihteeri Eero Rönkä.

Ainoa keskustelua herättänyt kohta oli ministeriön tekemä rajaus, jonka mukaan neuvotteluoikeyden koskisi vain virkavastuulla toimivia virkamiehiä. Keskusliiton neuvottelijat vastustivat tätä määrittelyä. Heidän mielestään se aiheuttaisi tulkintavaikeuksia kunnissa ja asettaisi virkamiehet eriarvoiseen asemaan työsopimussuhteisiin nähden. Lainsäädäntö antoi tuolloin sopimusoikeuden kaikille kuntien työsopimussuhteisille työntekijöille, joten vastaavasti uuden neuvotteluoikeyden tulisi koskea kaikkia virkasuhteissa olevia.¹¹⁵

Lopulta valtion ja kuntien virkamiesten neuvotteluoikeydestä säädettiin kahdella eri lailla. Eduskunnalle vietiin alku-

Puheenjohtaja Knut Furuhjelm

Varatuomari Knut Furuhjelm (1879–1949) toimi Kunnallisvirkamiesliiton puheenjohtajana vuosina 1938–1943. Furuhjelm oli ollut varapuheenjohtajana koko Zachris Castrénin pitkän puheenjohtajakauden ja oli siten itseoikeutettu valinta liiton uudeksi noikkamieheksi. Furuhjelmin puheenjohtajakausi osui talvi- ja jatkosodan raskaisiin vuosiin, jolloin liiton toiminta oli olosuhteiden pakosta hyvin hiljaista. Lokakuussa 1942 Furuhjelm pyysi eroa puheenjohtajan tehtävästä terveydellisistä syistä johtuen.

Furuhjelm teki työuransa Helsingin kaupungin palveluksessa kaupunginvaltuuston sihteerinä. Vuosina 1937–1938 hän toimi myös Helsingin kunnallisvirkamiesyhdistyksen puheenjohtajana. ■

Sota-ajan säännöstelytalous lisäsi merkittävästi kunnallishallinnon tehtäviä. Hiitolan kunnan kansanhuollon toimisto elokuussa 1944. Kuva: Sotamuseo/ Pekka Kyytinen.

Rauha koitti Suomessa syksyllä 1944 lukuun ottamatta Pohjois-Suomea ja Lappia.

peräisen suunnitelman mukainen laki valtion virkamiesten neuvotteluoikeudesta 1943. Laki kunnan viranhaltijan neuvotteluoikeudesta säädettiin vuonna 1944 ja se tuli voimaan seuraavana vuonna. Laki antoi Kunnallisvirkamiesliitolle virallisen oikeuden neuvotella virkamiesten palvelussuhteita koskevista kysymyksistä. Tämän myötä virkamies- ja toimihenkilöjärjestöt tunnustettiin ensimmäistä kertaa lain edessä ja virkamiesten järjestäytymisestä tuli lopullisesti hyväksyttävää. Valtioneuvosto hyväksyi 1946 Kunnallisvirkamiesliiton neuvottelukelpoiseksi järjestöksi niiden kuntien tai kuntayhtymien kanssa, joiden viranhaltijat kuuluivat jäsenenä liittoon tai sen jäsenyhdistyksiin.¹⁶

”KUINKA SUURESSA KUOPASSA OLLAAN”

Rauha koitti Suomessa syksyllä 1944 lukuun ottamatta Pohjois-Suomea ja Lappia, jossa taisteltiin Moskovan aselepoehdojen mukaisesti saksalaisia vastaan aina seuraavan huhtikuun loppuun. Sotahallinto jatkui edelleen: liittoutuneiden valvontakomissio valvoi rauhanehtojen toteutumista ja Suomen poliittista elämää, ja valtioneuvostolle laajat valtaoikeudet antanut valtalaki pidettiin edelleen voimassa – ja se pysyi voimassa vielä kymmenen vuoden ajan! Myös Suomelle tuomittujen, arvoltaan 300 miljoonan dollarin suuruisten sotakorvausten maksaminen vaati sodanaikaisen yksituumaisuuden jatkumista vielä rauhan aikana. Sodan aikana synnytetty sopimusyh-

teiskunta vakiintui uudeksi normaalitilaksi jälleenrakennusvuosien aikana.

Neuvotteluoikeuden tuoreella laajennuksella myös kunnallisvirkamiehet oli otettu sopimusyhteiskuntaan mukaan, ja sen myötä heidän mahdollisuutensa aktiiviselle edunvalvonnalle olivat huomattavasti paremmat kuin aikaisemmin. Uudelle edunvalvonnalle oli myös tarvetta. Kuntien toimikenttä oli laajentunut merkittävästi, sillä jälleenrakennuksen aika lisäsi kuntien velvoitteita. Erityisesti väestösiirtoihin ja säännöstelytalouteen liittyvät tehtävät lisäsivät kuntien hallinnollisia töitä.

Tulevan hyvinvointivaltion rakentamisen kannalta vuosi 1944 muodostui vedenjakajaksi. Sodan vielä jatkuessa eduskunta hyväksyi kolme kansanterveystyötä linjannutta lakia: lain kunnallisista äitiys- ja lastenneuvoloista, lain kunnallisista terveysisärlaki ja lain kunnan kätilöistä. Terveysisärlaki velvoitti kunnat palkkaamaan koulutuksen saaneita terveysisäriä suhteessa kunnan väkimäärään. Laki kunnallisista äitiys- ja lastenneuvoloista puolestaan edellytti koko maan kattavan neuvolaverkoston luomista. Lakien säätämisen jälkeen kunnat perustivat lukuisia uusia terveysisärien virkoja, ja verraten lyhyessä ajassa Suomeen valmistui tiheä ja tehokas neuvolaverkosto, johon myöhemmin tultiin tutustumaan ulkomaita myöten.

Terveydenhoidon ohella hyvinvointivaltion rakentaminen merkitsi mittavia panostuksia sosiaalihuoltoon. Sosiaalihuollon monipuolistuminen lisäsi nopeasti sosiaalihuollon virka-

Poliittisten valtasuhteiden muuttuminen aiheutti jo itsessään virkamiehissä epävarmuutta.

nimikkeitä, kuten huoltosihteerin virkoja. Eniten niitä perustettiin heti sodan päättymisen jälkeen. Velvollisuuksien lisääntymisen myötä myös kuntien verotustehtävät kasvoivat, joten veronkannosta vastaavien taksoitussihteerien määrä kasvoi nopeasti.

Virkamiesten määrän lisääntymisen olisi voinut ajatella lisäävän virkamieskunnan yhteiskunnallista painoarvoa, varsinkin kun virkamiesten neuvotteluoikeus oli hyväksytty tuoreeltaan. Kävikin päinvastoin. Virkamiesten painoarvo oli jälleenrakennuksen ja ns. vaaran vuosina entistäkin kevyempi. Sodan jälkeen kommunistien pitkä yhteiskunnallinen paitsio kumottiin, ja puolueen sallittiin jälleen osallistua valtiollisiin ja kunnallisiin vaaleihin. Eduskuntavaaleissa 1945 vasemmisto sai äänivyöryn, vaikkei saanutkaan enemmistöä eduskuntaan (suurimmista puolueista SDP sai 50 kansanedustajaa, Suomen Kansan Demokraattinen Liitto (SKDL) ja Maalaisliitto kumpikin 49 paikkaa). Vasemmiston nousu tarkoitti valtiovalan huomion kiinnittymistä aiempaa enemmän työväestön asioihin, mikä teki kunnallisvirkamiesten edunvalvonnasta entistäkin vaikeampaa.

Poliittisten valtasuhteiden muuttuminen aiheutti jo itsessään virkamiehissä epävarmuutta. Hallitusvastuuseen tullut SKDL vaati ”maan virkakoneiston kansanvaltaistamista ja puhdistamista kykenemättömistä virkavaltaisista ja fasisistisista aineksista”, ja tämän saavuttamiseksi tuli puolueen mielestä luopua valtion virkamiesten erottamattomuudesta. Sanoissa oli vahva muistuma sisällissodan aikaiseen retoriikkaan.¹⁷

Uusi hallintokulttuuri, vasemmiston nousu ja virkamiesten määrän samanaikainen kasvu lisäsivät kaikki virkamiesten tuntemaa tarvetta entistä tehokkaammalle edunvalvonnalle.

Vaikka hintasäännöstely ei ollutkaan toiminut sotavuosina toivotulla tavalla, olivat muut talouselämän ja liikkuvuuden rajoitteet estäneet varsinaisen inflaatiokierteen synnyn. Rintamiesten kotiuttaminen muutti työmarkkinoita, eikä työväestö enää sodan päätyttyä piitannut lakkokiellosta – ainakaan yhtä paljon kuin palkankorotuksista. SAK vaati lokakuussa 1944 palkkasäännöstelyä muutettavaksi täyteen kompensatioon perustuvaksi; Kunnallisvirkamiesliitto oli esittänyt saman vaatimuksen jo vuotta aikaisemmin. Inflaatio alkoi voimistua 1944, ja vuonna 1946 inflaatioprosentti oli jo lähes 60.¹⁸

Kunnallisvirkamiesliiton vuosikokous Helsingissä 14.5.1949 oli samalla liiton 30-vuotisjuhla. Juhlallisuudet aloitettiin käynnillä sankarihaudoilla, vuosikokouksen jälkeen lounas ravintola Adlonissa, sitten juhlapöytäkokous kaupungintalolla ja illalla juhlapäivälliset kaupunginkellarissa sekä juhlatanssiaiset kaupungintalon juhlasalissa.

Eduskunnan kolme suurinta puoluetta SDP, Maalaisliitto ja SKDL antoivat keväällä 1945 yhteisen julistuksen, jossa hahmoteltiin puolueiden yhteistä poliittista ja taloudellista linjaa. Julistus tarkoitti sotatalouden jatkumista. Hinnat ja palkat oli ”välttämätöntä vakiinnuttaa” inflaation kuriin saamiseksi, ja tässä onnistuminen edellytti, että ”työrauha ja sitkeä uurastus vallitsee kaikilla talouselämän aloilla”.¹⁹

Vuodesta 1945 alkaen Suomen työmarkkinat siirtyivät yhä

enemmän ammattiliittojen ja työnantajajärjestöjen tekemien valtakunnallisten työehtosopimusten kauteen. Tässä uudessa järjestelmässä valtion palkkasäännöstelyviranomaiset olivat erotuomareita, jotka viime kädessä ratkaisivat asiat, mikäli työmarkkinaneuvottelujen osapuolet eivät päässeet asioista yksimielisyyteen. SAK:n vahvan vaikutusvallan turvin teollisuustyöväestön palkkataso kohosi tasaisesti elinkustannusindeksiä nopeammin – ja kunta-alan palkat laahasivat jäljessä.²⁰

Puheenjohtaja Alex Danielson

.....

Filosofian maisteri Alex Danielson toimi Kunnallisvirkamiesliiton puheenjohtajana vuosina 1944–1945 ja varapuheenjohtajana tätä ennen vuodesta 1938 lähtien. Danielsonin lyhyeksi jääneen puheenjohtajakauden merkittävin tapahtuma oli kunnallisvirkamiesten neuvotteluoikeuden taanneen lainsäädännön hyväksyminen 1944. Danielson osallistui lain säätämistä edeltäneisiin neuvotteluihin sosiaaliministeriön kanssa.

Danielson osallistui aktiivisesti myös Henkisen Työn Keskusliiton perustamiseen 1943.

Työuransa Danielson teki Helsingin kaupungin kansliashteerinä. ■

SAK:n puheenjohtajan Eero A. Wuoren lausuman mukaan virkamiesten palkkojen järjestämistä ei enää tullut luokkatietoisuuden nimissä vastustaa, kuten ennen, vaan tämä ”kerettiläinen ajatus” tuli hyväksyä ja lähteä ”uusille linjoille”. Tämä ei ollut asenteiltaan porvarillisen Kunnallisvirkamiesliiton kannalta kuitenkaan yksinomaan positiivinen linjanmuutos. SAK halusi koota siipiensä suojaan koko ammattiyhdistysliikkeen, myös virkamiehet ja muut henkistä työtä tekevät. Palkkaansa tyytymättömät virkamiehet olivat otollista riistaa. SAK:n näkökulmasta HTK ja Kunnallisvirkamiesliitto olivat ammattiyhdistysrintamaa hajottavia eli SAK:n ja KTV:n kanssa kilpailevia organisaatioita.¹²¹

Paasikiven johtama hallitus perusti 14.5.1945 uuden hinta- ja palkkaneuvoston, jonka puheenjohtajaksi tuli SDP:n sosiaaliministeri Eino Kilpi. Neuvoston alaisuudessa toimivat erilliset hinta- ja palkkajaostot, joista palkkajaoston johtoon nousi sosialidemokraatti Rafael Rinne. SAK:illa oli hinta- ja palkkaneuvostossa vahva vaikutusvalta, ja molemmat jaoston johtopaikat täytettiin SAK:n ehdotusten mukaan. SAK ei myöskään sallinut HTK:lle edustajaa palkkaneuvostoon. Kunnallisvirkamiesliiton ainoaksi vaikutuskanavaksi jäi Kaupunkiliiton

vuonna 1942 asettama palkkatoimikunta, joka korvattiin vuonna 1945 pysyvämällä palkka-asiaaneuvostolla. Palkka-asiaaneuvoston tehtävänä oli tukea ja neuvoa kaupungeja sekä neuvotella viranhaltijoiden ja työntekijöiden keskusjärjestöjen kanssa.¹²²

SAK pyrki julkisesti vähättelemään HTK:n vaikutusvaltaa ja samaan aikaan korostamaan omaa aktiivisuuttaan henkisen työn tekijöiden etujen ajamisessa. Tämä ei ollutkaan kovin vaikeaa. Turussa kunnallisvirkamiesyhdistyksen vuosikokouksessa 20.4.1945 todettiin, että kaupungin työläisten palkkoja oltiin nostamassa huomattavasti enemmän kuin yhdistyksen jäsenten. SAK ja Suomen Kunnantyöntekijäin Liitto olivat olleet aktiivisia ja menestyksekkäitä neuvottelijoita palkka-asiaaneuvostossa. Turun yhdistyksen tulkinnan mukaan SAK oli edunvalvonnassa KVL:oa ja HTK:oa selkeästi kovempi tekijä.¹²³

Turun kokouksessa oli läsnä peräti sata yhdistyksen 300 jäsenestä, ja pöytäkirjaan kirjattiin osallistujien yksimielinen toive liittymisestä SAK:hon. Liittyminen annettiin johtokunnan tehtäväksi, ja se kutsui kokoukseensa Suomen Kunnantyöntekijäin Liiton sihteerin. Johtokunnan puheenjohtaja lähti tämän jälkeen neuvottelemaan asiasta KVL:n sihteerin Eero Röngän

Kotkassa yhdistyksen jäseniä yritettiin
”painostuksin ja uhkauksin” saada
liittymään SAK:hon.

kanssa. Rönkä teki kuitenkin lopun turkulaisten suunnitelmissa, eikä asiaan enää Turussa sen jälkeen palattu. Vastaavanlaisesta liikehinnästä raportoitiin myös Kotkasta. Kotkassa yhdistyksen jäseniä yritettiin ”painostuksin ja uhkauksin” saada liittymään SAK:hon, minkä lisäksi Kotkasta esitettiin myös jäsenäänestystä KVL:n liittymistä SAK:hon. Kotkan ohella vastaavaa tapahtui ainakin Riihimäellä ja Jyväskylässä.¹²⁴

SAK:n jäsenjärjestö Kunnantyöntekijäin Liitto käytti monenlaisia keinoja laajentaakseen jäsenpohjaansa myös viranhaltijoiden suuntaan. Liiton alaosastojen nimiin lisättiin toimenhaltijoiden rinnalle myös viranhaltijat, minä toivottiin auttavan virkamiesjäsenten rekrytoinnissa. Esimerkiksi Jyväskylässä KTL:n osasto Jyväskylän kaupungin viran- ja toimenhaltijat kilpaili jäsenistä KVL:oon kuuluvan Jyväskylän kaupungin viranhaltijain yhdistyksen kanssa. Epäselvyyksien välttämiseksi Kunnallisvirkamiesliitto ohjeisti omia paikallisyhdistyksiään jättämään toimenhaltija- ja viranhaltija-sanat pois yhdistysten nimestä. Suositeltavimpana pidettiin muotoa ”[Paikkakunnan] Kunnallisvirkamiesyhdistys”. Jyväskylässä yhdistyksen nimi muuttui Jyväskylän Kunnallisvirkamiesyhdistykseksi vuonna 1945.¹²⁵

KVL:ssa ei oltu ilahtuneita syntyneestä kilpailutilanteesta, vaikka hallitus vakuuttelikin, että kilpailu jäsenkunnan sieluisuutta oli omiaan terävöittämään myös omaa toimintaa. Hallituksen mukaan ”kunnallisella alalla toimivan henkisen työn tekijäin ryhmän ainoa mahdollinen tie hoitaa etujaan on yhteys Henkisen Työn keskusliittoon ja siten henkisen työn tekijöiden muuhun osaan”.¹²⁶

HTK:n saamattomuuteen oli paljon tyytymättömyyttä kentällä, ja kattojärjestön jäsenmäärän ripeä kasvu taittui 1947. Tammikuussa 1947 käytiin puheenjohtajataso neuvotteluja HTK:n yhdistämisestä SAK:hon. Neuvottelut etenivät myönteisessä hengessä, sillä HTK:n johto pelkäsi SAK:n luisuvan kommunistien valtaan – tämän estämiseksi merkittävä osa virkamiesjärjestöjen jäsenistä oli valmis harkitsemaan liittymistä SAK:hon. Sosialidemokraattinen puolue oli mukana kättilöimässä yhdistymisneuvotteluja. Varsin pian kävi kuitenkin selväksi, että SAK ei suostuisi ajamaan korkeimpien virkamiesten palkkoihin toivottuja korotuksia, ja orastaneet yhdistymisajatukset haudattiin. Tämän jälkeen HTK ajautui yhä etäämmäs SAK:sta, ja SAK esti jatkossakin HTK:n pyrkimykset päästä neuvottelemaan palkkasäännöstelyn muuttamisesta.¹²⁷

Kunnallisvirkamiesliiton lailliset mahdollisuudet ajaa jäsensä etuja olivat rajalliset, sillä liitolla ei ollut sopimusoikeutta eikä laillista oikeutta työtaisteluun. Liitolle myönnetty neuvotteluoikeus velvoitti kuntatyönantajaa kuulemaan järjestöjä ennen päätöksentekoa, mutta kuulemisen jälkeen työnantaja saattoi edelleen päättää palvelussuhteen ehtoista oman kantansa mukaan.

Valtioneuvosto oli 1946 taas suostunut uusiin markkamääräisiin palkankorotuksiin työntekijöille – ja jälleen virkamiehet oli jätetty ilman. Palkkaepätasa-arvon lisäksi tuoreen työaikalain muutoksen ylityökorvauksia koskevat tulkinnot lisäsivät kunnallisvirkamiesten tyytymättömyyttä. Sosiaaliministeriö oli nimittäin virkamiesten osalta todennut, että ylityökorvaus sisältyi virkamiesten kuukausipalkkaan, mistä virkamiesjärjestöt olivat eri mieltä.

Valtion virkamiehiä edustava Virkamiesliitto (aik. Suomen Virkamiesyhdistysten Keskusliitto) antoi työtaisteluvaroituksen helmikuussa 1947. Kunnallisella puolella Tampereen Kunnanvirkaileijat ry pyysi saman vuoden kesällä saada ryhtyä mahdollisiin voimatoimenpiteisiin, ellei palkankorotusasiassa päästäisi yhdistystä tyydyttävään ratkaisuun. Anomus hyväksyttiin.¹²⁸ Seuraavaksi työtaisteluoikeus annettiin Joensuun ja Kajaanin yhdistyksille, ja kaikkia paikallisyhdistyksiä kehoitettiin keräämään lakkorahastoja. Turun Virkaileijayhdistyksen puheenjohtaja Uuti Palaja summasi tilanteen: ”Yhdistyksen on ollut tarpeen ryhtyä sellaisiin menettelytapoihin, mitkä ovat olleet sen aikaisemmalle toiminnalle vieraita.”¹²⁹

Alkusyksyllä 1947 Kunnallisvirkamiesliitto vaati jäsenilleen viidentoista prosentin tasokorotusta, minkä lisäksi pöydälle

nostettiin vaatimus yleisestä kuoppakorotuksesta. Samaan aikaan valtion virkamiesten palkkaneuvottelut olivat myös tulleet, eikä ratkaisun saaminen näyttänyt mahdolliselta ilman voimatoimia. Virkamieskunnan neuvottelut etenivät yhteisessä rintamassa. HTK:n ylimääräinen liittokokous kutsuttiin koolle käsittelemään palkkakysymystä, ja asiaa työstettiin eteenpäin HTK:n hallituksessa. Lisäksi Virkamiesliitolla ja Kunnallisvirkamiesliitolla oli omat suorat keskinäiset neuvotteluyhteydet. HTK kääntyi maan hallituksen puoleen kirjelmällä, ja lisäksi julkaistiin julkilausuma lehdistössä.¹³⁰

Samaan aikaan SAK sai ajettua omat tavoitteensa läpi uhkaamalla yleislakolla. Hallituksen palkkasäännöstelypäätöksellä 3.10.1947 työsopimussuhteisten työntekijöiden palkat si-dottiin indeksiin ja niihin tehtiin tasokorotus. Nämä palkkaratkaisut saivat Virkamiesliiton antamaan lokakuun lopulla uuden työtaisteluvaroituksen.¹³¹

Kunnallisvirkamiesliiton ja Virkamiesliiton ylimääräiset liittokokoukset kokoontuivat Helsingin Säätytalolla 2.11.1947. Kokouksen avauspuheessaan KVL:n puheenjohtaja, Tampereen kaupungininsinööri Akseli Linnavuori piti syypäänä tilanteen kärjistymiseen valtiiovallan suhtautumista henkisen työn tekijäin palkkoihin yleensä, mutta varsinkin virkamiesten palkkoihin. Liiton hallituksen mukaan ”ei auttanut enää, niin ikävää kuin se olikin, muu kuin ryhtyä jonkinlaisiin voimatoimenpiteisiin”.

Liiton varapuheenjohtaja, diplomi-insinööri J.A. Savolaisen esitelmän otsikko kuvasi hyvin tilannetta: ”Kuinka suuressa kuopassa ollaan”. Inflaatio oli laukannut niin, että KVL:n hallituksen esitys vaadittavaksi korotukseksi oli kohonnut lyhyessä ajassa 20 prosenttiyksikköä, jo 35 prosenttiin. Kokous päätti jatkaa asian edistämistä yhdessä Virkamiesliiton kanssa. Mikäli ”täydellinen yhteistyö” valtion virkamiesten kanssa saataisiin aikaan, olivat kunnallisvirkamiehet valmiita tyytymään pienempäänkin korotukseen. Myös Virkamiesliiton liittokokous tuki työtaisteluun ryhtymistä.¹³²

Helsingin teknikot pyrkivät ylös palkkakuopasta lakkoilemalla 1952. Lakkokokouksessa rakennusmestari Uljas Horni (vas.) vierellään teknikko Mauno Malmi.

Kemijoen padonnut Isohaaran voimalaitos valmistui vuonna 1948.

Kunnallisvirkamiesliiton liittovaltuuston jäseniä kokoustaalla Kemissä 1955.

Presidentti J.K. Paasikivi ilmoitti Virkamiesliiton edustajille kuivasti, että hänen saamiensa asiantuntijalausuntojen mukaan virkamiehillä ei ollut lakko-oikeutta. Eduskunnan puhe- mies K.-A. Fagerholm puolestaan ilmoitti, ettei eduskunta tu- lisi taipumaan virkamiesten lakkouhan edessä, ja korosti, että

lakko vaarantaisi lainsäädännön turvaaman virkamiesten erottamattomuuden. Eduskunta olisi kuitenkin ollut suostu- vainen korottamaan virkamiesten palkkoja yli hallituksen esi- tyksen, mutta tämä ei tyydyttänyt Virkamiesliittoa, joka aloitti 26.11.1947 työtaistelun. Lakkoon osallistui 50 000 valtion vir-

Puheenjohtaja Akseli Linnavuori

Diplomi-insinööri Akseli Linnavuori (syntyjään Grönroos, 1888–1950) toimi Kun- nallisvirkamiesliiton puheenjohtajana vuosina 1946–1949.

Linnavuoren puheenjohtajakauden käännekohta oli vuonna 1947 syttynyt val- tion virkamieslakko, jonka aikana Linnavuori pyrki ajamaan kunnallisvirkamies- ten palkkatavoitteita viemättä liittoa kuitenkaan lakkoon. Linnavuori oli aktiivi- sesti mukana myös teknillisen alan yhdistystoiminnassa ja toimi mm. Tampereen Teknillisen Seuran puheenjohtajana 1934–1940 ja Suomen Kunnallisteknillisen yh- distyksen sekä Suomen Teknillisen Seuran puheenjohtajana vuosina 1945–1947.

Työuransa Linnavuori teki tie- ja vesirakennuksen alalla. Mittavan uransa aikana hän ennätti toimia Saimaan kanavan apulaisinsinöörinä 1913–1914, Tampereen kau- pungin apulaisinsinöörinä 1914–1916 ja kaupungininsinöörinä 1919–1940 sekä lopulta Helsingin kaupungininsinöörinä 1940–1950. Tampereen kaupungininsinöörinä Lin- navuori osallistui kaikkiin kaupungin merkittäviin rakennushankkeisiin ja oli näin mukana muun muassa Hämeensillan suunnittelussa. ■

kamiestä. Historiallinen lakko lamautti esimerkiksi valtakun- nallisen rautatieliikenteen kokonaan.¹³³

Kunnallisvirkamiesliiton hallitus kokoontui Virkamiesliiton lakon alettua kiihkeään kokoukseen, jonka aikana käytetyistä puheenvuoroista kävi selvästi ilmi jäsenistön mielipiteiden jyrkkyys. Liitto oli valmis omaan työnseisaukseen. Kokouksen jälkeen Kaupunkiliitolle ja valtion työriitojen sovittelijalle, pääjohtaja J. Hämäläiselle ilmoitettiin, että liitto pitää kiinni vaatimuksistaan ja tulee ryhtymään voimatoimenpiteisiin palkka-asian läpiviemiseksi.¹³⁴

Virkamiesten palkkakysymys oli läpeensä politisoitunut. Kommunistit vastustivat virkamiesten lakkoa voimallisesti ja käyttivät sitä virkamieskunnan puhdistamisvaatimustensa tu- kemiseksi. Lehdistön ja muun median ohella virkamieslakkoa vastustavaa näkemystä levitettiin julisteilla ja lentolehtisillä. SKDL:n Helsingissä levittämässä julisteissa todettiin:

”Vaara uhkaa oikealta! Kansalainen! Virkamieslakko on seka- sortopoliittikkaa. ...[Virkamies-]liikettä johtaa ainekset, joita eläh- dyttää sekasortopoliittikka ja hyökkäilyt Eduskunnan ja hallituk- sen päätöksiä vastaan. Virkamieskuntamme on puhdistettava täl- laisista pienvirkamiesten ja kansanvaltaisten eduilla keinottelevis- ta aineksista.”¹³⁵

Valtiovallan ja vasemmiston vastustaessa lakkoa sen jatka- minen oli riskialtista, ja pääjohtaja J. Hämäläinen onnistui no- peasti neuvottelemaan sopuratkaisun. Lakko loppui 28.11. tu- loksettoman – ellei tulokseksi lasketa sitä, että lakkolaisia ei rangaistu.¹³⁶

Virkamieslakon loputtua lyhyeen Kunnallisvirkamiesliitolla ei enää ollut suuria toiveita onnistua omassa työnseisaukses- saan. Liiton omaksuma kanta 35% palkankorotuksesta kaikille kunnallisille viranhaltijoille ei myöskään enää ollut toteutet- tavissa. Lopulta Kaupunkiliiton kanssa saatiin neuvottelutu-

Samaan aikaan käytiin ankaria palkkakiistoja myös työntekijäpuolella.

los, jonka myötä palkat sidottiin indeksiin. Liitto ei ollut kyennyt ajamaan toivotun suuruisia palkankorotuksia jäsenilleen, mutta se pystyi omalla päätöksellään antamaan lähes vastaavan korotuksen omalle henkilökunnalleen: liiton sihteerille Eero Röngälle myönnettiin 30 prosentin palkankorotus.¹³⁷

Työtaistelujen määrä Suomessa kasvoi jatkuvasti 1940-luvun jälkipuolella, ja vuosikymmenen lopulla lakoissa menetettyjä työpäiviä kertyi yli miljoona vuodessa. Toistuvat lakot kertoivat omaa kieltään siitä, ettei palkkasäännöstely toiminut toivotulla tavalla. Virkamiesten turhautuminen, joka lopulta johdatti valtion virkamiesten historialliseen lakkoon ja kunnallisvirkamiesten esittämään työtaisteluvaihtoehtoon asti, oli myös vahva todistus järjestelmän valuvikaisuudesta.

Kunnallisvirkamiesten piirissä kritiikin kärki oli helppo suunnata hinta- ja palkkaneuvostoon, sillä se sanoi viimeisen sanan kaupunkien ja virkamiesten palkkaneuvotteluissa. Neuvoston ainoa palkansaajaryhmien edustaja tuli SAK:sta – ja kunnallisvirkamiesten mielestä tämä suhtautui ”aliarvioivasti” ja ”häikäilemättömästi” jopa omaan piiriinsä kuuluvia ammatti- ja erikoiskoulutusta edellyttäviä työntekijäryhmiä kohtaan. Hinta- ja palkkaneuvoston palkkaosaston päällikön Rafael Rinteen kerrottiin todenneen, että oikeutta palkkamaailmassa riitti sinne, missä palkansaajien järjestöllinen voima oli suurin – eli työväestölle.¹³⁸

Maaliskuussa 1949 sosiaaliministeriön hinta- ja palkkaosas-

ton yhteyteen perustettiin kuntien palkkalautakunta, jonka tehtäväksi tuli kaupunki- ja kauppalakuntien viranhaltijain palkkauksessa mahdollisesti todettavien epätasaisuuksien tutkiminen. Tähän palkkalautakuntaan Kunnallisvirkamiesliitto-kin sai nimittää edustajansa; valinta kohdistui liiton varapuheenjohtaja J.A. Savolaiseen. Lisäksi lautakunnassa oli kaksi kuntatyöntekijän edustajaa ja yksi Kunnantyöntekijäin edustaja. Lautakunnan puheenjohtajana toimi sosiaaliministeriön apulaisosastopäällikkö Erkki Salmio.¹³⁹

Lautakunnan aloittaessa työnsä tuli selväksi, ettei se ollut hakemassa kysymykseen nopeaa ratkaisua. Puheenjohtaja Salmion toiminta näytti Savolaisen mielestä osoittavan, että valtiovallan edustajille oli annettu tehtäväksi jarruttaa asian käsittelyä mahdollisimman pitkälle. Kaikki esitykset käytiin läpi nimike nimikkeeltä ja vertailutyö suoritettiin alusta alkaen. Työ aloitettiin vaikeimmasta eli Helsingin kaupungista, jossa oli yli 400 läpikäytävää nimikettä ja noin 2 000 viranhaltijaa. Helsingin paketti saatiin päätökseen kuuden kuukauden työn jälkeen elokuussa 1949.¹⁴⁰

Samaan aikaan käytiin ankaria palkkakiistoja myös työntekijäpuolella. Elokuussa Kemissä alkoi Kemi-yhtiön työntekijöiden lakko, josta muodostui kommunistien ja K.-A. Fagerholmien sosiaalidemokraattisen vähemmistöhallituksen välinen voimainkoitos. Lakkolaisten kulkue oli 18.8. pyrkimässä Kemin tukkierottelutyömaalle poistamaan lakonmurtajia, kun lakkolaisten ja poliisien välinen yhteenotto johti kahden henkilön kuolemaan. Toinen kuolleista jäi kuorma-auton alle, toinen kuoli ammuttuihin luoteihin. Täyttä selvyyttä kuolemien

Pieni kömmähdys

Kuntien palkkasäännöstelyn vuosina kuntien palkkalautakunta käsitteli loputtomalta tuntuvan määrän asioita, kokoukset venyivät, ja joskus neuvottelijoille sattui virheitä. Syksyllä 1949 palkkalautakunnassa käsiteltiin Tampereen kaupungin kuoppakorotuksia, joiden yhtenä osana oli erään sähkölaitoksen viranhaltijan siirtäminen ylempään palkkaluokkaan. Kunnallisvirkamiesliiton neuvottelija vastusti asiaa, jolloin esitys ei toteutunut, mikä luonnollisesti harmitti kyseistä viranhaltijaa.

Asia harmitti myös KVL:n Tampereen paikallisyhdistystä, jonka jäsen kyseinen virkamies oli. Vastusta-

essaan esitystä KVL:n neuvottelija oli toiminut vastoin yhdistyksen ja liiton jäsenen etua. Kiusallinen asia olisi voitu muuten käsitellä liiton sisällä, mutta neuvottelussa mukana olleilta Kunta-alan ammattiliitto KTV:n edustajilta ei asian suuri symbolinen merkitys mennyt ohi. Kunnallisvirkamiesliitossa raportoitiin happamina, kuinka kilpailevan liiton jäsenet selostivat tapahtumaa Tampereella ”ilmeisellä riemulla”.

Tapaus ei tehnyt hyvää liittojen suhteille. Tästä viisastuneena neuvottelut kävi KVL:n puolesta vastaisuudessa eri henkilö. ■

syystä ei ole koskaan saatu, mutta ”Kemin veritorstai” on jäänyt Suomen historiaan maan toistaiseksi viimeisenä kuoloneuhreja vaatineena poliittisena väkivaltaisuuksena.¹⁴¹

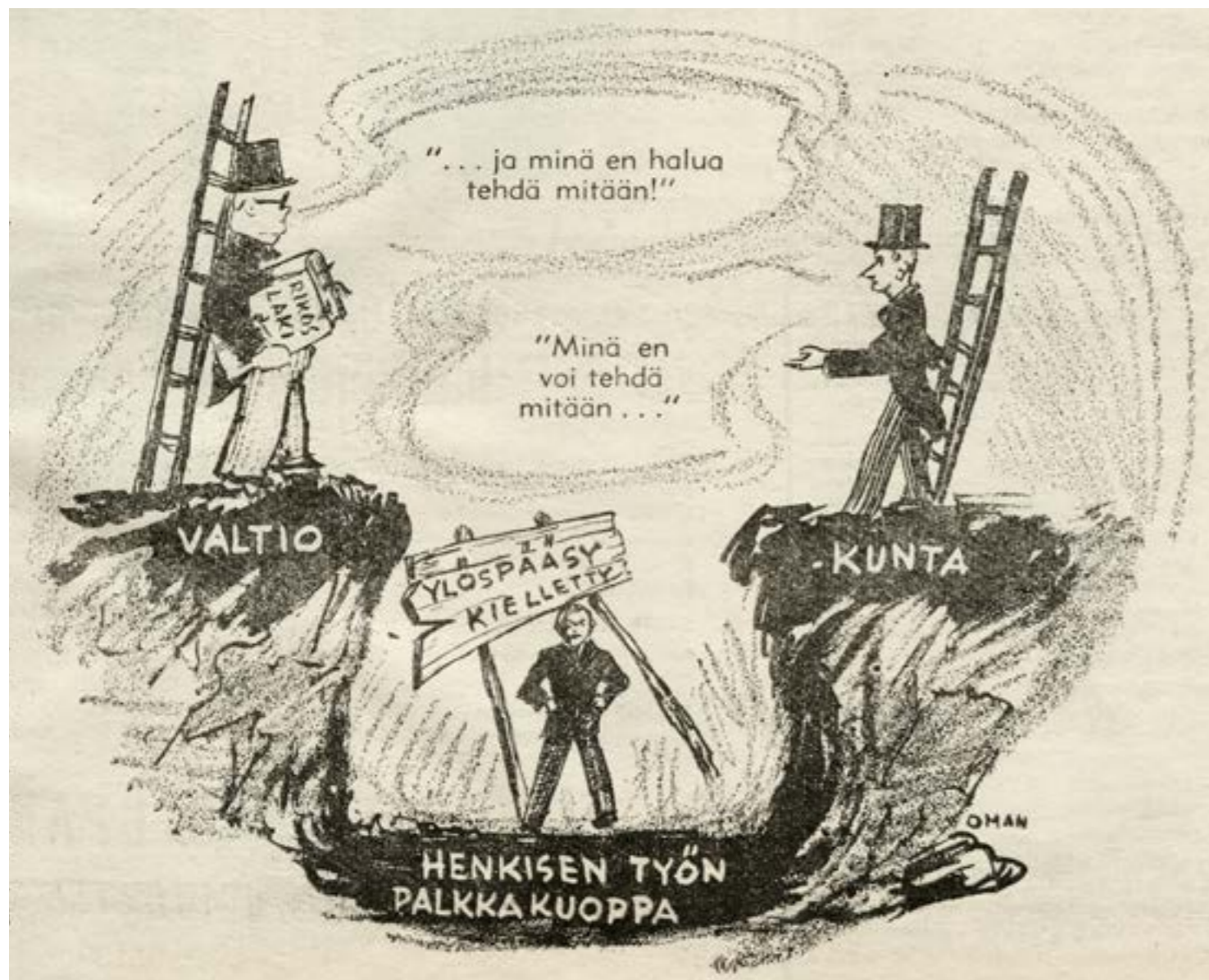
Kemin tapahtumien jälkeen yleisen palkkaratkaisun hakemisesta luovuttiin ja päädyttiin erillisiin kuoppakorotuksiin. Marraskuun 10. päivänä 1949 valtioneuvosto teki päätöksen kaupunki- ja kauppalakuntien vapauttamisesta palkkasäännöstelystä. Tämän jälkeen Kaupunkiliiton palkka-asia-neuvosto lähetti kaupungeille ja kauppaloille suosituksen viranhaltijoiden palkkojen nostamisesta kahdella palkkaluokalla. Helsingin tapaus oli ratkaistu jo aiemmin, ja maaseutukaupunkien osalta KVL oli valmis vauhdittamaan neuvotteluja vaikkapa työnseisäusuhkauksiin turvautuen. Kunnallisvirkamiesliiton vuosikertomuksessa 1949 puhuttiin palkka-asiaista ”taisteluna”, jossa oli kyse ”suoranaisista epäoikeudenmukaisuuksista ja kohtuuttomuuksista”, joiden korjaamista liitto vaati viivyttämättä.¹⁴²

Suosituksen mukaiset palkkaratkaisut saatiinkin syntymään vuoden 1950 puolella. Kemissä sopimukseen pääseminen vaati

virkamiesten työtaistelun. Kemin kunnallisvirkamiesyhdistys perustettiin vasta keväällä 1950, jolloin siihen liittyi 76 jäsentä, tarkoituksenaan ajaa palkkaratkaisu läpi. Yhdistyksen puheenjohtajaksi kesällä valitun kaupunginmetsänhoitaja Matti Raustian johdolla yhdistys pyrki neuvottelemaan Kemin kaupungin edustajien kanssa virkamiesten palkkaratkaisun toteuttamisesta. Neuvottelut eivät kuitenkaan edenneet, ja Kemin yhdistys aloitti työsulun 30.11.1950.

Valtuusto myöntyi korotukseen reilua viikkoa myöhemmin, joskin pitkin hampain. Erityisesti asiasta jäi hampaankoloon SKDL:n valtuustoryhmälle, joka valtuustoenemmistönsä turvin lakkautti neuvotteluja ja työsulkua johtaneen kaupunginmetsänhoitaja Raustian viran. Näin Kemin yhdistyksen puheenjohtaja joutui eroamaan kaupungin palveluksesta. Vuoden 1951 kuluessa Kemin kaupungin palveluksen jätti kolme muutakin virkamiestä, mukaan lukien Kemin apulaiskaupunginjohtaja Tauno Juntunen.¹⁴³

Palkkaratkaisu toi huomattavalle osalle kaupunkien viran-

Henkisen työn palkkakuoppa pilapiirtäjä Omanin näkemänä. Kunta-alan ratkaisut sidottiin usein valtion virkamiesten ratkaisuihin, mikä hankaloitti neuvottelujen etenemistä.

haltijoista ennen sotaa vallinneen tason reaali-palkkauksessa. Kunnallisvirkamiesliitossa tätä saavutusta juhlittiin liiton sotiin jälkeisen ajan merkittävimpänä saavutuksena.⁴⁴

Vuonna 1950 syntyneen merkittävän palkkaratkaisun jälkitunnelmissa Kunnallisvirkamiesliitossa arvioitiin järjestön

päässeen ”järjestölliseen miehuusikään”. Myös liiton johtoon saatiin tuoretta verta, kun KVL:n sihteerinä toiminut Eero Rönkä valittiin liiton puheenjohtajaksi. Uudistuminen ulottui paikallistasolle asti, ja paikallisissa yhdistyksissä oli huomattavissa toiminnan ”erittäin huomattavaa voimistumista”. Kunnallisvirkamiesliiton hallitus päätti laajentaa liiton toimintaa entisestään. Tavoitteena oli aktivoida jäsenkuntaa, ja hallituksessa tehdyn linjauksen mukaan pyrittiin siihen, että jokaises-

KVL:n säännöt eivät vielä sallineet maalaiskuntien virkamiesten jäsenyyttä.

sa yhdistyksessä käytäisiin vuosittain. Lisäksi hallitus halusi tuoda kokonaan uusia alueita liiton jäsenyyteen.

Näiden päätösten toteuttaminen jäi liiton asiamiehen hoidettavaksi. KVL palkkasi ensimmäisen päätoimisen asiamiehen vuonna 1947, ja seuraavana vuonna tehtävään tulleen Bobi Taulamon vierailut muodostuivat pian paikallisyhdistyksissä odotetuksi tapahtumaksi. Taulamon käydessä Tampereella sai paikallinen yhdistys käsityksen että ”nyt asioita hoidetaan”. Taulamon sairastuminen ja eroaminen liiton palveluksesta vuonna 1951 uhkasi katkaista hyvin alkaneen kenttätönnön, mutta uudeksi asiamieheksi palkattu Eero Kantola osoittautui erinomaiseksi valinnaksi.⁴⁵

Myös kauppaloitten ja maalaiskuntien viranhaltijoissa raportoitiin havaittavan ”entistä yleisempää ja tietoisempaa valvutusta”. Vuoden 1949 toimintakertomuksessa asia muotoiltiin näin: ”Tähän astihan on järjestäytyneisyys ollut heidän kohdallaan valittavan heikkoa tai sitten suorastaan virkamiesetujen vastaista.”⁴⁶

Tätä ennen maalaiskuntien viranhaltijoita oli ollut liittynään joko ammattikunnallisiin järjestöihin, kuten Kirjastonhoitajien liittoon tai Palopäällystöliittoon, tai SAK:n alaisiin yhdistyksiin. Ensimmäiset hapuilevat tunnustelut maalaiskuntien viranhaltijoiden suunnalta tulivat virkamieslakon aattona kesällä ja syksyllä 1947, kun useamman maalaiskunnan virkamiehet ilmaisivat halukkuutensa liittyä Kunnallisvirkamiesliittoon. Tuolloin KVL:n säännöt eivät vielä sallineet maalaiskun-

tien virkamiesten jäsenyyttä. Asia muuttui kun Espoon maalaiskunnan viranhaltijat hakivat liiton jäsenyyttä vuonna 1953.

Espoon maalaiskunta oli tuolloin väkilukunsa (22 000 asukasta) puolesta verrattavissa pienempiin kaupunkeihin, ja sen virkamieskunta oli laajuudeltaan ja työtehtäviltään verrattavissa kaupunkien vastaaviin. Matka tähän oli ollut pitkä. Espoo oli kasvanut hitaasti Helsingin kainalossa. Espoon ensimmäinen kunnallinen virka, kunnankamreerin virka, oli perustettu 1914, ja kunnansihteerin virka viisi vuotta myöhemmin.

Talvisodan aattona heidän lisäksi Espoon kunnantöimistössä oli näiden virkamiesten lisäksi neljä apulaista, kirjanpitäjä, palopäällikkö sekä rakennusmestari. Suurempi määrä virkamiehiä työskenteli terveydenhuollon ja sosiaalitoimen laitoksissa: kunnansairaalassa, kunnalliskodissa ja lastenkodissa. Ja kuten kaikissa muissakin kunnissa, sotavuodet toivat muassaan kansanhuoltolautakunnan virkamiehet ja pienemmässä mitta-kaavassa asumiseen, polttoainejakeluun ja työvoima-asoiden hoidon vaatiman lisähenkilökunnan. Varsinainen kunnan kasvu alkoi kuitenkin vasta sodan päätyttyä. Espoon Kunnallisvirkamiesyhdistys perustettiin vuoden 1953 alkupuolella.⁴⁷

Espoon yhdistyksen perustaminen pakotti Kunnallisvirkamiesliiton ottamaan liiton toimintaperiaatteet tarkasteluun. Pitkään kypsytelty asia käsiteltiin hallituksessa maaliskuussa 1953, ja asian käsittely venyi pitkäksi kokouksessakin. Osa hallituksen jäsenistä vieroksui maalaiskuntien viranhaltijoiden mukaantuloa. Turkulainen Uuti Palaja oli yksi vastustajista.

”Järjestösihteerin tarve oli ilmeinen, saada mies kulkemaan kentällä uusia yhdistyksiä perustamassa.”

Toiminnanjohtaja Eero Kantola liiton tilasta 1950-luvulla

Palajan mukaan kaupunkien virkamiesten ja maalaiskuntien virkamiesten välillä oli ”olematon yhteys”, mikä hallituksen suppealla otannalla pitikin paikkansa: vain yksi hallituksen jäsenistä myönsi tuntevansa edes yhden maalaiskunnan viranhaltijan. Palaja totesi: ”Näidenkö veikkojen kanssa nyt pitäisi ryhtyä touhuamaan, kun omissakin asioissa on tarpeeksi ja liikaakin työtä. [...] Ei siitä mitään tule.”¹⁴⁸

Toisetkin hallituksen jäsenet luettelivat maalaiskuntien kollegojen liittymisen huonoja seurauksia. Maalaiskuntien virkamiesten edunvalvonta ei ollut KVL:n toimiston väelle tuttua, sanottiin, ja pelättiin, että toimiston työmäärä nousisi liian suureksi. Erityisesti pelättiin sitä, että kaupunkien viranhaltijoiden edunvalvonta vaarantuisi uuden jäsenryhmän mukaan ottamisen seurauksena. Jotain näistä peloista kertoo se, että yhdessä puheenvuorossa maalaiskuntien virkamiehet rinnastettiin maalaistalojen tyttäriin, jotka ”keskikoulun käytyään eivät enää suostu talon töihin vaan menevät kunnan palvelukseen pilkkapalkalla”.

KVL:n toimiston näkemys oli valoisampi. Toimistolla oli suoritettu vertailevaa tutkimusta kaupunkien ja maalaiskuntien virkasäännöistä. Vertailun tulos oli, että virkasäännöissä ei eroavaisuuksia enää ollut, vaan tärkeimmiltä kohdiltaan virkasäännöt olivat melko yhdenmukaiset. Edunvalvonnan ei siten uskottu olevan sen vaikeampaa maaseudulla kuin kaupungeissakaan. Lisäksi maalaiskuntien jäsenyyden puolesta puhui painava seikka: ilman mahdollisuutta liittyä Kunnallis-

virkamiesliittoon saattaisivat maalaiskuntien virkamiehet päätyä SAK:n jäsenyyteen.

Vähitellen hallitus alkoi kallistua myöntyväiselle kannalle. Liiton toiminnanjohtajana vuonna 1951 aloittaneen Aarne I. Välikankaan mukaan olisi kovin valitettavaa päästää mahdollisesti 10 000 henkeä käsittävä ryhmä SAK:n piiriin. Silti Palaja epäili loppuun asti ja ehdotti kompromissia, jonka mukaan ”otetaan se Espoo ja pari muuta kokeeksi”, mutta lopulta hallitus päätyi avaamaan ovet kaikkien maalaiskuntien viranhaltijoille. Pian tämän jälkeen jäseneksi otettiin Espoon yhdistyksen lisäksi vastaperustettu Pohjois-Savon yhdistys, joka käsitti lähes 20 maalaiskuntaa Kuopion ympäristöstä.¹⁴⁹

Tämän jälkeen KVL alkoi aktiivisesti kannustaa maalaiskuntien viranhaltijoita järjestäytymään. Maalaiskuntien virkamiesten aktivoimisessa myös liiton äänenkannattajalla Kunnallisvirkamies-lehdellä oli merkittävä tehtävä. Lehti lähetettiin jokaisen maalaiskunnan kunnantoimistoon, jossa sen oli määrä toimia tehokkaana kannustimena järjestäytymiseen. Lisäksi liitto lähetti saavutuksiaan esittelevän kirjeen 200 maalaiskuntaan.¹⁵⁰

Liiton laajentumishalut huomattiin myös muissa virkamiesjärjestöissä. Kirjastonhoitajaliiton ja Palopäällystöliiton edustajat olivat ensimmäiset ammatillisesti järjestyneet yhdistykset, jotka ottivat Kunnallisvirkamiesliittoon yhteyttä liittymistarkoituksessa. Keskusteluja käytiin myöhemmin myös mm. Huoltotyöntekijäin Ammatillisen Keskuksen, Suomen Mai-

don tarkastamoyhtymän ja Suomen Terveystieteiden tutkimuskeskuksen kanssa. KVL:n säännöt kuitenkin estivät valtakunnallisten järjestöjen ja ammattiyhdistyspohjaisten yhdistysten suoran liittymisen, ja tämän säännön muuttamiseen KVL:n vuosikokousedustajat eivät olleet valmiita.¹⁵¹

Inflaation ja palkkojen spiraali osoitti koko ajan ylöspäin, ja ruumiillisen työn tekijät määrittivät edelleen palkkojen nousutahdin. Vailla sopimusoikeutta KVL:n neuvottelut Kaupunkiliiton kanssa päättyivät usein tuloksettomina, kuten huhtikuussa 1951, jolloin Kaupunkiliitto järjesti muodolliset neuvottelut vain lain kirjaimen täyttääkseen. Neuvottelujen siirtyessä kuntatasolle ne vaikeutuivat usein entisestään, sillä palkkapäätöksiin tarvittiin 2/3 enemmistö kunnanvaltuuston äänistä. Tämän määrän enemmistösäännön turvin pienikin ryhmä saattoi estää tarvittavan enemmistön synnyn. Vuoden 1951 neuvotteluissa esimerkiksi Varkauden valtuustossa SKDL:n ryhmä esti tarvittavan enemmistön synnyn kaksi kertaa.¹⁵²

Olympiavevään 1952 kuoppakorotusneuvottelujen yhteydessä Helsingin tekniset menivät lakkoon. Syvimmässä palkkakuopassa olivat alempiin palkkaluokkiin kuuluvat virkamiehet, kuten teknikot ja työnjohtajat, jotka työpaikallaan päivittäin pääsivät vertaamaan työntekijöiden palkkoja omiinsa.

Kyse oli Suomen kunnallisvirkamiesten ensimmäisestä varsinaisesta lakosta, joten Helsingin teknisten lakko herätti runsaasti kiinnostusta, mikä korostui valtiovallan nuivan suhtautumisen myötä. Rikospoliisi kuulusteli lakon keskeisiä johtomiehiä, ja oikeuskansleri Carl Gustaf Möller tuomitsi julkisuudessa lakon laittomaksi. Valtiovallan suhtautumista pidettiin KVL:n piirissä yllätyksenä, jopa käsittämättömänä, ja tiukka linja vain lujitti vaatimuksia virkamiesten työtaisteluoikeudesta. KVL totesi laatimassaan julkilausumassaan, että kaikilla palkannauttijoilla oli oltava yhtäläinen oikeus työtaisteluun

elinehtojensa puolesta. HTK ja Akava yhtyivät tähän vaatimukseen omissa kannanotoissaan. Toisin kuin valtion virkamieslakon aikaan, nyt näitä vaatimuksia ymmärrettiin myös maan suurimpien lehtien pääkirjoituksissa.

Lakko päättyi 8.4.1952 pääministeri Urho Kekkosen sovintoesitykseen, jonka mukaan lakkolaisille maksettiin palkka lyhennettömänä lakkoajalta eikä lakosta seurannut lakkolaisille ja heidän järjestöilleen minkäänlaisia rangaistuksia. Lisäksi Helsingin kaupungin palkkalautakunta velvoitettiin neuvottelemaan teknikkojen palkkakuopan poistamiseksi ensi tilassa.¹⁵³

Neuvottelut eivät kuitenkaan edenneet, ja elokuussa kaupungeissa ja kauppaloissa palattiin palkkasäännöstelyyn valtioneuvoston 22.8.1952 antamalla päätöksellä viranhaltijain palkkojen säännöstelemisestä. Päätös tarkoitti KVL:n roolin pienenemistä. Palkka-asian hoito siirtyi yhä enemmän kattojärjestö HTK:n hoitoon, sillä neuvottelut käytiin HTK:n ja sosiaaliministeriön kesken. Näissä neuvotteluissa yleiset tasokorotukset olivat jäissä, mutta joitain paikallisia kuoppakorotuksia saatiin sovittua.¹⁵⁴

Samaan aikaan palkkasäännöstelyn lopullinen päätyminen alkoi näyttää yhä todennäköisemmältä. KVL oli useaan otteeseen yhteydessä valtioneuvostoon ja esitti myös kunnallissalan palkkojen vapauttamista säätelystä. Muualla yhteiskunnassa säännöstelyä purettiin kovaa vauhtia: esimerkiksi kaupan alalla säännöstely lakkasi kokonaan vuoden 1954 alkupuolella, ja viimeisenä vapautettiin kahvi maaliskuun alussa.

Marraskuussa 1954 sosiaaliministeriön ehdotus palkkasäännöstelyn purkamisesta tuli KVL:n tutustuttavaksi. Ministeriön näkemys oli täydellinen tyrmäys Kunnallisvirkamiesliitolle, sillä se jätti palkkojen vahvistamisen Kaupunkiliiton ja Maalaiskuntien liiton tehtäväksi eikä sanallakaan maininnut Kunnallisvirkamiesliittoa neuvottelukumppanina. Ehdotus siis sivuutti täysin vuoden 1944 neuvotteluvoikeuslain säädökset viranhaltijajärjestöjen neuvotteluvoikeudesta. Käytännössä ministeriön ehdotus tarkoitti säännöstelyn jatkumista, mutta

KVL:n joukkue lähdössä pohjoismaisille opinto-ohjaajakursseille Bergendalissa syyskesällä 1958. Mukana olivat myös koulutuspäällikkö Urpo Ryönänkoski ja toimistos sihteeri Maj Björklund Helsingistä.

niin, että asiasta päättävät kunnalliset keskusjärjestöt. Kuvaa-
vaa on, että KVL sai ehdotuksen tutustuttavakseen vasta
pyynnön jälkeen. Kunnallisvirkamiesliitto jätti ministeriölle
paheksuvan vastineensa 30.11.1954.¹⁵⁵

Tammikuun alussa 1955 valtioneuvosto antoi uuden päätök-
sen kuntien ja kuntayhtymien viranhaltijain palkkauksen sään-
nöstelystä, jolla Kaupunkiliitto ja Maalaiskuntien liitto nimet-
ttiin sosiaaliministeriön tilalle neuvottelijoiksi. Päätöstä täsmen-
nettiin kesäkuussa, jolloin palkansaajapuolen neuvotteluosa-
puolina mainittiin kahden keskusjärjestön HTK:n ja SAK:n rin-
nalla myös piskuinen Kunnallisvirkamiesliitto. Samalla kuntien

keskusjärjestöjen neuvotteluvollisuutta laajennettiin: niiden
oli neuvoteltava ennen päätöksen antamista aina, kun asia oli
asianomaiselle viranhaltijaryhmälle merkittävä. Lisäksi KVL sai
päätökseen tavoittelemansa suojapykälät, nimittäin ansiotason
turvaamisen ja indeksisidonnaisuuden.¹⁵⁶

Valtioneuvoston päätös oli Kunnallisvirkamiesliitolle mer-
kittävä voitto, joka nosti liiton kertaheitolla edunvalvonnalli-
sesti raskaaseen sarjaan – jopa luokkaa raskaampaan sarjaan,
kuin mihin liiton painoarvo jäsenmäärällä mitattuna olisi yk-
sinään oikeuttanut. Päätöstä voikin pitää luottamuksenosoit-
uksena liiton siihenastiselle toiminnalle sekä puheenjohtaja

Opintokursseilla Norjan Gjøvikissä syksyllä 1957 oli myös muutamia suomalaisia kunnallisvirkamiehiä: eturivissä 3. oikealta Jarl Nyman, 5. oikealta Aarne Jaakkola ja toisessa rivissä 5. oikealta Kerttu Kirves.

Eero Röntgälle.

Vuodesta 1941 voimassa ollut valtalaki kaatui eduskunnassa
viimein joulukuussa 1955. Eduskunta julisti hinta- ja palkka-
säännöstelyn päättyneeksi 13. joulukuuta 1955. Säännöstely-
olojen päättyminen merkitsi etujärjestöjen toiminnan merki-
tyksen kasvua. Palkkasäännöstelyn oloissa järjestäytymättö-
mät ja järjestäytyneet työntekijät ja virkamiehet olivat olleet
samalla viivalla, ja järjestäytymättömät olivat voineet ”mat-
kustaa pummilla” luottaen siihen, että säännöstelyviran-
omaisten ratkaisuilla he saisivat samat edut kuin järjestäyty-
neetkin. Säännöstelyn päättyttyä KVL:ssa terästettiin toimin-

taa ja pyrittiin kohdentamaan edunvalvonta vain omien jäsen-
ten hyväksi. Tasokorotuksia ei järjestäytymättömien vuoksi
haluttu vaarantaa, mutta kuoppakorotuksia katsottiin voita-
van kohdentaa tai jättää kokonaan väliin tilanteen niin vaati-
essa. Tällä tavoin pyrittiin saamaan ”pummilla matkustaneet”
liittymään liittoon.¹⁵⁷ ■

”Tuskin ainoanakaan aikaisempaan toimintavuotena on voitu näin suurella menestyksellä hoitaa kunnallisvirkamiesten palkka-asiaa.”

Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomus 1955

Neuvotteluosapuolena

JOKAVUOTINEN TYÖTAISTELU

Ratsupoliisit ylläpitämässä järjestystä yleislakon aikaan maaliskuussa 1956. Kuva: Kansan Arkisto/ Yrjö Lintunen.

Piirtäjän näkemys Kunnallisvirkamiesliiton toiminnasta. Reaalimaailmassa liitto turvautui harvoin joukkovoimaan.

Vapaus on vaikea asia. Valtion sotahallinto oli ollut voimassa kuusitoista pitkää vuotta, talvisodan syttymisestä 1939 aina valtalain kaatumiseen 1955, eikä yhteiskunnan siirtyminen ”siiviiliin” sujunut kaikin puolin ongelmitta. Kunnallisvirkamiesliiton edunvalvonnan onnistumisen kannalta keskeistä oli se, minkälaiseksi yhteistyö Kunnallisvirkamiesliiton ja neuvottelupöydän toisella puolella istuneiden Kaupunkiliiton ja Maalaiskuntien liiton (MKL) kanssa muodostui.

Kaupunkiliiton kanssa neuvottelut saivat lentävän lähdön. Heti kun uusi neuvottelujärjestelmä astui voimaan, teki KVL ehdotuksen Kaupunkiliitolle uuteen palkkaluokkajärjestelmään siirtymisestä. Kaupunkiliitto hyväksyi ehdotuksen ja antoi helmikuussa 1955 kaupungeille ja kauppaloille esityksen 40 palkkaluokkaan siirtymisestä (ennen palkkaluokkia oli ollut 62). Uusi niin kutsuttu harva palkkaluokitus hyväksyttiin paria poikkeusta lukuun ottamatta kaikissa kauppaloissa ja kaupungeissa.¹⁵⁸

Lisäksi Kaupunkiliiton kanssa saatiin sovittua käytännöstä, jossa kaupunki- ja kauppalakunnat jaettiin asukasluvun mukaan kolmeen luokkaan (alle 5 000 asukkaan kunnat, 5 000–20 000 asukkaan kunnat ja yli 20 000 asukkaan kunnat), joihin kuhunkin luotiin 60 palkkaluokkiin sidottua kiintopistevirkaa. Näiden kiintopistevirkokojen määrittämää palkkatasoa noudatettiin muiden samassa palkkaluokassa olleiden virkojen suhteen. Enää neuvotteluissa ei tarvinnut siis käydä läpi jokaista virkaa, vaan samaan lopputulokseen päästiin tarkis-

Kuopion kunnallisvirkamiesten palkkaneuvottelut ajautuivat umpikujaan 1956. Kuopion lakkoilleiden kunnallisvirkamiesten asia oli raastuvanoikeudessa toukokuussa 1956. Vasemmalla syytettyjen oikeusavustaja varatuomari Jarl Nyman vierellään syytetyistä Kuopion kaupunginsihteerii Otto Ruuth.

tamalla yksinomaan kiintopistevirkkojen palkkaus. Tällä nopeutettiin neuvotteluja merkittävästi. Maalaiskuntien liiton kanssa käytiin neuvotteluja vastaavasta järjestelmästä, mutta MKL kannatti edelleen vanhaa maalaiskuntien käytössä ollutta järjestelmää, jossa oli peräti 85 palkkaluokkaa.⁵⁹

Harvaan palkkaluokitukseen siirtymisen yhteydessä viranhaltijoiden palkkauksen sovittiin nousevan kolmen palkkaluokan verran. Kunnallisvirkamiesliitto tuuletti saavutusta estoit-

ta: ”Tuskin ainoanakaan aikaisempaan toimintavuotena on voitu näin suurella menestyksellä hoitaa kunnallisvirkamiesten palkka-asiaa.” Palkkasäännöstelyn päättymisen ja valtiovallan poistuminen neuvottelupöydästä näyttivät muuttaneen neuvottelujen hengen.

Mutta Kaupunkiliiton suositus oli vain suositus, joka ei sitonut kaupunkien valtuustoja millään tavalla. Kunnallisvirkamiesliiton paikallisyhdistyksille kaupunkien valtuustojen hy-

väksynnän hakeminen tiesi paljon työtä. Useilla paikkakunnilla törmättiinkin ”varsin sitkeään vastustukseen” niin vasemmiston kuin oikeistonkin tahoilta. Useissa tapauksissa vastustajien joukossa olivat myös valtuustojen virkamiesjäsenet puolueeseen katsomatta.⁶⁰

Palkkojen ohella myös hinnat alkoivat kohota välittömästi eduskunnan lopetettua hinta- ja palkkasäännöstelyn 13.12. 1955. Hinnannousu ruokki itseään: kun MTK ilmoitti maidon tuottajahintojen hinnankorotuksista tammikuussa 1956, kasvoivat palkkojen korotuspaineet välittömästi. Lakkomittari alkoi kääntyä jälleen punaiselle, ja vaikka kukaan ei tuntunut haluvan yleislakkoa, siihen päädyttiin kaikesta huolimatta. SAK:n yleislakko alkoi maaliskuun 1. päivänä 1956 aamukuudelta.

Kunnallisvirkamiesliitto ja kunnalliset virkamiehet eivät lähtökohtaisesti ottaneet yleislakkoon osaa, toisin kuin kunnan SAK-laiset työntekijät. Suhteet kuntien työntekijöiden ja virkamiesten – sekä näiden järjestöjen – välillä heikkenivät lakon aikana. Helsingissä kunnantyöntekijät painostivat samoissa virastoissa tai laitoksissa työskenteleviä virkamiehiä liittymään lakkoon. Näin kävi esimerkiksi kaupungin liikennelaitoksessa, jonka SAK oli julistanut kokonaisuudessaan lakon alaiseksi.

KVL antoi jäsenistölleen ohjeeksi varoa sellaista käytöstä, joka voitaisiin SAK:n taholta tulkita hyökkäykseksi tai edes vastustukseksi. Provosoitunakin virkamiehen tuli tyytyä toteamaan, että virkamiehet eivät lakkoile ja tehtävät suoritetaan normaalisti virkasäännön puitteissa. Esimerkiksi Turussa

Lakkomittari alkoi kääntyä jälleen punaiselle.

poliisit joutuivat 7.3. turvaamaan virkamiesten pääsyn kaupungintaloon. Kun katurakennusosaston virkamies Ingrid Lång pyrki työpaikalleen, yleislakkolaiset estivät hänen etenemisensä huutaen törkeyksiä. Lång pääsi työpaikalleen vasta kun paikalle kutsuttiin poliisit.⁶¹

Kuopiossa virkamiehetkin ryhtyivät työtaisteluun – tai tarkemmin sanottuna turvautuivat joukkoirtisanoutumiseen maaliskuussa 1956. Kuopion kaupunginhallitus ei ollut pannut toimeen tuoretta Kaupunkiliiton palkkasuosituksista, vaikka kaupungin palkkalautakunta oli sen hyväksynyt. Palkkasuosituksen mukaisen korotuksen lisäksi kuopiolaisvirkamiehet hakivat taannehtivaa korvausta myös 1955 saamatta jääneistä palkankorotuksista. Kuopiolaiset päättivät turvautua voimakeinoihin, ja saatuaan KVL:n ja HTK:n luvan työtaisteluun yhdistys jätti uhkavaatimuksensa valtuustolle. Kuopion kaupunginvaltuusto kokoontui käsittelemään asiaa kuusi tuntia ennen määräajan umpeutumista 16.3. mutta ei saanut ratkaisua syntymään SDP:n edustajien vastustaessa lakkolaisten vaatimuksia.

Tämän jälkeen alkaneeseen työnseisaukseen ja joukkoirtisanoutumiseen osallistui kaikkiaan 350 kaupungin viranhaltijaa. Paikan päältä saadun raportin mukaan rikkureita ei ollut ja ”taisteluhenkki oli hyvä”. Työnseisauksen jatkuessa Kuopion lääninhallitus puuttui asiaan ja lähetti poliisiviranomaisen välityksellä 15 virkamiehelle kirjallisen kehotuksen palata hoitamaan virkatehtäviään. Virkamiehet eivät kuitenkaan noudat-

taneet kehotusta. Lopulta valtuusto antoi periksi ja päätyi yksimielisesti Kaupunkiliiton suosituksen mukaiseen ratkaisuun, mutta taannehtivaa korvausta valtuusto ei suostunut maksamaan. Virkamiehet hyväksyivät päätöksen, ja työnseisaus päättyi neljä päivää kestätyään keskiyöllä 20.3.1956.

20. maaliskuuta päättyi myös yleislakko palkankorotuksiin, jotka parhaimmillaan kohosivat aina 14 prosenttiin asti. Nämä lakon kautta saadut korotukset osoittautuivat kuitenkin merkityksettömiksi, koska hinnat nousivat lakon jälkeen vielä korotuksiakin enemmän. Tämän jälkeen K.-A. Fagerholmin hallitukselle annettiin jälleen laajat säännöstelyvaltuudet ja maahan julistettiin hintasulku.

Yleislakko oli sokki uudelle järjestelmälle, ja KVL:n vuosikerptomuksessa siitä käytettiin nimeä ”tasapainojärkytys”. Järkytys oli myös Kuopion työtaistelun jälkiseuraus. Poliisi jatkoi 15 lakkoilleen virkamiehen tapauksen selvittelyä, ja kuulustelujen jälkeen kaupunginsihteeri O.M. Ruuth, kaupunginkamreeri Toivo Rantakoski ja v.t. sosiaalijohtaja Uolevi Karppinen asetettiin Kuopion raastuvanoikeudessa syytteeseen rikoslain 40 luvun 20 § nojalla raskauttavain asianhaarain vallitessa tapahtuneesta virkarikoksesta. Kesäkuussa raastuvanoikeus antoi syytetyille varoituksen varomattomuudessa tehdystä ja vähäiseksi katsottavasta virkavirheestä. Asian käsittely jatkui Itä-Suomen hovioikeudessa, joka vuoden lopulla kumosi raastuvanoikeuden päätöksen ja vapautti syytetyt rangaistuksesta.¹⁶²

Asia vietiin vielä Korkeimpaan oikeuteen, ja siellä kunnallisvirkamiehet olivat liian kovan paikan edessä: syyttäjän asiaa ajoi oikeuskansleri Olavi Honka. Prosessi venyi pitkäksi, ja päätös saatiin vasta kolmen vuoden kuluttua 1959. Korkein oikeus kumosi hovin päätöksen, ja tuomitsi rikoslain 40 luvun 20§ 2 momentin nojalla kunkin tahallisesta ilman hyötymistarkoitusta tehdystä virkarikoksesta sakkorangaistukseen.¹⁶³

Vuosittain toistuvat neuvottelukierrokset johtivat lähes vuosittain työtaisteluun jossain päin Suomea. Keskusjärjestösäällä saavutettujen neuvottelutulosten hyväksyttämistä

Liiton toimistotiloja HTK:n talon kahdeksannessa kerroksessa Bulevardi 28:ssa tammikuussa 1958: toiminnanjohtaja Aarne I. Välikangas piippuineen, järjestösihteeri Eero Kantola työpöytänsä ääressä, varatuomari Jarl Nyman nojatuolissa, toimistoapulainen Maija-Liisa Siivonen kirjoituskoneen takana ja kassanhoitaja Vappu Anttila laskukoneen ääressä ja toimistoapulainen Maija-Liisa Siivonen kirjoituskoneen takana.

Yleislakko oli sokki uudelle järjestelmälle.

paikallistasolla vaikeutti kaupunkien jatkuvasti heikko rahoitusasema. 1950-luvun lopulta alkanut maaltamuutto kasvatti kaupunkien väkimäärää aikavälillä 1946–1976 lähes kolminkertaiseksi, mutta samaan aikaan niiden menot kasvoivat peräti 16-kertaiseksi; erityisen nopeaa kuntien menojen kasvu oli 1950-luvulla. Samaan aikaan valtion menot kasvoivat huomattavasti hitaammin, ”vain” nelinkertaiseksi. Kunnat kantoiivat siis edelleen päävastuun valtiotasolla päätetyn hyvinvointivaltion luomisesta.¹⁶⁴

Yleislakkoa seurannut syksyn 1956 kierros kuvastaa hyvin ajanjakson yleiskuvaa. Omia palkkaneuvottelujaan vauhdittaakseen valtion virkamiehiä edustavat Virkamiesliitto ja Akava aloittivat 20.7.1956 hakusaarron ja siihen liittyvät irtisanoutumiset valtion virkamiessektorilla. Työtaistelua koordinoi tätä varten perustettu Virkamiesjärjestöjen Yhteistyötoimikunta, jonka toimintaan myös KVL osallistui aktiivisesti. KVL:n, Virkamiesliiton ja Akavan ohella Yhteistyötoimikunnan jäseninä olivat Suomen kansakoulunopettajien liitto ja sairaanhoitajajärjestöt. KVL yhtyi annettuihin hakukieltoihin ja osallistui myös palkkataistelusta aiheutuneisiin kuluihin.

Valtioneuvosto taipui sopimukseen syyskuussa, ja samantien KVL aloitti uudet neuvottelut Kaupunkiliiton kanssa saadakseen vastaavat edut kunnallispuolelle. Neuvottelut venyivät ja niiden aikana elinkustannukset ehtivät jälleen kohota. Vanha asetelma siis toistui: elinkustannusindeksin noustessa ensin korjattiin yksityisoikeudellisessa työsuhteessa olevien

Rakennusmestari Jaakko Tülikainen seuraamassa liittovaltuuston kokousta Kouvolassa kesäkuussa 1959.

palkkaus, sitten valtion virkamiesten palkkaus ja viimeiseksi kunnallisen puolen palkat. Elinkustannusindeksi kohosi koko ajan, mikä tarkoitti sitä, että korotusjärjestyksessä viimeisenä olleiden kunnallisvirkamiesten palkat nousivat jatkuvasti viiveellä.

KVL kokeili erilaisia lähestymistapoja neuvotteluihin. Toisinaan neuvotteluja pyrittiin nopeuttamaan käymällä niitä enemmän paikallistasolla. Esimerkiksi vuonna 1957 Helsingissä päästiin nopeasti valtion tasoa vastaavaan ratkaisuun, ja KVL välitti Helsingissä solmitun ratkaisun jäsenyhdistyksilleen neuvoteltavaksi. Toisinaan taas neuvottelut Kaupunkiliiton kanssa etenivät jouhevammin. Esimerkiksi vuonna 1959

palkkaneuvotteluissa ei poikkeuksellisesti jääty odottamaan valtion ratkaisua lainkaan, vaan Kaupunkiliitto lähetti neuvottelutuloksen jäsenkaupungeilleen hyväksyttäväksi jo ennen valtion ratkaisun syntymistä.¹⁶⁵

Harvinaisen vaikeaksi tilanne meni silloin, kun KVL haki samanaikaisesti vuosittain toistuvaa yleiskorotusta, palkkataulukon uusimiseen liittyvää tasokorotusta sekä kuoppatarkistuksia. Näin kävi vuonna 1962. Tuolloin yleiskorotus saavutettiin suuremmista vaikeuksista, mutta muissa neuvotteluissa oli suuria vaikeuksia. Ensimmäisen kerran koko valtakunnan alueella toteutettiin teknillisten virkojen hakukielto, joka sittemmin monissa kaupungeissa ja kauppaloissa jouduttiin laajentamaan kaikkia virkoja koskevaksi.

Kiistan ytimessä oli KVL:n halu uusia vuonna 1956 sovittu kiintopistesuositus ja sijoitella virat uudelleen palkkaluokkiin; lisäksi haluttiin uudistaa palkkataulukko, minkä yhteydessä olisi toteutettu palkkojen tasokorotus. Uudessa palkkataulukossa olisi otettu huomioon mm. verotuksen progressiivisuus. Neuvottelut eivät kuitenkaan edenneet, koska palkkatasokomitean mietintöön perustuvat valtion tasokorotussuunnitelmat viivästyivät.

Helmikuun 3. päivänä 1962 KVL:n liittohallitus pyysi keskusjärjestö TVK:lta (HTK oli vaihtanut nimensä Toimihenkilö- ja virkamiesjärjestöjen Keskusliitto TVK:ksi vuonna 1956) lupaa hakukieltoihin ja irtisanoutumisiin. Kuukauden kuluttua tästä KVL:n liittohallitus asetti kaikki kaupunkien ja kauppaloiden tekniset virat ja toimet hakukieltoon. KVL:n hakukieltoon osallistuivat myös Kunnallisinsinöörit ja arkkitehdit ry, Insinööriliitto, Kunnalliset rakennusmestarit ry sekä Kuntien teknilliset toimihenkilöt ry.

Neuvottelut Kaupunkiliiton kanssa alkoivat toukokuun lopulla. Helsinki hyväksyi mallin 27. kesäkuuta 1962 ja Kaupunkiliiton hallitus pari päivää myöhemmin. Tämän mallin mukaan ylempiin palkkaluokkiin saatiin progressiiviset korotukset, ja palkkaluokat 31–38 muuttuivat eräänlaisiksi sopimus-

Puheenjohtaja Eero Rönkä

Varatuomari Eero Rönkä (1906–1979) oli Kunnallisvirkamiesliiton puheenjohtajana vuodesta 1950 aina vuoteen 1966. Tätä ennen hän toimi liiton sihteerinä vuodesta 1942 lähtien.

Röngän puheenjohtajuuden aikana liitto laajeni maaseudulle vuonna 1960, kun Maaseudun Kunnallisvirkaileijat liittyivät KVL:n jäseniksi. Röngän parina liiton kehittämisessä oli toiminnanjohtaja Eero Kantola. Röngän kuudentoista vuoden pituinen ura Kunnallisvirkamiesliiton puheenjohtajana oli lähes ennätyspitkä – vain Zachris Castrénin kausi kesti kaksi vuotta pitempään.

Rönkä teki näyttävän uran myös muissa järjestöissä. Hän oli perustamassa Henkisen Työn Keskusliittoa ja oli mukana myös Lakimiesliiton sekä Akavan toiminnassa ja hallinnossa. Rönkä tunnettiin myös kovana urheilumiehenä, ja hän toimi aktiivisesti yleisurheiluseura Helsingin Kisa-Veikoissa.

Työuransa Rönkä teki Helsingin kaupungin palveluksessa kaupunginhallituksen asiamiesosastolla 1941–1946, kaupungin liikennelaitoksen asiamiehenä 1946–1955 ja raastuvanoikeuden oikeusneuvosmiehenä 1955–1973. ■

palkkaluokiksi, joissa oli mahdollista maksaa sovittuja tasoja korkeampaakin palkkaa.¹⁶⁶

Mallia ei kuitenkaan hyväksytty kaikissa kaupungeissa, ja vuosina 1962–1963 tekninen henkilökunta irtisanoutui Turussa, Lahdessa, Loviisassa, Tampereella, Porissa, Raumalla ja Espoossa; Porvoossa ja Vaasassa käytännöllisesti katsoen kaikki KVL:n jäsenet irtisanoutuivat. Tämä työtaistelu oli monin tavoin historiallinen. Palkkataistelusta muodostui liiton siihenastisen historian pisin, ja osa hakukielloista jatkui vuoden 1964 puolelle. Vaikeimmin soviteltavat kaupungit olivat Porvoo ja Vaasa, joissa sovittelussa jouduttiin käyttämään ulkopuolisia sovittelijoita.¹⁶⁷

Espoossa puolestaan kyse oli maalaiskunnan virkamiesten ensimmäisestä työtaistelusta, joka alkoi lokakuussa 1962 kunnanhallituksen ja -valtuuston hylättyä neuvottelutuloksen.

Espoon yhdistys julisti kunnan virat hakusaartoon kokouksessaan 27. lokakuuta 1962, ja kaikki teknisen puolen viranhaltijat erosivat viroistaan. Tilanne Espoossa laukesi jouluun mennessä, minkä jälkeen irtisanomiset peruttiin.¹⁶⁸

Jokavuotiseen työtaistelukierteeseen saatiin jonkinlaista helpotusta, kun vuonna 1964 sopimukseen sisällytettiin indeksisuoja; näin tasokorotuksia ei ollut tarpeen erikseen neuvotella. Lisäksi sopimus oli poikkeuksellisesti kaksivuotinen. Tähän asti KVL oli vastustanut niin indeksisuojaakin kuin useampivuotisia sopimuksia, sillä se oli katsonut, että lähtökohtaisesti liian alhaisia palkkoja ei ollut syytä lukita vuotta pitemmäksi ajaksi.

Palkkauskysymyksen hajanaisesta käsittelystä johtuvat vaikeudet olivat keskusteluttaneet kuntapuolella jo pitkään. Vuosien mittaan kunta-alan neuvotteluoikeuden oli saanut peräti

Tampereen yhdistyksen kesäkotina ”Lahdenperä” (ylh.) ja Lahden yhdistyksen ”Virkapirtti” (alh.). Vuoden 1930 kuntalain mukaisissa virkasäännöissä määrättiin ensimmäistä kertaa kunnallisvirkamiesten oikeudesta kesälomaan. Tätä ennen KVL oli jo pitkään vaatinut virkamiehille kuukauden mittaista lomaa. Vaatimus täyttyi kaikkien kuntien osalta kesällä 1962 sovittujen vuosilomasäännösten muutosten myötä, jolloin kaikille kunnallisvirkamiehille tuli oikeus viiden viikon mittaiseen lomaan kymmenen vuoden palveluksen jälkeen.

25 järjestöä, mikä oli tehnyt neuvotteluista kuntien keskusjärjestöjen kannalta melkein mahdottomia. Lisäksi neuvotteluratkaisujen hyväksyttäminen kaupungeissa ja kunnissa vei aikaa ja vaivaa. Olisiko tulevaisuudessa mahdollista päästä asioiden hoidon kannalta keskitetympään neuvottelujärjestelmään ja päätäntävaltaan?

Asiaa oli pohdittu epävirallisesti ennenkin, eivätkä kunnalliset keskusjärjestöt sen paremmin kuin KVL:kaan ottaneet asiaan virallisesti kantaa. Kuitenkin KVL:n tulkinnan mukaan asiasta esitetyt mielipiteet alkoivat vuoden 1963 tienoilla olla ”varteenotettavia” ja ”viittasivat selvästi lähivuosien uudistuksiin”. Eräät Kaupunkiliiton jäsenkunnat tekivät aloitteita yhdenmukaisen palkkapolitiikan aikaansaamiseksi kunnallisella alueella, ja asia oli esillä vuoden 1964 Kaupunkipäivillä Tampereella. Tavoitteena oli kuntien keskusjärjestöjen suositusten käsittelyn nopeuttaminen kunnissa.¹⁶⁹

Valtion virkamiesten puolella neuvottelujärjestelmän uudistus toteutui jo 1964. Tuolloin säädettiin ns. menettelytapalaki, jonka mukaan valtion virkamiesten palkoista sovittiin valtioneuvoston ja virkamiesten keskusjärjestöjen välisillä sopimuksilla. Samalla sovittiin palkkauksessa olevien kuoppien tarkistamisesta. Valtion virkamiesjärjestöille menettelytapalaki tiesi käytännössä sopimusoikeuden saamista, ja syystäkin menettelytapalaki on valtion virkamiesten puolella pidetty käännteentekevänä tapahtumana. Menettelytapalain säätäminen avasi keskustelun vastaavan järjestelmän ulottamisesta myös kunnalliselle puolelle.¹⁷⁰

EHEYTYYS JA HAJAANNUS

Neuvottelujärjestelmän muutoksen myötä vain vahvimmat järjestöt pääsivät jatkossa neuvottelupöytiin. Tämä tulevaisuudenkuva ei ollut KVL:n kannalta huolestuttava, sillä liiton jäsenmäärä oli voimakkaassa kasvussa. KVL oli edellisellä vuosikymmenellä aloittanut liiton määrätietoisien laa-

jentamisen, mikä näkyi jäsenmäärässä. 1960-luvun alkaessa jäseniä oli runsas 10 000 ja vuosikymmenen päätyessä jo yli 23 000. Näillä lukemilla KVL oli TVK:n kolmanneksi suurin jäsenjärjestö.

Osin kasvu oli orgaanista seurausta paikallisyhdistysten kasvusta. Kunnallisvirkamiesliitto järjesti jäsenhankintakilpailuja, joiden tuloksena esimerkiksi Rovaniemen maalaiskunnan paikallisyhdistyksen jäsenmäärä nousi vuonna 1960 lähes kaksinkertaiseksi (+ 90 %). Toinen osa kasvusta oli seurausta järjestökentän muutoksista. Jo vuonna 1958 keskussairaalat olivat siirtyneet valtiolta kuntainliittojen hallintaan, ja kuntainliittojen virkamiehet järjestäytyivät KVL:oon seuraavana vuonna. Kuntayhtymäin virkamiesyhdistyksestä tuli samantien liiton neljänneksi suurin jäsenyhdistys. Vuonna 1962 Kunnallisvirkamiesliittoon liittyivät myös Suomen Apuhoitajayhdistyksen 1 040 kuntainliittojäsentä.¹⁷¹

Osin kasvusta toi myös Maaseudun Kunnallisvirkaileijary:n 540 jäsenen siirtyminen KVL:n jäseniksi vuonna 1962. Maaseudun Kunnallisvirkaileijat oli ollut KVL:n kilpailija maalaiskunnissa, ja kilpailutilanne oli rajoittanut KVL:n kasvua maaseudulla. Kilpailu oli myös syönyt molempien toimintanedellytyksiä, ja osin yhdistymisen saneli Maaseudun Kunnallisvirkaileijoiden heikko taloustilanne. Osin ratkaisuun ajoivat edunvalvonnan kasvavat haasteet, sillä maalaiskuntien hallinnon kasvaessa myös edunvalvonnan vaatimukset kasvoivat.¹⁷²

Yhdistymistä oli toden teolla alettu pohjustaa helmikuussa 1961, kun Maaseudun Kunnallisvirkaileijat ry lähestyi KVL:oa

Ilman sopimus- tai lakko-oikeutta KVL:n tuli turvautua muihin keinoihin tavoitteidensa saavuttamiseksi. Hakukiellot olivat 1950- ja 1960-luvulla yleisiä.

kirjeitse ja ehdotti yhteistyön lisäämistä. Lopulta elokuussa 1961 Maaseudun Kunnallisvirkaileijain liittokokous päätti liittyä KVL:oon, ja päätös astui voimaan seuraavan vuoden alussa. Kahden kilpailevan järjestön yhtyminen oli 1960-luvun järjestöelämässä harvinainen tapaus.

Järjestöllisesti nämä kaksi organisaatiota sopivat hyvin yhteen: Maaseudun Kunnallisvirkaileijoiden jäsenyys perustui henkilöjäsenyyteen, joten yksittäiset maaseudun kunnallisvirkaileijatkin oli teknisesti helppoa siirtää KVL:n jäseniksi. Niihin kuntiin, missä oli paljon Maaseudun Kunnallisvirkaileijoiden

Eläke

Perinteisesti kaupunkien virkamiehillä ei ollut eläkeoikeutta, vaan virkamiehet otettiin julkiseen palvelutehtäväänsä eliniäksi. Palvelussuhde saattoi perustuslain mukaan päättyä vain virkamiehen irtisanoutumiseen tai rikoksesta annetun tuomion jälkeen erottamiseen. Vanhuuden takia työkyvyttömäksi tulleen virkamiehen olisi siis tullut itse omaehtoisesti irtisanoutua, mutta harva teki näin, sillä palkkatulot olivat tarpeen. Näin ollen kaupungit jatkoivat virkamiehen palkanmaksua, vaikka virkamies ei enää vanhuuden takia olisikaan ollut kykenevä virkaa hoitamaan, ja palkkasivat uuden virkamiehen hoitamaan tehtävää viransijaisena. Tämä ei ollut kaupunkien etu – eikä virkamiehen liioin.

Muutos asiassa tapahtui kaupunki kerrallaan eläkesääntöjen käyttöönoton myötä. Helsingissä virkamiehille alettiin maksaa eläkettä valtuuston päätöksellä 22.12.1911, ja hieman myöhemmin virkamiehet saivat eläkkeen myös Porvoossa, Hämeenlinnassa ja Turussa. Näissä kaupungeissa eläke maksettiin kaupungin budjetista, aivan kuten palkatkin.

Kaupunkien ja kauppaloitten eläkesäännöissä oli huomattavia eroja, ja 1917 kaupunkipäivillä käsiteltiin ehdotusta kunnallisten virkamiesten eläkelaitoksen perustamisesta. Ehdotus olisi yhdenmukaistanut eläkeperusteet, mutta se ei toteutunut. 1919 Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus laati oman ehdotuksensa kaupunkien viranhaltijoiden eläkesäännöksi, ja sen mukaan kaupunkien viranpitäjät oikeutettaisiin vanhuuseläkkeeseen heidän tultuaan säädettyyn eläkeikään ilman mitään heidän puoleltaan tulevia kannatusmaksuja.

Suuri osa kaupungeista seurasi KVL:n laatimaa eläkesääntöä. Kun eläkekysymystä käsiteltiin liiton vuosikokouksessa vuonna 1925, oli kokousväen enemmistö tilanteeseen jotakuinkin tyytyväinen. Erään kokousedustajan mielestä kuntien virkamiehiä ei eläkekysymys enää kiinnostanut, ”koska kaupungit jo useissa tapauksissa ovat vanhuuseläkkeitä myöntäneet”.

Vuoden 1937 kansaneläkelaki toi koko kansan henkilökohtaisen säästövakuutukseen pohjautuvan eläketurvan piiriin, ja vuonna 1949 kansaneläkelain pohjalta alettiin maksaa eläkkeitä. Tämä lisäsi painetta yhdenmukaistaa myös virkamieseläkejärjestelmää. Valtion virkamieseläkkeistä annettiin uusi laki 1950. Kunta-alalla kuitenkin jatkettiin kunta-kohtaisten eläkesääntöjen tiellä. Kunnallisvirkamiesliitto, Suomen Kunnantyöntekijöiden Liitto ja Kaupunkiliiton palkka-asiainneuvosto laativat uuden eläkesäännön mallin kunta-alalle vuonna 1952. Maalaiskuntien liitto laati vastaavat eläkesäännöt 1955.

Kansaneläkeuudistus 1956 muutti eläkkeen määräytymisperusteet. Aiemmasta henkilökohtaiseen säästämiseen perustuvasta eläkkeestä siirryttiin tarveharkintaiseen tasaeläkkeeseen, ja eläkevakuutusmaksuja alettiin periä veroluonteisesti. Kehitys kulki nopeasti kohti koko maan kattavaa yhdenmukaista järjestelmää, ja yksityissektorin työntekijäin eläkelaki (TEL) tuli voimaan 1962.

KVL:n ja muiden kuntien keskusjärjestöjen aloitteesta kunnat jätettiin pois TEL:n piiristä, mutta työeläkelaki kuitenkin velvoitti kuntia uudistamaan

eläketurvaansa. Tuolloin vielä 51 maalaiskuntaa oli vailla viranhaltijain eläkesääntöä, 131 kunnalta puuttui työntekijäin eläkesääntö ja runsaalta 400 kunnalta perhe-eläkesääntö. Valtioneuvoston asettaman eläkekomitean ja kuntien keskusjärjestöjen kunnallisen eläkeoimikunnan työn pohjalta annettiin esitys kunnallisten viranhaltijain ja työntekijäin eläkelainsäädännön (KVTEL), joka tuli voimaan 1.7.1964.

Uusi eläketurva muodostui peruseläkkeestä ja lisäeläkkeestä. Peruseläketurva ulottui jäsenyhteisöjen (kuntien ym.) kaikkiin viranhaltijoihin ja työntekijöihin ja käsitti vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeen. Peruseläkkeen oli myös täytettävä TEL:n vähimmäisvaatimukset. Lisäeläketurva puolestaan oli vapaaehtoinen, ja siitä jäsenyhteisö tekisi erikseen sopimuksen eläkelaitoksen kanssa.

Kunnallisen eläketurvan toteuttajaksi perustetun Kunnallisen eläkelaitoksen toiminta alkoi 28.5.1964. Palkansaajajärjestöistä KVL sai yhdessä KTV:n ja Akavan kanssa edustajansa Kunnallisen eläkelaitoksen valtuuskuntaan, joka vahvisti kunnallisen eläkelaitoksen eläkesäännön. Tätä mallia sovellettiin aina vuoteen 2003, jolloin uusi kunnallinen eläkelaki (KuEL) tuli voimaan. Uuteen lakiin koottiin KVTEL:n säännökset sekä Kunnallisen eläkelaitoksen eläkesäännön sisältö. Tämän uudistuksen myötä kuntien eläkesäännön sisällöstä päättää nykyään eduskunta. ■

henkilöjäseniä, voitiin heitä varten perustaa paikallisyhdistys. Uusia paikallisyhdistyksiä perustettiin yksin 1962 kuusi kappaletta: Kyrönmaan, Ylä-Päijänteen, Suur-Savon, Ylimaan, Suolahden sekä Äänekosken kunnallisvirkamiesyhdistykset. Uusi jäseniä KVL:oon liittyi vuoden aikana 1 500.¹⁷³

Kasvu loi Kunnallisvirkamiesliittoon positiivisen kierteen. Uusista jäsenistä huolehtiakseen KVL:n oli palkattava lisää työntekijöitä, mikä helpotti jäsenhankintaa, mikä puolestaan lisäsi jäsenmäärää. Vuoden 1961 alusta liiton keskustoimistoa vahvistettiin palkkaamalla toinen järjestösihteeri, Kari Lahtinen, huolehtimaan maalaiskuntien paikallisyhdistysten asioista. Seuraavana vuonna liittoon palkattiin uudeksi asiamieheksi Jarl Nyman. Tämän jälkeen KVL:n keskustoimistossa oli jo kahdeksan työntekijää.¹⁷⁴

KVL:n halu kasvaa näkyi liiton kaikessa toiminnassa. Liiton äänenkannattajaa *Kunnallisvirkamieslehteä* oli jo vuosia jaettu kaikkiin maalaiskuntiin, ja vuonna 1960 yksi lehden numeroista oli erityinen jäsenhankintanumero. Aloittelevalta elokuvaohjaaja Risto Jarvalta, josta myöhemmin tuli yksi uuden suomalaisen elokuvan suurista elokuvantekijöistä, tilattiin samana vuonna 12-minuuttinen lyhytelokuva ”Tämä on Kunnallisvirkamiesliitto”. Lisäksi liitto painatti 16-sivuisen, nelivärisen jäsenhankintaan tarkoitettua lehtisen, jonka otsikoksi uskallettiin laittaa ”Liitto, jonka sana painaa”.¹⁷⁵

Liiton kasvun myötä sen sana painoi enemmän. KVL oli TVK:n kolmanneksi suurin jäsenjärjestö, mikä vaikutti edullisesti liiton asemaan keskusjärjestön piirissä. TVK:n piirissä KVL noteerattiin edustavimpien viranhaltijajärjestöjen joukkoon. Tämä näkyi konkreettisesti, kun kunnallisten työntekijöiden ja virkamiesten eläkelaki säädettiin 1964. Lain myötä kolme kunta-alan edustavinta järjestöä (eli KVL, KTV ja Akava) sai oikeuden esittää edustajiaan Kunnallisen eläkelaitoksen valtuuskuntaan.¹⁷⁶

Valtion virkamiesten vuonna 1964 säädetyn menettelytapalain hengessä Kaupunkiliitto ja Maalaiskuntien liitto laativat

KVL Helsingin toimistovirkailijoiden alaosasto oli 1950-luvun lopulla mukana rakentamassa kahta asuintaloa Helsingin Herttoniemeeseen ja Pajamäkeen. Pajamäen talo (ylh.) valmistui vuonna 1960, ja työmaan harjakaisissa (alh.) soitti itse "reissumies" Tapio Rautavaara. Nopeasti kasvavissa kaupungeissa asunnoista oli jatkuvasti pulaa, erityisesti virkamiesperheiden kaipaamista hieman tilavammista perheasunnoista. Ensimmäisen kerran kunnallisvirkamiesten asuntokysymyksestä keskusteltiin liiton vuosikokouksessa keväällä 1920, mutta asuntokysymys pysyi Suomessa ajankohtaisena vielä pitkään. Kaupunkien asumisväljyys alkoi kasvaa vasta 1980-luvulla.

keväällä 1965 lakiluonnoksen kunnallisten viranhaltijain palkkausten tarkistamisesta. Lakiehdotus olisi toteutuessaan rajoittanut kuntien ja kuntainliittojen mahdollisuutta palkan tarkistamiseen ilman kuntien keskusjärjestön tai valtiovarainministeriön suostumusta. Samaan pykälään oli myös lisätty maininta, että neuvotteluja käytiin vain edustavimpien virkamiesjärjestöjen kanssa. Lisäksi lakiluonnos lähti palkkauksen osalta vuoden 1963 palkkatasosta ilman mahdollisuutta kuoppatarkistuksiin.¹⁷⁷

Kunnallisvirkamiesliitto vastusti esityksiä. Liiton näkemyksen mukaan lakiehdotuksen toteutuminen olisi tiennyt paluuta vanhaan palkkasäätelyn aikakauteen, ja samanaikaisesti työsopimussuhteiset työntekijät olisivat saaneet edelleen vapaasti sopia työehdoistaan. Myöskään esitetty palkkataso ei tyydyttänyt liittoa.¹⁷⁸

Liittovaltuusto tyytyi patjamajoitukseen Jyväskylässä 1961.

Konjakkia voi juoda myös pillillä. Janoisia liittovaltuuston kesäkokouksessa 1961.

Kulissien takana oli horjuntaa.

Kulissien takana oli kuitenkin merkittävää horjuntaa. KVL:n liittohallituksen kokouksessa 9.4.1965 osa liittohallituksen jäsenistä kannatti esitettyä järjestelmää. Varsinkin maalaiskuntien palkka-asiat olivat näiden hallituslaisten mielestä niin vaikeita hoitaa, että mikä tahansa järjestelmä tuntui paremmalta. Toisten mielestä yleisluontoisten palkka-asioiden hoidon olisi voinut keskittää lakiehdotuksen mukaisesti, mutta kuoppakorotusasiat olisi jätetty lain ulkopuolelle. Liittohallitus kuitenkin päätyi vastustamaan lakiehdotusta.¹⁷⁹

Tämän jälkeen kuohunta yltyi. KVL:n toiminnanjohtaja Eero Kantola katsoi, että puheenjohtaja Eero Rönkä oli asian tiimoilta Kaupunkiliitossa käydyissä neuvottelukokouksissa antanut ymmärtää, että KVL saattaisi kannattaa lakiehdotusta. Myös varapuheenjohtaja Uuti Palaja kertoi kuulleensa liittohallituksen ulkopuolisilta tahoilta vastaavaa. Syytös oli vakava, sillä näin menetellessään puheenjohtaja olisi toiminut vastoin liiton virallista kantaa. Molempien näkökantojen tueksi esitettiin lausuntoja, mutta lopulta asia päätettiin unohdtaa, kun puheenjohtaja oli hallituksen kokouksessa selvästi ilmaissut vastustavansa lakiehdotusta. Liittovaltuustolta toivottiin voimakasta lakiehdotuksen tyrmäävää kantaa.¹⁸⁰

Tämän jälkeen KVL:n hallituksen delegaatio kävi tapaamassa pääministeri Johannes Virolaista. Tapaaminen oli toiveita herättävä, sillä Virolainen lupasi vaikuttaa siihen, ettei viranhaltijoita kohdeltaisi eri tavalla kuin työntekijöitä.¹⁸¹ Seuraa-

Muuttoliike maalta kaupunkiin kiihtyi ja muutti maan väestörakennetta pysyvästi 1960-luvulta lähtien. Nuorten muuttaessa kaupunkiin jäivät monet maaseudun kunnat kestävämpään asemaan. Kuorma-auto sekä muuttomiehiä Helsingin Porthaninkadun kulmassa kesällä 1970. Kuva: Helsingin kaupunginmuseo/ Simo Rista.

vaksi asia vietiin liittovaltuustolle, joka käsitteli asiaa Porissa toukokuun lopulla 1965:

”KVL vastustaa jyrkästi kuntien keskusjärjestöjen esittämää luonnosta laiksi kunnallisten viranhaltijain palkkausten tarkistamiseksi ja katsoo, ettei asiaa voida ottaa käsiteltäväksi esitetyn yksipuolisen ja epäkypsän ehdotuksen pohjalta. Esitys loukkaa kunnallisten viranhaltijain neuvottelu-oikeutta ja kuntien itsemäärämis-oikeutta sekä asettaa viranhaltijat kokonaan erilaiseen ja ratkaisevasti huonompaan asemaan kuin kuntien ja kuntainliittojen työsopimussuhteessa olevat henkilöt. KVL ymmärtää sinänsä palkka-asioitten keskittämisen tarpeen ja on valmis omalta osaltaan tukemaan sellaisen järjestelmän kehittämistä, jonka avulla yleisluon-

toisista palkkojen tarkistamisista voitaisiin sopia työmarkkinajärjestöjen kesken niin viranhaltijajärjestöjä kuin kuntiakin sitovasti. Tällaisen järjestelmän on kuitenkin ehdottomasti katettava kaikki kunnallisissa palveluksissa olevat.”¹⁸²

Neuvottelujärjestelmän hakiessa uutta muotoa KVL pyrki sitomaan kunta-alan järjestökentän muut toimijat aiempaa tiukemmin itseensä. Yksi konkreettinen esimerkki tästä oli se, että Kunnallisvirkamiesliitto kutsui kunta-alalla toimivat ammatillis-aatteelliset yhdistykset yhteiseen neuvottelukuntaan, jonka toimintaohje vahvistettiin tammikuussa 1966. Tämän Kunnallisten Viranhaltijain ja Toimihenkilöitten Neuvottelukunnan (KVTN) julkilausuttuna tarkoituksena oli toimia jär-

Puheenjohtaja Urpo Ryönänkoski

Valtiotieteen maisteri Urpo Ryönänkoski (1926–2015) toimi Kunnallisvirkamiesliiton puheenjohtajana vuosina 1967–1972. Tämän lyhyen ajanjakson aikana liitto muuttui perinpohjaisesti. Liitto kasvoi merkittävästi, ja yksin 1960- ja 1970-lukujen taitteessa liiton jäsenmäärä kasvoi kolmen vuoden aikana 10 000 jäsenellä. Suurin osa uusista jäsenistä tuli maaseudulta ja Pohjois-Suomesta. Lisäksi virkaehtosopimuslain hyväksymisen myötä liiton edunvalvonta mullistui, kun liitto pääsi mukaan keskitettyyn sopimusjärjestelmään.

Ryönänkosken puheenjohtajan ura loppui hänen siirtyessään Kaupunkiliiton kunnallistalouden osaston päälliköksi 1972. Sitä ennen Ryönänkoski teki työuransa Helsingin kaupungin koulutuspäällikkönä 1956–1971 ja Puolustusvoimien palveluksessa.

Eläkkeelle jäätyään Ryönänkoski teki vielä uuden uran tietokirjailijana. Ryönänkoski julkaisi mm. Helsingin vuoden 1952 olympialaisia käsittelevän muistelmateoksen *Radiomies muistelee* (2003). ■

jestöjen yhteistyöelimenä sekä neuvotella kunta-alan virkamiesten ja toimihenkilöiden ammatillisista ja palkkausta koskevista kysymyksistä.

Neuvottelukunnan puheenjohtajana toimi Kunnallisvirkamiesliiton toiminnanjohtaja Eero Kantola. Kunnallisvirkamiesliiton tavoitteena oli, että ottamalla ammatillis-aatteelliset järjestöt neuvottelukuntaan estettäisiin erillisten, pieniä ryhmiä edustavien ammattiliittojen synty, ja samalla vahvistettaisiin KVL:n asemaa.¹⁸³

Kunnallisvirkamiesliiton toive yhtenäisestä – ja sen itsensä vetämästä – kunta-alan koalitiosta ei kuitenkaan toteutunut, pikemminkin päinvastoin. Esimerkiksi KVTN:n kokouksiin osallistuneet tekniset turhautuivat pian, sillä heidän mielestään neuvottelukunta kokoontui vain silloin, kun KVL tarvitsi tukea omille pyrkimyksilleen, ja teknisten mielestä heidän omat erityiskysymyksensä jäivät jatkuvasti huomiotta. Yhteistyö KVL:n kanssa päinvastoin herätti kuntien teknisten haluja

terävöittää omaa ammattikuntaista järjestäytymistä.¹⁸⁴

Vuoden 1967 aikana uuden kunnallisen neuvottelu- ja sopimusjärjestelmän perusteita pohdittiin sisäasianministeriön asettamassa työryhmässä, jota johti kansliapäällikkö Arno Hannus. Kunnallisten keskusjärjestöjen ja valtiovallan edustajien lisäksi työryhmässä oli edustettuina kolme viranhaltijajärjestöä, joista yksi oli Kunnallisvirkamiesliitto. Niin näissä kuin muissakin tuolloin käydyissä neuvotteluissa tuli selväksi ns. edustavimpien viranhaltijajärjestöjen painoarvo. Tästä asemasta Kunnallisvirkamiesliitto myös halusi pitää kiinni. KVL teki parhaansa profiloituakseen liittona, joka piti arvossa laajaa ammattikuntarajoista vapaata järjestäytymistä ja joka teki yhteistyötä lukuisien ammattikunnallisten järjestöjen kanssa.¹⁸⁵

Keskustelua kiihdytti vuoden 1967 raju devalvaatio, joka alensi markan ulkoista arvoa lähes neljänneksellä. Devalvaation jälkeen laadittu uusi tulopoliittinen vakauttamissopimus otti kantaa myös virkamiehistön virkaehtojen järjestele-

Liittohallitus ja asiakirjapinot vuonna 1965.

seen. Maaliskuussa 1968 osana ensimmäistä tulopoliittista kokonaisratkaisua (Liinamaa I) keskusjärjestöt sopivat, että valtion ja valtionapupalkkaisten virkamiesten työehdoista päätettäisiin täyden sopimusvapauden pohjalta, aivan kuten yksityisoikeudellisessa työsuhteessa olleiden osalta jo tapahtui. Osana sopimusta valtioneuvosto velvoitettiin asettamaan komitea selvittämään valtion ja valtionapupalkkaisten virkamiesten palkkausta ja muita palvelusuhteen ehtoja koskevan neuvottelu- ja sopimusjärjestelmän laatimista.

Valtioneuvoston 5. syyskuuta 1968 asettama ns. menettelytapakomitea alkoi laatia mallia eduskunnan oikeusasiamies Risto Leskisen johdolla. Varsin suppeaan, kuusijäseniseen komiteaan eivät kunnallisvirkamiehet saaneet edustusta, eikä komitea myöskään kuullut KVL:oa toimintansa aikana. KVL:n kannan kuulemisissa toi esiin kattojärjestö TVK.

Menettelytapakomitea esitti mietinnössään 31.7.1969 virkaehtosopimusjärjestelmän (VES) luomista valtiosektorin lisäksi kunnalliselle puolelle. Kuntatyönantajien neuvottelu- ja sopimusjärjestöksi mietinnössä esitettiin kunnallisen sopimusvaltuuskunnan perustamista. Lisäksi ehdotettiin palkkojen sitomista indeksiin.¹⁸⁶

Pitkään käyty kädenvääntö uudesta neuvottelu- ja sopimusjärjestelmästä alkoi olla loppusuoralla. Valmistelussa oli vahvistunut kanta, jonka mukaan kutakin kolmea keskusjärjestöä – SAK, TVK ja Akava – edustaisi vain yksi liitto. Syyskuussa 1969 tämä asetelma vahvistui Liinamaa II -sopimuksella, jossa sopimusvapauden periaate ulotettiin kunnallisiin virkamiehiin.

KVL halusi itselleen pääsopijan oikeudet, ja liiton asema TVK:n tärkeimpänä kunta-alan järjestönä oli tässä kilpailussa periaatteessa vahva. KVL valmisteli lokakuussa 1969 luonnoksen ”Kunnallisan Virkaehtoliiton” säännöiksi. Ajatuksena oli koota KVL ja teknisten järjestöt yhteiseen neuvottelujärjestöön, joka voisi käydä kunta-alan neuvottelut TVK:n edustajana – kyseessä oli siis eräänlainen vahvistettu KVTN.¹⁸⁷

Samaan aikaan KVL vahvistui, kun seurakuntien viranhaltijat ja toimihenkilöt toivotettiin tervetulleiksi KVL:n jäseniksi liittohallituksessa keväällä 1969. Liittyminen edellytti KVL:n sääntöjen muutosta, ja liiton sääntöjen 2 § lisättiin kuntien ja kuntainliittojen ja niiden omistamien yritysten rinnalle seurakunnat ja seurakuntien omistamat yritykset. Tämän myötä KVL:oon liittyi 940 uutta jäsentä. Samalla valmistauduttiin ottamaan myös kuntien tekniset suoraan KVL:n jäseniksi; tähän asti tekniset olivat kuuluneet KVL:n paikallisyhdistyksiin.¹⁸⁸

Liikehdintää tapahtui myös toiseen suuntaan. Muut TVK:n järjestöt, joilla oli kunta-alalla työskenteleviä jäseniä, eivät halunneet antaa KVL:lle yksinoikeutta edustaa kaikkia TVK:n kunta-alan toimihenkilöitä. Niinpä TVK:n sisällä valmisteltiin kuntien ja valtion virkamiesten yhteisen neuvottelujärjestön, TVK:n Virkamiesjärjestöt TVK-V:n, perustamista. KVL:n vastustuksesta huolimatta TVK-V perustettiin joulukuussa 1969, ja se sai lopulta niin kunta-alan kuin valtion pääsopijaoikeudet. TVK-V:n perustaminen teki erillisen Virkaehtoliiton toteuttamisen vaikeaksi, joten KVL hylkäsi idean.¹⁸⁹

Hieman myöhemmin kariutui myös KVL:n pyrkimys saada kuntien tekniset järjestäytymään KVL:n piiriin. Kunnallisvirkamiesliitossa oli ollut hyvin tiedossa teknisten halu tehdä tii-

Kunnallisvirkamiesliiton palkkaesityksen jättänyt lähetystö Maalaiskuntien liiton johtajan Aarne Eskolan puheilla. Vasemmalta KVL:n puheenjohtaja Eero Rönkä, Espoon sosiaalijohtaja Viljo Kasanen, Anjalan kunnansihteeri Leevi Päivärinne, järjestösihteeri Jaakko Itälä ja toiminnanjohtaja Eero Kantola KVL:sta sekä apulaiskunnansihteeri Viljo Mehtonen. Äärimmäisenä oikealla Aarne Eskola.

vistä yhteistyötä keskenään, ”samaa kieltä” puhuvien joukossa. KVL oli pyrkinyt vastaamaan tähän oman järjestöraakenteensa rajoissa niin, että teknisten ryhmien jäsenet kuulusivat KVL:n paikallisyhdistyksiin.¹⁹⁰

Syksyn 1969 kuluessa kävi kuitenkin ilmeiseksi, että tämä ei tyydyttänyt teknisiä, ja järjestäytyminen omaksi liitoksi muodostui ensisijaiseksi vaihtoehdoksi. Vielä marraskuussa 1969 toiminnanjohtaja Eero Kantola kuvasi paikallisyhdistyksille suunnatussa kirjeessään teknisten järjestäytymistä sanoilla ”epärealistinen” ja ”eristäytymistä merkitsevä”. Lopullisesti Kunnallisvirkamiesliiton johdolle valkeni lopullisesti vasta keväällä 1970 kuluessa, että kuntien tekniset aikoivat todellakin

perustaa oman, Kunnallisvirkamiesliitosta erillisen liiton. KVL tyytyi tilanteeseen, jolle se ei enää voinut mitään, ja solmi syksyllä 1970 väljän ns. runkosopimuksen teknisten vastaperustetun Kuntien Teknillisten Keskusliitto KTK:n kanssa.¹⁹¹

Kunta-alan neuvottelu- ja sopimusjärjestelmän mullistanut kunnallinen virkaehtosopimuslaki tuli voimaan vuoden 1970 joulukuussa. Lain myötä Kunnallisvirkamiesliitto ja kunta-alan kaikki toimijat astuivat aivan uuteen aikakauteen. Neuvottelujärjestö TVK-V:n kautta Kunnallisvirkamiesliitolla oli mahdollisuus paitsi neuvotella myös solmia sopimuksia jäsentensä puolesta. Kunnallisvirkamiehet pääsivät näin vihdoin samalle viivalle muiden palkansaajaryhmien kanssa. ■

OSA II
Kunnallinen
virkamiesarmeija

Arkkitehti Einari Teräsvirran suunnittelema TVK-talo Helsingin Töölöntullinkatu 8:ssä valmistui vuonna 1967. Samassa rakennuksessa toimi TVK-laisten liittojen lisäksi myös Suomen Valtakunnan Urheiluliitto SVUL. KVL:n tilat olivat talon kolmannessa kerroksessa.

”Kunnallinen sektori on menestynyt kaikkein heikoimmin valtakunnallisen tulokakun jaossa. Näin ei saa jatkua.”

Henrik Boehm liittohallituksessa 20.10.1973.

”Kaikki muu on sallittua paitsi julkisen sektorin parempi ansiokehitys.”

Taisto Mursula liittovaltuustossa 5.5.1982.

Uusi todellisuus

PETTYMYSTEN SOPIMUKSET

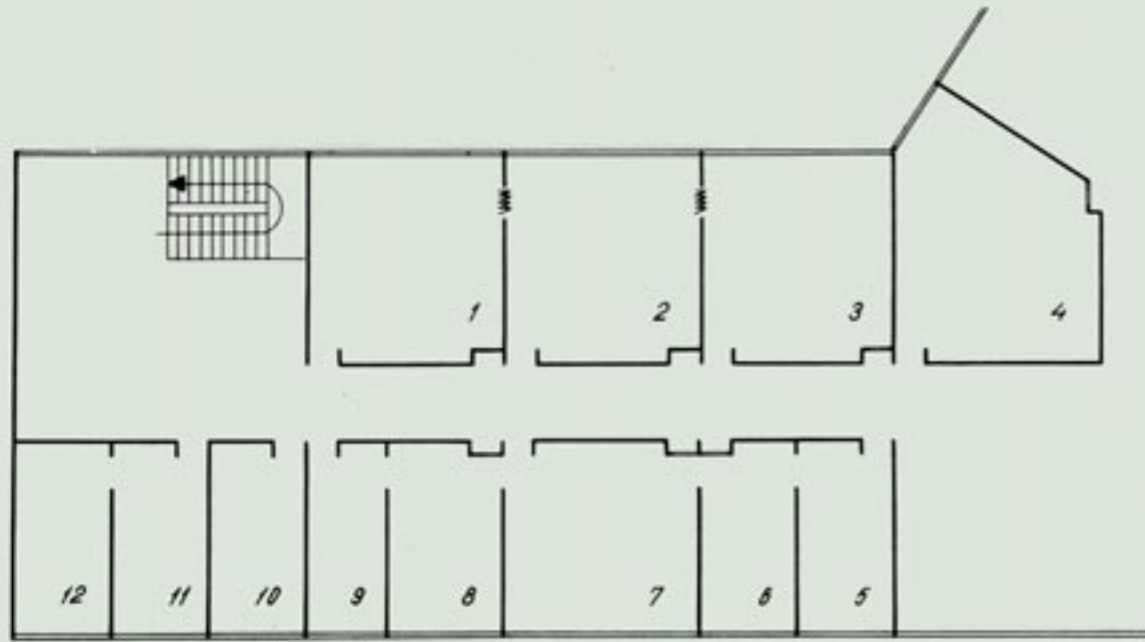
Keväällä 1970 Tampereen työväenopisto Sampolan juhlasalissa pidetty Kunnallisvirkamiesliiton liittovaltuuston kokous avattiin perinteisen porvarillisin menoin. Orkesterin soitettua Johannes Brahmsin, Erkki Melartinin ja Oskar Merikannon musiikkia oli puheenjohtaja Urpo Ryönänkosken vuoro astua lavalle lausumaan kokouksen avausanat.

Kokouksen kaava oli tuttu ja niin olivat käsiteltävät asiatkin, mutta kokoussalin ulkopuolella oli avautumassa uusi todellisuus. Kunnallisvirkamiesliiton tulevaisuutta määrittä suunnitteilla oleva uusi virkaehtosopimuslainsäädäntö (VES), jonka mukaan tulevat palkkaratkaisut neuvoteltaisiin. Käytännön neuvottelut tultaisiin käymään kuntatyönantajaa keskitetysti edustavan Kunnallisen sopimusvaltuuskunnan ja neuvottelujärjestö TVK-V:n kesken, eivätkä yksittäiset kunnat enää itse päättäisi viranhaltijoittensa palkkauksen ja muiden ehtojen tarkistamisesta.

Tämä merkitsi perustavaa laatua olevaa muutosta myös Kunnallisvirkamiesliiton kannalta: ennen merkityksellisimmät

”Virkamiesliitto oli isovelji, joka mielellään opasti nuorempaa.”

Toiminnanjohtaja Eero Kantola Virkamiesliitosta

Kunnallsvirkamiesliitto sai uudesta TVK-talosta avarat tilat, yhteensä 12 huonetta. Huoneet 1 ja 2 olivat kokoustiloja ja huone 6 Helsingin yhdistyksen käytössä. Toiminnanjohtaja Kantolan huone oli suurin kulmahuone 4.

neuvottelut oli käyty paikallisyhdistysten toimesta, mutta uudessa todellisuudessa vastuu neuvotteluista siirtyi lähes täysin Kunnallsvirkamiesliiton toimistolle ja TVK-V:lle.¹⁹²

Muutos ulottui syvälle Kunnallsvirkamiesliiton toimintakulttuuriin. Tähän asti liitto oli ollut itsenäinen toimija, joka oli voinut halutessaan nojata kattojärjestön tai muiden alan toimijoiden tukeen. Nyt liitto toimi neuvotteluissa osana laajempaa neuvottelujärjestöä. Paikallisyhdistysten kannalta muutos oli vielä suurempi. Kunnallsvirkamiesliiton koko historian ajan paikallisyhdistykset olivat kantaneet suuren vastuun kuntien keskusjärjestöjen kanssa sovittujen neuvottelutulosten läpiviemisessä paikallistasolla. Viime kädessä paikallisyhdistykset olivat vastanneet jäsentensä edunvalvonnasta. Vuodesta 1970

eteenpäin asioista sovittiin sitovasti keskusjärjestöjen välillä.

Tampereen kokouksen aikaan virkaehtosopimuslain mukaisten neuvottelujen alkaminen näytti vielä epävarmalta, sillä varsinaisen lainsäädännön lisäksi auki oli myös neuvottelumenettely. Tätä koskevat keskustelut etenivät tahmeasti epäilysten sävyttämässä ilmapiirissä. KVL:n piirissä valmistauduttiin jo koko VES-järjestelmän voimaantumisen lykkäämiseen, mutta epäilyistä huolimatta kunta-alan pääsopimus lopulta allekirjoitettiin juhlallisesti valtioneuvoston juhlasalissa 12.10.1970. Varsinainen lainsäädäntö hyväksyttiin eduskunnassa seuraavana päivänä ja se tuli voimaan joulukuussa 1970. Kunnallinen sopimusvaltuuskunta aloitti toimintansa samoihin aikoihin.¹⁹³

Edessä oli valmistautuminen uudentyyppisiin, virkaehtosopimuslainsäädännön mukaisiin neuvotteluihin. Tällöin epäluulo nosti Kunnallsvirkamiesliitossa päätään; epäluulo koski niin vastapuolta, Kunnallista sopimusvaltuuskuntaa, kuin omaa neuvottelujärjestöä TVK-V:tä. Yhtäältä pelättiin, että työnantajapuoli saattaisi pyrkiä saumakohtaisesti lyömään lukkoon tiettyjen alojen voimassa olleen alhaisen palkkatason ja muut epäkohdat. Toisaalta uumoiltiin, että KVL:lle tärkeät kunnalliset erityiskysymykset jäisivät TVK-V:n muissa ryhmissä väille vastakaikua.

Liittohallituksessakaan ei oikein osattu päättää, miten tilanteeseen tulisi suhtautua. Toisaalta hallituksessa vaadittiin, että KVL:n pitäisi mennä neuvotteluihin tiukkana eikä olla liian kiltti, ja toisaalta varoitettiin hurmahenkisyydestä ja vaatimasta utopiaa. Virkaehtolainsäädännön mukanaan tuoma tulevaisuus oli vielä täysin hämärän peitossa. Myös oman jäsenistön toiveet olivat enemmän tai vähemmän arvailujen varassa.¹⁹⁴

KVL:ssa perustettiin neuvotteluja valmisteleviksi elimiksi palkka- ja sosiaalijaostot. Palkkaneuvottelujen kannalta merkittävän palkkajaoston puheenjohtajaksi valittiin toimistoinööri Taisto Mursula Helsingin maalaiskunnasta ja sosiaalijaoston puheenjohtajaksi varatuomari Pekka Rantalainen Helsingistä.¹⁹⁵

Alkuperäisen suunnitelman mukaan TVK-V:n oli tarkoitus neuvotella vain virkaehtosopimukset, mutta työehtosopimuksetkin otettiin osaksi neuvotteluja. KVL:n puolesta neuvotteluja johtanut toiminnanjohtaja Eero Kantola joutui vaikean tehtävän eteen. Johtuen aiemmasta hajautetusta mallista, jossa jokainen kunta ja kuntainliitto oli hoitanut sopimustoiminnan itse, oli erilaisia palkka- ja virkasuhde-ehtoja Suomessa

satoja. Kokonaiskuvaa ei ollut kenelläkään. Puutteellisten lähtötietojen takia oli mahdotonta arvioida korotusten tarkkoja vaikutuksia, erityisesti jos korotus koski muita palkanosia kuin pohjapalkkaa. Tämä asetelma korostui neuvoteltaessa kuoppakorotuksista, sillä molemmat osapuolet kävivät neuvotteluja tuntematta paikkakuntakohtaisia lähtötilanteita.¹⁹⁶

Uusi tilanne oli samanaikaisesti uhka ja mahdollisuus: toisaalta neuvotteluissa ei oltu paikallisten luottamushenkilöiden kannan varassa, ja aina oli mahdollista saada enemmän kuin paikallisella sopimisella olisi keskimäärin saatu – mutta tulos saattoi yhtä hyvin olla päinvastainenkin. Neuvotteluissa KVL päätyi ensimmäisen vaihtoehdon kannalle ja lähti hakemaan mahdollisimman keskitettyä ratkaisua, jossa sovittaisiin paitsi yleiskorotuksista myös kuoppakorotuksista.

Näissä toiveiden, pelkojen ja kiireen ristiaallokoissa ei ollut ihme, että ensimmäisen VES-kierroksen neuvottelut ajautuivat umpikujaan. Myös yleinen neuvottelukierros eteni nihkeästi, ja vasta presidentti Urho Kekkosen välitysesitys joulukuussa 1970 laukaisi tilanteen. Niin kutsuttu UKK-esitys toi palkkoihin vuoden 1971 alusta yleiskorotuksen 42 penniä tunnilta, ja tätä sovellettiin myös kuntien sopimuksessa. Sen sijaan kunnallinen sopimus ei sisältänyt keskitetysti sovittuja kuoppakorotuksia vaan aloittain erikseen sovittavan järjestelyprosentin, jonka vaikutus oli kaksi prosenttia palkkasummasta. Markkaphajaisena palkankorotuksen yleislinja oli matalapalkkaryhmiä suosiva.¹⁹⁷

UKK-esitykseen pohjautuva ensimmäinen kunnallinen virkaehtosopimus neuvoteltiin valmiiksi jouluaattona 1970 ja allekirjoitettiin 14.1.1971. KVL:n työvaliokunta kokoontui käsit-

Toiminnanjohtaja Eero Kantola ja toimistoapulainen Hilikka Lehmusvyöry TVK-talon uusissa tiloissa 1967.

telemään historiallista sopimusta tuoreeltaan ja piti tulosta erinomaisena: kuoppakorotusten, A-palkkaluokkien ikälisäjärjestelmien muutoksen ja määrävuosilisten ansiosta KVL:n arvioitiin tuoreeltaan saaneen jaettavissa olleesta ”potista” noin kaksinkertaisen osuuden esimerkiksi KTV:hen verrattuna. Puheenjohtaja Ryönänkoski piti saavutusta lähtökohtiin nähden erittäin hyvänä ja kiitti toiminnanjohtaja Kantolaa sitkeästä ja hyvästä neuvottelutyöstä.¹⁹⁸

Liittovaltuuston kokoontuessa toukokuussa 1971 Mikkelissä oli arvio jo hieman toinen. Tulos oli alempien viranhaltijoiden kannalta kyllä mairitteleva ja hyväksyttävissä myös korkeampien viranhaltijoiden osalta, mutta toimihenkilöiden työehtosopimus huononsi työsopimussuhteisten asemaa. KVL omak-

”KTV oli koko ajan jonkinsorttinen ongelma.”

Toiminnanjohtaja Eero Kantola KTV:stä

suikin hyvin pian kannan, jonka mukaan kuukausipalkkaisen työsopimussuhteisen palkan olisi oltava sama kuin vastaavaa työtä tekevän viranhaltijan.¹⁹⁹

Yksi konkreettinen seuraus uudesta virkaehtosopimukseen perustuvasta järjestelmästä oli, että työsopimus- ja virkasuhteiset työntekijäryhmät olivat järjestöpoliittisesti periaatteessa tasavertaisia. Virkasuhteisilla työntekijöillä oli nyt lain turvaama oikeus työtaisteluun, vaikkakin rajoitettuna. Ehkä se, että molemmat työntekijäryhmät kuuluivat nyt lähes verrannollisten sopimusjärjestelmien piiriin, toi näiden kahden ryhmän väliset erot aiempaa kärjistetymin esiin. Viranhaltijat olivat edelleen velvollisia alistumaan moniin työnantajan taholta tuleviin yksipuolisiin määräyksiin, joihin työsopimussuhdepuo-

Toiminnanjohtaja Eero Kantola

Eero Kantola (1922–) on Eino Warosen ohella toinen pitkäaikainen KVL:n keskustoimiston voimahahmo.

Jatkosodan veteraani Kantola toimi sodan jälkeen kansanhuoltoministeriön toimistosihteerinä. Kunnallisvirkamiesliiton asiamieheksi Eero Kantola siirtyi vuonna 1950, liiton järjestösihteeriksi Kantolasta tuli 1952 ja toiminnanjohtaja 1958. Kahden vuosikymmenen ajan Kantola oli liiton tosiasiallinen ykkösmies. Liiton puheenjohtajan tehtävä oli tuolloin vielä sivutoiminen, joten liiton toiminnan pyörittäminen ja kehittäminen oli toiminnanjohtajan vastuulla. Erityisen suuri työsarka oli liiton toiminnan laajentamisessa ja paikallisiin neuvotteluihin osallistumisessa, mikä edellytti ahkeraa matkustamista ympäri Suomea. Parhaimmillaan (tai pahimmillaan) vuonna 1955 Kantola teki 121 eri matkaa paikallisyhdistysten luo. Muiden kiireidensä ohessa Kantola myös toimitti Kunnallisvirkamieslehteä.

Virkaehtosopimusjärjestelmään siirtyminen 1970-luvun alussa toi Kantolan tärkeimmäksi tehtäväksi KVL:n neuvottelutoiminnan johtamisen, ja vuosikymmenen alkuvuosina Kantola toimi neuvottelujärjestö TVK-V:n varapuheenjohtajana.

1970-luvun puolivälissä Kantolan asema muuttui dramaattisesti. Puheenjohtaja Henrik Boehmin luovuttua

puheenjohtajuudesta liitossa päätettiin valita 1975 kokopäiväinen puheenjohtaja, ja Kantola asettui ehdolle Helsingin piirin tukemana. Kantola kuitenkin hävisi vaalin Taisto Mursulalle, ja Kantolan loppu-ura liitossa kului aiempaa pienemmässä roolissa. Kantolan työura päättyi varhaiseläkkeelle siirtymiseen kesällä 1980, kaksi vuotta ennen täyden eläkeiän saavuttamista. ■

lella vaadittiin työntekijän suostumus. Tällaisia epäkohtia olivat mm. joidenkin viranhaltijoiden kohtuuton lisä- ja ylityövelvollisuus, kuten myös se, että johtavassa asemassa olevat virkamiehet eivät saaneet lainkaan korvausta työajan ulkopuolella tehdystä työstä.²⁰⁰

Koska kuoppakorotuksista ei ollut UKK-sopimuksessa sovittu keskitetysti, niistä sovittiin edelleen paikallisesti. Useissa kunnissa neuvottelut kuoppakorotuksista olivat kesken vielä

uuteen neuvottelukierrokseen valmistautuessa. Tältä osin ensimmäinen keskitetty sopimus ei tuonut helpotusta aiemmin vallinneeseen tilanteeseen verrattuna.

Jo heti ensimmäisistä virkaehtosopimuksista lähtien kävi ilmi, että kunnat tulkitsivat sopimusta maksimina, eikä neuvottelutuloksen päälle herunut sopimuskaudella lisää, toisin kuin yksityisellä sektorilla. Moni KVL:n jäsen alkoikin moittia keskitettyjä ratkaisuja kunnallisvirkamiesten kannalta – jär-

Pohtimolammin urheilukeskus tarjosi hyvät puitteet hiihdolle ja kursseille.

jestelmä oli luotu yksityiselle sektorille, jossa palkat saattoivat sopimuskaudella liukua yli tehdyn sopimuksen, toisin kuin julkisella sektorilla näytti käyvän.²⁰¹

Myös sopimusjärjestelmän jäykkyys herätti kritiikkiä. TVK-V:n perustaminen oli tuonut päätöksentekoon uuden tason. Portaita oli nyt pahimmillaan yhdeksän: 1) paikallisyhdistyksen hallitus ja 2) yleiskokous, 3) Kunnallisvirkamiesliiton toimisto, 4) palkka- tai sosiaalijaosto, 5) työvaliokunta, 6) liittohallitus, 7) liittovaltuusto tai ylimääräinen liittokokous, 8) TVK-V:n hallitus ja 9) TVK-V:n valtuuskunta.

Periaatteessa TVK-V olisi voinut solmia työ- ja virkaehtosopimuksia itsenäisesti, mutta ei käytännössä. TVK-V oli jätetty taloudellisesti heikoksi, osin tietoisesti, jotta jäsenjärjestöt säilyttäisivät oman itsenäisyytensä ja taloudellisen valtansa. TVK-V oli neuvoteltavien asioiden keräilytaso, jonka puitteissa jäsenjärjestöt huolehtivat varsinaisesta neuvottelu- ja sopimustoiminnasta. Järjestelmän jäykkyyden saattoi helposti nähdä riistävän itsenäisen palkkapolitiikan harjoittamisen

mahdollisuuden ja estävän kunnallisen alan erityisongelmien selvittämisen.²⁰²

Virkaehtosopimusjärjestelmässä julkinen sektori ei päässyt tavoittelemaansa riippumattomaan asemaan, vaan se joutui jatkuvasti mukautumaan yksityisen sektorin suosituksiin ja sopimuksiin. TVK-V:n sisällä KVL:n asema oli myös hankala. Toinen virkamiesjärjestö, valtion virkamiehiä edustava Virkamiesliitto, saattoi helpommin löytää yksimielisyyden työnantajan kanssa. Keskitetyn sopimisen tai tulopoliittisten kokonaisratkaisujen ei katsottu kohtelevan kunnallisvirkamiehiä reilusti, ja tämä tunnelma vahvistui 1970-luvullakierros kierrokselta. Keskitettyyn järjestelmään alettiin viitata armeijahenkisillä viittauksilla: virkaehtosopimuksen palkkahinnottelun katsottiin jäykkyydessään muistuttavan sisäpalveluohjesääntöä.²⁰³

Liitossa vahvistui 1970-luvun ensimmäisinä vuosina näkemys, jonka mukaan tulisi pyrkiä omaan palkkaratkaisuun keskitetyn ratkaisun sijaan ja pyrkiä painottamaan prosenttipoh-

"Järjestäytyminen on ajan tunnus." Helsingin kunnallisvirkamiesyhdistyksen esite.

jaisia korotuksia. Toisena tavoitteena Kunnallisvirkamiesliitolla oli hakea enemmän joustoa paikalliseen sopimiseen.²⁰⁴

Tilannetta hankaloitti myös se, että liiton puheenjohtaja Urpo Ryönänkoski siirtyi Kaupunkiliiton kunnallistaloudellisen osaston päälliköksi 18.5.1972. Liittokokouksessa Rovaniemellä uudeksi puheenjohtajaksi valittiin Helsingin yhdistyksen puheenjohtaja Jussi Tuominen. Kokouksessa äänestys toi Tuomiselle 16 038 ääntä lähimmän haastajan, Torsten Johansonin, saadessa 8 838 ääntä, joten tulos oli selvä. Hieman kuuhuntaa aiheutti se, että Tuomisen valinta puheenjohtajaksi uutisoitiin Helsingin Sanomissa jo ennen kuin asiasta päätänyt liittokokousta oli ehditty pitää.²⁰⁵

Jussi Tuominen ei ehtinyt toimia puheenjohtajana täyttä vuotakaan ennen yllättävää menehtymistään kesällä 1973. Ylimääräisessä liittokokouksessa 7.10.1973 puheenjohtajaksi valittiin niin ikään helsinkiläinen vanhempi oikeusneuvosmies Henrik Boehm selvällä äänitenemmistöllä (Boehm sai lähes 22 500 ääntä, vastaehdokas Taisto Mursula reilut 5 000 ääntä).²⁰⁶

Samassa liittokokouksessa liitto päätyi laatimaan julkilausuman, jossa melko suoraan lytättiin koko VES-järjestelmä. KVL:n mukaan kuntien palkat olivat putoamassa kolmen vuoden takaiselle tasolle, nettopalkat ja käytettävissä olevat reaalitytöt jopa 1960-luvun jälkipuoliskon tasolle. Suurimpina syynä tähän oli hintojen nousu ja julkisen sektorin palkkausjärjestelmän jäykkyys, joka esti hintakehitystä noudatettavan palkkaliukuman. Kehityksen seurauksena suurin osa kuntien palveluksessa olevista ei kuulunut enää keskituloisten vaan pienipalkkaisten luokkaan. KVL:n liittokokous piti julkilausumassaan välttämättömänä, että kunnallisia virka- ja työehtosopimusjärjestelmiä kehitettäisiin nykyistä laajemman sopimusvapauden suuntaan. Suurempaa kuntakohtaista sopimusvapautta edellytti myös kiristytvä kilpailu työvoimasta kuntatasolla.²⁰⁷

KVL ei ollut suinkaan ainoa järjestelmään tyytymätön. STTK lakkoili vuonna 1973 saadakseen pääsopijaoikeudet, ja lakon lopettamissopimuksen mukaisesti valtioneuvosto asetti

Puheenjohtaja Juhani Tuominen

Varatuomari Juhani ”Jussi” Tuominen (1918–1973) aloitti KVL:n puheenjohtajana vuoden 1973 alusta. Tuomisen puheenjohtajuuden katkaisi kuitenkin äkillinen kuolema saman vuoden heinäkuussa. Tuominen oli kuollessaan 55-vuotias.

Työuransa alussa Tuominen toimi useissa kunnallisissa ja liike-elämän tehtävissä, kunnes siirtyi Helsingin kaupungin ulosottoviraston palvelukseen 1958. Tässä tehtävässä hän toimi kuolemaansa saakka. Tuominen oli myös Helsingin Kunnallisvirkamiehet ja -toimihenkilöt ry:n puheenjohtaja vuosina 1967–1972. ■

virkaehtokomitean tutkimaan valtion ja kunnallisen puolen VES-järjestelmän kehittämistä. Komiteaa johti valtakunnan-sovittelija Kaarlo Sarkko, ja myös TVK-V sai komiteaan oman edustajansa. Kunnallisvirkamiesliitto asetti oman toimikunnan tukemaan TVK-V:n työtä.²⁰⁸

Sarkon komitea sai mietintönsä valmiiksi vuonna 1975, mutta melko pian kävi selväksi, että komitean työ ei johtaisi lainmuutokseen. Ennen VES-lainsäädännön voimaantuloa suurimpana haasteena oli ollut tasata palkkauksen ja työehtojen eroja eri paikkakuntien välillä, mutta keskitettyjen sopimusten aikana haasteena oli neuvottelujärjestöjen välille syntyvien erojen ehkäiseminen. Sopimukset erosivat sisällöltään myös TVK-V:n sisällä, mutta suurimmat erot tulivat esiin vertailussa yksityiseen sektoriin nähden. Toisin sanoen KVL:n jäsenet olivat tasavertaisessa asemassa keskenään, mutta huomattavassa asemassa monen muun liiton jäseniin nähden.

KVL oli hakenut joustoa keskitettyihin ratkaisuihin ja painopisteen siirtämistä paikallisiin neuvotteluihin voidakseen kompensoida muiden palkansaajaryhmien palkkaliukumia, mutta tämä tie ei näyttänyt onnistuvan. KVL edellytti edelleen virkaehtosopimusjärjestelmien kehittämistä vastaamaan

työehtosopimusjärjestelmän mukaista sopimisen vapautta ja sopimusehtojen vähimmäisluonnetta.²⁰⁹

JÄLKEEN JÄÄNEET

VES-järjestelmää kohtaan tunnetun tyytymättömyyden kasvaessa ajatus lakkoaseeseen turvautumisesta nousi Kunnallisvirkamiesliitossa yhä useammin esiin. Parjattu VES-järjestelmä oli tuonut virkamiehille työtaisteluoikeuden, mutta ennen kuin ensimmäistäkään lakkoa oli nähty, ei voitu käytännössä tietää, kuinka laajana kuntatyönantaja ja oikeuslaitos tuon työtaisteluoikeuden tulkitsivat.

Yksi VES-lainsäädännön hyväksymistä viivästyttänyt kiistakysymys oli liittynyt juuri kunnallisvirkamiesten lakko-oikeuteen, jota alkuperäisissä lakiluonnoksissa esitettiin rajoitettavaksi yksityisen sektorin työsopimussuhteisiin työntekijöihin verrattuna. Lopulta hyväksytty järjestelmä oli varsin monimutkainen. Lakko oli hyväksyttävä TVK-V:llä, ja virkaehtolakien mukaan virkariitalautakunnalla oli mahdollisuus siirtää lakon alkua kahdella viikolla (lisäksi valtiovalta saattoi lykätä lakkoa kahdella lisäviikolla). Monen järjestelmän krii-

”TVK tuki eniten yksityissektorin järjestöjä. Vähemmälle huomiolle jäi julkinen sektori.”

Toiminnanjohtaja Eero Kantola TVK:sta

tikon mielestä julkisen sektorin lakko oli tehty käytännössä mahdottomaksi.²¹⁰

Kunnallisvirkamiesliiton halukkuutta aloittaa työtaistelutoimia laimensi myös liiton heikko taloudellinen tilanne. Liiton jäsenmäärä oli kasvanut voimakkaasti läpi 1960-luvun, ja uusien jäsenten myötä liiton tulot olivat kasvaneet noin 20 prosentin vuosivauhtia – mutta samaan aikaan jäsenille suunnattuja palveluja oli lisätty niin, että liiton menot olivat kasvaneet viisi prosenttiyksikköä tuloja nopeammin. Liiton kasvu oli toisin sanoen tapahtunut talouden kustannuksella.²¹¹

Liiton aiemmin käyttämät työtaistelutoimenpiteet – haku kiellot etunenässä – eivät olleet rasittaneet liiton kassaa lähellekään täysimittaiseen lakkoon verrattavalla tavalla. Työtaistelun edellyttämä taloudellinen lisäpanos otettiin puheeksi liittohallituksessa tammikuussa 1970. Liiton alibudjetoinnin korjaamiseksi oli kaksi vaihtoehtoa: joko supistaa toimintaa tai korottaa liiton perinteisesti edullista jäsenmaksua. Lisäksi olisi alettava kartuttaa todellista lakkokassaa. Toiminnan supistaminen ei ollut reaalin vaihtoehto, joten liittohallitus hyväksyi jäsenmaksun korottamisen sekä korotuksen käyttämisen perustettavan erillisen lakkorahaston eli tukirahaston kartuttamiseksi.²¹²

Tampereella toukokuussa 1970 kokoontunut liittovaltuusto siunasi niin jäsenmaksun korotuksen kuin tukirahaston kartuttamisen. Jäsenmaksu korotettaisiin vaihteittain kolmen vuoden kuluessa neljään promilleen peruspalkasta, ja puolet liiton ylijäämästä siirrettäisiin vuosittain tukirahastoon; lisäksi päätettiin vuosittain kerättävästä ylimääräisestä tukirahasto-

maksusta. Näin oli otettu ensimmäinen askel lakkovalmiuden luomiseksi.²¹³

Toinen askel oli lakko-organisaation luominen. Virkaehtolakien mukaan virkamies sai osallistua lakkoon vain työtaisteluun ryhtyneen sopijajärjestön päätöksen perusteella. KVL:n tapauksessa tämä sopijajärjestö oli TVK-V. Lain puitteissa toimittaessa KVL ei teoriassa olisi tarvinnut omaa lakko-organisaatiota lainkaan, vaan lakko olisi ollut mahdollista viedä läpi TVK-V:n lakko-organisaation avulla. Mutta jo uskottavuutensa takia liitto tarvitsi oman lakko-organisaation, puhumattakaan tilanteesta, jossa KVL päätyisi lakkoon yksinään. Päätös oman lakko-organisaation luomisesta tehtiin liittohallituksessa joulun alla 1973. Lakko-organisaation aluejohto oli kuntakohtainen sikäli, että se pohjautui olemassa oleviin paikallisyhdistyksiin (ne kunnat tai kuntainliitot, joissa ei ollut omaa organisaatiota, liittyivät lähimpään paikallisyhdistykseen).²¹⁴

KVL:n liittovaltuuston kokoontuessa maaliskuussa 1974 käsittelemään kevään neuvottelukierrosta oli liiton asema aiempaan nähden vankempi; reaalista lakkovalmiutta sillä ei vielä ollut, mutta henkinen valmius oli jo syntynyt. Liiton tuolloinen puheenjohtaja Henrik Boehm viittasi puheenvuorossaan niin käynnissä oleviin neuvotteluihin kuin liiton pyrkimykseen seistä omilla jaloillaan:

”Kun Suomen kansa keväisin ryhtyy jakamaan työnsä tuloksia, on jokainen kevät ainutlaatuinen, ennenkokematon ja entistä vaikeampi. Joka kevät meillä on uudet ongelmat, vaikka entisiääkään ei ole vielä ratkaistu. Muuttumatonta on se, että jokainen on jäänyt muita vähemmälle tai olisi oikeutettu enempiin, kuin mitä on saanut. Yhteis-

Koulutukset

.....

Palkkasäännöstelyn vuosina 1941–1955 kuntien palkkalautakunnissa toimiminen edellytti neuvotteluteknistä osaamista – jota KVL:n jäsenillä ei lähtökohtaisesti ollut. Niinpä vuonna 1945 KVL oli mukana kun keskusjärjestö HTK:n rinnalle perustettiin Henkisen Työn Valistuskeskus, jonka oli tarkoitus tarjota ”ammattillista ja yleistä valistusta” henkisen työn tekijöille. Valistuskeskuksen toiminta oli varojen puutteessa hyvin vaatimatonta, ja tulevana vuosina liiton hallituksessa keskusteltiin palkkaneuvotteluissa kohdatuista vaikeuksista ja uudenlaisen koulutuksen välttämättömyydestä.

Liiton omat kurssit käynnistyivät 1950-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Vuonna 1957 KVL järjesti Oulussa, Savonlinnassa ja Solvallaan urheiluopistolla kurssit, joilla opetettiin yleistä kokous- ja neuvottelutekniikkaa, järjestötietoutta ja talouspolitiikkaa. 1960-luvun alussa KVL:n kurssitoiminta alkoi löytää vakiintuneemman muodon. Varsinaisia omia kursseja olivat Pohtimolammella järjestetyt hiihto- ja opintopäivät sekä Aulangolla järjestetyt syyspäivät. Rovaniemen maalaiskunnan omistama Pohtimolampi sijaitsi n. 30 km Rovaniemeltä luoteeseen jylhässä vaaramaastossa, ja KVL sai sen käyttöönsä varsin edullisin ehdoin. Pohtimolammen kurssit koostuivat tasapainoisesti hiihdosta ja järjestötietouden opiskelusta: päivällä hiihdettiin, illalla opiskeltiin. Aulangolla keskittyttiin enemmän opiskeluun.

1970-luvun alussa voimaan tulleen virkaehtosopimusjärjestelmän myötä Pohtimolammen ja Aulangon kurssit eivät enää riittäneet, ja koulutus siirrettiin enenevässä määrin keskusjärjestö TVK:n ja vastaperustetun TVK:n koulutussäätiön järjestettäväksi. KVL liittyi TVK:n koulutussäätiöön vuonna 1973, ja näin TVK-opiston kurssit avautuivat kaikille liiton jäsenille. Liitto, aluetoimistot ja

suurimmat paikallisyhdistykset tarjosivat jäsenilleen lisäksi omia peruskurssejaan.

1980-luvun lopulla alkaneen kuntien rakennemuutoksen myötä KVL:n oma koulutustarjonta keskittyi kunta-alan muutokseen. 1990-luvun alkuvuosien kurssien aiheina olivat erityisesti tulospalkkaus ja siihen liittyvä tuloksellisuuden arviointi. Kunta-alan myllerryksen ja historiallisen laman myötä koulutuksen kysyntä lisääntyi rajusti, ja kysytyimpiä kursseja jouduttiin järjestämään rinnakkaiskursseina. TVK:n konkurssin 1992 myötä TVK-opiston nimi muuttui Aktiivi-instituutiksi. Vuosikymmenen loppupuolella koulutus keskittyi työelämän laatuksymyksiin, erityisesti esillä olivat työelämän muutokset ja työssä jaksaminen.

Paikallisen sopimisen lisääntyessä luottamusmieskoulutus muodostui yhä merkittävämmäksi. Peruskurssien ohella luottamusmiehille tarjotaankin nykyään teemakursseja esimerkiksi työssä jaksamiseen, työläinsäädäntöön ja työpaikan ongelmatilanteisiin liittyen. Liiton järjestämän oman koulutuksen lisäksi liitto on omistajana Toimihenkilöjärjestöjen Opintoliitto ry:ssä, joka ylläpitää Helsingin aikuisopistoa ja Aktiivi-instituuttia. Nykyään Jytyn jäsenet voivat osallistua koulutuksiin myös verkossa.

Kautta historian liiton koulutustilaisuudet ovat olleet myös jäsenistön kohtaamispaikkoja, ja koulutusten lomassa on myös keskusteltu edunvalvontatavoitteista ja tehty järjestöpolitiikkaa. Koulutukset ovat toimineet jäsenille myös kannustimena lähteä mukaan liiton muuhunkin toimintaan. ■

”Meidän yhdistys, paras yhdistys” -kurssit Oulunsalossa.
Vasemmalta Aili Lassila, Kerttu Kuusiniemi, Maire Korhonen ja Kaija Merilä.

”Naisten osuus kasvoi koko ajan.

Joku kutsui KVL:oa suffragettijärjestöksi.”

Toiminnanjohtaja Eero Kantola liiton naisistumisesta

pelii on hyvä sen mukaan, miten se sopii itse kullekin ryhmälle. – Kun naapurin viljan vei halla, Saarijärven Paavo pani viljaan puolet peittäjäistä, mutta koska Saarijärven Paavoja syntyy harvoin, meidän tulee muistaa myös toinen kansallinen viisaus, jonka mukaan tulee seisoa omalla pohjalla eikä luottaa vieraaseen apuun.”²¹⁵

Edellisellä kierroksella syksyllä 1973 KVL:n jäsenet olivat laskelmiensa mukaan hävinneet kahdeksan prosenttia verrattuna tuntipalkkaisuun työntekijöihin. Juuri päättyneessä TVK-V:n valtuuskunnan kokouksessa esitys tulopoliittiseksi kokonaisratkaisuksi oli hyväksytty täpärästi äänin 25–24, ja vastaan olivat äänestäneet vain KVL:n ja Virkamiesliiton edustajat. KVL toisti vaatimuksensa yksityisen sektorin palkkaliukumien huomioimisesta myös viranhaltijapuolella; lisäksi liitto vaati riittävää lähtötasotarkistusta korjaamaan jälkeenjääneisyyttä palkkoissa. Koska neuvottelutavoitteet eivät edenneet, päätti valtuusto irtautua tulopoliittisesta kokonaisratkaisusta.²¹⁶

Huhtikuun alussa 1974 KVL jätti ensimmäistä kertaa uhkavaatimuksensa Kunnalliselle sopimusvaltuuskunnalle (ja valtionapuvirkojen osalta valtion työmarkkinalaitokselle) sekä valtakunnansovittelijalle. Samalla liiton toimistolla tehtiin lakoon liittyviä laskelmia ja suunnitelmia. Uhkavaatimus toi neuvotteluihin vauhtia, ja kahden viikon kuluessa Kunnalliselta sopimusvaltuuskunnalta saatiin hyväksyttävä tarjous, jonka jälkeen uhkavaatimus voitiin perua.²¹⁷

Vaikka lakkoa ei toteutettukaan, sai KVL valmistelujen lopputuloksena hyödyllistä tietoa liiton todellisesta lakkokunnosta. Lakkorahastoa oli kartutettu vasta muutaman vuoden ajan, joten taloudellisella puolella oli paljonkin parannettavaa, mutta enemmän liitto kaipasi raakaa voimaa. Lakonuhan päättymisen jälkeen liittovaltuustossa summattiin tilanne hyvin: Kunnallisvirkamiesliitto tarvitsi lisää jäseniä, lisää tuloja, lisää henkilökuntaa liiton toimistoon ja lisää ammattiyhdistys-henkeä jäsenistöön – yksinkertaisesti lisää lihaksia.

Henkinen lakkovalmius sen sijaan oli jo hyvällä tasolla. Lakkovalmiimmat jäsenet löytyivät Kymenlaaksosta, jossa lap-

peenrantalaiset menivät uhkavaatimuksen jättämisen aikaan innostuksissaan jo aloittamaan oman korpilakkonsa. Toiminnanjohtaja Kantola joutui käyttämään puhelinta ja lennätintä ahkerasti saadakseen lakkolaiset takaisin työpaikoilleen.²¹⁸

Lakonuhkaan asti kiristyneiden neuvottelutunnelmien taustalla oli kiihtynyt inflaatio, joka teki palkkaliukumista entistäkin keskeisempiä. Inflaatiota kiihdytti tällä kertaa Lähi-idän kriisiytyneen tilanteen vuonna 1973 laukaisema öljykriisi, jossa alueen öljyntuottajamaat pyrkivät öljyntuotannon leikkauksilla lopettamaan Yhdysvaltain tuen Israelille. Öljyntuotannon supistus laukaisi maailmanlaajuisen talouskriisin. Suhteellisen tasainen hinnanmuodostus päättyi Suomessa kuin seinään, ja inflaatio olikin öljykriisin mukanaan tuomista talousongelmista suurin. Vuoden 1974 puolella inflaatiovauhti ylitti Suomesakin 17 prosenttia.

Inflaation vastaisessa taistelussa Kunnallisvirkamiesliitto otti käyttöön vanhat, jo liiton syntyajoilta peräisin olevat vaatimukset: inflaatio suoja muodossa tai toisessa. Kiertoteitse inflaatiota vastaan olisi ollut mahdollista taistella luopumalla palkankorotuksista ja sen sijaan uudistamalla verotusta. Niinpä KVL innostuikin 1970-luvun puolivälissä verotuksen uudistamisesta eli verotuksen painopisteen muuttamisesta. Tämä tarkoitti tuloverojen yleistä alentamista, verotuksen painopisteen siirtämistä välillisiin veroihin sekä veroprogression loiventamista. Myös liiton jäsenistö halusi ennemmin keventää verotusta kuin lisätä palkkoja. Veronmaksajain Keskusliitto keräsi samaan aikaan adressiin nimiä välittömien verojen alentamiseksi, ja KVL liittyi mukaan keräykseen.²¹⁹

Samaan aikaan yhdeksi KVL:n neuvottelutavoitteeksi nousi ansiokehitystakuu. Ansiokehitystakuulla pyrittiin saamaan taakut siitä, että myös KVL:n jäsenten palkkaus paranisi samassa suhteessa kuin liukumia saaneiden palkansaajien. Ansiokehitystakuun vieminen käytäntöön osoittautui kuitenkin vaikeaksi, vaikka kaikki toimihenkilöjärjestöt asettuivat tavoitteen taakse. Vuoden 1979 neuvottelujen tuloksena ansiokehi-

tystakuu tuli mukaan virkaehtosopimukseen 1,5 prosentin suuruisena. SAK:n teollisuusliittojen vaatimuksesta ansiokehitystakuusta irrotettiin ennakolta käytettäväksi yhden prosentin suuruinen erä eräänlaiseksi yleiskorotuksen luonteiseksi järjestelyvaraksi, jonka käytöstä osapuolet sopivat myöhemmin keskenään. Tämä tarkoitti sitä, että varsinaisen ansiokehitystakuun osuudeksi jäi ainoastaan puoli prosenttia.²²⁰

ONGELMALLINEN KASVU

Kunnallisvirkamiesliiton jäsenten tilanne oli kuitenkin monin tavoin valoisampi kuin sopimusjärjestelmän valuviat antoivat ymmärtää. Kuntien ja kunta-alan järjestöjen toimintaympäristö muuttui radikaalisti 1970-luvun alussa. Kuntien valtionapujärjestelmä uudistettiin 1970-luvulla kantokykyluokkaan perustuvaksi. Laki kantokykyluokista annettiin vuonna 1967, ja sitä täsmennettiin 1973 lailla valtionosuuksista ja -avustuksista (35/1973). Laki astui voimaan 1976, ja tuolloin kaksi kolmasosaa valtionavusta määräytyi kantokykyluokitukseen perustuvien asteikkojen nojalla.

Lainmuutoksilla pyrittiin takaamaan kaikille kunnille yhtenäinen vähimmäispalvelutaso. Kantokykyluokkia oli kaikkiaan kymmenen, köyhimpien sijoituessa luokkaan 1. Valtionavulla kunnille korvattiin lakisääteisten tehtävien hoitamista aiheutuvia kustannuksia.²²¹

Nämä lakisääteiset peruspalvelut (perinteisesti suurimpina terveydenhuolto ja sivistystoimi, ja uusimpana tulokkaana 1970-luvulta lähtien sosiaalitoimi) työllistivät neljä viidesosaa kunnallisesta henkilöstöstä. Uudet lait lisäsivät kuntien tehtäviä entisestään, ja esimerkiksi vuonna 1972 voimaan tullut nuorisolaki aiheutti suuria muutoksia kentällä. Kuntiin perus-

tettiin liikuntalautakuntia ja palkattiin liikunnanohjaajia. Näiden uusien työntekijäryhmien palkkaus ja työolot oli tuotava palkkaluokkataulukoihin ja virkaehtosopimuksiin. Myös tekninen kehitys toi kuntiin jatkuvasti uusia virkoja ja toimia, kuten ATK-lävistäjiä ja muita tietohallinnon ammattilaisia.²²²

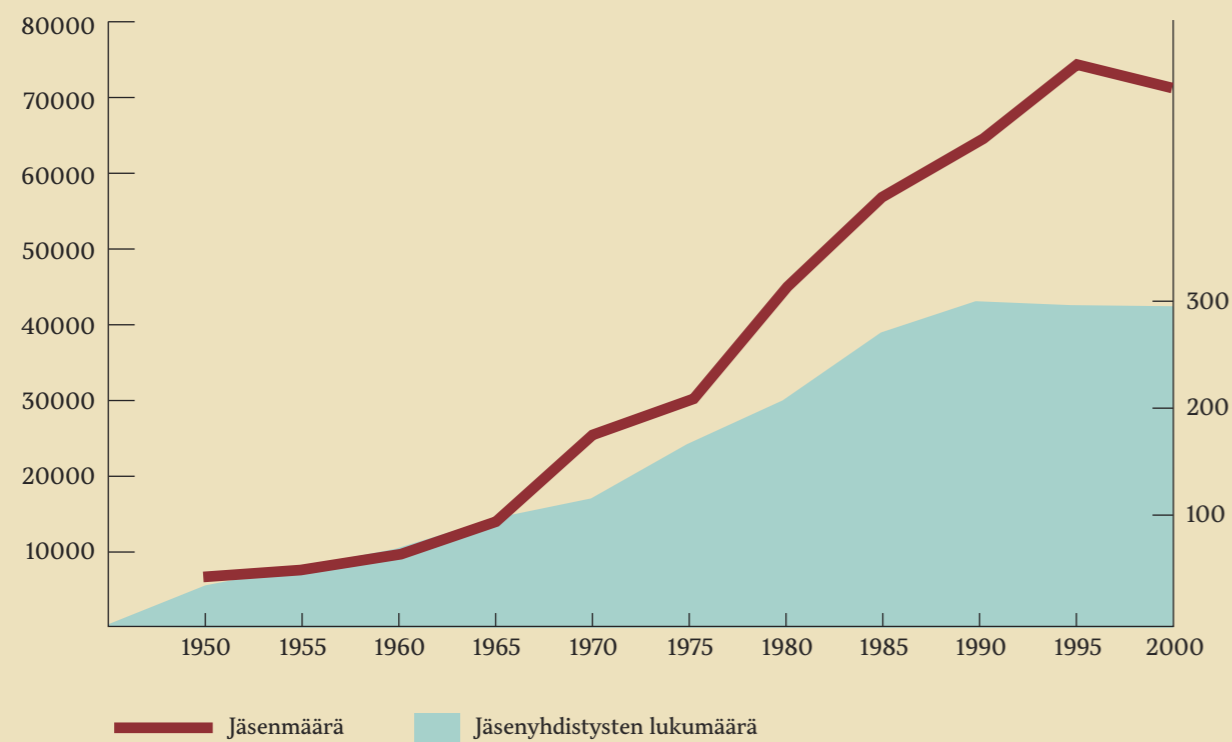
Virkoja perustettiin usein ehdollisena edellyttäen, että siihen saadaan valtionapua. Vuodesta 1971 lähtien henkilöstömäärän kasvua pyrittiin hillitsemään valtion ja kuntien välisen järjestelyasiakirjamenettelyn avulla, mutta menettelyn vaikutus jäi melko laihaksi. Kuntien henkilöstömäärä kasvoi nopeasti kaksinkertaiseksi (1970: 200 000, 1985: 400 000).²²³

Kaikkein köyhimmille kunnille lakisääteiset tehtävät merkitsivät suurta taloudellista rasitusta, valtionapu-uudistuksesta huolimatta. Kantokykyluokituksen piirissä olivat koululaitos sekä terveyden- ja sairaanhoito, mutta sosiaalitoimen sektorilla luokitus ei kattanut kaikkia toimia tai virkoja, mikä lisäsi kuntien menoja. Pienten maaseutukuntien ahdinkoa lisäsi muuttoliike maaseudulta kaupunkeihin, joka vaikutti kaikkein haitallisimmin syrjäisimmillä seuduilla.

Rovaniemen kaupunginjohtaja Tuure Salo pyrki vuonna 1972 Rovaniemellä järjestetyn liittokokouksen yhteydessä tuomaan liiton tietoon syrjäseutujen köyhtymisen. Pohjois-Suomen työttömyysalueilla, joissa edellisillä vuosikymmenillä väestöä työllistäneet valtion hätäaputyötkin oli lopetettu, kamppailtiin Salon mukaan ”työttömyyden ja väestöpaon peikkoo” vastaan. Salon mukaan pohjoiseen olisi tullut luoda vielä yksi uusi kantokykyluokka, eräänlainen ”miinusluokka”.²²⁴

Näissä oloissa KVL:n jäsenmäärä jatkoi ripeää kasvua. Nopeinta kasvu oli valtionapu- ja VES-järjestelmien käynnistymisen aikaan, ja yksinomaan kolmivuotiskaudella 1970–1972 liiton jäsenmäärä nousi lähes 10 000 jäsenellä. Vuosikymme-

Kunnallisvirkamiesliiton ja Jyty ry:n jäsenmäärä ja jäsenyhdistysten lukumäärät 1950–2000

nen alkaessa Kunnallisvirkamiesliitolla oli 25 000 jäsentä, ja kesäkuussa 1979 liiton jäsenluetteloon kirjattiin 40 000. jäsen, kouvolaalainen kanslisti Sisko Taina. Kasvu jatkui voimakkaana tämän jälkeenkin. Liiton 50 000. jäsen, porvoollainen raittiussihteeri Eeva Maria Komppa, hyväksyttiin jäseneksi maaliskuussa 1982. Kokkolan kaupungin teknisen viraston toimistovirkailija Jaana Westmark sai kesäkuussa 1987 kunnian olla liiton 60 000. jäsen.²²⁵

Samana aikana Kunnallisvirkamiesliittoon perustettiin vilkkaasti uusia paikallisyhdistyksiä. Näistä suurin osa sijaitsi maalaiskunnissa, osa aivan pohjoisimmassa Suomessa. Esimerkiksi vuonna 1974 Länsi-Kaira perustettiin kunnallisvirkamiesyhdistys, johon kuului jäseniä Kolarin, Muonion ja

Enontekiön kunnista.²²⁶

Jäsenkunnan merkittävä ja nopea kasvu merkitsi KVL:n kannalta vähintään yhtä suurta muutosta kuin virkaehtolainsäädännön voimaantulo. 1970-luvun alussa yli puolet liiton jäsenistöstä oli kuulunut KVL:oon vain muutaman vuoden ajan. Uudet jäsenet merkitsivät historian painolastin kevenemistä ja vanhojen toimintatapojen muuntumista. KVL:n ”vanhalla” kaudella liitto oli ollut kaupunkikeskeinen virkamiesten järjestö, mutta ”uudella” ajalla sille oli tunnusomaista ammatillinen ja maantieteellinen monimuotoisuus.²²⁷

KVL:n kasvu oli seurausta kuntien hallinnon ja työnantaja-tehtävien voimakkaasta kasvusta, josta halusivat osansa muutkin järjestöt. Suurin uhka KVL:n kasvulle tuli palkka-

KVL:n kasvu oli seurausta kuntien tehtävien voimakkaasta kasvusta.

haitarin molemmista ääripäistä: Akava pyrki houkuttelemaan kunnallisen sektorin korkeasti palkattuja akateemisia omaan järjestöönsä, ja totuttuun tapaan KTV pyrki houkuttelemaan omaan piiriinsä vähemmän koulutettuja ja huonommin palkattuja kunnan ammatilaisia.²²⁸

Paikallisyhdistyksistä raportoitiin korkeasti koulutettujen jäsenryhmien eroamisista. Korkeasti palkattujen lähtöhaluja lisäsi tupojärjestelmän luonne. Kaksi painavinta keskusjärjestöä, STK ja SAK, luonnostelivat keskenään sopimukset, joihin ne edellyttivät muiden järjestöjen liittyvän. Näin sopimusten pohja oli lähtökohtaisesti alempien palkkaluokkien tavoitteiden mukainen. Samaan aikaan ylimmät palkkaluokat maksoivat isoimmat verot ja myös leijonanosan liiton jäsenmaksuista, joten näiden ryhmien turhautuminen edunvalvontaan oli ymmärrettävää.²²⁹

Myös yksittäiset, ammatin mukaan järjestäytyneet järjestöt kilpailivat KVL:n jäsenistön sieluista. KVL:n silloinen puheenjohtaja Urpo Ryönänkoski manasi näitä ”ammattikuntakohtaisia seireenilauluja” – ennen kaikkea siksi, että seireenilaulut olivat jäsenistölle vaikeita vastustaa. Tekniset olivat jo lähteneet KVL:sta 1970-luvun alussa ja vieneet mukanaan merkittävän lakkoaseen. 1970-luvun alkuvuosina liikkeellä olivat myös terveysalan järjestöt.²³⁰

Kunnallisvirkamiesliitto oli alkuvuosikymmentensä aikana keskittynyt muutamaan kaupunkiin ja kauppalaan, joissa toimivat paikallisyhdistykset olivat muodostaneet liiton rungon. Näinä vuosikymmeninä liitto oli ollut maantieteellisesti ja toiminnallisesti selvärajainen. Järjestäytyminen oli noudattanut selvää teollisuusliittoperiaatetta, jossa saman työnantajan palveluksessa olevat työntekijät kuuluivat kaikki samaan liittoon.

Näin ollen viranhaltijat ja toimenhaltijat olivat kuuluneet samaan paikallisyhdistykseen.

Ajan mittaan näin järjestäytyneet jäsenkunta oli kasvanut kattamaan jäseniä neljältä eri sektorilta: kaupunkien ja kaupalojen ohella maalaiskunnista, kuntainliitoista sekä seurakunnista. Tuoreimmassa historian vaiheessa mukaan oli tullut myös muita valtakunnallisia ja ammatillisia yhdistyksiä.²³¹

Apuhoitajat olivat liittyessään neuvotelleet itselleen sopimuksen, jonka mukaan apuhoitajat kuuluivat KVL:oon paikallisyhdistysten kautta, mutta osa jäsenmaksuista palautettiin takaisin Apuhoitajayhdistykselle. Yhdistys halusi terävöittää edunvalvontaansa, ja muutti nimensä 1972 Suomen Apuhoitajaliitoksi. Seuraavana vuonna Suomen Apuhoitajaliitto alkoi neuvotella liittymissopimuksen ehtoja uusiksi tavoitteenaan ohittaa paikallisyhdistykset ja liittää apuhoitajat suoraan omiksi jäsenikseen. Lopulta Apuhoitajaliitto erosi KVL:n jäsenyydestä vuoden 1974 alussa.²³²

Samaan aikaan myös muut ammattiryhmät, kuten kodinhoitajat ja seurakuntien viran- ja toimenhaltijat, aloittivat vastaavat neuvottelut. Itse neuvotteluissa puhuttiin suurimmaksi osaksi rahasta, mutta kyse oli myös merkittävästä rakenteellisesta ja edunvalvonnallisesta muutoksesta. Liiton rakenne oli alkanut rönsyillä useampaan suuntaan. Nämä valtakunnallisten yhdistysten kanssa käydyt neuvottelut toivat yleiseen keskusteluun liiton rakenteen ja sen ongelmat, ja ongelma kärjistyi sitä mukaa kun uusia valtakunnallisia järjestöjä liittyi KVL:oon. Oppilaitosten ja virastojen toimihenkilöliiton jäsenyys alkoi 1.11.1973, ja seuraavana vuorossa olivat Suomen Laboratoriohoitajayhdistys ry ja Suomen Röntgenhoitajat ry. Samaan aikaan liikettä tapahtui myös paikallisyhdistyksistä

Oma äänenkannattaja

Melko pian Kunnallisvirkamiesliiton perustamisen jälkeen huomattiin, että liiton eri puolilla maata sijaitsevien paikallisyhdistysten ja niiden jäsenten välille tarvittaisiin jonkinlainen konkreettinen yhdysside. Kerran vuodessa pidettävä vuosikokous ei tähän tarkoitukseen riittänyt, joten ajatus oman jäsenlehden perustamisesta heräsi. Kaupunkiliitto julkaisi omaa tiedotuslehteään, *Suomen Kunnallislehteä*, ja vuonna 1920 KVL:n vuosikokous teki päätöksen ryhtyä välittämään lehdessä uutisia KVL:n ja paikallisyhdistysten toiminnasta. Näitä uutisia julkaistiin lehdessä otsikolla *Kunnallisvirkamiesten alalta*.

Pieni palsta *Kunnallislehdessä* ei kuitenkaan riittänyt hitsaamaan paikallisyhdistyksiä yhteen, joten vuonna 1929 KVL:n keskustoimistolla laadittiin koenumero omasta jäsenlehdessä. Koenumero otettiin vastaan hyvin, joten *Kunnallisvirkamiesten lehti*-nimellä ilmestynyttä julkaisua alettiin toimittaa säännöllisesti kahden miehen voimin: lehden päätoimittajana toimi maisteri Otto Bruun ja toimittajana varatuomari Ilmari Nordberg.

Lehden tilaajamäärä jäi kuitenkin melko pieneksi, ja koska lehti toimi puhtaasti tilaajamaksujen varassa, muodostui siitä nopeasti tappiollinen. Lehden toimituskunta väsyi nopeasti kiittämättömään työhönsä, ja molemmat toimittajat irtisanoutuivat työstään ”sen vähäisen harrastuksen johdosta, jota eri virkamiesryhmät ovat julkaisua kohtaan osoittaneet”. Lehti kuopattiin kevätkokouksessa 1931, ja liiton kuulumisista kerrottiin vastedes keskusjärjestö HTY:n lehdessä *Henkinen Työ*.

KVL:n omaa lehteä yritettiin elvyttää tasaisin väliajoin 1930- ja 1940-luvuilla, mutta lehden uusi tuleminen kaatui aina kustannuksiin. Tilajamaksujen varaan ei uutta

lehteä uskallettu perustaa, jolloin ainoaksi vaihtoehdoksi jäi kattaa lehden kustannukset liiton varoista eli jäsenmaksutuotoista. Jäsenistö ei tähän kuitenkaan suostunut.

Toisen maailmansodan jälkeisessä tiukassa palkkitalanteessa lehden julkaisemiselle löytyi vihdoinkin ymmärrystä. KVL:n hallituksessa tehtiin marraskuussa 1948 päätös ryhtyä julkaisemaan omaa äänenkannattajaa, ”mutta aluksi vaatimattomassa muodossa”. Lehden kustannusten kattamiseksi jäsenmaksua oli korotettava viidenneksellä (250>300 mk). Lehden uusi tuleminen toteutui *Kunnallisvirkamies*-nimisenä vuoden 1949 alusta.

Tällä kertaa lehdestä tuli pysyvä osa liiton toimintaa. Lehti jatkoi *Kunnallisvirkamies*-nimellä aina vuoteen 1988 asti, jolloin lehden nimeksi tuli *Kunnan ammattilaiset*. Liiton muuttaessa nimensä vuonna 2005 myös lehden nimi vaihtui. *Jyty*-lehden painos on nykyään reilu 40 000 kappaletta.

Lehden päätoimittajana toimi ensi alkuun liiton toiminnanjohtaja, vuosina 1952–1958 Arne I. Välikangas ja vuosina 1958–1966 Eero Kantola. Toiminnanjohtajuuden ja päätoimittajuuden kytköksestä luovuttiin vuonna 1966, jolloin lehden päätoimisena päätoimittajana aloitti Risto Varila. Varila hoiti tehtävää yli kahden vuosikymmenen ajan vuosina 1966–1998 ja hänen jälkeensä Laura Castrén kahden vuoden ajan. Vuodesta 2000 lehden päätoimittajana on ollut *Jyтын* viestintäjohtaja Kari Hieta-mäki. ■

Liikettä tapahtui myös paikallisyhdistyksistä valtakunnallisiin.

valtakunnallisiin yhdistyksiin. Esimerkiksi Kiteen Kunnallisvirkamiesyhdistys erosi KVL:n suorasta jäsenyydestä ja liittyi liittoon Maaseudun Kunnallisvirkaileijat ry:n kautta.²³³

Kenties suurin ristiriita teollisuusliittoperiaatetta noudattavan paikallistoiminnan ja ammattikunta-kohtaisten intressien välillä oli, että paikalliset ja valtakunnalliset yhdistykset saattoivat kilpailla samoista jäsenistä. Liiton asiamies Jarl Nymän mukaan oli olemassa vaara, että liitto alkaisi hajota alku-tekijöihinsä. Myös seurakuntien viran- ja toimenhaltijoita edustaneen SVTL:n mukaan liitto oli KVL:n kehityksen kannalta vaarallisella tiellä. Pahimmassa tapauksessa koko kunnallissektori saattaisi tulevaisuudessa järjestöllisesti hajota, ja KVL menettäisi asemansa viranhaltijoiden ja toimihenkilöiden pääjärjestönä.²³⁴

Liiton sääntöjä oli viimeksi tarkastettu vuonna 1951. Tuolloin tehdyssä sääntömuutoksessa oli luovuttu vuosittain pidettävästä vuosikokouksesta ja sen tilalle oli tuotu kolmen vuoden välein pidettävä liittokokous. Kokousvälillä liiton korkein päättävä elin oli liittovaltuusto. KVL:n organisaation uudistamista oli tutkittu jo 1960-luvun lopulta lähtien. Ensimmäinen selvitys oli tilattu ulkopuoliselta konsultilta, työntutkija Friedrich Kaltamolta, joka jätti tutkimusmuistionsa huhtikuussa 1969. Kaltamon työtä jatkettiin KVL:n toimistossa 1970-luvun ensimmäisinä vuosina, ja organisaatiotoimikunta asetettiin huhtikuussa 1971.²³⁵

Niin Kaltamon kuin KVL:n omat selvitykset päättyivät suo-

”Kunnallisvirkamiesliitossa neuvoteltiin ja kuunneltiin.”

Luottamusmies Leena Aho liiton toimintakulttuurista

sittelemaan Ruotsissa käytössä olevaa piiriorganisaatiota. Piirijärjestelmä oli vastaus virkaehtosopimusjärjestelmän mukanaan tuomille muutoksille, jotka olivat vieneet sopimustoininnan painopistettä pois kenttätasolta TVK-V:hen ja liiton palkatuille toimihenkilöille. Piireihin sijoitettaisiin asiamiehiä, joiden tehtävänä olisi toimia paikallisen ja valtakunnallisen tason välisenä yhdyssiteenä. Piirien toivottiin tuovan sisältöä paikalliselle alueelle syntyneeseen tyhjiöön ja välittävän tietoa keskustasolta paikallistasolle ja takaisin.

Piirijärjestelmä pyrki myös sulauttamaan valtakunnalliset yhdistykset paremmin liiton organisaatioon. Valtakunnalliset yhdistykset järjestäytyisivät paikallistasolla osastoihin, jotka olisivat verrannollisia perinteisiin paikallisyhdistyksiin. Piiritasolla valtakunnalliset yhdistykset muodostaisivat oman piirinsä. Näin kaikki liiton jäsenyhdistykset voisivat saada edustuksen niin paikallisella tasolla, piiritasolla kuin liittotasollakin. Piirien lisäksi valmistauduttiin perustamaan valtakunnallisia, toimialoitain järjestäytyneitä toimialajaostoja.²³⁶

Liittovaltuusto päätti keväällä 1973 perustaa kahdeksan piiriä; nämä olivat Helsingin, Uudenmaan, Kymen, Lounais-Suomen, Itä-Suomen, Hämeen ja Keski-Suomen, Pohjanmaan sekä Pohjois-Suomen piirit. Näistä ensimmäisenä käynnistyi Pohjois-Suomen piiri kesäkuussa 1973. Vuoden 1978 alusta Pohjois-Suomen laaja piiri jaettiin kahtia Oulun ja Lapin piireiksi, joten piirejä oli tämän jälkeen yhdeksän.²³⁷

Organisaatiomuutoksen jälkeen KVL oli edelleen järjestäytynyt teollisuusliittoperiaatteen mukaan, mutta käytännössä liitto oli sekamuotoinen. Paikallisyhdistysten kautta liittoon kuuluvat olivat edelleen tärkein järjestäytyneiden ryhmä, toiseksi tärkein teollisuusliittoperiaatteella toimivat valtakunnalliset yhdistykset, ja kolmantena ammattikuntapohjaisesti järjestäytyneet valtakunnalliset yhdistykset. Jäsenkunta jakautui kolmeen osaan: suurin osa jäsenistä oli kuntien palveluksessa,

ja loput jakautuivat kuntainliittojen ja seurakuntien palveluksessa oleviin.

Liiton uusi sekamuotoinen järjestäytymismalli tarjosi luontevamman mahdollisuuden ottaa vastaan kaikenlaisia tulijoita, ja vuonna 1979 KVL:oon siirtyi suuri osa KTV:hen aiemmin järjestäytyneistä palomiehistä. Samana vuonna KVL:oon liittyivät myös maatalouslomittajat.²³⁸

Piirijärjestelmän ohella myös keskustoimistoa vahvistettiin. Toimiston työmäärä oli jäsenkunnan kasvun ja VES-järjestelmän myötä kasvanut valtavasti. Vuonna 1960 KVL:lla oli ollut 10 000 jäsentä, ja näitä palveli keskustoimistolla kuusi vakituisesti palkattua toimihenkilöä. Kymmenen vuotta myöhemmin jäseniä oli 2,5-kertainen määrä, mutta toimiston henkilökuntamäärä ei ollut kasvanut samassa tahdissa, edes kaksinkertaiseksi. VES-järjestelmän myötä kasvoivat myös muut KVL:n toimihenkilöiden velvollisuudet, sillä liiton tuli nyt osallistua TVK-V:n työryhmien työhön.²³⁹

Oulun liittokokouksessa 1981 liiton sääntöjä muutettiin myös liittovaltuuston osalta. Tuohon mennessä KVL:n liittovaltuuston kokous oli kasvanut massiiviseksi tapahtumaksi: liittovaltuusto oli lajissaan Suomen suurin, kaikki keskusjärjestöt mukaan lukien. Liittovaltuuston toimintaan osallistui yhteensä 618 henkeä, joista varsinaisia jäseniä oli 206. Tästä seurasi lukuisia käytännön vaikeuksia. Esimerkiksi kokouspaikat täytyi varata pari vuotta etukäteen, mikä onnistui sääntömääräisten kokousten osalta, mutta yllättäen eteen tulevien ei-sääntömääräisten kokousten kanssa sopivan kokouspaikan löytäminen oli jo osoittautunut hankalaksi. Sopivia kokouspaikkoja oli koko maassa vain kourallinen.

Tarpeesta supistaa liittovaltuuston kokoa radikaalisti vallitsi liitossa yksimielisyys. Tavoitteena oli siirtyä pienempään ja ketterämpään valtuustoon, joka kokoontuisi useamman keran vuodessa sekä tarvittaessa, esimerkiksi sopimusneuvotte-

lujen yhteydessä. Mutta vaikka muutoksen tarpeesta vallitsi yksituumaisuus, vei käytännön asioista sopiminen kaksi vuotta. Lopulta Oulun liittokokouksessa päädyttiin muuttamaan liiton sääntöjä, ja sääntömuutoksen jälkeen liittovaltuuston koko oli 52 jäsentä. Myös piirijakoa uudistettiin ja piirien määräksi tuli 13.²⁴⁰

KVL:ssa oli lyhyen ajan kuluessa toteutettu suuria organisatorisia muutoksia, joilla oli pystytty muuttamaan liittoa monimuotoisemmaksi ja nopealiikkeisemmäksi toimijaksi. Muutokset eivät kuitenkaan pystyneet taklaamaan yhtä ajan hengen mukanaan tuomaa uutta voimaa: kaiken yhteiskunnallisen toiminnan läpäisevää politisoitumista. Poliittiset virkänimitykset olivat alkaneet yleistyä 1960-luvulla, ja monissa kunnissa kerrottiin virkänimitysten tärkeimpänä kriteerinä olevan sopivan puoluekirjan.²⁴¹

Turussa nuorisosihteeriksi vuonna 1975 tullut Leena Aho muisteli myöhemmin, kuinka vuonna 1972 säädetyt nuorisolain mukaan Turkuun perustetun nuorisotoimen virat jaettiin ensi alkuun puoluekirjan perusteella – tosin huhujen mukaan myös sukulaisuussuhteita painotettiin valinnoissa. Valittuja pätevämmät mutta valitsematta jääneet valittivat menettelystä, ja päätöksiä jouduttiin lopulta purkamaan ja käytäntöä muuttamaan.²⁴²

Tässä ilmapiirissä KVL sai houkutelua uusia jäseniä 1970-luvulla voimakkaammin politisoituneista järjestöistä. Kittilän terveyskeskuksen osastoavustaja Saara Vierelä kyllästyi KTV:n jäsenenä järjestön poliittisuuteen:

”Siirtymiseni syynä oli KTV:n poliittisuus, joka näkyi siten, että hallitukseen valittiin vain tiettyä väriä tunnustavia. Muut eivät kellekään mukaan ollenkaan. Tässä tilanteessa KVL:n Kittilän yhdis-

tys tuntui suorastaan pelastavalta renkaalta, johon auliisti tartuimme.”²⁴³

Vierelän vanavedessä Kittilän yhdistykseen liittyi kolmatta kymmentä uutta jäsentä.

Puoluepolitiikka tunki esiin myös KVL:n sisällä. Tehdyn jäsenkyselyn mukaan jäsenistöstä kuului puolueisiin alle viidesosa (19 prosenttia), ja liitto oli sääntöjen mukaan puoluepoliittisesti sitoutumaton. Mihinkään sitoutumiseen ei ollut aiemmin ollut tarveakaan. Liiton perustamisesta lähtien oli ollut itsestään selvää, että liitto ja sen jäsenet olivat lähtökohteisesti porvarillisesti ajattelevia – vaikka eivät varsinaisia poliittisia aktiiveja tai puolueiden jäseniä olisi olleetkaan. Eräät liiton alkuaikojen merkkihenkilöt olivat tosin luoneet myös näyttävän poliittisen uran; heistä kenties paras esimerkki oli liiton pitkäaikainen puheenjohtaja Zachris Castrén, joka toimi aktiivisesti edistyspuolueessa ja nuorsuomalaisissa.

Menneinä aikoina jäsenten poliittisen suuntautumisen esiin tuomiseen ei siis ollut ollut syytä. Poliittisen yksimielisyyden taustalla oli liiton alkuaikojen jäsenkunnan homogeenisyys. Jäsenet olivat kaupunkien korkeita virkamiehiä, joiden aatemaailma oli lähimpänä perinteisiä kaupunkiporvaripuolueita, kokoomusta ja liberaaleja. Liiton laajeneminen maalaiskuntiin toi mukanaan maalaisliittolaisia jäseniä, mutta tällöinkin toimihenkilöliikkeen patriarkaalinen ja konservatiivinen perusjuonne ei johtanut suurten ideologisten ristiriitojen syntymiseen. Tuolloin ainoa merkittävä poliittinen jakolinja kulki KVL:n ja KTV:n välillä.

Tilanne muuttui vasta KVL:n suuren kasvun myötä 1960- ja 1970-lukujen kuluessa. Tällöin liittyneistä uusista jäsenistä merkittävä osa kuului alempiin palkkaluokkiin, ja heistä moni oli poliittiselta maailmankatsomukseltaan kallellaan vasemmalle, lähinnä sosialidemokraatteihin. Tällöin porvarillinen rintama sai vastaansa vasemmistolaisesti ajattelevan jäsenis-

tön osan myös KVL:n sisällä. Samaan aikaan KVL otettiin virkaehtosopimusneuvottelujen ja tuponeuvottelujen politisoituneeseen piiriin, ja KVL:oon alkoi kohdistua aiempaa enemmän poliittista painetta myös ulkopuolelta. SAK-lainen ammattiyhdistystoiminta oli osa poliittista työväenliikettä. KVL ja muut virkamies- ja toimihenkilöjärjestöt olivat olleet poikkeus tähän sääntöön, ja monelle vanhan linjan KVL-laiselle politisoituminen oli vaikea hyväksyä.²⁴⁴

Kun liittokokous vuonna 1975 päätti valita liitolle päätoimisen puheenjohtajan kolmivuotisille kausille, tuli politiikasta hiljalleen myös osa puheenjohtajavaalia. Päätoimisen puheenjohtajuuden puolesta puhui puheenjohtajan VES-aikakaudella rajusti kasvanut työmäärä. Vastaavankokoisissa ja pienemmissäkin liitoissa kuten Suomen Sairaanhoidtajaliitossa tai Suomen Opettajain Liitossa oli jo jonkin aikaa toiminut päätoiminen puheenjohtaja. Jussi Tuomisen kuoleman jälkeen tehtävään valittu Henrik Boehm koki luottamustehtävänä hoidettavan puheenjohtajuuden työmäärältään kohtuuttomaksi. Siviilityöltään Boehm oli raastuvanoikeuden vanhempi oikeusneuvosmies, ja KVL:n ja TVK:n asioiden ajaminen virka-ajalla haittasi merkittävästi ansiotyön hoitamista.²⁴⁵

Koska Boehm ei enää asettunut ehdolle, oli ehdokkaita kaksi: Helsingin piirin ehdokas oli liiton pitkäaikainen toiminnanjohtaja Eero Kantola ja Uudenmaan piirin ehdokas kunnossapitoinsinööri Taisto Mursula. Kantola oli poliittiselta suuntautumiseltaan liberaali ja Mursula kokoomustaustainen. Kantolan äänimäärä jäi 5 934 ääneen Mursulan kerätessä 16 407 ääntä.

Mursulan valinta käänsi liiton johdon valtasuhteet ylösalaisin. Toiminnanjohtajana Kantola oli pitkään ollut liiton vahva mies, jolla oli ollut kaikki langat käsissään. Mursula oli kyllä johtanut merkittävää palkkajaostoa, mutta silti hän oli ollut nokkimisjärjestyksessä Kantolan takana. Vaalin kautta Mursula nousi kuitenkin liiton ykkösmieheksi ja Kantolan esimieheksi. Puheenjohtajan toimen päätoimisuus toi asetelmaan lisäjännitettä.²⁴⁶

Selkeämmin uudet poliittiset jakolinjat näkyivät vuoden 1981 liittokokouksen alla puheenjohtajavalintaan kohdistuneena kampanjointina. Tuolloin keskustataustaiset tahot ajoivat lehdistökirjoittelulla omaa ehdokastaan, TVK:n koulutussihteeriä Esa Perttulaa, KVL:n johtoon. Lehdistökampanja osui neuvottelukierroksen aikaan ja vaikutti haitallisesti neuvotteluihin. Kokoomuslaisena tunnetun Mursulan happaman kommentin mukaan kirjoittelu oli ”puolueesta johdettu ja ulkopuolisten henkilöiden toimeenpanema törkeä [...] toimenpide”.²⁴⁷

Puheenjohtajavaalissa Mursula säilytti paikkansa, edelleen selvin numeroin, äänten jakautuessa Mursulan hyväksi 27 414–13 301. Äänestyksissä blokit kuitenkin näkyivät. Mursulan takana oli perinteisempää KVL-laista linjaa edustava ryhmä, joka koostui lähinnä kokoomuslaisista ja sitoutumattomista, Perttulan takana taas keskustalaiset ja sosialidemokraatit. Liittovaltuuston puheenjohtajan vaalissa äänät jakautuivat lähes identtisesti Kerttu Kymäläisen voittaessa sosialidemokraattien Sarita Majan äänin 24 807–13 139 ääntä.²⁴⁸

Poliittisen vaikuttamisen piti osin kurissa KVL:n äänestyskäytäntö. Liittokokouksessa yhdistyksillä oli jäsenmäärään sidottu äänimäärä käytettävissään, ja yhdistykset itse päättivät, kuinka monta edustajaa he liittokokoukseen lähettivät ja miten äänät heidän keskenään jaettiin. Liittokokousedustajien sieluista käytiin luonnollisesti kovaa kilpailua, ja piirijärjestelmä tarjosikin erinomaiset mahdollisuudet käydä keskustelua tulevan liittokokouksen äänestyskäytännöistä.²⁴⁹

Tämä äänestyskäytäntö oli ollut liitossa käytössä liiton perustamisesta lähtien, ja jäsenistö oli siihen tottunut. Järjestelmä oli demokraattinen, joskaan ei välttämättä erityisen läpinäkyvä. 1970-luvun mittaan liittokokouksissa käsiteltiin aloitteita siirtymisestä suhteelliseen vaalitapaan, jossa ehdokkaat ryhmittäisivät näkyvien tunnusten taakse ennen vaalia. Nämä tunnukset voisivat olla poliittisia, ammatillisia tai alueellisia. Kunkin ehdokkaan henkilökohtainen ääni laskettaisiin ensisijaisesti ryhmän hyväksi, ja toissijaisesti ehdokkaan hy-

väksi ryhmän sisäisenä vertailulukuna. Suhteellinen vaalitapa oli jo käytössä valtiollisissa ja kunnallisissa vaaleissa. Ehdotus suhteelliseen vaalitapaan siirtymisestä kuitenkin hylättiin liittokokouksissa.²⁵⁰

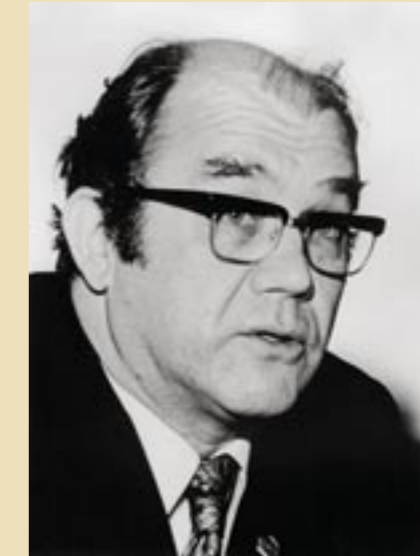
Kokoomuslainen Mursula jatkoi KVL:n sisäisen näkyvän poliittisen toiminnan tuomitsevia puheita tulevinakin vuosina. Vuoden 1985 liittovaltuustossa Mursula lausui:

”KVL:ssa henkilöt, jotka osallistuvat liiton asioissa poliittiseen toimintaan, tekevät sen omalla vastuullaan ilman jäsenistön antamaa valtakirjaa. [...] Jos siis meidän kokouksissamme esiintyy poliittisia ryhmiä, ne ovat muodostuneet vastoin jäsenistön tahtoa ja liiton tarkoitusta. Minä en välttämättä halua tuomita tällaista toimintaa, mutta edellytän, että puolueen yhteistyöllä parannetaan edellytyksiä liiton asioita hoidettaessa. [...] Asia ei voi olla tabu, eikä voi jatkaa viime aikojen malliin, jossa osa toimii poliittisesti ja osa ei.”²⁵¹

Samaan aikaan Mursula tunnettiin KVL:n ulkopuolella vahvana kokoomusvaikuttajana, joka oli ottanut itselleen merkittävän roolin TVK:n porvarileirissä. Tämän saattoi nähdä kaksilla korteilla pelaamisena, mutta yhtä hyvin sen saattoi nähdä erilaisissa toimintaympäristöissä toimimisen edellyttämäksi joustavuudeksi. Kunnallisvirkamiesliiton pinnan alle painettu poliittisen vaikuttamisen perinne tiettyssä mielessä suojasi liittoa avoimen politisoitumisen ylilyönneiltä.

1980-luvun puolivälissä liiton poliittinen koostumus ja sen myötä poliittinen vaikuttaminen oli jo vakiintunut syvälle uurtuneisiin ja pysyviksi osoittautuneisiin uomiin. Virallisesti KVL säilyi edelleen poliittisesti sitoutumattomana ja epäpoliittisena järjestönä, jossa suurimmat poliittiset painoarvot olivat edelleen perinteisillä porvaripuolueilla, kokoomuksella ja keskustalla. Sosialidemokraattien ryhmä oli näitä merkittävästi pienempi. Näiden ohella myös poliittisesti sitoutumattomat säilyivät suurena ryhmänä. ■

Puheenjohtaja Henrik Boehm

Varatuomari Henrik Boehm (1921–1998) toimi Kunnallisvirkamiesliiton puheenjohtajana 1973–1975. Liiton puheenjohtajan tehtävässä Boehm pääsi käyttämään laajaa kielitaitoaan ja nopeaa omaksumiskykyään. Osallistuessaan KVL:n edustajana Islannin sisarjärjestön juhlakokoukseen hän kykeni muutaman tunnin harjoittelun jälkeen lukemaan puheensa sujuvasti islanniksi. Keskitetyn sopimusjärjestelmän vuosina sivutoiminen puheenjohtajuus oli kuitenkin äärimmäisen kuluttavaa, ja Boehm luopui puheenjohtajuudesta jo vuonna 1975.

Boehmin virkaura alkoi Veikko Vennamon johtamalla maatalousministeriön asutusasiainosastolla (ASO), mitä seurasi pitkä tuomarinkausi Helsingin raastuvanoikeudessa nuorempana ja vanhempana oikeusneuvosmiehenä 1953–1975. Uran päätti kunnallispuhemiesvirka, josta hän jäi eläkkeelle 1986. Sodassa Boehm palveli viestijoukoissa muun muassa Itä-Karjalassa ja Aunuksessa. ■

*Kunnallisen alan virka- ja työehtosopimuksen allekirjoitus-
tilaisuus Kunnallisen sopimusvaltuuskunnan toimistossa
25.3.1980. KVL:n puheenjohtaja Taisto Mursula
toisena vasemmalta.
Kuva: Toimihenkilöarkisto/ Stig Nordvik.*

”Lyhyesti sanottuna lisää liksaa koko jäsenistölle ja erityisen runsaasti matalapalkkaisille jäsenille.”

Taisto Mursula liittokokouksessa marraskuussa 1984

Vaatimukset kasvavat

LAKKOON

Toimihenkilöjärjestökenttä oli ollut käymistilassa 1960-luvulta lähtien, kun jokainen järjestö oli pyrkinyt vahvistamaan itselleen parhaat lähtöasemat uudessa virkaehtojärjestelmässä. Asemien haku jatkui myös ensimmäisten keskitettyjen sopimusten aikana. Keskusjärjestö TVK oli jakautunut yhä selvempiin leireihin: valtion virkamiehet ja kunnallisvirkamiehet olivat omissa leireissään, opettajat ja terveydenhoidon ammattilaiset omissaan. Tässä ilmastossa erityisesti KVL:lla, joka sulki sisäänsä monia erilaisia ammattiryhmiä, oli vaikeuksia löytää itselleen selkeää roolia.

1970-luvun alkupuolella KVL oli keskittynyt TVK:ssa omien neuvottelutavoitteidensa ajamiseen. Mursulan kaudella KVL toimi TVK:ssa aktiivisemmin, mihin osin vaikutti puheenjohtajan tehtävän päätoimisuus. Osin kyse oli patoutuneesta turhautumisesta TVK:n ohuen organisaation tuottamaan kitkaan asioiden ajamisessa. Vaikeudet olivat hyvin arkisia: TVK ei saanut valmisteludokumentteja aikaan ajoissa, ja esityslistoja täydennettiin vielä suullisesti kokouksissa. Vähätkin resurssit vielä kohdennettiin KVL:n mielestä väärällä tavalla suuntaamalla ne yksityissektorin neuvotteluihin, ja julkinen sektori joutui hoitamaan omat neuvottelunsa TVK-V:n kautta. Maaliskuussa 1976 Mursula totesi liittohallituksessa kärjistäen: TVK ei tule toimeen ilman julkista sektoria, mutta julkinen sektori tulee toimeen ilman TVK:ta.²⁵²

Näihin kokemuksiin vedoten Mursula ja KVL ottivat vahvasti kantaa puolueettoman ja eheän ammattiyhdistysliikkeen

Kallion virastotalo Helsingissä. 1970-luvulta lähtien kunnallishallinto laajeni voimakkaasti sosiaalipalveluiden, kuten nuoriso- ja liikuntapalveluiden, osalta. Kuva: Helsingin kaupunginmuseo/ Eeva Rista.

puolesta. Toisaalta tämän ajatuksen vetovoiman synnytti toimihenkilöliikkeen ripeä kasvu, jonka seurauksena toimihenkilöiden määrä Suomessa ylitti työntekijöiden määrän vuonna 1976. Edunvalvonnan kannalta oli kiistämättömän harmillista, että 600 000 toimihenkilöä ja virkamiestä oli hajaantuneena neljään keskusjärjestöön. Puheenjohtaja Mursula ennakoi tuolloin, että kasvava toimihenkilöliike voisi eheytyessään nousta ”määrääväksi ammattiyhdistysliikkeen osaksi”.²⁵³

Mursula haikaili toimihenkilöjärjestöjen kentälle ideologiaa, ”jonka nimeen me voisimme kaikki yhdessä vanhoa” ja henkilöitä, ”jotka eivät vedä ohjelmaa minkään poliittisen puolueen ideologian suuntaan”. TVK:n johtoa, puheenjohtaja Oso Laaksoa etunenässä, Mursula piti liian varovaisena. KVL:n liittohallituksessa Mursulan TVK-kritiikki jaettiin, ja siellä vaadittiin TVK:ta tiukentamaan ilmettään kuukausipalkkaisten etujärjestönä vastapainona tuntipalkkaisten SAK:lle. Tällöin arvioitiin toimihenkilöliikkeen eheytyksen olevan mahdollista saavuttaa ja saada HTK:sta aikoinaan irtautuneiden teknisten toimihenkilöiden STTK ja akavalainen ryhmittymä palaamaan yhteiseen piiriin. Tällöin palattaisiin HTK:n hajoamista edeltävään tilanteeseen.²⁵⁴

Toimihenkilöliikkeen eheytyminen oli vakioaihe KVL:n liittokokouksissa 1970-luvun lopulla ja seuraavan vuosikymmenen alussa. Kokouksissa hyväksytyjen eheytymistä vaativien ponsien velvoittamana KVL teki TVK:lle aloitteita toimihenkilöjärjestöjen yhteistyöstä ja yhdistymisestä. Vastaavia epävirallisia pohdiskeluja eheytyksen edellytyksistä ja kolmen toimihenkilökeskusjärjestön, STTK:n, TVK:n ja Akavan, yhdistymisestä uudeksi toimihenkilöt kokoavaksi toimihenkilökeskusjärjestöksi. Tämä ns. TAK-hanke henkilöityi erityisesti STTK:n Jorma Reiniin. Näiden kaavailujen kariutumisen va-

Ensimmäisen kunnallisen alan virkaehtosopimuksen allekirjoitustilaisuus 14.1.1971. Neljäntenä oikealta TVK-V:n puheenjohtaja Viljo Tuokko. Kuva: Toimihenkilöarkisto/ Pressfoto.

ralle KVL:ssa haettiin myös henkistä valmiutta irtautua kokonaan TVK:sta ja alkaa tehdä yhteistyötä STTK:n kanssa. KVL:n johdon julkilausuttuna toiveena oli keskusjärjestöjen määrän vähentäminen. TAK-hanke ei kuitenkaan edennyt, ja KVL:n kannalta tilanne näytti ajautuvan umpikujaan.²⁵⁵

Syksyn 1979 työmarkkinakerroksella TVK-V:ssa oli vaikeuksia päästä yhteiseen näkemykseen. Vaikka ansiokehitystakuusta ja hitaamman palkkakehityksen oikaisemisesta syntyi lopulta sopu pääsopijajärjestöjen kesken, lopulta koko keskitetty työmarkkinaratkaisu kaatui. Liittovaltuuston kokouksessa keuhällä 1980 Joensuussa puhuneen Taisto Mursulan mukaan ”julkisen sektorin ratkaisuja varjostaa sellainen sidonnaisuuksien ja kasautuvien ongelmien pilvi, joka ennemmin tai myöhemmin purkautuu melkoiseksi mylläkäksi”.²⁵⁶

Tilanne kismitti KVL:n jäsenistöä. Joensuun liittokokouksessa 1981 päätettiinkin kartuttaa liiton tukirahastoa selvästi

siltä varalta, että lakkoasetta tarvittaisiin. Taloudellisen lakkovalmiuden ohella liitto päätti satsata henkisen lakkovalmiuden kohottamiseen, ja liitto alkoi järjestää lakkovalmiutta kohottavia tilaisuuksia. KVL halusi lähettää työnantajalle viestin, että sillä on niin taloudellinen kuin henkinenkin valmius milloin tahansa neuvotteluvaiheen aikana käynnistää koviakin toimenpiteitä – jopa lakko. Joensuun liittokokouksen hyväksymässä julkilausumassa tämä sanottiin selvästi:

*”Kunnallisvirkamiesliiton liittovaltuusto toteaa, että julkisen sektorin asema työmarkkinakentässä on ajan myötä tullut yhä merkittävämmäksi. Palkkakehitys ei kuitenkaan julkisella sektorilla ole ollut tyydyttävä. Ellei jäsenkunnan ansiotasoa neuvotteluilla saada hoidetuksi tasavertaisesti muiden palkansaajaryhmien kanssa, liitto käynnistää tarvittaessa työtaistelun.”*²⁵⁷

Kuntapuolen järjestökenttä muuttui kuitenkin olennaisesti, kun Suomen sairaanhoitajaliitto, Suomen lastenhoitajaliitto,

Liittovaltuusto oli valmis lakkoon ja valtuutti hallituksen varautumaan siihen.

Suomen hammashoitajaliitto, Suomen lääkintävoimistelijaliitto, Suomen kätilöliitto ja Suomen laboratoriohoitajayhdistys perustivat Terveystieteiden ammattijärjestö Tehyn alkuvuodesta 1982. Tehy aloitti TVK-V:ssä lähes yhtä suurella jäsenmäärällä kuin KVL (KVL 52 000, Tehy 49 000).²⁵⁸

Tehyn perustamisella oli myös suora ja välitön vaikutus KVL:n neuvottelutavoitteisiin. 1970-luvulla KVL oli pyrkinyt hakemaan parannuksia korkeasti palkattujen jäsentensä asemaan vastapainona keskitettyjen ratkaisujen alempia palkansaajaryhmiä suosivalle yleislinjalle. Nyt muodostui ensiarvoisen tärkeäksi hoitaa niiden ryhmien asioita, jotka olivat KVL:n jäseniä mutta sidoksissa Tehyn alueeseen. KVL:n tavoitteeksi vuoden 1982 neuvottelukierrokselle tuli toimistoalan sekä terveyden- ja sosiaalihuoltoalan koulutettujen naisvaltaisten ryhmien palkkatason kohentaminen, ja toisena tärkeänä tavoitteena oli palkkahinnoittelujärjestelmän uudistaminen. Lisäksi KVL vaati reaaliansiotason säilyttämistä ja yksityisen sektorin palkkaliikumien kompensoivaa ansiokehitystakuuta.²⁵⁹

Vuonna 1982 saavutettu sopimus oli kunta-alalle hyvä, mikä osaltaan vaikutti siihen, että KVL:n lakkohalut alkoivat kääntyä laskuun. Samaan aikaan terveydenhuoltosektorin palkkatyymättömyys kuitenkin kasvoi. Tehy oli perustettu nimenomaan huonon palkkakehityksen sisuunnuttamana, ja vuoden 1982 ratkaisu tai seuraavan vuoden kaavailut eivät sopineet Tehyn jäsenistölle. Lokakuussa 1982 toteutetun devalvaation jälkeen palkankorotusvaran katsottiin olevan matalan, ja korotukset ehdotettiin tehtäväksi yleiskorotuspainotteisina. Tehy alkoi varautua työtaisteluun, mihin osaltaan vaikutti myös uuden ammattiliiton halu näyttää voimansa jäsenistölleen.

Tehyn lakkovalmistelut heijastuivat myös Kunnallisvirkamiesliiton toimintaan. Mikäli KVL vastustaisi Tehyn ajamaa lakkoa, rikkoisi se samalla TVK-V:n kuntapuolen yhteisrintaman. Jos se taas päättyisi solidaarisuudesta mukaan lakkoon, olisi neuvottelujärjestö kyllä yhtenäinen, mutta ilman takuita että linja pitäisi tulevaisuudessa. Tehyn lakonuhka käynnisti KVL:ssa keskustelun koko TVK:n ja TVK-V:n elinkelpoisuudesta. Liittovaltuustossa joulukuussa 1982 puhuneen Mursulan näkemyksen mukaan pelissä oli niin paljon, että työtaistelu olisi väistämätön. Pahimmassa skenaariossa huonosti hoidettu työtaistelutilanne johtaisi siihen, että kunnallisen alan lakon päättyessä Kunnallisvirkamiesliitto olisi menettänyt Mursulan sanoin ”itsetuntonsa ja kaikki varansa”. Mursula jatkoi:

*”Tällä neuvottelukierroksella on panoksena kunnallisen sopimusjärjestelmän toimivuus ja Kunnallisvirkamiesliitto. Ellei asenteellista työtaistelunvalmiutta voida todeta olevan, meidän on tänä päivänä rehellisesti otettava lusikka kauniiseen käteen ja sanottava, ettemme ole valmiita työtaisteluun. [...] Liittohallituksen ja neuvottelijoiden on kerta kaikkiaan saatava tietää, mikä on kunnallisvirkamiesliittolaisen asenne työtaisteluun joulukuussa 1982. Kunniallista perääntymistietä ei löydy TVK-V:n kokouksen jälkeen.”*²⁶⁰

Liittovaltuusto oli valmis lakkoon ja valtuutti hallituksen varautumaan lakkoon keräämällä ylimääräisen liittojäsenmaksun vuodelle 1983. Lakkovalmisteluina painatettiin uusi lakko-opas, tarkistettiin lakko-organisaatiota ja tarkennettiin laskelmia lakon kustannusvaikutuksista. Valtion puolella TVK-V saavutti neuvottelutuloksen 17. maaliskuuta 1983, mutta kuntapuolella edistystä ei tapahtunut, ja uudelleen koolle kutsuttu KVL:n liittovaltuusto siunasi lakkoon ryhtymisen ylimääräisessä kokouksessaan 18.3.1983.²⁶¹

Tulopoliittisten sopimusten allekirjoitustilaisuudet olivat juhlavia tapahtumia. Tupon allekirjoitus Smolnassa keväällä 1974.

Kuva: Toimihenkilöarkisto/Pressfoto.

Mikä on yleiskorotus,
tasokorotus,
kuoppakorotus

Sopimusvapaus myös seura-
kuntien palveluksessa oleville

Työaika liukumaan

TVK-V:n vuosikokous

Neuvottelujen takarajaksi oli asetettu 15.4.1983. Määräpäivän lähestyessä lakkosuunnitelmaa hiottiin. Lakon piiriin tulisivat KVL:sta kuulumaan röntgenhoitajat ja lääkintävahtimestarit, jotka täydentäisivät Tehyn koko jäsenkunnan lakkoa. KVL:n liittohallitus pyysi TVK:lta takausta yhteensä 20 miljoonan markan työtaisteluluotoille ja anoi SKOP:lta lainaa ensi alkuun 4,5 miljoonaa markkaa. Pankkiluotto riitti laskennallisesti noin kuuden viikon työtaistelun kulujen kattamiseen.²⁶²

Neuvottelutulos syntyi takarajan jo hämöttäessä 15.4. Arvion mukaan tulos olisi tuonut valtaosalle terveydenhuoltoalan työntekijöistä vain yhden lisäpalkkaluokan ja yhden korotuksen, eli vain noin puolet tavoitteesta. KVL oli valmis hyväksymään neuvottelutuloksen, mutta Tehyn liittovaltuuston

enemmistö oli sopimuksen hylkäämisen kannalla.²⁶³

Neuvottelutulos oli kuitenkin viävä vielä TVK-V:n valtuuskuntaan. Valtuuskunnassa päätävältä jätettiin kunta-sektorin liitoille, sillä Virkamiesliiton ja Ammattioppilaitosten opettajien liiton edustajat äänestivät tyhjää. Äänestyksessä 27. huhtikuuta tulos hylättiin Tehyn ja Suomen Apuhoitajaliiton äänillä 20–16 KVL:n äänestäessä hyväksymisen puolesta. TVK-V pysyi kuitenkin yhtenäisenä, ja terveydenhuoltoalan lakko alkoi aamuseitsemältä 28.4.1983.²⁶⁴

Lakko alkoi terveydenhuoltoalan lakko sairaaloissa, terveyskeskuksissa ja päiväkodeissa. Lakon piirissä olleista kaikkiaan 23 000 työntekijästä ja viranhaltijasta kuului Kunnallisvirkamiesliittoon 2 000 röntgenhoitajaa ja lääkintävahtimestaria.

Kyse oli ensimmäisestä valtakunnallisesta KVL:n lakosta.

Lakkolaisia auttoi se, että yleinen mielipide työtaistelua kohtaan oli myönteinen. Suomalaisen selvä enemmistö tuki lakkolaisia, ja lakkovahdeille tuotiin jopa spontaanisti kahvia ja pullaa. Myös tiedotusvälineet raportoivat lakosta myötämielisesti, eikä myöskään järjestökentältä kuulunut vastustavia kannanottoja. Samanaikaisesti lakkoilevat Farmasialiitto ja Lastentarhanopettajaliitto esiintyivät yhdessä TVK-V:n lakkolaisten kanssa, vakuuttaen että lakkolaisten ”rahheet kestävät”.²⁶⁵

Keskitetty julkisen sektorin sopimusjärjestelmä osoitti lakon aikana monimutkaisuutensa. Valtionosuusjärjestelmän mukaan maksusuudet esimerkiksi terveydenhuol-

tomenoissa jakautuivat valtion ja kuntien välillä. Siksi valtiovarainministeriö seurasi lakon ja sen sovittelun etenemistä haluten varmistaa, ettei se joutuisi maksamaan lakon lopettamisesta liian suurta hintaa.²⁶⁶

Lakkoa ryhdyttiin sovitteluun vasta kaksi viikkoa sen alkamisen jälkeen. Valtakunnansovittelija Teuvo Kallio kutsui osapuolet neuvotteluun 13. toukokuuta, mutta neuvottelut alkoivat kangerrella. Neuvottelujen junnatessa paikoillaan Kallio teki 23.5.1983 sovintoehdotuksen, jonka lakkolaiset hyväksyivät seuraavana päivänä. Sopimuksen ytimessä olivat keskimäärin 3,7 palkkaluokan kuoppakorotukset normaaliensa yleiskorotusten päälle. Sopimus oli todellinen kompromissi: Tehyn vaatimus oli ol-

TVK:n uusi järjestötalot valmistui Helsingin Itä-Pasilaan vuonna 1977, yhtä aikaa monen muun liiton toimistotalon kanssa. TVK:n korkea, vihersävyinen talo kuvan vasemmassa yläkulmassa. Kuva: Helsingin kaupunginmuseo / SKY-FOTO Möller.

lut viisi palkkaluokkaa, kuntatyönantajan tarjous kaksi palkkaluokkaa.²⁶⁷

Lakko saavutti tavoitteensa ja lakkolaisten palkkoja tarkistettiin tuntuvasti, joskin tietyistä eristä jouduttiin käymään oikeutta vielä pitkään lakon loppumisen jälkeen. Kunnallisen

sopimusvaltuuskunnan tulkinnan mukaan lakonaikaista yleiskorotusta ei tarvinnut maksaa lakossa olleen liiton jäsenille, huolimatta siitä, olivatko he itse olleet lakossa vai eivät. Toisin sanoen korotus maksettiin järjestäytymättömille työntekijöille, mutta ei KVL:n jäsenille.

Lakoilla ja niillä saaduilla hyvillä tuloksilla oli paradoksaalinen vaikutus.

Työnantajan tulkinta sai hyväksynnän työtuomioistuimessa 23.6.1983, mutta kaatui lopulta Korkeimmassa oikeudessa kolmen vuoden kuluttua. Korkeimman oikeuden päätöksen mukaan työnantaja veloitettiin maksamaan KVL:n jäsenille lakkoajan yleiskorotukset korkoineen.²⁶⁸

ANSIOKEHITYS YLÖS!

Kevään 1983 TVK-V:n terveydenhoitoalan lakko oli monivaikeinen. Ensinnäkin lakon jälkeen Akava irtisanoi kunnallista neuvottelumenettelyä säätelevän pääsopimuksen. Uusi pääsopimus astui voimaan syyskuussa 1984. Sopimusjärjestelmäneuvottelujen seurauksena neuvottelupöytäan ilmestyi STTK:n julkisten alojen ammattijärjestö STTK-J, joka jäseninä olivat Suomen Teknisten Toimihenkilöjärjestöjen Keskusliitto STTK, Valtion Teknillisten Keskusliitto VTK ja Kuntien Teknillisten keskusliitto KTK.²⁶⁹

Pääsopimuksen uudistamisen myötä myös TVK-V:n sisäinen dynamiikka muuttui. Lakkopäätös oli syntynyt äärimmäisen täpärällä äänestystuloksella Tehyn ja Suomen Apuhoitajaliiton äänillä, eikä KVL:n ja Tehyn keskinäinen kilpailu ollut häviämässä mihinkään. Jäsenrajoista käytiin järjestöjen kesken kovaa väantöä. Pian lakon päättymisen jälkeen KVL:oon järjestäytyneet 2 000 röntgenhoitajaa irtautuivat liitosta ja siirtyivät Tehyyn vuoden 1984 aikana. Päällisin puolin TVK-V jatkoi vanhalla pohjalla, mutta kulissien takana KVL ja KTV alkoivat lähestyä toisiaan. Vanhojen kiistakumppanien läheneminen toi KVL:lle lisää henkistä liikkumatilaa TVK-V:n sisällä.²⁷⁰

TVK:n menestyksekkäs lakko sai muutkin ryhmät turvautumaan samaan keinoon. Keväällä 1984 lakkoilivat akavalaiset lääkärit ja opettajat. Toisin kuin TVK:n yleisesti hyväksytty lakko, lääkärilakko herätti kritiikkiä, ja sen yhteydessä virisi pohdintaa lakko-oikeuden rajaamisesta yhteiskunnan kannalta elintärkeiden toimintojen kohdalla. Myös SAK uhkasi yhteislakolla eli eri tuotannonalojen lyhyiden lakkojen sarjalla. KVL piti matalaa profiilia oman lakkonsa jälkeen ja irtisanoi niin Akavan lakosta kuin SAK:n yhteislakouhkasta.

Lakoilla ja niillä saaduilla hyvillä tuloksilla oli paradoksaalinen vaikutus KVL:n suhtautumisessa lakkoaseeseen. Lakkoon mennessä KVL:n jäsenistä kolme neljäsosaa oli vastustanut lakkoa, eikä lakkohalukkuus lakon jälkeenkään ollut jäsenistössä yhtään suurempaa. Lakon menestys kuitenkin pakotti arvioimaan lakkoasetta strategisena pelotteena, johon ei tarvitsisi koskaan turvautua, kunhan pelote olisi riittävän uskottava. KVL:n liittokokouksessa marraskuussa 1984 todettiin:

*”Me tiedämme hyvin sen, että liitolla on täysin valmis lakkokoneisto ja jopa sen työtaistelurahastot ovat kunnossa. Ne voidaan ottaa tarpeen vaatiessa käyttöön lyhyellä varoitusajalla. Työnantaja on rohkaissut lakkoon menneitä kuopparatkaisuilla ja ottanut muutaman sadan jäsenen liittojenkin lakot asiallisen tiukasti vastaan. Mikään ei näin ollen estä sitä, etteikö KVL:n väki menestyisi aivan yksin muiden lailla.”*²⁷¹

Lakon jälkeen lähes koko keskitetyn sopimusjärjestelmän ajan jatkunut kunnallisen alan suhteellinen ansiokehityksen alamäki kääntyi selvään nousuun. Välittömästi lakon jälkeen tehdyt sopimukset olivat vertailukelpoisia ja jopa parempia kuin verrokkit, keskimäärin palkanlisää saatiin kuusi prosenttia

Määräaikaiset työsuhteet alkoivat lisääntyä kunnissa.

enemmän kuin muut. Vuonna 1984 solmittu kaksivuotinen sopimus toi KVL:lle sen tavoitteleman toimistoalan palkkauksen rakenneuudistuksen. Näissä tunnelmissa Taisto Mursulan viesti liiton jäsenistölle liittokokouksessa marraskuussa 1984 oli selkeä: ”*Lyhyesti sanottuna lisää liksaa koko jäsenistölle ja erityisen runsaasti matalapalkkaisille jäsenille.*” Näitä vaatimuksia KVL oli valmis tukemaan lakkoaseen käytöllä.²⁷²

Myös toimihenkilökeskusjärjestöissä havahduttiin mahdollisuuteen ottaa aiempaa suurempi rooli neuvottelukierroksilla. SAK:n ja STK:n yhteisrintama keskitetyissä ratkaisuissa oli alkanut rispaantua, ja toimihenkilöjärjestöt näkivät mahdolliseksi kohottaa omaa työmarkkinaprofiliaan SAK:n kustannuksella.

Vuoden 1986 neuvottelukierroksen ajaututtua vaikeuksiin toimihenkilöjärjestöt TVK, STTK ja Akava lähtivät harvinaisessa yhteisrintamassa hakemaan omaa keskitettyä ratkaisua STK:n ja Liiketyöntäjain keskusliitto LTK:n kanssa. Niin kutsuttu toimihenkilötupo syntyi 3.3.1986, ja sen allekirjoittivat 19.3.1986 kolmen toimihenkilökeskusjärjestön lisäksi kaikki työnantajat STK, LTK, Valtion työmarkkinalaitos, Kunnallinen sopimusvaltuuskunta, Yksityisten valtionapulaitosten sopimusvaltuuskunta sekä Kirjon sopimusvaltuuskunta. Ratkaisu oli kaksivuotinen ja sisälsi sopimusalakohorttien prosenttien lisäksi indeksiehdon ja ansiokehitystakuun.²⁷³

Syrjäyttämistään suivaantunut SAK jyräsi toimihenkilötupon järjestämällä 58 tuntia kestäneen yhteislakon 13.–15.3.1986. Lakon avulla SAK onnistui ylittämään toimihenkilötupon palkankorotustason ja toteuttamaan 64 tunnin lyhennyksen vuosittaiseen työaikaan asteittain vuosikymmenen loppuun mennessä.²⁷⁴

Suurin toivein kasatun toimihenkilötupon mureneminen oli vakava isku TVK:n profiilille ja uudelleen heränneille toiveille toimihenkilöjärjestökentän eheytymisestä. Rivit rakoilivat myös järjestön sisällä. Tehy houkutteli aiemmin Kunnallisvirkamiesliittoon järjestäytyneet lääkintävahtimestarit ja sairaankuljettajat siirtymään Tehyyn. Ilmoitus siirtymisestä tuli KVL:oon huhtikuun alussa 1986.

Tämä TVK:n sisällä tapahtuva jäsenkalastelu suivaannutti KVL:n, joka teki kaikkensa estääkseen jäsenkadon. KVL esitti Tehylle jäsenrajoja koskevan sopimuksen laatimista järjestöjen välillä. Ehdotuksen mukaan Tehyn puolelle kuuluisivat terveydenhuollon tehtävissä työskentelevät, keskiasteen oppilaitoksissa terveydenhuollon peruslinjan tutkinnon suorittaneet. KVL:oon puolestaan järjestäytyisivät terveydenhuollon muissa tehtävissä toimivat, kuten talous-, hallinto- ja huoltotehtävissä työskentelevät. Tehy suostui ehdotukseen.²⁷⁵

Kun Virkamiesliitto aloitti oman työtaistelunsa huhtikuussa 1986, oli selvää, ettei KVL:n jäsenistö ollut halukas kovin suuriin solidaarisuuden osoituksiin. KVL tuki Virkamiesliiton lakkoa symbolisella 50 000 markan summalla, minkä lisäksi valtuusto lahjoitti kokouspalkkionsa lakon tukemiseen. Julkilausumassa KVL tyytyi melko lakonisesti toteamaan Virkamiesliiton asialliset ja oikeutetut vaatimukset. Virkamiesliiton lakko kesti peräti 46 päivää ja loppui vasta kesäkuussa 1986.²⁷⁶

Turbulenttien vuosien jälkeen keväällä 1988 sopimusratkaisussa palattiin vakaampaan ympäristöön neuvottelupöydän molemmilla puolilla. Lakkovuosien aikana molemmat osapuolet olivat osoittaneet olevansa valmiita katsomaan toisen korit, eikä kummallakaan osapuolella ollut enää tarvetta näyttää

voimaansa tai uhoaan. Kunta-alan pääsopijajärjestöt kykenivät myös muodostamaan pitävän neuvottelukartellin, sillä ne jakoivat samat tavoitteet. Näin saavutetut tulokset olivat kokonaisuutena jopa parempia kuin lakkokeväiden sopimukset.²⁷⁷

PALVELUKULTTUURIIN

Vuoroin sopuisampana ja vuoroin riitaisampana vuodesta toiseen soljunut sopimus- ja neuvottelutoiminnan virta peitti alleen hitaampia ja vähemmän näkyviä muutosvoimia. 1980-luvun alussa Kunnallisvirkamiesliiton kasvu jatkui edelleen voimakkaana, ja liiton jäsenmäärä oli noussut jo yli 50 000:n. Kasvutavoitteista ei nähty syytä tinkiä, ja liitossa asetettiin tavoitteet jo 70 000 jäsenen rajapyykin saavuttamiseen.

Edellytykset kasvun jatkumiselle olivatkin hyvät. Suomen bruttokansantuote nousi vuosina 1979–1984 yhteensä 28 prosenttia, mitä lähelle OECD-maista pääsi ainoastaan Japani. Voimakkaasti kasvava talous loi kuntatalouteenkin ylijäämiä. Koko maan työttömyysaste oli kolmen prosentin luokkaa, ja talous kasvoi usean prosentin vuosivauhtia. Suomessa tavoiteltiin aivan tosissaan täystyöllisyyttä.²⁷⁸

Vuonna 1984 työvoimaministeriö valmisteli lakia, joka olisi velvoittanut kunnan työllistämään jokaisen yli kolme kuukautta työttömänä olleen kuntalaisen. Kunnallisvirkamiesliitossa laskettiin puolileikillään, että mikäli laki hyväksyttäisiin ja kunnan velvoitetyöllistämät hyväksyttäisiin KVL:n jäseniksi, nousisi liitto hetkessä Suomen suurimmaksi ammattiliitoksi. Työttömiä oli vuoden 1984 alussa 100 000, joten näillä täydennettynä KVL:n jäsenmäärä olisi kolminkertaistunut

150 000:een. Lakiehdotus kuitenkin kaatui lain kustannusvaikutuksiin. Ehdotuksen mukaan valtio olisi maksanut kuluista 85 prosenttia ja kunnat loput, mikä olisi toteutuessaan merkinnyt julkistalouden voimakasta kasvua.²⁷⁹

Paineita oli pikemminkin aivan toisenlaiseen kehitykseen. Vuonna 1982 annettu laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta tuli voimaan vuoden 1984 alussa. Lakiin liittyvä sosiaali- ja terveydenhuollon rahoituksen ja suunnittelun muutos tunnetaan nimellä VALTAVA, lyhenteenä sanoista valtionapujen tasauksen vaikutukset. Sosiaalihuollossa ei ollut aikaisemmin yhtenäistä valtionosuusjärjestelmää, ja muutoksen yhteydessä uudistettiin myös sosiaalihuollon sisältöä. Keskeisenä tavoitteena VALTAVA-uudistuksella oli hillitä julkisen sektorin menojen kasvua.²⁸⁰

Kuntatalouden paineiden kasvaessa myös KVL:n orgaaninen kasvu muuttui yhä hitaammaksi. Tähän vaikutti ennen kaikkea kunnallisen alan huikean korkea järjestäytymisaste, joka 1980-luvun jälkimmäisellä puoliskolla oli jo 90 prosenttia. Kunnallisvirkamiesliiton viiri liehui kuvaannollisesti lähes jokaisessa Suomen kunnassa. Tämä teki kilpailusta uusista jäsenistä todella kireää. (Vertailun vuoksi: korkeimman järjestäytymisasteen teollisuusliitoilla järjestäytymisaste oli alle 80 prosenttia.)²⁸¹

Samaan aikaan määräaikaiset työsuhteet alkoivat lisääntyä kunnissa. Vaikka kuntien henkilöstömäärät kasvoivatkin, yhä useammin uusi työntekijä palkattiin määräaikaisella ”pätkä-sopimuksella”. Kunnallisvirkamiesliiton kantana oli tähän asti ollut, että paikallisyhdistykset eivät ottaisi jäsenikseen tilapäisessä, alle 12 kuukauden mittaisessa työsuhteessa työskente-

”Kirkon toiminnalle vieras kylkiäinen”

Vuonna 1970 Kunnallisvirkamiesliitto laajeni perinteisen kuntasektorin ulkopuolelle myös seurakuntiin, ja heti seuraavan vuoden alusta Seurakuntien Viran- ja Toimihaltijain Liitto SVTL tuli KVL:n jäseneksi. Seurakuntaväen edunvalvontaa pyrittiin aluksi hoitamaan Kirkkohallituksen yhteyteen perustetun Palkka-asiain valtuuskunnan kanssa neuvottelemalla suosituksia seurakunnille palvelussuhteen ehdoista. Tavoitteena kirkon viran- ja toimihaltijoilla oli kuitenkin päästä osallisiksi virkaehtosopimusjärjestelmästä, mikä toteutuikin vuonna 1975. Tuolloin voimaan tulleet kirkon virkaehtosopimukset olivat kunnallisen virkaehtolainsäädännön kaltaiset, joskin lakot oli kielletty hengellisten tehtävien osalta.

Neuvottelujen toinen osapuoli, Kirkon sopimusvaltuuskunta, ei nähnyt kirkon virkaehtosopimuksia kovin välttämättöminä. Kirkon sopimusvaltuuskunnan suhtautumista kuvaa hyvin seuraava tarina: ”Mikä on SVTL?”, kerrotaan Kirkon sopimusvaltuuskunnan johtajan Jouni Veinion kysyneen. KVL painotti, että sopimusjärjestelmää ei tullut nähdä ”kirkon toiminnalle vieraana kylkiäisenä”, vaan että neuvotteluissa oli ennen kaikkea kyse kirkon hallinnon kehittämisestä. Virkaehtosopimusten avulla seurakuntien välillä vallinneet eroavaisuudet työehdoissa saatiin poistettua.

Seurakuntien viran- ja toimihaltijat SVTL päätti ylimääräisessä liittokokouksessaan vuonna 1987 irtautua Kunnallisvirkamiesliitosta, ja samassa yhteydessä KVL:n järjestöpäällikkönä toiminut Jouko Lehto siirtyi SVTL:n toiminnanjohtajaksi. Päätös hajotti SVTL:n, ja osa seurakuntasektorin työntekijöistä järjestäytyi uudelleen suoraan KVL:oon perustamiensa paikallisyhdistysten kautta. Seurakuntapuutarhurit ry erosi SVTL:stä ja liittyi KVL:n jäsenyhdistykseksi. Hajaannus johti kiistään sopimusoikeuksista ja KVL:n seurakuntatyönteki-

jöiden lyhyeen lakkoon huhtikuussa 1988. Erimielisyydet saatiin sovittua seuraavan vuoden kuluessa, ja vuonna 1990 perustettu Kunta-alan unioni, jonka muodostivat yhdessä KVL ja KTV, sai myös kirkon alan neuvotteluoikeudet.

1990-luvun laman myötä neuvottelut kovenivat myös kirkon alalla. Kirkon sopimusvaltuuskunta irtisanoi virka- ja työehtosopimukset ensimmäistä kertaa sopimus-toiminnan historiassa vuonna 1993 ja esitti mittavia palkkojen alennuksia ja muita etujen heikennyksiä. Laajat irtisanomiset kyettiin neuvotteluissa torjumaan, ja uusi sopimus astui voimaan vuoden 1993 lopussa. Sopimus teki mahdolliseksi solmia seurakuntakohtaisia virka- ja työehtosopimuksia, eli paikallisia säästösopimuksia, joilla sovittiin esimerkiksi lomarahojen maksamatta jättämisestä. Samaan aikaan kirkon alan lomautukset mahdollistava lakiesitys hyväksyttiin eduskunnassa, ja se tuli voimaan vuonna 1994.

Yksi 2000-luvun suurimpia uudistuksia kirkon alalla oli palkkausjärjestelmän uudistaminen, joka toteutui lopulta pitkien neuvottelujen jälkeen 2007. Tuolloin kirkon sektorilla siirryttiin vanhasta palkkaluokkiin perustuvasta järjestelmästä työn vaativuuteen perustuvaan järjestelmään kuntien ja valtion esimerkin mukaisesti.

2010-luvun lopulla Jytyyn kuuluu edelleen runsaasti kirkon eri alojen työntekijöitä. Suurimpia ”jytyläisiä” kirkon aloja ovat talous- ja hallintoala, lapsi- ja nuorisotyö sekä hautausmaa- ja puutarhatyöntekijät. Seurakunta-alalla työskentelevät jäsenet kuuluvat joko alueellisiin yhdistyksiin tai valtakunnallisiin puutarha-alan yhdistykseen tai Seurakuntahallinnon henkilöstöyhdistykseen. Kirkon alan yleisistovaa virka- ja työehtosopimus KirVESTES:iä koskevat sopimusoikeudet ovat vuodesta 2002 olleet Kirkon alan unionilla, jonka muodostavat Jyty ja JHL. ■

Valmiina KVL:n liittokokoukseen 1978 Ikituurin kongressikeskuksessa Turussa.

leviä, ja suurin osa yhdistyksistä oli noudattanut liiton tätä koskevaa ohjeistusta.²⁸²

Sulkemalla ovensa määräaikaisilta työntekijöiltä liitto paitsi rajoitti omaa kasvuaan, myös käänsi selkänsä nuorille, kunnallisella alalla uraansa aloittaville työntekijöille. Lisäksi liitto näytti hylkäävän keskeisenä pidetyn ammattiliiton tehtävän, tuen tarjoamisen niille, joiden työsuhdeturva oli kaikista heikoin. Näin perustellen liittohallitus syksyllä 1986 tarkisti liiton

ohjeistusta jäseneksi ottamisesta, minkä jälkeen liiton jäseneksi voitiin hyväksyä työsuhteen kestosta riippumatta. Päätös koski myös kuntien työllistämisarvoilla palkattuja työntekijöitä. Hieman myöhemmin nuorten järjestäytymistä päätettiin edistää mahdollistamalla myös opiskelijajäsenyys, ja KVL:n opiskelijajäsenet ry perustettiin lokakuussa 1988.²⁸³

Liiton kasvun hidastuminen käynnisti myös laajemman liiton toimintaa koskevan analyysin. Liittohallituksen seminaa-

Liittokokouksessa Turussa 1978 lasketaan puheenjohtajavaalin ääniä.

riissa kesällä 1985 listattiin liiton kehityksen esteitä. Suurimmat havaitut ongelmat olivat perinteisiä: kilpailu TVK:n sisällä kuntapuolen muiden toimijoiden (ennen kaikkea Tehyn sekä Suomen Perushoitajaliitto SuPeriksi nimensä vaihtaneen Suomen Apuhoitajaliiton) kanssa sekä TVK:n ulkopuolella KTV:n, Akavan ja STTK:n kanssa.

Uusia huolenaiheitakin nousi esiin. 1970-luvulla lanseerattu piirijärjestelmä ei ollut onnistunut toivotulla tavalla sitouttamaan paikallisyhdistysten jäseniä liiton toimintaan. Piireillä ei ollut tarpeeksi toimivaltaa, jotta ne olisivat voineet olleet aktiivisia ja itsenäisiä toimijoita, ja ne koettiin joustamattomina, lähinnä hallinnollisina yksiköinä. Jäsenten vieraantumisen liitosta, jonka ratkaisuksi piirit oli perustettu, ei ollut vähentynyt.²⁸⁴

Piirihallitusten työskentely oli turhauttanut niin puheenjohtajat, jäsenet kuin liiton toimihenkilötkin, mikä näkyi käytännössä vastuuhenkilöiden vetäytymisenä johtotehtävistä. Lisäksi piirien alueella toimivista yhdistyksistä valtaosa jäi kokonaan piirin toiminnan ulkopuolelle. Analyysin pohjalta piirien vahvuuksia ja alkuperäistä tarkoitusta informaatiokanavana pyrittiin vahvistamaan. Lisäksi piirien toiminnallisuutta kasvatettiin byrokratian kustannuksella, mikä käytännössä tarkoitti liikuntapäivien, teemaseminaarien ja risteilyjen tarjonnan lisäämistä.

Myös piirien palveluksessa olevien järjestösihteerien toimenkuvaa muutettiin; aiemmin sihteerien työstä merkittävä osa oli kulunut piirihallituksen kokousten valmisteluun, mutta

Puheenjohtaja Taisto Mursula

Insinööri Taisto Mursula (1939–1996) valittiin Kunnallisvirkamiesliiton ensimmäiseksi päätoimiseksi puheenjohtajaksi vuonna 1975. Mursula toimi puheenjohtajana kuudentoista vuoden ajan (1976–1992), ja hän on yksi liiton historian näkyvimpiä hahmoja.

Puheenjohtajana Mursula ajoi kunta-alan virkamiesten ja työntekijöiden edunvalvonnan yhteistyötä, jonka näkyvin ilmentymä oli keväällä 1990 aloittanut KVL:n ja KTV:n neuvottelukartelli, Kunta-alan unioni. Mursula oli niin ikään keskeinen vaikuttaja toimihenkilöiden ja virkamiesten keskusjärjestö TVK:ssa ja sen laajassa yritysryppäässä toimien muun muassa Vendito Oy:n hallituksen puheenjohtajana. Mursula jäi sairauslomalle sydämenlaajentuman vuoksi keväällä 1992 eikä palannut enää työelämään tai ammattiyhdistystoimintaan. TVK ajautui konkurssiin syyskuussa 1992, ja konkurssiin johtanut tapahtumaketju mustasi Mursulan ja muiden TVK:n johtohahmojen maineen.

Työuransa Mursula aloitti 1960-luvulla Keski-Suomen tie- ja vesirakennuspiiristä, josta hän siirtyi kunnossapitoinsinöörin virkaan Vantaan kaupunkiin vuonna 1975. ■

nyt heidän työpanostaan suunnattiin yhä enemmän varsinaiseen järjestötyöhön, eli järjestäytymisen lisäämiseen. Liiton organisaatiota toisin sanoen uudistettiin jäsenten näkökulmasta käsin.²⁸⁵

Tähän muutokseen liittyen liitto aloitti vuonna 1987 sihenastisen historiansa suurimman imagokampanjan, jolla haluttiin viestiä niin liiton omille jäsenille kuin suurelle yleisölle, että kunnissa, kuntainliitoissa ja seurakunnissa työskentelee suuri joukko kunnan ammattilaisia. Kampanjan teema ”KVL, kuntalaisten parhaaksi”, korosti liiton työn kahta ulottuvuutta niin oman jäsenistönsä kuin kaikkien kuntalaisten parhaaksi. Uutta järjestökuvaa tehtiin tunnetuksi televisiomainoksilla, ja järjestöä esiteltiin mm. tuleville jäsenille oppilaitoksissa. Sa-

massa yhteydessä myös liiton vanhan tornisymbolin rinnalle tuotiin uusi logo vanhan tornisymbolin säilyessä edelleen käytössä lipussa, standaareissa sekä ansio- ja jäsenmerkeissä.²⁸⁶

Imagokampanjan kanssa samanaikaisesti KVL allekirjoitti maaliskuussa 1988 niin kutsutun Parempaa palvelua -julistuksen. Muut allekirjoittajat olivat valtiovarainministeriö, sisäasiainministeriö, kuntien keskusjärjestöt sekä työmarkkinajärjestöt. Tämän palvelujulistuksen allekirjoittajat pyrkivät luomaan asiakkaiden tarpeista lähtevän palvelukulttuurin perinteisen virastokulttuurin sijaan. KVL:n imagouudistus ja palvelujulistus liittyivät käynnistymässä olevaan kuntahallinnon laajaan uudistusohjelmaan, jonka Harri Holkerin sinipunahallitus oli lisännyt hallitusohjelmaansa 1987.²⁸⁷

Kunnallisvirkamiesliitto

hyväksyi nämä muutoksen tuulet.

Kuntasektorilla työskenteli tuolloin jo yli 430 000 henkilöä, ja vuosina 1978–1988 kuntasektorin henkilöstön kasvu oli ollut vuositasolla keskimäärin 3,5 %. Vuonna 1988 valtiovarainministeriön virkamiehet esittivät puolileikillään laskelman, jonka mukaan kuntasektorin osuus voisi nousta 65 prosenttiin koko työvoimasta 30 vuoden kuluessa. Laskelman mukaan vuonna 2017 kuntasektorilla työskentelisi 1,25 miljoonaa henkeä. Tämä laskelma konkretisoi useissa haastattelututkimuksissa esiin nousseen kuvan virkavaltaistuneesta ”sosiaalivaltiosta”, jossa valtaa käytti kuntalaisen ja kansalaisen sijaan etujärjestöjen, puolueiden ja julkisen hallinnon muodostama ”rautainen kolmio”.²⁸⁸

Sosiaalivaltiota alettiin muuttaa yhdysvaltalaisen esikuvan mukaan. Esikuvaksi otettiin Atlantin toisella puolella 1970-luvulta lähtien kehitetty uusi julkisjohtamisen malli (New Public Management). Uudistuksen tavoitteet oli lainattu yksityisiltä markkinoilta, ja sen iskusanat olivat taloudellisuus, tehokkuus ja hyvä palvelu.²⁸⁹

Suomessa tähän suuntaan kehitystä oli viemässä Holkerin hallituksen vapaakuntakokeiluhanke, jolla pyrittiin vahvistamaan kunnallista itsehallintoa ja edesauttamaan kuntien ja valtion välistä ”järkevää tehtävienjakoa” eli vähentämään turhaa byrokratiaa. Kunta saattoi vapaakuntakokeilusta annetun lain nojalla järjestää sisäistä hallintoaan säännöksistä poiketen. Byrokratiaa purettiin mm. ympäristö- ja asuntoasioissa esimerkiksi rakennuslupamenettelyä yksinkertaistamalla. Vapaakunta ja kuntainliitto saattoivat myös vapaammin sopia tehtävänjaosta eri tehtävien järjestämisessä.

Hanketta testattiin muutamassa kokeilukunnassa. Lisäksi osa kunnista oli omin päin tekemässä omaa kuntauudistusta;

esimerkiksi kainuulainen Paltamon kunta siirtyi tulosvastuuliseen toimintamalliin syyskuussa 1988. Paltamossa muutos näkyi ennen muuta kunnan virkojen vähenemisenä.²⁹⁰

Kunnallisvirkamiesliitto hyväksyi nämä muutoksen tuulet. KVL:n kohtalo oli sidoksissa kuntien elinkelpoisuuteen, ja siksi liitto ilmoittautui kunnallisen muutoksen etujoukkoon. Kunnallisvirkamiesliitto ja sen lanseeraama ”kunnan ammatilainen” olivat valmiit sopeuttamaan oman toimintansa ja omat tavoitteensa hallinnon uudistamisprojekteihin, vapaakuntahankkeisiin, yhtiöittämissiin ja yksityistämisiin – yhdellä ehdolla. KVL ja sen edustamat kunnan ammattilaiset voisivat sitoutua uudistuksiin ja muutoksiin vain, jos valmistelutyö tehtäisiin yhdessä. Vapaakuntalainsäädäntö oli valmisteltu ilman liiton osallistumista, ja tähän KVL halusi muutoksen. Puheenjohtaja Mursulan sanoin:

*”Toimiva uusi kunnalliskulttuuri edellyttää avoimuutta ja täydellistä luottamusta henkilöstön, esimiesten, järjestöjen ja poliittisten päättäjien kesken. Vain yhteistyössä on saavutettavissa toimivia ja kestäviä tuloksia.”*²⁹¹

KVL oli pitkään hakenut edunvalvonnan painopisteen siirtämistä kuntatasolle, ja tässä saumakohdassa liitto näki mahdollisuuden korjata vanhan järjestelmän valuviat. Liitto asetti tavoitteekseen uudistaa palkkausjärjestelmän siten, että palkkaus määräytyisi tehtävien, organisatorisen aseman sekä vastuun ja työtaidon perusteella. Jotta tähän päästäisiin, jokaisen työntekijän tehtävät tulisi luokitella vastuullisuuden, vaativuuden ja työmäärän perusteella. Työnantajapuoli ajoi samaa tavoitetta.²⁹²

Uusi, paikallisesti sovittava palkkausjärjestelmä poistaisi vanhan järjestelmän jäykät palkkaluokat, joita vastaan erityi-

sesti pääkaupunkiseutu ja syrjäseudut olivat jo pitkään kampanjoineet. Syrjäseuduilla ammattihenkilöstön houkuttelemisen oli ollut vaikeaa 1960-luvulta lähtien, ja Helsingissä oli valiteltu rekrytoinnin vaikeutta pitkin 1980-lukua.

Julkisuuteen Helsingin ongelmat ryöpsähtivät kesän 1988 jälkeen, kun uusi päivähoitolaki oli astunut voimaan. Aiempi laki oli edellyttänyt jokaisessa päiväkodin lapsiryhmässä olevan vähintään yhden koulutetun lastenhoitajan tai muun soveltuvan tutkinnon suorittaneen henkilön, mutta uuden lain mukaan ammattitaitoista henkilökuntaa piti olla kolme lapsiryhmää kohti. Lain myötä päiväkodeissa avautui useita uusia virkoja, mutta pääkaupunkiseudulla ne jäivät täyttämättä, sillä tarjottu palkkataso ei vastannut alueen yleistä kustannustasoa. Myöskään toimistovirkoihin ei löytynyt halukkaita työntekijöitä, ja palkkajoustopuutteessa Helsinki tarjosi palkan kylkiäisenä mm. ilmaisia bussilippuja.²⁹³

Paikallisen sopimisen sisällöstä KVL:lla ja Kunnallisella sopimusvaltuuskunnalla oli kuitenkin erilaiset näkemykset. KVL esitti ratkaisuksi alueellista palkkajoustopuutetta, mutta tiukasti neuvottelu- ja sopimusjärjestelmään kytkettynä. Sen sijaan työnantajapuoli antoi rivien välistä ymmärtää, että nimenomaan neuvottelujärjestelmä oli pahin este palkkauksen saattamiseksi kilpailukykyiselle tasolle, ja sen tilalle tai rinnalle tulisi löytää virkaehtosopimukset ylittäviä ratkaisuja. Työnantaja puhui harkintavallan siirtämisestä paikalliselle työnantajalle, jolloin työnantaja voisi ratkaista asiat itse omilla perusteillaan. Käytännössä kuntatyönantajan esityksen toteutuminen olisi merkinnyt paluuta aikaan ennen neuvotteluoikeuslakia. Tähän Kunnallisvirkamiesliitto ei ollut halukas.²⁹⁴ ■

OSA III
Kun perustukset
järkkyvät

Suomi ajautui syvään talouslamaan vuoden 1990 jälkeen. Lama ja sen seurauksena syntynyt massatyöttömyys ja julkisen talouden kriisi muuttivat suomalaisen yhteiskunnan suunnan vuosikymmeniksi. Kuva: Helsingin kaupunginmuseo/ Matti Huuhka.

”Lisäksi toivomme, että säästätte meidät näiltä
’kaikki hyvin, pitäkää jäsenet rauhallisina’
-hyssyttelykirjeiltänne. Ainakaan meidän jäsen-
yhdistyksemme ei sorru sellaiseen älylliseen
epärehellisyyteen, vaikka liitto sitä toivoisikin.”

Kirje Lohjan seudun kunnallisvirkaileijat ry:ltä Kunnallisvirkamiesliitolle 3.9.1992.

Romahdus

IRTIOTTO VANHASTA

Kunnallisvirkamiesliiton puheenjohtaja Taisto Mursula oli profiloitunut näkyvästi toimihenkilökentällä ja vuosien varrella rakentanut itselleen liiton sisällä vankan, lähes yksinvaltaisen aseman. Puheenjohtajana hän oli kuitenkin kiistely hahmo. Liittokokouskauden 1984–1988 lähestyessä loppuaan liiton sisäinen oppositio voimistui, ja Mursulalle haettiin toisissaan vastaehdokasta marraskuun 1988 liittokokoukseen.

Suomen Perushoitajaliiton koulutussihteeri ja KVL:n entinen jäsensihteeri Tuulia Laitalainen lähti mukaan puheenjohtajakisaan. Laitalaisella oli keskustan jäsenkirja, mutta hänen takanaan oli niin keskustan, kokoomuksen kuin SDP:n jäseniä sekä sitoutumattomia. Vielä liittokokouksen alussa hänen valintansa näytti olevan mahdollinen. Viimeisenä äänestystä edeltäneenä yönä tapahtui kuitenkin siirtymisiä Mursulan taakse, mikä riitti varmistamaan Mursulan valinnan kolmannelle kaudelle. Äänestys oli kuitenkin historiallisen tiukka: Mursulan 27 654 ääntä vastaan Laitalaisen 24 679 ääntä. Kolmas ehdokas, sitoutumaton toimistos sihteeri Marjaana Lietoila, jäi 511 ääneen.²⁹⁵

Mursulan viides kausi jatkoi siitä, mihin edellinen oli jäänyt. Pitkin 1980-lukua Mursula oli STTK:n Jorma Reinin ohella ol-

KVL:n vuosikokouksessa 1984 kokouksen puheenjohtaja Jorma Tommola (vasemmalla), liiton puheenjohtaja Taisto Mursula sekä liittovaltuuston puheenjohtajaksi valittu Sirkka-Liisa Koivistoinen.

lut näkyvä toimihenkilöliikkeen eheytyksen puolestapuhuja, eikä hän ollut kaihtanut esittämästä suuriakaan muutoksia vallitsevaan järjestelmään. Alkuvuodesta KTV oli irtisanonut pääsopimuksen, ja vaikka aloitteentekijä oli KTV, oli asia sovittu KVL:n johdon kanssa. Mursulan mukaan sopimuksen irtisanomisella ”voidaan painostaa työnantaja uuteen ajatteluun”, eikä KVL enää olisi ”mukana terveydenhuollon palkkajärjestelyjen takuumiehenä”.²⁹⁶

Sopimuksen irtisanominen linkittyi astetta suurempaan suunnitelmaan: Mursula lähipiireineen oli neuvotellut val-

miiksi ratkaisun uuden neuvottelujärjestön perustamiseksi. Tätä peliliikettä järkevää oli kenties vain se, että uudeksi järjestökumppaniksi oli valikoitunut liiton vanha vastinpari KTV. Mursula esitteli suunnitelman huhtikuussa 1990 KVL:n liittohallituksen kokouksessa. Liittohallitus hyväksyi käydyt neuvottelut ja päätti viedä asian liittovaltuuston päätettäväksi.²⁹⁷

Esitys olikin monelta osin looginen. Vanha neuvottelujärjestelmä oli ollut voimassa kaksi vuosikymmentä, ja koko tuon ajan KVL ja KTV olivat allekirjoittaneet samat sopimukset.

Neuvostoliitto hajosi joulukuussa 1991. Koko itsenäisen Suomen olemassaolon ajan itärajan takana ollut kommunistinen imperiumi vaihtui Venäjän federaatioksi. Kuva: Lehtikuva/ Alexander Nemenov.

Mursulan oman arvion mukaan KVL:n ja KTV:n tavoitteet olivat yhteneväiset ”lähes kaikilta osin”. Sen sijaan yhä tiheämmin yhteiselo TVK-V:n muiden jäsenten, erityisesti Tehyn ja SuPerin, kanssa oli osoittautunut ongelmalliseksi.

Neuvottelujärjestelmän aikana kuntien palveluksessa oleva henkilöstö oli kasvanut yli kaksinkertaiseksi, mikä oli osaltaan muuttanut työmarkkinakenttää ja vahvistanut kunta-alan painoarvoa. 1970-luvulla kuumana käynyt yhteiskunnan poliittisuus oli myös liehtynyt. Tämä näkyi paitsi poliittisissa puolueissa myös ammattiyhdistystoiminnassa, jossa yhteis-

työtä oli mahdollista tehdä jo yli keskusjärjestörajoiden.²⁹⁸

Yhteistyölle KVL:n ja KTV:n välillä oli enemmän puoltavia kuin kieltäviä seikkoja. Historiansa ensimmäisten vuosikymmenten ajan liitot olivat olleet toisensa antiteesit: KVL kuntien ylempien virkamiesten sitoutumattoman porvarillinen herraklubi, KTV matalapalkkaisten naisten punaista väriä tunnustava vasemmistolainen liitto.

Aikojen kuluessa molemmat liitot olivat monipuolistuneet, ja 1990-luvun alussa ne olivat rakenteeltaan samankaltaisia. Käytännössä ne olivat kunta-alalla järjestöllisesti päällekkäisiä

Esko Ahon hallituksen suunnittelema julkisen sektorin leikkauksia vastustettiin suurmielenosoituksella 3.10.1991. Kuvassa vasemmalta TVK:n Matti Kinnunen, STTK:n Seppo Junntila, Akavan Voitto Ranne, SAK:n Lauri Ihalainen ja Akavan Risto Piekkari. Pääministeri Aho oli ennen kansanedustajan uraansa toiminut Kannuksen kunnan elinkeinoasiamiehenä ja ollut tuolloin myös KVL:n jäsen. Kunnallisvirkamieslehden haastattelussa vuonna 1987 Aho muisteli lämmöllä kokemustaan kunnallishallinnosta, mutta pääministerivuosina suhtautuminen julkiseen sektoriin oli kylmäkiskoisempaa. Kuva: Lehtikuva/Juha Kärkkäinen.

liittoja. Molempien liittojen jäsenistöllä oli samankaltainen palkkarakenne, samat kuukausipalkkaisia koskevat sopimukset ja samansuuntainen palkkapolitiikka. Sen sijaan TVK-V:n sisällä erot esimerkiksi KVL:n ja Tehyn välillä olivat merkittävät. Toimimalla yhdessä KTV:n kanssa KVL toivoi kasvattavansa järjestövoimaansa ja saavansa lisäedustavuutta neuvottelupöytään.

Kaavaillun yhteistoiminnan piiriin kuului edunvalvonta ja neuvottelutoiminta, jota varten perustettaisiin uusi neuvottelujärjestö, Kunta-alan unioni, joka toimisi kunta- ja seurakunta-aloilla. Muuten järjestörakenteet pysyisivät muuttumattomina. Molemmat osapuolet kuuluisivat edelleenkin entisiin

keskusjärjestöihinsä ja toimisivat kaikissa suhteissa itsenäisinä. Liitot tekisivät ensin omat päätöksensä sopimustavoitteista, minkä jälkeen neuvottelujärjestön hallitus muotoilisi niiden pohjalta yhteisen näkemyksen. Neuvottelut käytäisiin yhteisesti ja sopimusten hyväksyminenkin tapahtuisi yhteispäätöksellä. Unionin sisällä molemmilla osapuolilla olisi yhtä paljon äänivaltaa, ja unionin puheenjohtajuus kiertyisi vuorovuosin liitolta toiselle.

Paikalliselle tasolle ei luotaisi omaa erillistä organisaatiota, vaan paikallinen yhteistyö perustuisi täysin vapaaehtoisuudelle. Tässä vaiheessa oli vielä avoinna se, miten esimerkiksi luottamusmiesten valinta tapahtuisi. Neuvotteluprosessia kuvaa-

”Tämä vuosi ei ole ollut mikä tahansa vuosi, vaan tämä on ollut historiaan jäävä toimintavuosi.”

va neuvotteluohjesääntö totesi, että luottamusmiehet valittaisiin yhdistyksittäin, mutta myös yhteinen luottamusmies olisi mahdollista valita. Pitkän ajan tavoitteena oli vähentää päällekkäisjärjestäytymistä ja siitä johtunutta keskinäistä kilpailua ja pyrkiä sen sijaan edistämään järjestäytymistä työyhteisöperiaatteen mukaisesti.²⁹⁹

Ennen liittovaltuuston kokoontumista KVL:n liittohallituksen ja KTV:n liittotoimikunnan jäsenet olivat tavanneet 10.5.1990, ja liittohallitus oli nimennyt liiton edustajat uuteen neuvottelujärjestöön. Liiton ja liittovaltuuston jäsenet oli sen sijaan pidetty asian suhteen pimennossa. Osa jäsenistä olisikin toivonut uuden neuvottelujärjestön perustamista lykättäväksi seuraavaan, syksyllä 1990 järjestettävään liittovaltuuston kokoukseen, jotta jäsenistölle olisi jäänyt aikaa tutustua ehdotukseen ja selvittää mahdollinen yhteistyö muiden toimihenkilöjärjestöjen kanssa.³⁰⁰

Liittovaltuuston kokous kuitenkin pidettiin suunnitelman mukaan 24.5.1990. Mursula kuvasi uuden järjestelmän ratkaisuvan matalapalkkaisten naisryhmien edunvalvonnan ongelmat, ja liittovaltuusto hyväksyi esityksen – kenties yllättävänkin kiuttomasti. Kokouksen kuluessa kyllä käsiteltiin ja hyväksyttiin useita kokousedustajien ponsia, joissa vaadittiin takuita liiton jäsenryhmien järjestäytymisvapauden säilyttämisestä ja erityisesti oman luottamusmiesjärjestelmän takaamisesta. Koko kokous kesti kuitenkin yhteensä alle kolme tuntia.³⁰¹

Kunta-alan unionin perustava kokous pidettiin samana päivänä 24.5.1990 ja sen toiminta käynnistyi nopeasti. Unioni

edusti 60 prosenttia kuntien Y-palkkataulukossa olevasta henkilöstöstä ja yhteensä 270 000 jäsentä. Kesälomakauden jälkeen Kunta-alan unioni oli jo täydessä toiminnassa. Syksyn alkaessa unioni alkoi näkyä tiedotusvälineissä vaatien naisten palkkojen tarkistamista, ja luottamusmiessopimus saatiin valmiiksi marraskuun alkupuolella.³⁰² Mursula hehkutti liittovaltuuston sääntömääräisessä syyskokouksessa 29.11.1990:

”Tämä vuosi ei ole ollut mikä tahansa vuosi, vaan tämä on ollut historiaan jäävä toimintavuosi. Kunta-alan unionin perustaminen on merkinnyt suurempia, syvälle luotaavampia ja nopeampia muutoksia kunnan ja kirkon neuvottelu ympäristössä kuin mikään muu tähänastisista kehitystoimenpiteistä 20 vuoden aikana.”³⁰³

Kitkatta muutos ei tapahtunut. Kunta-alan unionin perustamisen myötä KVL erosi TVK-V:stä, mikä yhdistettynä unionin paikallistason yhteistyön vapaaehtoisuuteen toi pian esiin ongelmia paikallistasolla. TVK:n sisällä Kunta-alan unionin perustaminen oli saanut Tehyn ja SuPerin tiivistämään yhteistyötään sopimustoiminnassa, ja molemmat jatkoivat edelleen TVK-V:n jäseninä yhdessä Toimiehtoliitto TOEL:n kanssa.

Tästä seurasi esimerkiksi se, että Helsingin yliopistollisessa keskussairaalassa KVL:n alaisen Sairaalan viran- ja toimenhaltijat ry:n 500 jäsentä jäi tyystin vaille omaa pääluottamusmiestä ja mahdollisuutta äänestää luottamusmiesvaaleissa, sillä paikat jaettiin edelleen TVK-V:n ja KTV:n välillä. KVL:n edustajat myös pudotettiin pois kaikilta muilta TVK-V:n edustuspaikoilta sairaalassa. Samaan aikaan unionin toinen osapuoli KTV sai pitää paikkansa.³⁰⁴

Samalla Tehy ja SuPer aloittivat aktiivisen kampanjan KVL:n jäsenistön houkuttelemiseksi siirtymään omien liittojensa jäseniksi. KVL paheksui näitä ”törkeitä loukkauksia liiton suvereniteettia kohtaan” sekä oman keskusjärjestönsä hampaattomuutta etujensa turvaamisessa. TVK:n puheenjohtaja Matti Kinnunen vaadittiin KVL:n liittohallituksen kokoukseen vastaanottamaan nuhteet.³⁰⁵

Tässä ilmapiirissä oli luonnollista, että uuden pääsopimuksen neuvottelemisen ei edennyt. TVK-laisten liittojen vastahangan lisäksi neuvotteluja vaikeutti STTK, joka näki tilaisuutensa tulleen saada pitkään tavoittelemansa teknisen alan alakohtainen sopimus sisällytettävä uuteen pääsopimukseen. Tätä STTK oli hakenut jo vuosia, mutta sen hanke oli kaatunut aina pääsopijoiden vastustukseen – nyt, kun koko sopimus oli auki ja neuvoteltavana uudelleen, sen tilaisuus oli koittanut. STTK:laisen Kuntien Teknillisten Keskusliiton puheenjohtaja Seppo Kaivola kuvasikin tapahtunutta: ”Sehän tuli meille kuin lahjana.”³⁰⁶

Pääsopimuksen solmiminen oli todella ongelmallista, koska näkemyseroja oli sekä pääsopijajärjestöjen kesken että järjestöjen ja työnantajan välillä. KVL:ssa alettiin jo varautua siihen, että pääsopimusta ei synny. Tällöin vain ehdottomasti suurimmalla neuvottelujärjestöllä eli 60 prosenttia Y-taulukon perusteella palkkansa saavia edustavalla Kunta-alan unionilla olisi varma paikka pääpöydässä, mikä vahvistaisi unionin asemaa, mutta toisaalta pääsopimus ei enää rajoittaisi kuntatyönantajankaan toimintavapautta.³⁰⁷

Pääsopimus liittyi koko tulopoliittisen neuvottelujärjestelmän kitkaisuuteen. Syksyn 1990 keskusjärjestöneuvotteluja ei taaskaan ollut saatu päätökseen ilman ulkopuolisen sovittelijan esitystä, joskin lopulta solmittu ns. Kallion tupo olikin sisällöltään tyydyttävä. Koko keskusjärjestötoiminta oli jonkinlaisessa uskottavuuskriisissä. KVL:n johdossa varauduttiin myös siihen ratkaisuun, että seuraavat sopimuskierrokset käytäisiin liittotasolla. Perinteisesti kunta-alan ratkaisut olivat

olleet huonoja keskitetysti sopien, mutta vielä huonompia ne olivat olleet liittokohtaisesti sovittaessa – liittokierrosten oli katsottu hyödyttäneen vain vahvoja teollisuusliittoja.

Tässä saumakohdassa KVL valmistautui muuttamaan totuttua järjestelmää kunta-alalle paremmin sopivaksi. Itse asiassa KVL oli Mursulan johdolla valmis muuttamaan kaiken: neuvottelujärjestöä oli jo vaihdettu ja pääsopimus irtisanottu, eikä keskusjärjestön vaihtaminenkaan ollut pois suljettu vaihtoehto. Edes SAK:hon liittyminen ei näyttänyt niin mahdottomalta kuin joitain vuosia aikaisemmin. Mursulan mukaan KVL ja KTV eivät ”näillä näkymin” olleet yhdistymässä, mutta hän uskoi ”yhteistyön edellytysten” paranevan.³⁰⁸

KVL:n rohkeus oli ihailtavaa, mutta irtiotto vanhasta järjestelmästä osoittautui huomattavasti vaikeammaksi kuin oli ennakoitu. Pääsopimukseen oli tarkoitus palata syksyllä 1991, mutta tätä ennen pelikenttä ehti muuttua täysin.³⁰⁹

LAMA JA KONKURSSI

Vuosi 1991 määriteltiin KVL:n vuosikertomuksessa ”taloudellisen taantumun ja lisääntyvän työttömyyden” vuodeksi. Edellisenä vuonna solmitun Kallion tuposopimuksen päättymistä oli KVL:ssa odotettu innolla, sillä silloin Kunta-alan unioni pääsisi ensimmäistä kertaa neuvottelemaan sopimusta uusista lähtökohdista. Taisto Mursula oli ennakoanut, että unionin ensimmäinen näytön paikka olisi vuoden 1992 neuvotteluissa, ”joissa rahaa on jaettavana”.³¹⁰

Näin ei kuitenkaan käynyt. Kun Kallion tupon kausi päättyi syksyllä 1991, maan taloudellinen tilanne heikkeni nopeasti, ja tuponeuvottelut päättyivät epäonnistumiseen. Keväällä pääministeriksi noussut keskustan Esko Aho haki kolmikantaneuvotteluissa työvoimakustannusten alentamista eli sisäistä devalvaatiota Suomen kilpailukyvyn parantamiseksi. Tämä tuoreen pääministerin pyrkimys opittiin tuntemaan yhteiskuntasopimuksen nimellä. Neuvotteluja ei kuitenkaan pidetty

TVK:n tuore puheenjohtaja Riitta Prusti puhkesi kyyneliin kertoessaan keskusjärjestön konkurssista 2.9.1992. Kuva: Lehtikuva/ Heikki Saukkomaa.

palkansaajapuolella erityisen rakentavina, sillä hallituksen puheet ja työnantajien vaateet osuivat yksiin ajaen ammattiyhdistysliikkeen nurkkaan.

Kyse oli ay-kentän puolustustaistelusta, ja niin kaikki neljä keskusjärjestöä järjestivät yhteisen suurmielenosoituksen Helsingin Senaatintorilla 3.10.1991. Väkeä paikalle kertyi arvioiden mukaan jopa 40 000. Koskaan aikaisemmin eivät kaikki keskusjärjestöt olleet esiintyneet näin yhtenäisinä.³¹¹

Selvitysmieheksi pyydetty Suomen Pankin johtokunnan jäsen, moninkertainen pääministeri Kalevi Sorsa antoi sovintoesityksensä 21.10.1991. Sorsan esityksen mukaan palkkakustannuksia olisi alennettu kolmella prosentilla, työnantajien eläkevakuutusvastuuta olisi kevennetty siirtämällä palkansaa-

jen maksettavaksi neljän prosentin työeläkemaksu ja kokemusvuosi- ym. lisät olisi jäädytetty vuodeksi.

Neuvottelujen venyessä usko maan talouspolitiikan linjaan rapautui lopullisesti, ja valuuttapako Suomesta kasvoi kymmeneen miljardiin markkoihin, samalla kun lyhytaikaisten lainojen korot nousivat yli 20 prosenttiin. Suomen Pankin valuuttavarannon ehdyttyä hallitus päätti 15.11.1991 devalvoida markan.

Devalvaatio keskeytti tuponeuvottelut, mutta 27.11.1991 syntyi ratkaisu, niin sanottu nollatupo, seuraaville kahdelle vuodelle. Palkansaajajärjestöt onnistuivat estämään palkanalennukset, joskin tilalle tuli kahden prosentin ns. raippavero palkansaajille. Lisäksi palkansaajien maksettavaksi tuli kolmen prosentin työeläkemaksu vuoden 1993 alusta.³¹²

Kaikki langat olivat puheenjohtaja Mursulan ja talouspäällikkö Suosillan käsissä.

Devalvaatio auttoi suomalaista vientiteollisuutta, joka oli kärsinyt vahvasta markasta ja Neuvostoliiton ostovoiman nopeasta heikkenemisestä – halpenivathan vientiteollisuuden tuotteet devalvaation verran. Sen sijaan devalvaatio oli kuolinisku niille pienille ja keskisuurille suomalaisyrityksille, joiden ulkomaiset valuuttamääräiset luotot kallistuivat devalvaatioprosenttia vastaavasti. Luottamus Suomen talousjärjestelmään notkahti ennätysalas. 1980-luvulla ylikuumentunut talous törmäsi samaan aikaan niin moneen seinään, että seurauksena oli kaikkien aikojen lama.

Lama iski kipeästi myös toimihenkilökeskusjärjestö TVK:hon. TVK oli muiden keskusjärjestöjen lailla rakentanut ympärilleen mittavaa koulutuskeskusten ja lomamökkien kudelmaa, ja näiden pyörittämiseksi oli perustettu yritysten ryppäs. Tarkoituksena oli oivallinen: tarjota jäsenistölle koulutuspalveluja ja mahdollisuutta virkistytymiseen vapaa-aikana. Ongelmaksi muodostui se, että TVK oli taloudellisesti heikko, ja suhdanteiden kääntyessä laskuun keskusjärjestön vastuut muuttuivat liian suuriksi sen kantaa.

Myös KVL oli muiden TVK-laisten liittojen ohella rahoittamassa tätä toimintaa. Vauraisiin teollisuusliittoihin verrattuna KVL oli aina ollut köyhä, ja käytännössä sen ainoa omaisuus oli lakko- eli tukirahastossa. Tukirahastoa oli kerrytetty 1970-luvulta lähtien, ja rahasto oli karttunut vain kahdeksaan miljoonaan markkaan 1980-luvun alkuun mennessä. Myös Kunnallisivirkamiesliiton likviditeetti oli erittäin heikko, sillä historiallisista syistä liiton jäsenmaksu pidettiin muihin liittoihin nähden matalana. Tilannetta kärjisti jäsenmaksujen harva tilitysaikataulu.³¹³

Samaan aikaan liiton taloudelliset vastuut kuitenkin lisääntyivät merkittävästi. TVK:n takausrenkas oli perustettu 1970-

luvun alussa, ja kuten muidenkin takausrenkaiden, sen tarkoitus oli lisätä keskusjärjestön jäsenten yhteisvastuuta. Takausrenkaan takaus sitoumus oli sidottu jäsenmäärään. Kunnallisivirkamiesliiton sitoumus oli 1982 arvoltaan lähes 7,5 miljoonaa markkaa. Summa oli valtava, lähes tukirahaston kokoinen, ja liitti KVL:n taloudenpidon tiukasti TVK:n menestykseen.³¹⁴

Taloudellinen side TVK:hon syveni pian lisää. Pankkisektorin vapautuessa korkoerot eri tilien välillä muuttuivat merkittäviksi, ja KVL alkoi etsiä tapaa sijoittaa rahansa niin, että ne tuottaisivat mahdollisimman hyvän koron ollen samalla joustavasti nostettavissa. Ratkaisuksi löydettiin vuonna 1983 TVK:n takausrenkaan kanssa neuvoteltu lyhytaikaisen rahan sijoitussopimus, jossa TVK sitoutui ottamaan vastaan KVL:n varoja edelleen Säästöpankkien Keskus-Osakepankki SKOP:n kautta sijoitettavaksi. Korkovoiton luvattiin olevan merkittävä: yli miljoonan markan sijoitukselle luvattiin 8,25 prosentin korkotaso kolmen kuukauden sijoituksella.³¹⁵

Samaan aikaan liitto sijoitti suuria summia omiin lomakiinteistöihinsä. Kuusamosta ostettuun Valkeaisen kiinteistöön ja sitä hallinnoivaan KVL:n Loma Oy:öön sijoitettiin lähes vuosittain lisää rahaa lomakeskuksen toiminnan pysyessä silti kannattamattomana.³¹⁶

Sama kaava toistui niin usein, että siitä muodostui sääntö. KVL satoi taloudenpitonsa päätös päätökseltä yhä tiiviimmin TVK:n sijoitustoiminnan ja omien lomakohteidensa menestykseen. Liittohallituksessa ja valtuustossa esitettiin aika ajoin varauksia näihin tehtyihin päätöksiin, mutta joko varaukset jäivät äänestyksessä tappiolle tai eivät johtaneet toimenpiteisiin. Esimerkiksi kevään liittovaltuustossa 1985 kaksi edustajaa, Anna Syttänne-Paastela ja Raili Päkki, esitti että valtuustolle tehtäisiin tarkempi selvitys liiton sijoituksista ja yksityis-

kohtainen luettelo liiton omistamista osakkeista. Tämä merkittiin pöytäkirjaan vain tiedoksi, eikä se johtanut käytännön toimenpiteisiin.³¹⁷

KVL:n taloudenhoidon kaikki langat olivat puheenjohtaja Mursulan ja talouspäällikkö Toivo Suosillan käsissä. Suosillan rooli muuttui pikkuhiljaa juoksevien talousasioiden hoidosta kohti yhä täysipäiväisempää sijoitustoimintaa, jossa esimerkiksi spekulatiiviset markkinarahatalletukset olivat normaalia taloudenpitoa. Suosilta ja Mursula esittelivät asiat liittohallitukselle ja jakoivat keskenään KVL:n osakkuusyhtiöiden hallintopaikat. Kun TVK:n sijoitusyhtiö TVK-Invest Oy perustettiin vuonna 1987, osallistui KVL sen perustamiseen perustajajäsenenä. KVL:n edustaja TVK-Investin hallituksessa oli Taisto Mursula varamiehenään talouspäällikkö Suosilta.³¹⁸

Kun nousukausi saavutti lakipisteensä ja kääntyi laskuun, KVL:n usko TVK:n sijoitustoimintaan ei horjunut. Helmikuussa 1990 TVK järjesteli omistuksiaan ja yhdisti sijoitusyhtiö TVK-Investin sekä vanhan, alun perin matkatoimisto- ja luottokorttipalveluita jäsenilleen tarjonneen Vendito Oy:n. KVL ryhtyi näin syntyneen uuden Vendito Oy:n omistajaksi vaihtamalla aiemman omistuksensa TVK-Investissä osuuteen uudessa yhtiössä, minkä lisäksi KVL sijoitti yhtiöön uutta rahaa.³¹⁹

Kun laskukausi muuttui täysimittaiseksi lamaksi vuoden 1991 kuluessa, KVL pysyi edelleen Venditon rahoittajana. Julkisuudessa yhtiöiden yhä epävarmemmaksi käyvistä tilanteista ei puhuttu. Keväällä 1992 KVL:n taloustilanne nousi kuitenkin kansalliseksi uutiseksi, kun Helsingin Sanomat teki asiasta jutun. 22.4.1992 julkaistun kirjoituksen aiheena ei tosin ollut Vendito vaan KVL:n myöntämä neljän miljoonan markan laina Tuusulan Golfklubille.

Kodinhoitajan työ on monipuolista mutta raskasta – ja usein liian heikosti palkattua. KVL:n mainoskuva 1990-luvulta.

Asian saaman julkisen huomion selitti se, että golfklubia johti Mursulan vaimo, ja lehtijuttu herätti ymmärrettävästi kuohuntaa KVL:n kentällä. Lainan vakuudet olivat muodollisesti kunnossa, joten Mursulan johdolla KVL:n liittohallitus onnistui taltuttamaan asiasta syntyneen kohun vielä kevään ajan. Myös TVK:n liittokokous vietiin läpi toukokuussa ilman mainintaa talouden ongelmista. Tällöin väistyvän puheenjohtaja Matti Kinnusen tilalle valittiin Riitta Prusti.³²⁰

Kesän koittaessa 1992 Vendito oli niin vakavissa taloudellisissa vaikeuksissa, että yhtiötä jouduttiin kiireellisesti pääomittamaan uudelleen. Juhannuksen alla TVK:n liittohallitukselle kerrottiin, että rahaa tarvittiin lisää kolme miljoonaa markkaa. Samaan aikaan KVL:n hallituksen varapuheenjoht-

Suurempi ongelma oli keskusjärjestön kaatumisen aiheuttamassa edunvalvonnan tyhjiössä.

taja Anneli Halonen joutui ottamaan liiton puheenjohtajan tehtävät hoitaakseen, sillä Taisto Mursula oli huhtikuussa saamansa sairaskohtauksen jälkeen ollut sairaalomalla.

Lomakauden jälkeen tilanne aukeni uudella tavalla. Kun liittohallitus kokoontui elokuussa 1992, se sai kuulla Venditon tarvitsevan rahaa paljon aiempaa enemmän. Nyt puhuttiin jopa yhtiön konkurssin mahdollisuudesta. Venditon ja TVK:n välillä oli tiukka kohtalonyhteys, sillä TVK oli Venditon suurin osakas 25,9 prosentin omistusosuudella. Jos Vendito kaatuisi, menisi nurin myös sen omistaja TVK. Seuraavaksi suurin omistaja oli KVL 14,8 prosentin osuudella. Seuraavaksi suurimmat olivat Suomen Teollisuustoimihenkilöiden Liitto STL (13,2 %) ja Virkamiesliitto (10,7 %).³²¹

Näissä oloissa moni pohti edelleen sairaalomalla olevan Mursulan toimintaa uudelleen – kuinka paljon TVK:n talousvaliokunnassa istunut Mursula oli tiennyt? Mursulan oli vielä vuoden alussa laajalti veikkailtu hakevan TVK:n puheenjohtajaksi, mutta alkuvuodesta hän oli ilmoittanut olevansa käytettävissä vain tulevassa KVL:n puheenjohtajavaalissa. Nyt tämäkin ilmoitus näyttäytyi monelle uudessa valossa.

17. kesäkuuta 1992 KVL:n liittohallitus päätti ottaa päätösvalan liiton sijoitustoiminnasta itselleen. Elokuussa liiton tiilitarkastajille annettiin tehtäväksi selvittää kiireellisesti liiton taloudelliset vastuut, ja selvitystyön ajaksi talouspäällikkö Suosilta pidätettiin tehtävistään. Sairaslomasta johtuen Mursulan suhteen vastaavaa päätöstä ei ollut tarpeen tehdä.³²²

Ratkaisut asiassa teki KVL:n liittovaltuusto. Helsingin Mesukeskuksesta 18.8.1992 kokoontunut KVL:n ylimääräinen liittovaltuusto joutui käytännössä päättämään keskusjärjestönsä kohtalosta. Venditon välitön rahantarve oli 80 miljoonaa markkaa, josta KVL:n omistusosuuden mukainen osuus oli 12 miljoonaa. Kyse oli riskisijoituksesta, sillä sen riittävydestä ei ollut takeita. Toinen vaihtoehto, keskusjärjestön konkurssi, pelotti valtuuston jäseniä kuitenkin enemmän.

Kokouksen avannut KVL:n hallituksen varapuheenjohtaja Anneli Halonen puki sanoiksi monen jäsenen pelot ja epävarmuudet. Jos TVK kaatuisi ja KVL jäisi yksin, pysyisikö se yhtenäisenä vai hajoaisiko liitto muiden järjestöjen ”jäsenkalastelun” seurauksena? Löytyisikö liitolle uusi keskusjärjestö, jonka jäsenistö voisi hyväksyä? Jo Kunta-alan unionin perustaminen oli herättänyt jonkin verran epäilyjä, ja suora liittyminen SAK:n jäseneksi saattaisi olla monelle jäsenelle liian karvas pala. Myöskään STTK, joka oli ajanut kovapalkkaisten miesalojen asiaa hyvinkin kovalla linjalla, ei herättänyt jäsenistössä riemunkiljahduksia. Tunnelma oli kitkerä, ja suhtautuminen poissaolevaan Mursulaan vähintäänkin ristiriitaista. ”Silmät ovat avautuneet”, totesi liittovaltuuston jäsen Marja Hovi.³²³

Lopulta valtuusto päätti olla mukana Venditon pääomittamisessa sillä ehdolla, että kaikki muutkin Venditon osakkaat osallistuvat täysimääräisesti osakepääoman korotukseen. Valtuusto päätti myös perustaa työryhmän selvittämään liiton ta-

loudellista tilannetta. Työryhmän puheenjohtajaksi nimettiin Matti Immonen Rovaniemeltä.³²⁴

Kolmen päivän jälkeen saatiin viitteitä, että Venditon – ja TVK:n – pelastuspaketti ei välttämättä toteutuisi. SuPer ja Tehy, joiden omistus Venditossa oli pienin, eivät olleet lähtemässä mukaan osakepääoman korotukseen, jolloin yhteisvastuun varaan kaavaillulta suunnitelmalta putosi pohja. SuPerin liittovaltuusto päätti jättäytyä pelastussuunnitelman ulkopuolelle elokuussa, ja lopullisesti pelastaminen kaatui Tehyn liittovaltuuston tehdessä samansisältöisen päätöksen syyskuun ensimmäisenä päivänä. TVK:n taru oli lopussa. KVL:n liittohallituksen kokouspöytäkirjaan 2. syyskuuta 1992 tehtiin murheelinen kirjaus: ”*Todettiin liittohallituksen pahoittelut keskusjärjestön tilanteen johdosta.*” TVK haettiin konkurssiin seuraavana päivänä, ja keskusjärjestön 39 työntekijää jäivät työttömiksi.³²⁵

UUSI ALKU

Keskusjärjestön kaatuminen – ja erityisesti tapa, jolla se tapahtui – herätti KVL:n jäsenistössä raivoa. Lohjan seudun kunnallisvirkaileijat kirjoitti liitolle kipakan kirjeen, jossa viitattiin elokuun 27. päivänä liiton lähettämään kirjeeseen, jossa oli vakuuteltu, ettei kriisi vaaranna KVL:n toimintaa ja että edunvalvontatyö jatkuu. Kirjeen mukaan yhdistyksen jäseniltä oli mennyt luottamus niin puheenjohtajaan ja talouspäällikköön kuin muihinkin liiton päättäjiin.

Lohjan seudun kunnallisvirkaileijat vaativat, että kentältä ei pidä kerätä rahaa eikä jäsenmaksuja nostaa, koska kenttä ei ole kasinopelannutkaan. ”*Lisäksi toivomme, että säästätte meidät näiltä 'kaikki hyvin, pitäkää jäsenet rauhallisina' -hyssyttelykirjeiltänne. Ainakaan meidän jäsenyhdistyksemme ei sorru sellaiseen älylliseen epärehellisyyteen, vaikka liitto sitä toivoisikin.*” Samansisältöisiä viestejä tuli muiltakin yhdistyksiltä.³²⁶

Sinänsä kritiikki oli oikeutettua, mutta osui hieman harhaan. Suurin ongelma ei ollut liiton taloudessa, sillä tappiot rajautuivat tukirahastoon, ja syntyneet 30 miljoonan markan tappiot rahasto pystyi kyllä kattamaan. Suurempi ongelma oli keskusjärjestön kaatumisen aiheuttamassa edunvalvonnan tyhjiössä. Vielä tätäkin vakavampaa oli, että vaikeassa tilanteessa liitosta puuttui johtajuutta. Taisto Mursula oli johtanut liittoa pitkään yksinvaltiaan ottein ja pitänyt kaikki langat omissa käsissään. Mursulan jättämä valtatyhjiö oli suuri. Varapuheenjohtaja Anneli Halonen siirtyi päätoimiseksi puheenjohtajaksi syyskuun alussa, mutta hänenkin mahdollisuutensa vaikuttaa olivat varsin heikot. Koko KVL:n hallintoon kohdistui niin suuria epäluuloja, että liittohallituksen työskentely oli vaikeaa.³²⁷

Tässä tilanteessa merkittävät aloitteet tehtiin KVL:n ulkopuolella. Vuoden 1993 palkat, palkkaperusteet ja mahdollinen indeksiehto tuli neuvotella marraskuun loppuun mennessä. Akuutti tulevaa tupokierrosta ja TVK-laisten liittojen siihen osallistumista koskeva ongelma alkoi ratketa, kun STTK:n pu-

Liiton jäsenistä suuri osa oli toimistotyötä tekeviä naisia 1990-luvulla(kin).

heenjohtajan paikalta valtakunnansovittelijaksi vuonna 1990 siirtynyt Jorma Reini teki asiassa aloitteen. Viikko TVK:n konkurssin jälkeen Reini ehdotti kaikille TVK:n entisille jäsenjärjestöille, että ne perustaisivat keskenään yhteisen neuvottelurenkaan, eräänlaisen epämuodollisen TVK:n, joka osallistuisi syksyn tuponeuvotteluihin TVK:n paikalla.

Ehdotukseen tartuttiin hanakasti KVL:ssa, ja se hyväksyttiin muissakin liitoissa. Myös muut keskusjärjestöt hyväksyivät esityksen. Syyskuun 14. päivänä 1992 allekirjoitettiin erityinen valtuutussopimus, jolla TVK:n jäsenjärjestöt perustivat yhteisen neuvottelurenkaan käymään järjestöjen puolesta tulopoliittisen sopimuksen toista vuotta koskevat neuvottelut. Neuvottelijoina valittiin KVL:n Anneli Halonen, Pankkitoimihenkilöliiton puheenjohtaja Christina Holmlund, Tehyn puheenjohtaja Raija Hukkamäki ja Valtion henkilöstöjärjestöjen keskusliiton puheenjohtaja Timo Mikkola.³²⁸

Syyskuun 1992 neuvottelut kulminoituivat kiistaan hallituksen

työttömyys- ja eläketurvan heikennysesityksistä. Palkansaajajärjestöt olivat keväällä onnistuneet torjumaan työttömyys-, eläke- ja muut sosiaaliturvan huononnuksat, jotka olivat sisältyneet hallituksen ns. kriisipakettiin. Talouden heikennyttyä edelleen syksyllä hallitus ryhtyi valmistelemaan julkisten menojen supistuksia useilla kymmenillä miljardilla markalla tulevien vuosien 1993–1995 aikana.³²⁹

Ennen neuvotteluratkaisua KVL:n puheenjohtaja vaihtui. Jo ennen taloussotkujen selviämistä Mursulan vastaehdokkaaksi oli asettunut TVK-taustainen, Valtiokonttorin kuntoutuspäällikkönä työskennellyt ja TVK-laisten toimihenkilöiden työn arjesta tohtoriksi väitellyt Katriina Perkkä-Jortikka. Häntä tuki sitoutumattomien ja oikeistolaisen ”KVL lähelle jäsentä”-ryhmä. Seuraavaksi kilpaan ilmoittautui KVL:n puheenjohtajuutta Mursulan sairausloman aikana hoitanut liittohallituksen varapuheenjohtaja Anneli Halonen. Halosta tuki ”KVL uuteen aikaan”-niminen ryhmä, josta löytyi niin sosialide-

mokraattien ryhmittymä kuin sitoutumattomia ja kokoomuslasiakin. Aiemmin Mursulan takana ollut ryhmä hajosi molempien uusien ehdokkaiden taakse.³³⁰

Halonen oli tukenut aiemmissa vaaleissa Mursulaa ja istunut niin liittovaltuustossa kuin liittohallituksessakin. Ehdokkaiden vertailussa Halonen edusti väistämättä vanhaa aikaa, vaikka yrittikin karistaa Mursulan varjon yltään kieltämällä tämän vaikuttavan taustalla: ”Hänhän ei edes ilmoittanut sairautumisestaan. Hän ei ole antanut mitään ohjeita eikä neuvoja tämän tehtävän hoitamisessa.”

Liittokokouksessa 10.–12. marraskuuta 1992 puheenjohtajaksi tuli valituksi Katriina Perkkä-Jortikka 39 613 äänellä Anneli Halosen saadessa 24 877 ääntä. Uusi puheenjohtaja riitti liittokokousväen mielestä uudistukseksi. Esillä ollut hallituksen esitys liiton nimen muuttamiseksi Kunnan ammatillaiset KVL ry:ksi hylättiin koeäänestyksessä.³³¹

Tuponeuvottelut, jotka olivat kärjistyneet aina yleislakon

uhkaan asti, laukesivat 25.11.1992 saavutettuun neuvottelutulokseen, jolla maan hallitus luopui olennaisista työttömyys- ja eläketurvan leikkauksista. KVL:n liittovaltuusto hyväksyi neuvottelutuloksen ylimääräisessä kokouksessaan 25.11., ja sopimus allekirjoitettiin 30.11.1992.³³²

Tuporatkaisun yhteydessä palkansaajajärjestöjen ja hallituksen välillä sovittiin lisäksi, että julkissektorin henkilöstö siirtyy TEL-tasoiseen eläketurvaan 1.1.1993 lukien (tätä aiemmin työsuhteessa ollut henkilöstö kuitenkin vasta siirtymäajan jälkeen 1.1.1995 lukien). Työlainsäädännön kehittämistä sovittiin, että valmistelu tapahtuisi edelleen kolmikantaperiaatetta noudattaen. Hallituksen tavoittelemia neljän prosentin säästöjä etsittäisiin yhdessä henkilöstöryhmien kanssa niin, että lomautukset ja irtisanomiset pyrittäisiin välttämään. Palkansaajiin tai palkansaajakotitalouksiin seuraavien vuosien aikana kohdistuvista säästöistä keskusteltaisiin hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen kesken erikseen kevään 1993 aikana.³³³

”Kukaan ei saa painostaa ja pakottaa meitä mihinkään ratkaisuihin.”

Kunnallisvirkamiesliittoa mainostettiin Kauppaopiskelija-lehdessä nuorekkaalla otteella. Mainoskampanjaa varten otetut kuvat otettiin huvipuisto Linnanmäellä.

Myös pitkään neuvoteltu kunta-alan pääsopimus saatiin valmiiksi. Uudessa sopimuksessa pääsopijajärjestöinä oli Akavan, TVK-V:n ja STTK-J:n lisäksi itseoikeutetusti myös Kunta-alan unioni. Uusi sopimus koski niin virkasuhteista kuin työsuhteista henkilöstöä erotuksena vanhaan, joka oli koskenut vain virkasuhteisia. Pääsopimus mahdollisti ns. alakohtaisten sopimusten tekemisen esimerkiksi perhepäivähoitoon ja tekniselle alalle. Ratkaisun toivottiin KVL:ssa helpottavan ja nopeuttavan sopimusmenettelyä. Pääsopimus antoi myös mahdollisuuden käydä paikallistasolla neuvotteluja silloin, kun siihen oli perusteltu paikallinen syy. KVL luonnehti pääsopimusta julkisesti ”työmarkkinoiden edistyneimmäksi”.³³⁴

Kunnallinen pääsopimus hyväksyttiin KVL:ssa marraskuun 1992 liittokokouksessa ja muissa liitoissa 14.12.1992 mennessä, ja se allekirjoitettiin 13.1.1993. Pian tämän jälkeen Tehyn ja Superin muodostama TVK-V muutti nimensä Toimihenkilöiden Neuvottelujärjestö TNJ:ksi.³³⁵

Tuposovun ja pääsopimuksen syntymisen jälkeen KVL:ssa voitiin keskittyä keskusjärjestökysymykseen. Anneli Halonen vaati syksyllä 1992 asiassa liiton sisällä avointa keskustelua, ja hänen puheissaan kaikui toimihenkilöliikkeen eheytymistä

voimakkaasti vaatineen Taisto Mursulan ajattelu:

”Tuskin mitään uutta rakennetaan ja uudistetaan sillä, että liittoihin hakeuduttaisiin jäljelle jääneisiin keskusjärjestöihin, joissa entinen meno jatkuu. Me olemme siinä tilanteessa, että meillä on mahdollisuus tarkastella järjestöjen toimintaa ja rakenteita ennakkoluulottomasti. KVL:n voima ei vielä riitä muuttamaan mitään uudeksi. Uutta voi syntyä vain siinä tapauksessa, että löytyy riittävän laaja samoin asioista ajatteleva ja niitä tarkasteleva uudistushalunen järjestöjoukko. [...] Tie meidän on valittava itse. Kukaan ei saa painostaa ja pakottaa meitä mihinkään ratkaisuihin.”³³⁶

Keskustelua tarvittiinkin, sillä valinnan tekevässä liittokokouksessa päätökseen vaadittiin 2/3 määränemmistö. Kaikki vaihtoehdot olivat pöydällä. Yhtenä pöydällä olevana vaihtoehtona liitossa pidettiin yllä Reinin neuvottelurenkaan muuttamista astetta pysyvämmäksi seuranta- ja tiedonhankintaorganisaatioksi, eräänlaiseksi kevyeksi keskusjärjestöksi. Akavan, STTK:n ja entisen TVK:n liittojohtajien joukko kokoontui keskustelemaan asiasta tammikuussa 1993, ja he pysyivät Reiniä kartoittamaan mahdollisuudet uuden toimihenkilöiden keskusjärjestön perustamiseksi.

Muutamassa viikossa Reini luonnosteli suunnitelmansa.

Puheenjohtaja Katriina Perkka-Jortikka

.....

Filosofian tohtori Katriina Perkka-Jortikka (1949–) valittiin Kunnallisvirkamiesliiton puheenjohtajaksi liittokokouksessa 1992. Perkka-Jortikka oli naisvaltaisen liiton ensimmäinen naispuolinen puheenjohtaja, ja hän toimi KVL:n puheenjohtajana kaksi kautta vuosina 1993–2000. Lisäksi hän oli ensimmäinen liiton ulkopuolelta ei-jäsenenä valittu puheenjohtaja. Ennen valintaansa Perkka-Jortikka ei kuulunut Kunnallisvirkamiesliittoon, vaan oli entisen TVK:n jäsenjärjestön Hallintounionin jäsen.

Ennen valintaansa puheenjohtajaksi Perkka-Jortikka työskenteli Valtiokonttorin kuntoutuspäällikkönä sekä TVK:n työympäristösihteerinä. Puheenjohtajan tehtävien jälkeen Perkka-Jortikka on toiminut kouluttajana ja konsulttina sekä kirjoittanut lukuisia kirjoja. Vuonna 2004 julkaistu *Näin bailaa ay-väki* perkaa ammattiyhdistystoimintaa ja sen muutostarpeita. ■

Uusi keskusjärjestö jakautuisi kahdeksaan työmarkkinalohkoon, jotka hoitaisivat melko itsenäisesti varsinaisen alakohdattaisen neuvottelu- ja sopimustoiminnan. KVL:n liittohallitus suhtautui myönteisesti toimihenkilöliittojen yhteisen keskusjärjestön perustamiseen ja sitä koskevien täsmäntävien neuvottelujen aloittamiseen. Näin Mursulan ja Reinin jo 1970-luvulta lähtien hellimä ajatus toimihenkilökeskusjärjestö TAK:n perustamisesta oli jälleen ajankohtainen, tosin tällä kertaa hanke tunnettiin Toke-suunnitelmana.³³⁷

Reinin suunnitelma olisi merkinnyt STTK:n ja Akavan työmarkkinatoiminnan lakkauttamista (joskin ne olisivat voineet jatkaa aatteellisina järjestöinä), ja melko pian kävi ilmi, etteivät nämä järjestöt olleet siihen halukkaita. Kun Jorma Reini julkisti toimihenkilöjärjestöjen kanssa käymiensä keskustelujen

tulokset 23.3.1993, oli jo selvää, ettei uutta toimihenkilökeskusjärjestöä syntyisi.³³⁸

Kunnallisvirkamiesliiton hallituksen työvaliokunta kokoontui tuoreeltaan Reinin julkistuksen jälkeen käsittelemään asiaa. Selvityshankkeen aikana KVL oli pitänyt yllä yhteyttä myös muihin keskusjärjestöihin, joista SAK oli selvästi kiinnostunein. Se oli lähestynyt KVL:oa yhteistyötarjouksella, jossa se esitti alustavaa, ylimenovaiheen yhteistyösopimuksen solmimista.

Kunnallisvirkamiesliitto oli teettänyt jäsenkyselyn ratkaisunsa tueksi, mutta kyselyn tulokset eivät vieneet ratkaisua eteenpäin. Kyselyyn vastanneista henkilöjäsenistä 60 prosenttia ei osannut nimetä suosikkiaan keskusjärjestöksi, ja vastanneista paikallisyhdistyksistä epätietoisia oli 53 prosenttia. Kan-

tansa muodostaneista henkilöjäsenistä suurin osa kannatti SAK:ta (22 prosenttia vastanneista), mutta yhdistykset kannattivat STTK:ta (33 prosenttia). Tärkein kriteeri keskusjärjestöä valitessa henkilöjäsenillä oli poliittinen sitoutumattomuus ja toisena jäsenistön palkkatason samankaltaisuus, yhdistyksillä puolestaan poliittinen sitoutumattomuus sekä edustavuus julkisella sektorilla.³³⁹

Ratkaisun hetkillä SAK ja KTV yrittivät vielä kallistaa liiton päätöstä omaan suuntaansa. KTV:n puheenjohtaja Jouni Riskilä antoi Demarille haastattelun, joka julkaistiin 23. maaliskuuta 1993. Riskilän mukaan KVL:n liittyminen STTK:hon merkitsi ongelmia unioniyhteistyölle. Haastattelussa Riskilä myös ennakoivat KVL:lle vaikeuksia kovapalkkaisten miesalojen STTK:ssa.³⁴⁰

Näistä epäilyistä huolimatta Kunnallisvirkamiesliiton työvaliokunta 23.3.1993 suositteli STTK:n jäsenhakemuksen jättämistä, joskin ehdollisena, sillä kesäkuussa 1993 kokoontuvan liittokokouksen tuli vielä siunata ratkaisu. Ehdollisella jäsenhakemuksella pyrittiin selvittämään STTK:n kanta ennen liittokokousta. Myöhemmin samana päivänä kokoontunut liittohallitus päätti jättää jäsenhakemuksen.

KVL:n kannalta merkityksellinen päätös oli yksimielinen, mutta liittohallituksen jäsenet Pekka Metsä ja Sinikka Hällström-Finni paheksuivat asian valmistelua: KVL:n hallituksen aiemmin perustama keskusjärjestökysymystä käsittelevä työryhmä ei ollut ehtinyt kokoontua kertaakaan, ja jäsenanomuksen jättäminen tuotiin kokoukseen esityslistan ulkopuolelta. Metsä ja Hällström-Finni kritisoivat myös sitä, että jä-

Uuden puheenjohtajan suurimpana haasteena oli Kunnallisvirkamiesliiton yhtenäistäminen.

senanomus päätettiin jättää varmistamatta Kunta-alan unionin toiminnan jatkuvuutta tai vaihtoehtoisesti KVL:n jäsenyyttä STTK-J:ssä. Tästä johtuen KVL:n asema pääsopijajärjestönä ja KVL:n luottamusmiesten asema kunnissa ja kunta-yhtymissä jäi epävarmaksi.³⁴¹

Tehy jätti oman jäsenhakemuksensa STTK:lle 6.4.1993 ja teki sen Kunnallisvirkamiesliittoa sulavammin. Hakemukseen oli asetettu runsaasti erityisehtoja, jotka takasivat sen edunvalvonnan jatkuvuuden. Tehy vaati saada heti hakemuksen jättämisen jälkeen läsnäolo- ja puheoikeuden STTK:n päättävissä elimissä. Lisäksi Tehy edellytti TNJ:n säilymistä pääsopijajärjestönä sekä kirjallista vakuutusta, ettei sen vastattavaksi tule vastuita liittymistä edeltävistä veloista. Tehyn vaatimuksiin myös suostuttiin.³⁴²

Naisvaltaisen ja julkisella sektorilla toimivan Tehyn liittymisen STTK:hon mullisti keskusjärjestön voimatasapainoa. Osa STTK:n vanhoista jäsenliitoista edellytti yksityissektorin enemmistön säilymistä STTK:ssa, ja tilanne oli KVL:n liittohallituksen mukaan ”sekava”. Näissä oloissa STTK jätti KVL:n hakemuksen pöydälle, joten KVL ei saanut kaipaamaansa vahvistusta liittymiselle. Tämän ilmapiirin vallitessa SAK uudisti yhteistyötarjojoksensa. KTV:n valtuuston oli puolestaan määrä kokoontua kesäkuun alussa ja pohtia unionin asemaa.³⁴³

Kesäkuun 10. päivänä 1993 KVL:n ylimääräinen liittokokous vahvisti uudeksi keskusjärjestöksi STTK:n. STTK ei kuiten-

kaan ottanut KVL:oa heti keskusjärjestön varsinaiseksi jäseneksi, vaan varsinainen jäsenyys toteutui vasta seuraavana vuonna. Näin KVL ei saanut edustajaa keskusjärjestönsä hallintoon ensimmäiselle nelivuotiselle liittokokouskaudelle ja pääsi osallistumaan keskusjärjestön päätöksentekoon vain kuunteluoppilaana. Ennen varsinaisen jäsenyyden alkua STTK sitoutui tukemaan KVL:n asemaa kunta-alan sopimusjärjestelmässä sekä KVL:n järjestöllistä yhtenäisyyttä ja eheyttä. Kaiken kaikkiaan sopimus oli merkittävästi huonompi kuin esimerkiksi Tehyn neuvotelema liittymispaketti, mutta se oli riittävän hyvä – ennen kaikkea se lopetti liiton ympärillä käydyn keskusjärjestövalintaa koskevan repivän keskustelun.³⁴⁴

Lopulta KTV (ja SAK) hyväksyi KVL:n ratkaisun, ja Kunta-alan unionin toiminta jatkui entiseen tapaan. STTK:lle TVK:n kaatuminen merkitsi muodonmuutosta. Pienimmästä keskusjärjestöstä tuli kertahetimitä toiseksi suurin, ja järjestön jäsenmäärä kolminkertaistui (200 000 > 600 000).³⁴⁵

Keskusjärjestöpäätöksen tultua tehdyksi muut suuret uudistukset jätettiin kesäkuussa 1993 KVL:n liittokokouksessa tekemättä. Jäsendemokratian lisäämiseksi jälleen kerran tehty ehdotus suhteelliseen vaalitapaan siirtymisestä hylättiin. Esillä oli myös liittohallituksen ehdotus suorasta puheenjohtajavaa-

lista, mikä toteutuessaan olisi ollut ay-kentässä poikkeuksellista. Tämäkään uudistus ei saanut liittokokouksen hyväksyntää. Molempien ehdotettujen uudistusten tavoitteena oli sitouttaa jäsenistöä aiempaa tiukemmin liiton toimintaan, sillä tehtyjen selvitysten mukaan vain kymmenen prosenttia liiton jäsenistä osallistui esimerkiksi liittokokousedustajien valintaan.³⁴⁶

Uuden puheenjohtajan Katriina Perkka-Jortikan suurimpana haasteena oli Kunnallisvirkamiesliiton yhtenäistäminen. Tulevien vuosien varjona oli myös laman taloudellinen ja henkinen loppuselvitys. KVL:n liittovaltuusto oli päättänyt 25.–26.5.1993, ettei vastuuvapautta liiton hallinnosta ja tileistä myönnetty vuodelta 1992 puheenjohtaja Mursulalle, talouspäällikkö Suosillalle eikä muille tilivelvollisille eli silloiselle liittohallitukselle. Taloussotkuissa ryvettynyt Taisto Mursula menehtyi 15.1.1996, mutta Toivo Suosilta haki oikeutta ylimpiin oikeusasteisiin saakka. 4.4.2002 Korkein oikeus hylkäsi Suosillan valituksen ja piti voimassa päätöksen, jonka mukaan liiton taloudellisista tappioista olivat olleet vastuussa Mursula ja Suosilta. Tämän päätöksen jälkeen liittohallituksen muille jäsenille myönnettiin vastuuvapaus.³⁴⁷ ■

*Vuonna 1995 Suomi muuttui: lama jäi taakse, Euroopan unionin jäsenyys alkoi ja jääkiekon maailmanmestaruus voitettiin. Kiekkokokullan juhlijoita Helsingin keskustassa toukokuussa 1995.
Kuva: Helsingin kaupunginmuseo/ Matti Niemi.*

”Elämme negatiivisessa kehässä. Hyvinvointivaltio yleisesti ja kunnalliset palvelut erityisesti ovat vaaravyöhykkeessä.”

Puheenjohtaja Katriina Perkkä-Jortikka KVL:n ylimääräisessä liittokokouksessa 10.6.1993.

Tavoitteena työelämän inhimillistäminen

TYÖ JA TYÖTTÖMYYS

Talouselämä johti Suomen työttömyyden voimakkaaseen kasvuun 1990-luvun alussa. Täystyöllisyydestä siirryttiin nopeasti tilanteeseen, jossa vuonna 1994 työtä vailla oli 17 prosenttia työvoimasta. Tilanne oli uusi niin KVL:lle kuin sen jäsenillekin. Kuntien palveluksessa olleet eivät ennen 1990-luvun alkua olleet juurikaan joutuneet kärsimään työttömyydestä. Erityisen totta tämä oli kuntien virkamiesten osalta, sillä kuntien – ja yleisesti julkisen sektorin – työsuhdeturva oli perinteisesti hyvä. Tässä mielessä kuntien palveluksessa olevat vertautuivat muihin hyvin työllistyneisiin ammattikuntiin, kuten arkkitehteihin ja lääkäreihin, jotka joutuivat laman myötä niin ikään totuttelemaan huonontuneeseen työllisyystilanteeseen.³⁴⁸

Kunnallisvirkamiesliiton jäsenille maksetut työttömyyspäivärahat kääntyivät jyrkkään nousuun vuonna 1991, ja tämä ikävä kehitys jatkui vielä seuraavina vuosina. Vuonna 1990 työttömyyspäivärahaa maksettiin 68 miljoonaa markkaa, ja

Valtiolta päätti vähentää vuoden 1996 maatalouslomitustoiminnan määrärahoista 250 miljoonaa markkaa, mikä vastasi noin 2 500 maatalouslomittajan vuosipalkkaa ja neljännessä koko lomitusbudjetista. KVL:n ponnisteluista huolimatta lomitusrahojen supistus toteutui.

neljän vuoden kuluttua lukema oli kasvanut 386 miljoonaan markkaan – määrä oli lähes kuusinkertaistunut neljässä vuodessa. Myös vuoden aikana päivärahaa saaneiden jäsenten määrä kasvoi nopeasti vuosikymmenen alun vajaasta kuudesta tuhannesta. Työttömyyden huippuvuonna 1993 määrä oli lähes 19 000.³⁴⁹

Työttömyyden uhka sai myös monet kunta-alan palkansaatajat, jotka hyvinä vuosina olivat pysyttäneet liiton ulkopuolella, hakeutumaan liiton jäseniksi. Ensimmäisenä lamavuonna 1991 jäsenmäärän kasvu oli 4 000 jäsentä ja seuraavana vuonna 3 000. Kaikkiaan 1990-luvun ensimmäisen puolikkaan aikana liiton jäsenmäärä kasvoi yli 10 000 jäsenellä (1990: 65 198; 1996: 75 284). Tässä mielessä historia toisti itseään. Liitto oli perustettu ensimmäisen maailmansodan epävarmuudessa, ja 1930-luvun lama ja toisen maailmasodan jälkeinen inflaatio olivat niin ikään nostaneet kunta-alan järjestäytymisastetta.³⁵⁰

Liitto myös pysyi yhtenäisenä. Pahimmat pelot sen hajoisesta eivät toteutuneet, eivätkä liiton taloussotkut ja keskusjärjestön kaatumisen alentaneet liiton jäsenmäärää. TVK:n kaatumisen jälkeisessä myllerryksessä Tehy ja SuPer jatkoivat KVL:n jäsenten houkuttelua riveihinsä, mutta lopulta ainoaksi liitosta irtautuneeksi ryhmäksi jäivät palomiehet. Osa palomiehistä irtautui liitosta vuonna 1994 ja perusti Suomen Palomiesliiton (SPAL). Palomiehiä irtautui tässä yhteydessä 700. Samaan aikaan valtiolta kunnille siirtyneiden op-

pilaitosten muu kuin opetushenkilöstö valitsi järjestökseen KVL:n, ja tätä kautta liittoon tuli noin 1 200 uutta jäsentä.³⁵¹

Numerot eivät kuitenkaan kertoneet koko totuutta. Jäsenmäärän kasvu oli seurausta kunta-alaa kohtaan lähes vihamieliseksi muuttuneesta yhteiskunnallisesta todellisuudesta. Kuntien akuutti talouskriisi oli ongelmista suurimpia.

Kuntien taloustilanteen heiketessä 1991 KVL käynnisti taloustalkoot-kampanjan, joilla pyrittiin löytämään kunnallistaloudelle muita säästökohteita kuin henkilöstö. KVL kehitti kunnille kymmenkohtaisen ”sopeutumisen strategian”. KVL teki asiassa yhteistyötä kuntien keskusjärjestöjen ja Kunnallisen sopimusvaltuuskunnan kanssa, ja liitto nimesi vuoden 1992 ”Kunnallishallinnon selviytyminen – yhteinen etu” -kampanjavuodeksi.

Kampanja ei kuitenkaan auttanut, ja kuntien taloustilanne jatkoi heikkenemistään. Laman ohella syynä tähän oli, että vuonna 1993 kustannusperusteisesta valtionosuusjärjestelmästä siirryttiin laskennalliseen järjestelmään. Uudistuksen jälkeen kuntien valtionapu jyvitettiin niiden asukasluvun mukaan, kun aiemmin valtio oli korvannut toteutuneita kuluja. Kuntatalouden kriisin vuoksi kunnat joutuivat vuonna 1993 lomauttamaan yli viidesosan henkilöstöstään (84 000 henkeä) ja irtisanomaan noin 2 000 henkeä.

Kuntatalouden kriisin keskellä vuonna 1993 Kunnallinen työmarkkinalaitos (vuoteen 1993 Kunnallinen sopimusvaltuuskunta) irtisanoi virka- ja työehtosopimukset ja esitti yli kymmenen

Puheenjohtaja Katriina Perkkä-Jortikka keskusteli valtiovarainministeri Sauli Niinistön kanssa KVL:n liittokokouksessa marraskuussa 1996. Kuva: Lehtikuva/ Ilkka Ranta.

prosentin palkanalennuksia ja muita heikennyksiä. Ensimmäistä kertaa sopimustoiminnan historiassa myös Kirkon sopimusvaltuuskunta irtisanoi virka- ja työehtosopimukset.³⁵²

Ylimääräisessä liittokokouksessa 10.6.1993 puheenjohtaja Perkkä-Jortikka lausui:

”Elämme negatiivisessa kehässä. Hyvinvointivaltio yleisesti ja kunnalliset palvelut erityisesti ovat vaaravyöhykkeessä. Talouden kiristymisen ohella on olemassa yleinen tai paremminkin yleisen mielipiteen aiheuttama paine leikata julkisia palveluja. [...] Keskustelu julkisen hallinnon tehtävistä on välttämätöntä ja selvä vaihtoehto kunnissa vallitsevalle kamreerilinjalle, joka sivuuttaa sääntöpäätösten pitkäaikaiset vaikutukset ja palvelujen tärkeysjärjestyk-

*sen. [...] Mottomme olkoon edelleen seuraava: Pää kylmänä ja sydän KVL:laisena.”*³⁵³

Liiton jäsenistön mielestä kunta-alan henkilöstö oli sopeutunut tarpeeksi. Vuoden alussa 1993 allekirjoitetun uuden kunnallisen pääsopimuksen myötä kunta-alalla oli tehty pääavaus kolmiportaiseen neuvottelujärjestelmään, sillä sopimus teki mahdolliseksi poiketa paikallisella sopimuksella valtakunnallisesta virka- ja työehtosopimuksesta. Tämä oli ollut myös KVL:n toiveena, mutta samalla ratkaisu avasi ovet myös kunta- ja kuntainliittokohtaisille säästösopimuksille. Paikallisen sopimisen korostuessa edunvalvontamielessä nyt palattiin osittain 1970-lukua edeltäneeseen aikaan, joskin sillä erotuk-

”Muita paikallisia sopimuksia ei tehty kuin säästösopimuksia – palkan alennuksia ja etujen vähennyksiä.”

Päälouottamusmies Lauri Alijunnila lamavuosista

sella, että ennen vuotta 1970 KVL ei ollut voinut tehdä lainkaan sitovia sopimuksia.

Kesäkuun 1993 liittokokoukseen mennessä oli jo solmittu noin 400 paikallista säästösopimusta, joissa oli leikattu mm. lomarahoja. Samaan aikaan devalvaation piristämässä vientiteollisuudessa vaadittiin palkankorotuksia, joten kunta-alaan yksipuolisesti kohdistuvat palkanalennukset eivät liiton mielestä käyneet päinsä. Lisäksi KVL:n piirissä oli vallalla näkemys, jonka mukaan säästöt painoutuivat kohtuuttomasti liiton jäseniin opettajien ja terveydenhuollon henkilöstön päästessä vähemmällä. Säästöjen sijaan liitto asettui vaatimaan kunnallistalouden tasapainottamista mm. hankintoja vähentämällä ja henkilöstön luonnollista poistumaa hyväksikäyttämällä; tätä samaa ehdotti myös kuntatalouden selvitysmies, Tilastokeskuksen pääjohtaja Timo Relander.³⁵⁴

Neuvottelut virka- ja työehtosopimuksista alkoivat syyskuussa 1993. Kunnallisvirkamiesliitto kieltäytyi neuvottelemasta Kunnallisen työmarkkinalaitoksen (KT) esittämistä yli kymmenen prosentin palkanalennuksista ja muista heikennyksistä. Neuvotteluihin otti osaa myös valtiolta. Kunta-alan sopijaosapuolten yhteinen etu oli pyrkiä pienentämään kuntien valtionosuuksien suunniteltuja supistuksia, joten toisaalta neuvoteltiin työmarkkinajärjestöjen kesken ja osin valtiollan kanssa.

Tulopoliittisesta sopimuksesta saatiin neuvottelutulos 9. joulukuuta 1993. Sisällöltään uusi sopimus jatkoi edellisenä

vuonna solmittua vanhaa sopimusta pääpiirteittäin entisiin ehtoihin. Sopimukseen liittyi valtiovallan sitoumus alentaa kaa-vaillut valtionosuuksien leikkaukset 5,2 miljardista markasta 3,9 miljardiin markkaan. Vastineeksi sopijaosapuolet sitoutuivat VES- ja TES-ratkaisuilla siihen, että kuntien ja kuntayhtymien palkkakustannuksissa saavutettaisiin valtakunnallisena keskiarvona vähintään 2,7 prosentin säästöt vuosina 1994–1995. Tämä tarkoitti sitä, että palkkoja tai muita palkkaetuja ei alennettu keskitetysti. Sopimus ei myöskään velvoittanut yksittäistä kuntaa tai kuntayhtymää alentamaan palkkakustannuksia. Siltä varalta, että säästötavoite ei täyttyisi, osapuolet kuitenkin sopivat lomarahojen tai muiden palkanosien alentamisesta tavoitteen saavuttamiseksi.³⁵⁵

Keväällä 1994 kuntien tilinpäätöstiedot osoittivat monen kunnan verotulot arvioituja suuremmiksi. Tuottavuusloikka kuntasektorilla vuosina 1992–1994 oli ollut peräti 10 prosenttia, mikä pienensi kuntien henkilöstömenoja merkittävästi. Kuntien ja kuntayhtymien säästöt henkilöstömenoissa olivat seitsemän prosenttia, vaikka yhteisesti oli sovittu 2,7 prosentin tavoitteesta.³⁵⁶

Näiden lukujen perusteella KVL ohjeisti paikallisyhdistyksiä kiinnittämään erityistä huomiota kuntien taloudellisesta kehityksestä tehtäviin arvioihin ja pidättymään paikallisista sopimuksista, jos todellista säästötarvetta ei ollut. Tähän antoi mahdollisuuden syyskuun alussa 1993 voimaan tullut yleissopimus yhteistoimintamenettelystä, joka antoi henkilöstölle oi-

Lähihoitajat toimivat erilaisissa sosiaalsektorin työtehtävissä, kuten varhaiskasvatuksessa, kotihoidossa tai vastaanottotehtävissä. KVL:n mainoskuvia 1990-luvulta.

keuden neuvotella mm. talousarviosta ja muista henkilöstöön vaikuttavista asioista.³⁵⁷

KVL otti tavoitteekseen edellisenä vuonna päätettyjen säästösopimusten purkamisen. Syksyllä 1994 KVL julkisti tekemänsä selvityksen, jossa liiton keskituloisen jäsenen ansiotaso verrattiin tulonsiirtojen varassa elävän tulotasoon. Selvityksestä seurasi laaja julkinen keskustelu, johon nojaten liitto määritteli maltillisen palkankorotustavoitteen. KVL:n liitto-

valtuusto vahvisti jäsen- ja yhdistyskyselyjen pohjalta tärkeimmiksi sopimustavoitteiksi syksyn 1994 neuvotteluihin säästösopimusten korvaamisen vähintään 500 markan yleiskorotuksella sekä työn vaativuuden arviointijärjestelmän kehittämisen ja käyttöönottamisen.

Neuvottelut olivat vaikeat, ja Kunta-alan unioni jätti lakkovaroituksen 4. tammikuuta 1995. Ensi vaiheessa varoitus koski vain KTV:n jäseniä, sillä KVL olisi liittynyt lakkoon vasta sen

toisessa vaiheessa. Lakko ei ollut liiton tavoitteissa, mutta muuta keinoa päästä irti vanhoista säästövelvoitteista ei liitossa nähty. Puheenjohtaja Katriina Perkkä-Jortikka puhui huolestuneeseen sävyyn lakonuhkasta ja sen mukanaan tuomasta mahdollisuudesta joutua ”yksin totaaliseen, siis koko jäsenistöä koskevaan, pitkään ja karvaaseen työtaisteluun. Sellaiseen meillä ei ole vielä valmiutta [...]”³⁵⁸

Valtakunnansovittelija Jorma Reinin sovintoesitys johti

kuitenkin toivottuun ratkaisuun, jonka KVL:n liittovaltuusto hyväksyi äänestyksen jälkeen 19.1.1995. Vanhat säästövelvoitteet kumottiin, ja yleiskorotuksen määräksi sovittiin 2,6 prosenttia. Talous kääntyi kasvuun, mutta työttömyys pysyi korkeana, mikä johti syyskuussa 1995 liittokierroksen jälkeen solmittuun erittäin laaja-alaiseen tulopoliittiseen ratkaisuun. Nais- ja matalapalkkaerän ansiosta kunta-alan ansiotaso nousi seuraavana vuonna muita aloja enemmän. Nimellisan-

Vaikea viestintä, tuloksellinen tutkimus

.....

Kesellä 1990-luvun syvintä lamaa Kunnallisvirka-
miesliitossa havahduttiin siihen, että liiton viesti ei
mennyt julkisuudessa läpi. ”Ay-liikkeelle kriittisessä
yhteiskuntailmapiiirissä jouduttiin altavastaajan ase-
maan”, todettiin liiton vuosikertomuksessakin 1992.

KVL vastasi haasteeseen pyrkimällä viestinnässään
mahdollisimman laajaan avoimuuteen sekä tuotta-
malla julkisuuteen lisää viestintää tukevaa tutkimus-
tietoa. Liitossa oli järjestetty toimiston työskentelyä
uudelleen muutamaa vuotta aikaisemmin. Tässä yh-
teydessä oli perustettu uusi sopimus- ja neuvottelu-
toimintaa tukeva yksikkö, jonka tehtävänä oli koota
systemaattisesti tietoa kunta-alan muutoksista. Tut-
kimusyksikön tuottama dataa käytettiin esimerkiksi
TVK:n kaatumisen vuonna 1992 jälkeen, jolloin ke-
rätty tieto kertoi jäsenistön mielipiteistä ja toiveista
ja auttoi uuden keskusjärjestön valitsemisessa.

Suurin hyöty tutkimustiedosta oli kuitenkin edun-
valvonnassa. Lamavuosina tutkimustuloksista vies-
tittiin laajalti, ja KVL:n vuonna 1993 julkaisema ra-
portti ”Hyvinvointivaltio ja työelämä” sai laajasti
huomiota. Myös 2001 toteutettu kuntien palkkara-
kennetta ja palkkojen eroa yksityissektoriin kartoit-
tanut ns. Kunpas-selvitys toi julkisuuteen tietoa
kunta-alan palkkojen jälkeenjääneisyydestä. Selvi-
tystä käytettiin hyväksi neuvoteltaessa 2003 tupo-
sopimuksesta, jonka yhteydessä sovittiin uudesta
palkkaohjelmasta sekä paikallisesti jaettavista eristä,
jotka tuli jakaa Kunpas-selvityksen tulosten mukai-
sesti.

Jyty tuottaa edelleen säännöllisesti tutkimustietoa
liiton sisäisen kehittämistyön ja edunvalvonnan tu-
eksi. ■

siot kasvoivat kuntasektorilla peräti 4,2 prosenttia palkka-
summasta.³⁵⁹

Lama päättyi kunta-alallakin vuonna 1995 yhtä voimallisesti
kuin se oli viisi vuotta aikaisemmin alkanutkin. Vuosien tauon
jälkeen kunta-alan reaali-palkat lähtivät nousuun yhdessä kun-
tien verotulojen kanssa. Vientiteollisuuden kannattavuus oli
ollut huippuluokkaa jo jonkin aikaa, ja vihdoinkin tämä noste
heijastui myös kotimarkkinoille ja kuntasektorille. Henkisesti
lama murtui viimeistään keväällä voitettuun jääkiekon maail-
manmestaruuteen, ja osin uuden ajan alkua heijasteli myös
vuoden alusta voimaan astunut Suomen jäsenyys Euroopan
unionissa (EU).

TOIVE PAREMMASTA

Kunnallisvirkamiesliiton liittokokous 18.–20.11.1996 valitsi
myrskyisän keskustelun jälkeen Katriina Perkka-Jortikan
toiselle puheenjohtajakaudelle. Julkisuuteen nostettujen
väitteiden mukaan puheenjohtajan ja liiton välisissä raha-
asioissa olisi ulkomaanmatkoihin liittyviä kuittiepäselvyyk-
siä, ja hän sai kokouksessa paljon kritiikkiä niskaansa. Pu-
heenjohtajakisassa hänet haastoi KVL:n tutkimusvastaavana
toiminut kokoomuslainen Markku Jalonen, jota myös liiton
sosialidemokraatit kannattivat. Lopulta äänet kuitenkin ja-
kautuivat Perkka-Jortikan hyväksi melko selvin numeroin
41 291 – 23 126.³⁶⁰

Menettely
oli peräisin
”ison vihan ajoilta”.

Kun liittokokous 1996 linjasi tulevan liittokokouksen ta-
voitteita, esiin nousi pitkän lamavuosien ketjun synnyttämä
toive: työelämän inhimillistäminen. Tehostaminen ja henkilös-
tövähennykset olivat lisänneet liiton jäsenten työtaakka. Osin
työn tehostaminen oli otettu kuntien virkamiesten selkänä-
hasta, sillä vanhat virkasäännöt eivät tunteneet virkamiesten
ylityölle mitään rajoja. Näiden vanhojen epäkohtien korjaami-
nen oli liittokokouksen tärkeimpiä tavoitteita.

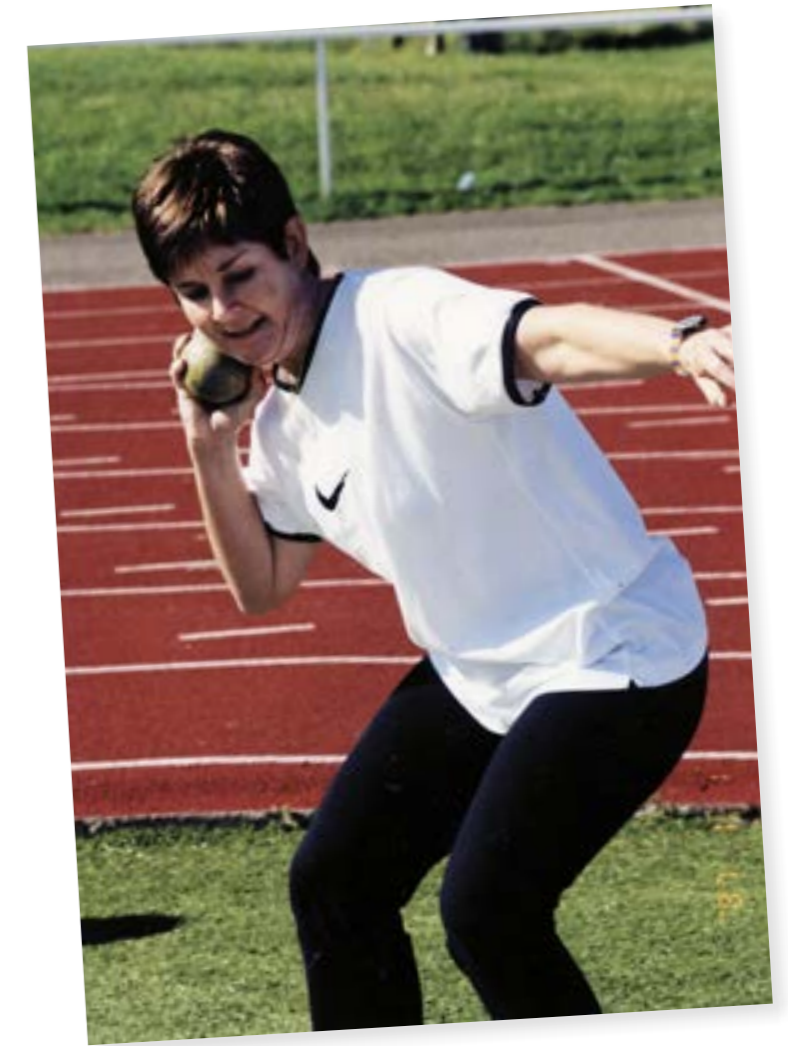
Lokakuussa 1995 kunta-alan sopijapuolten ja valtioval-
lan yhteisen valmistelun tuloksena oli syntynyt esitys kunnallisten
viranhaltijain palvelussuhdeturvalaiksi, ja laki astui voi-
maan heinäkuun alussa 1996. Tätä ennen kunnalliset viranhaltijat
olivat olleet ainoa palkansaajaryhmä Suomessa, jonka irtisanomi-
nen oli ollut mahdollista ilman laissa olevia perusteita. Kunnan-
valtuustot olivat tähän asti voineet oman harkintansa mukaan ja
päättöstä perustelematta lakkauttaa virkoja, mikä puolestaan oli
yksiselitteinen virkasäännön mukainen irtisanomisperuste.³⁶¹

Uusi laki saattoi viranhaltijoiden irtisanomissuojan ja muun
palvelussuhdeturvan työsopimuslain mukaiseksi ja toi heidät
näin samanveroiseen asemaan muiden työntekijöiden kanssa.
Uuden lain mukaan määräaikaista virkasuhdetta oli mahdol-
lista käyttää vain palvelussuhdeturvalaissa mainituilla perus-
teilla. Lisäksi virkasuhde oli mahdollista muuttaa osa-aikai-
seksi vain irtisanomisperusteiden vallitessa, ja vanhojen vir-
kasääntöjen irtisanomisperusteiden tilalle tulivat työsopimus-

lain mukaiset taloudelliset ja tuotannolliset syyt. Työnantaja
oli velvollinen tarjoamaan taloudellisesta tai tuotannollisesta
syyistä irtisanotulle viranhaltijalle uutta virkaa tai virkasuh-
detta, jos kunta tai kuntayhtymä tarvitsi yhdeksän kuukauden
kuluessa uusia viranhaltijoita palvelukseensa. Viran lakkaut-
taminen ei siis enää ollut irtisanomisperuste.

Uutta palvelussuhdeturvalakia testattiin käytännössä Sot-
kamossa marraskuussa 1996 kunnan virkamiesten irtisanomi-
silla. Sotkamo irtisanoi tuolloin nuorisosihteerin, toimistosih-
teerin ja palkanlaskijan sekä kuusi muuta, liittoon kuuluma-
tonta virkamiestä, ja perusteli irtisanomisia tuotannollisilla ja
taloudellisilla syillä. Kunnan talous oli kuitenkin edellisenä
vuonna 20 miljoonaa markkaa ylijäämäinen, ja menettely oli
irtisanotun nuorisosihteerin Kauko Martikaisen mukaan peräi-
sin ”ison vihan ajoilta”. Kunnallisvirkamiesliitto riitautti irti-
sanomiset ja voitti jutun Oulun lääninoikeudessa.³⁶²

Myös vuonna 1996 EU-direktiivien mukaan uudistettu työ-
aikalaki paransi julkisalan virkasuhteen henkilöstön virka-
ehtoja merkittävästi. EU:n työaikadirektiivistä siirrettiin lakiin
sellaisenaan ylityötuntien enimmäismäärien rajausta ja lasken-
tajakso, joten laki ei enää tuntenut velvollisuutta lisä- ja yli-
työhön eikä varallaoloon ilman virkamiehen suostumusta. Yli-
työtä sai lain mukaan tehdä enintään 138 tuntia neljän kuu-
kauden aikana ja enintään 250 tuntia kalenterivuodessa. Ai-
noa lain sallima poikkeus liittyi tilanteisiin, joissa kansalaisen
henki, terveys tai omaisuus olivat vaarassa.³⁶³

KVL:n syyspäivillä Kauhajoella vuonna 2000 urheiltiin. Vasemmassa kuvassa KVL Helsingin Pekka Metsän ja oikealla KVL Kuopion Minna Nevalaisen heittolajien tyylinäytteet.

Palkkausjärjestelmän uudistus lähti niin ikään liukkaasti liikkeelle. Vanha palkkataulukoihin perustuva järjestelmä oli luotu aikana, jolloin erot palkkauksessa eri kuntien välillä olivat huimia ja vertailujen tekeminen vaikeaa. Järjestelmä oli aikoinaan luotu nimenomaan palkkojen vertailtavuuden ja siten palkansaajien etujen turvaamiseksi, mutta aikojen saatossa järjestelmä oli laajentunut monimutkaiseksi kudelmaksi, jonka koettiin yleisesti jäykistävän palkkausta ja monimutkaistavan neuvotteluja. Tässä mielessä kuntien yleinen Y-palkkataulukko muistutti intialaista kastilaitosta, joka oli alkujaan ollut yhteiskuntaa varsin yleisluontoisella tasolla jäsentävä järjestelmä, mutta josta oli vuosisatojen aikana muodostunut moniportainen ja äärimmäisen hierarkkinen, yhteiskunnallisen

nousun estävä vallankäytön väline.³⁶⁴

KVL oli ajanut palkkausjärjestelmän uudistamista jo 1980-luvulta lähtien, mutta työ oli edennyt hitaasti. Palkkauksen uudistus nytkähti liikkeelle vuoden 1993 sopimuskierröksellä, ja tammikuun 1995 sopimuksen yhteydessä palkkarakenne oli sovittu uusittavaksi siten, että vanhat Y-palkkaluokat korvattaisiin uudella markkamääräisellä palkkataulukolla ja -hinoittelulla. Syrjäseutuliasästä luovuttaisiin uusien työntekijöiden ja viranhaltijoiden kohdalla, ja vanhoille syrjäseutuliasä muutettaisiin markkamääräiseksi henkilökohtaiseksi lisäksi.³⁶⁵

Uudessa järjestelmässä palkka muodostui kolmesta eri osasta. Y-taulukoiden tilalle tuli palkkaryhmittäin tai virkanimikkeittäin työn vaatavuuden perusteella määritelty markkamää-

räinen peruspalkka. Tämän lisäksi maksettiin henkilökohtaista lisää ja tuloslisää. Vuonna 1995 solmitussa sopimuksessa jäi vielä määrittelemättä, kuinka näitä eri osia tulnaisiin mittaamaan ja kuinka suuri painoarvo kullakin palkanosalla olisi. Palkkausjärjestelmän rakentaminen aloitettiin työn arviointiin liittyvällä kokeilulla kunnissa.³⁶⁶

Keravalla paikallisen kunnallisvirkamiesyhdistyksen varaluottamusmies Arja Rantanen nimettiin uudistuksen vastuuhenkilöksi, jonka tehtävänä oli yhdessä kaupungin edustajien kanssa laatia palkkakriteerit ja niiden painokertoimet. Kaupungin työtehtävät arvioitiin ja tavoitteena oli, että palkkaa alettaisiin maksaa työtehtävän vaatavuuden mukaan. Vielä 1990-luvulla uutta palkkausjärjestelmää ei Keravalla – eikä

monessa muussakaan kunnassa – otettu käyttöön.³⁶⁷

Yritys uuden palkkausjärjestelmän aikaansaamiseksi oli konkreettinen osoitus Kunnallisvirkamiesliiton jo 1980-luvun lopulla omaksumasta ajattelusta, jossa kuntien virastokulttuurista tuli siirtyä palvelukulttuuriin. Uusi järjestelmä oli myös pyrkimys kohti palkkatasa-arvoa, saman palkan maksamista samanarvoisesta työstä. Uudistus toteutui vaihtelevin tuloksin eri kunnissa.³⁶⁸

Palvelussuhdeturvalaki, uusi työaikalaki ja osittain käyttöön otettu palkkausjärjestelmä korjasivat monta merkittävää vanhaan järjestelmään liittynyttä valuvikaa. Samaan aikaan kunta-sektorilla oli kuitenkin jo siirrytty kokonaan uuteen todellisuuteen. Juuri kun virkasuhteisten asiat oli saatu kuntoon, oli pe-

Liittokokoustunnelmia vuodelta 2004. Vasemmalla selin Pirkko Puustinen, keskellä Päivi Vahtera ja oikealla Marja Hovi.

rintainen virkasuhde korvautunut kunnissa yhä useammin työ-sopimussuhteella. Samalla aiemmin kuntien virkатыönä hoitamia toimintoja muutettiin liikelaitoksiksi, yhtiöitettiin, yksityis-tettiin ja ulkoistettiin. Tämän kehityksen tuloksena kuntasekto-rin rajat alkoivat hämärtyä, ja perinteinen kuntasektori muutti muotoaan rajummin kuin kertaakaan historiansa aikana.

Kunnallisten palvelujen yhtiöittäminen ja ulkoistaminen sai vauhtia paitsi kuntien kroonisesta kassakriisistä myös lainsää-dännön muutoksista. Suomen vuonna 1994 solmima ETA-so-pimus toi mukanaan julkisten hankintojen kilpailuttamisvel-vollisuuden, ja seuraavana vuonna EU-jäsenyys yhdenmu-kaisti säännökset muiden EU-maiden kanssa. Vuoden 1995 kuntalain uudistus väljensi kuntien hallinnon, talouden ja toi-

minnan sääntelyä, ja se antoi mahdollisuuden myös kuntien tulosohjaukseen.

Kuntalain tuoma muutos näkyi muun muassa Suomen suu-rimman kuntatyöntäjän Helsingin toiminnassa vuonna 1997: kaupunki muuttui konserniksi, jonka muodostivat Hel-singin kaupunki ja sen tytäryhtiöt, liikelaitokset sekä osak-kuusyhteisöt.³⁶⁹

Kunnat ja kuntayhtymät järjestelivät yhä taajemmin palve-lujaan yksityis- tai muiden yhteisömuotoisten toimijoiden kautta tarjottaviksi. Näissä liikkeen luovutustapauksissa työ-sopimuslain mukaan palvelu jatkui ennallaan, eikä työntekijän työsuhte katkennut. Sen sijaan virkasuhde päättyi, eikä uu-della työnantajalla ollut mitään velvoitteita entisiä viranhalti-

joita kohtaan. KVL olisi halunnut vuoden 1996 palvelussuh-deturvalakiin lisättäväksi liikkeen luovutusta koskevia sään-nöksiä vastaavat säännökset. Näitä säännöksiä ei kuitenkaan lakiin vielä otettu.³⁷⁰

Helsinki – ja suurin osa maan suurista kunnista – oli 1990-luvun jälkimmäisellä puoliskolla taloudellisesti siedettävissä asemassa. Keskimäärin kuntien taloustilanne oli tervehtynyt, ja lomautukset ja irtisanomiset harvinaistuivat kuntasektoril-la. Kuntien välillä oli kuitenkin suuria eroja. Valtionavun leik-kaukset, joista viimeisimmät oli tehty 1994, olivat johtaneet erityisesti pienempien kuntien talouden ahdinkoon. Hyvin-voivan enemmistön ja talousvaikeuksissa olevien kriisikuntien välinen ero syveni.

Kuntasektori muutti muotoaan rajummin kuin kertaakaan historiansa aikana.

Kunnallisvirkamiesliitto ja Kunta-alan unioni käynnistivät 1997 kesällä ns. kriisikuntaprojektin, jolla unioni pyrki herät-telemän valtiovaltaa kuntatalouden ongelmiin. Tuolloin järjes-töt nostivat esiin noin 60 kuntaa, joiden taloustilannetta pi-dettiin hälyttävänä. Valtaosa näistä oli pieniä, alle 6 000 asuk-kaan kuntia. Projekti johti harkinnanvaraisten valtionapujen kohdentamiseen näihin kriisikuntiin. Tilanne ei kuitenkaan helpottunut: vuonna 1998 kriisikuntia oli yli 70, seuraavana vuonna jo 85.³⁷¹ ■

Jyty-kiertue Rovaniemellä
toukokuussa 2005.
Kuva: Timo Lindholm/ Jukka Mäkelä.

"Tarvitsemme kuitenkin uudistumista, jotta olemme myös tulevana vuosina vaikutusvaltainen julkis- ja yksityisalojen toimihenkilöliitto ja kykenemme takaamaan jäsenillemme turvatuksen tulevaisuuden. Ratkaisujen aika on nyt."

Puheenjohtaja Markku Jalonen Kunnallisvirkamiesliiton liittokokouksessa 2004.

Liudentuva kuntasektori

VANHA KVL, NUORI JYTY

Liittokokouksessa 14.11.2000 KVL:n puheenjohtaja vaihtui. Katriina Perkkä-Jortikka oli kahdella puheenjohtajakaudellaan käyttänyt loppuun kautensa alussa vallinneen hyvän tahdon. Luottamuspuola näkyi konkreettisesti, kun Perkkä-Jortikka asettui ehdolle kesän 1999 eurovaaleissa kokoomuksen listoilta. Asiaa käsiteltiin liittohallituksessa ilmoitusasiana, mutta kolme hallituksen jäsentä kirjautti pöytäkirjaan vaatimuksensa, että puheenjohtaja ei saanut käyttää työaikaakaan eikä liiton resursseja kampanjointiin. Porin paikallisyhdistys puolestaan edellytti syksyllä 1999, että uuden puheenjohtajan palvelussuhteen ehdot määriteltäisiin tarkasti ennen puheenjohtajan valintaa. Edellisen liittokokouksen alla puhuttaneet asiat eivät siis olleet kadonneet.³⁷²

Myös toimistoa leimasi vaihtuvuus. Kauden lopulla niin viestintäpäällikkö, talouspäällikkö kuin järjestöpäällikkökin irtisanoutuivat. Liitto oli lähes puoli vuotta ilman järjestöpäällikköä, sillä liittohallitus ei päässyt yksimielisyyteen seuraajan

Järjestäytyneen turva

Luottamusmiehen tehtävä mielletään nykyään itseltään selväksi osaksi ammattiyhdistystoimintaa. Luottamusmies valvoo työpaikoilla, että sopimuksia noudatetaan ja että työntekijöiden oikeusturvaa ei rikota. Luottamusmiehillä on myös monia työpaikan kehittäjän rooleja, ja he neuvovat palkkausjärjestelmän soveltamisessa. Kun virka- tai työehtosopimuksissa tapahtuu muutoksia, on luottamusmies ukkosenjohdattimena sopimusta sovellettaessa. Ja mitä enemmän asioita jätetään paikallisesti sovittaviksi, sitä enemmän luottamusmiestä tarvitaan. Ilman luottamusmiestä paikallinen sopiminen on hankalaa tai mahdotonta.

Koko luottamusjärjestelmä on kuitenkin melko tuore. Järjestelmää yritettiin ensimmäisen kerran synnyttää kuntapuolelle 1940-luvun lopulla, jolloin Henkisen Työn Keskusliitto ajoi luottamusmiesten valitsemista kunta-alalla. Esityksen mukaan järjestöillä olisi tullut olla omat luottamusmiehensä edustamassa järjestönsä jäseniä työpaikoilla. Laki ei tässä vaiheessa tuntenut kunnallisia luottamusmiehiä, joten asiaa pyrittiin edistämään kaupunkien virkasääntöjen kautta.

Virkaehtosopimusjärjestelmän luominen toi luottamusmiehet lopulta kuntiin. Työnantajien ja työntekijöiden keskusjärjestöt SAK ja STK solmivat ensimmäisen luottamusmiessopimuksen vuonna 1969, ja vastaava järjestelmä otettiin kunta-alalla käyttöön virkaehtosopimusjärjestelmän myötä vuoden 1971 aikana. Kunnallisten viranhaltijain luottamusmiessopimus tuli voimaan 1.1.1971. Sopimuksen mukaan jokainen pääsopimuksessa mainittu viranhaltijayhdistys sai asettaa kuntaan tai kuntainliittoon yhden pääluot-

tamusmiehen. KVL kuvaili luottamusmiehen asemaa virallisissa esitteissään näin: ”Luottamusmies on järjestäytyneen turva.”

Paikallisen sopimisen yleistyessä 1990-luvulta lähtien luottamusmiesten rooli neuvottelijoina on korostunut entisestään. 1990-luvun laman syvimpinä vuosina säästösopimusten neuvottelu edellytti luottamusmiehiltä jatkuvia neuvotteluja, jotka pahimmillaan muistuttivat kuulemistilaisuuksia. 2000-luvulla kuntien välisen yhteistyön yleistyessä luottamusmiehet toimivat myös usein seudullisesti.

Luottamusmieskoulutus on niin ikään uudistunut. Koulutusta varten on mahdollista saada palkallista virkavapaata, mikä on tehnyt kouluttautumisesta mahdollista lähes kaikille. Jytyn tarjoamaa luottamusmieskoulutusta uudistettiin vuonna 2007, jolloin perusopinnot siirtyivät liiton alueille; keskustuomistolla järjestettäviksi jäivät vain uudenmuotoiset jatkokurssit. Uudistuksen myötä koulutuksen piiriin saatiin paljon uusia ja aikaisemmin kouluttamattomia luottamusmiehiä, minkä lisäksi kurssimatkat lyhenivät ja kurssikustannukset vähenivät. Viime vuosina koulutuksia on viety myös verkkoon, mikä on tehnyt luottamusmieskoulutuksesta entistäkin helpommin tavoitettavaa.

Tehtävän tärkeydestä huolimatta luottamusmiehiksi ei ole tungosta, ja luottamusmiesvaaleissa on usein vain yksi ehdokas. Helsingin kaupungin sivistys- ja henkilöstötoimen pääluottamusmies Kaisa Soininen summaa luottamusmiehen vaativan, mutta palkitsevan tehtävän hyvin: ”Mikään asia ei ole niin pieni, etteikö siitä voisi keskustella.” ■

valinnasta. Tähän kuohuntaan viitaten Helsingin Sanomat nosti liittokokousennakkossaan esiin liitossa ”vuosia jatkuneen sairaa valtapelin ja sisäisen riitaisuuden”.³⁷³

Perkka-Jortikan vastaehdokkaana oli Tehyn asiamieheksi edellisen liittokokouksen jälkeen siirtynyt Markku Jalonen, jolla oli laaja kannatus eri ryhmittymissä. Myös liittokokouksen vaali- ja sääntövaliokunta tuki Jalosta. Liittokokouksen avauspuheessa Perkka-Jortikka sivuutti tämän turbulenssin:

”Vuoden 1996 liittokokouksen avauspuheenvuoroa käyttäessäni jouduin torjumaan valtavan määrän negatiivisia tunteita, jotka oli suunnattu minuun ja läheisiini – myös Teihin uskolliset tukijani – ja kohdistettu eri tavoin paitsi liiton sisällä myös julkisuudessa. Onneksi nyt näyttää olevan toisin. Monet liittomme värikästä menneisyyttä ulkopuolelta seuranneet ovat ääneen ihmetelleet, mitä KVL:lle on tapahtunut, kun on niin rauhallista. Neljä vuotta sitten ilmeisestikin tuleva puheenjohtajavaali kuohutti tuolloin tunteita siinä määrin, että joillakin ’karkasi mopo käsistä’, kuten nykyään puhemiehille sanotaan. Ja tunteethan tarttuvat. [...] Viljelkäämme näinä kolmena tärkeänä kokouspäivänä positiivista KVL-henkeä, yhteisöllisyyttä kaikkien jäsentemme ja myös meidän kokousedustajien itsemme hyvinvoinnin edistämiseksi.”³⁷⁴

Jalonen voitti vaalin selvin luvuin 44 456–16 874. Valintansa jälkeen Jalonen viittasi puheessaan liiton epäyhtenäiseen tilaan: ”Jos sellaista [riitaisuutta] on ollutkin, tavoitteena on viimeistään nyt tehdä siitä loppu. [...] On KVL:n yhtenäistämisen aika.”³⁷⁵ Järjestöllisesti KVL oli uudenlaisen tilanteen edessä. Valtion

”Jos on vääryyttä,
luottamusmiehen
pitää sanoa se.”

Luottamusmies Leena Aho
luottamusmiehen tehtävästä

ja kuntien talous oli uuden vuosituhaten alussa poikkeuksellisen hyvässä kunnossa, ja vuonna 2000 Suomen laskennallinen bruttokansantuote kasvoi lähes kuusi prosenttia samalla kun työttömyysprosentti laski alle kymmeneen. Kuntien rahoitusasema oli peräti miljardi markkaa ylimääräinen.

KVL:lla sen sijaan oli aihetta huoleen, sillä liiton jäsenmäärä oli alkanut supistua. Jäsenkattoon vaikutti kaksi kehityssuuntaa. Ensinnäkin kuntien kasvuvaiheessa työuransa aloittaneet olivat jäämässä eläkkeelle. Toisekseen kunnat eivät palkanneet eläköityvien tilalle uusia työntekijöitä, sillä kuntien aiemmin hoitamien tehtävien siirtyminen yksityiselle ja kolmannelle sektorille jatkui. Toisin sanoen kuntasektorin ylläpitämät toiminnot supistuivat ja liukuivat kuntasektorin ulkopuolelle, ja kuntien työntekijämäärä väheni.³⁷⁶

Kunnallisvirkamiesliitolle kuntasektorin supistuminen oli todellinen ongelma. Aiempina vuosikymmeninä suuri osa liiton kasvusta oli ollut lähes automaattista. Suomen väestö ja

Vaasan kuvataidekoulun oppitunti talvella 2005.
Kuva: Mika Putro.

kansantalous olivat kasvaneet ripeästi 1900-luvun alkuvuosista 1980-luvulle asti, mikä oli kasvattanut myös julkista sektoria. Talouskasvu ja sen mukanaan tuoma hyvinvointi oli tuonut julkiselle sektorille jopa muuta yhteiskuntaa suuremmat kasvuprosentit.

Kunnallisvirkamiesliiton jäsenmäärä kääntyi pitkään laskuun vuonna 1997. Ennenkin jäsenmäärä oli saattanut yksittäisenä vuonna laskea, mutta useamman vuoden luisua ei liiton historiassa ollut ennen nähty. Liitto vastasi jäsenmäärän laskuun tehostamalla perinteistä jäsenhankintaansa, ja paikall-

Kunnallisvirkamiesliiton jäsenmäärä kääntyi laskuun vuonna 1997.

lisyhdistyksiä pyrittiin aktivoimaan jäsenhankintaan kaikin mahdollisin keinoin. Pilottihankkeena vuonna 2002 vanhoille jäsenille lähetettiin 6 000 jäsenhankintakirjettä, ja uusista jäsenistä luvattiin maksaa jäsenhankintapalkkiot. Kampanja ei kuitenkaan tuonut tavallista enempää uusia jäseniä ja postituskulut olivat mittavat, joten vastaavaa kampanjaa ei enää hetkeen kokeiltu uudestaan.³⁷⁷

Koska eläkkeelle jäävien vanhojen jäsenten tilalle oli ensiarvoisen tärkeää löytää uusia nuoria jäseniä, perusti liittohallitus keväällä 2002 nuorisotoimikunnan, jonka tehtäväksi tuli koordinoita ja kehittää liiton nuorisojäsentoimintaa. Liitto esiintyi aiempaa näkyvämmiin nuoriso- ja liikunta-alan tilaisuuksissa ja julkaisuissa ja oli mm. mukana Studia-messuilla esittelemässä liittoa nuorille. Vuoden 2002 aikana oppilaitoksissa pidettiin 300 työmarkkinainfotuntia, joilla markkinoitiin liiton opiskelijajäsenyyttä. Näiden toimien seurauksena liiton opiskelijajäsenmäärä nousi nopeasti 1 500 opiskelijaan.³⁷⁸

Toinen tapa kasvattaa liiton painoarvoa ja vastata kuntasektorin muutokseen oli laajentaa jäsenpohjaa ja toimialaa. Tähän oli monia keinoja, joista yksi oli järjestöfuusio. Kun Markku Jalonen oli valittu Kunnallisvirkamiesliiton puheenjohtajaksi 2000, hän kommentoi tuoreeltaan julkisuudessa spekuloitua KVL:n ja KTV:n mahdollista yhdistymistä. *”Yhteistyötä voidaan toki tiivistää ja pitääkin mm. Kunta-alan unionin kautta, mutta yhdistymiseen ei ole mitään tarvetta. KVL tulee varmasti säilymään itsenäisenä ja spekulatiot yhdistymisestä voidaan lopettaa.”*³⁷⁹

Neljä vuotta myöhemmin oli toinen ääni kellossa. Jalosen johdolla liittokokouskaudella 2000–2004 hiottiin liiton strategiaa, ja Tampereella alkuvuodesta 2004 järjestetty KVL:n tulevaisuusseminaari keskittyi strategian viimeistelyyn. Toimintastrategian mukaan KVL oli kasvuhakuinen liitto, joka oli valmis isoihin muutoksiin. Markku Jalonen kuvaili strategiaa liittokokouksessa 3.–5.11.2004: *”Pärjäämme kovenevassa kilpailussa sitä paremmin, mitä selkeämmin tiedostamme muutosvaatimukset, teemme niiden perusteella mahdollisimman yhtenäiset päätökset sekä olemme aktiivisia järjestöyhteistyössä.”*³⁸⁰

Kaksi vuotta aiemmin, vuonna 2002, liiton toimialaa oli laajennettu perustamalla liiton yhteyteen Suomen Sosionomit ry helpottamaan sosionomien järjestäytymistä liittoon. Suomen Sosionomit oli suora kilpailija sosiaalialan korkeakoulutettujen Talentialle. Jalosen mukaan KVL oli valmis menemään vielä pitemmälle ja liittoutumaan muiden hyvinvointipalveluja tuottavien liittojen kanssa. Strategian mukaan KVL oli aktiivisesti mukana johtamassa kehitystä siihen, että *”hyvinvointialan ammattilaisista muodostuu suuri ja arvostettu suomalainen ammattiliitto”*.

SAK:laiset liitot KTV sekä valtiosektorin VAL (Valtion ja erityispalvelujen ammattiliitto) ja VTY (Valtion yhteisjärjestö) tunnustelivat yhteisen liiton perustamista. Lopulta Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL – keskusjärjestönään SAK – syntyikin näiden liittojen yhdistyessä vuoden 2006 alussa, mutta Kunnallisvirkamiesliitto ei ollut tässä prosessissa mu-

Puheenjohtaja Markku Jalonen

Yhteiskuntatieteiden lisensiaatti Markku Jalonen (1960–) valittiin KVL:n puheenjohtajaksi liittokokouksessa 2000. Jalonen toimi liiton puheenjohtajana kuuden vuoden ajan. Jalonen oli ehdolla KVL:n puheenjohtajaksi jo vuoden 1996 liittokokouksessa, mutta tuolloin hän hävisi vaalin Katriina Perkka-Jortikalle.

Jalosen kaudella Kunnallisvirkamiesliitto muutti nimensä Julkis- ja yksityisalojen toimihenkilöliitto Jyty ry:ksi. Syksyllä 2006 Jalonen siirtyi Kunnallisen työmarkkinalaitoksen KT:n apulaisjohtajaksi ja helmikuussa 2007 työmarkkina-johtajaksi. Jalosen päätös siirtyä neuvottelupöydän toiselle puolelle oli toisinto vuodelta 1972, jolloin puheenjohtaja Urpo Ryönänkoski siirtyi Kaupunkiliiton kunnallistaloudellisen osaston päälliköksi.

Järjestötoiminnan ulkopuolella Jalonen on tehnyt työuransa projektitutkijana Tampereen yliopistossa vuosina 1985–1989, minkä jälkeen hän toimi vuosina 1989–1995 Kunnallisvirkamiesliiton tutkimusvastaavana ja vuosina 1995–2000 Tehyn sopimusosaston asiamiehenä. ■

kana. KVL:n toiset potentiaaliset kumppanit löytyivät STTK-laisista julkisalan liitoista, joista valtion alan Pardiaalla (vuoteen 2000 STTK:n Julkisten alojen ammattijärjestö STTK-J) oli eniten yhteistä KVL:n kanssa.³⁸¹

Toisaalta Kunnallisvirkamiesliiton painoarvoa oli mahdollista kasvattaa perinteisen sektorin ulkopuolellekin ja viedä liitto sinne, mihin kunta-alan työpaikatkin olivat menossa. Jo vuonna 1993 Kunnallisvirkamiesliiton sääntöjä oli muutettu siten, että yksityisellä sektorilla toimivan, mutta kunnallisia palveluja vastaavia palveluja tuottavan yrityksen palkkalistoilla oleville annettiin mahdollisuus liittyä jäseniksi liittoon. KVL:n ja Toimiehtoliitto TOEL:n kahden jäsenyhdistyksen, Valtionapulaitosten toimihenkilöliitto VATL:n ja Aikuisoppilaitosten toimihenkilöliitto ATL:n, yhdistymistä alettiin valmistella lokakuussa 2002. Liittojen yhteinen neuvottelujärjestö, KVL-TOEL, perustettiin marraskuussa 2003. Neuvottelu-

järjestön perustaminen laajensi KVL:n sopimusoikeuksia yksityisillä sosiaali-, opetus- ja neuvontapalvelualueilla merkittävästi. Sopijaosapuolena KVL-TOEL-neuvottelujärjestö oli ensi kertaa 2004.³⁸²

Järjestölliset päätökset KVL:n ja TOEL:n yhdistämisestä tehtiin KVL:n liittokokouksessa marraskuussa 2004. Historiallinen liittokokous uudisti liittoja nimeä myöten. Puheenjohtaja Jalonen vetosi liittokokouksen osallistujiin:

*”KVL:n nimen muuttaminen vastaamaan paremmin nykyistä ja tulevaa jäsenistöämme on aivan keskeistä, jotta olemme vetovoimaisia [...] Tarvitsemme kuitenkin uudistumista, jotta olemme myös tulevana vuosina vaikutusvaltainen julkis- ja yksityisalojen toimihenkilöliitto ja kykenemme takaamaan jäsenillemme turvatun tulevaisuuden. Ratkaisujen aika on nyt.”*³⁸³

Kunnallisvirkamiesliiton Suomen Gallupilla teettämien mielikuvaselvitysten mukaan perinteinen Kunnallisvirkamiesliit-

Strategisesti

Edunvalvontatyön olisi oltava luonteeltaan strategista, toisin sanoen sen olisi pyrittävä selkeään päämäärään ennalta valituin keinoin. Liiton historiassa pärjättiin kuitenkin pitkään ilman varsinaista strategiaa. Tai itse asiassa strategia oli niin selvä, ettei sitä tarvinnut kirjoittaa auki: palkka- ja muiden etujen maksimoiminen neuvotteluteitse. Tämän itsestäänselvän lähestymistavan mahdollisti se, että kunta-ala oli perusrakenteiltaan pitkään erittäin vakaa, ja niin kunnallisten palvelujen laadusta kuin tuotantotavasta vallitsi yksimielisyys.

Kun kunta-alan toimintaympäristö alkoi muuttua 1980-luvun lopulla, tältä vanhalta järjestykseltä putosi pohja. Enää ei ollutkaan selvää, mitä palveluja kunnissa tarjottaisiin, tai kuka niitä tarjoaisi ja miten. Tässä tilanteessa KVL:n oli luotava itselleen näkemys siitä, mihin suuntaan liitto toivoi kuntien kehityksen menevän, ja pohdittava, miten nämä tavoitteet muuttuisivat todeksi. Liiton oli siis luotava strategia.

Vuonna 1994 laaditun KVL:n strategian tärkein kohta kiteytyi yhteen lauseeseen: ”KVL:n on muututtava”. Strategian mukaan liiton tuli muuttua nopeasti kunta-alan yleisliitosta koko julkisen ja yksityisen palvelualan yleisliitoksi. Näin toimien liitto pystyisi edunvalvonnallaan kattamaan kaikki julkisten palvelujen tarjoajat palvelujen tuottamistavasta riippumatta.

Kuntasektorin muutos osoittautui pysyväksi ja on jatkunut jo kolmattakymmenettä vuotta. Perusolettamuksiltaan KVL:n ja sittemmin Jytyn strategia on pysynyt samanlaisena. Strategiaa on kuitenkin päivitetty tasaisin välein. Vuonna 2005 Jytyn vakiinnutettua uuden nimensä ja ilmeensä tavoitteena ei enää ollut liiton muuttaminen yleisliitoksi, vaan samaan tavoitteeseen pyrittiin maltillisemmin yhteistyöllä ja liittoutumalla muiden hyvinvointialan järjestöjen kanssa. Kaksi vuotta myöhemmin tavoitetilaksi asetettiin Jyty ”uudistuvana pelinrakentajana”, ennakoivana, itsenäisenä ja entistä merkittävämpänä toimijana. (Muut tulevaisuuskuivat olivat ”kurttuotsainen Jyty”, eli menneeseen toimintamalliin juuttunut uudistumaton liitto, ja ”omppuposkinen Jyty”, hyväntahtoinen, hajuton, muutokseen sopeutuva työnantajatahon unelma. Ymmärrettävästi näitä ei haluttu strategian lähtökohdiksi.)

Uusimman, vuonna 2014 hyväksytyyn strategian mukaisesti Jyty on julkis- ja yksityisaloilla työskentelevien ammattilaisten liitto, joka tekee itse tulevaisuuttaan laajan yhteistyön kautta. ■

to-nimi leimasi liiton jäsenet ”byrokraateiksi” ja ”vanhakan-taisiksi” ja antoi medialle täten vääriä viestejä liiton jäsenistä. Vanhalla nimellä oli edelleen omat kannattajansa, ja laajasta valmistelusta huolimatta nimiasia puhutti myös liittokokouksessa. Aiemmin nimikysymystä valmisteltaessa oli jo päädytty nimeen Hyvinvointialojen liitto Hyva, mutta tämä nimi ei saanut kannatusta liiton hallituksessa. Niinpä liittohallitus esitti liiton uudeksi nimeksi jo Jalosen puheessa vilahtanutta nimitystä, Julkis- ja yksityisalojen toimihenkilöliitto Jyty ry:tä, ja

Tampereen yhdistys esitti kompromissinimeä Julkis- ja yksityisalojen henkilöstöliitto KVL ry.³⁸⁴

Hallituksen esitys voitti, ja niin Kunnallisvirkamiesliitosta tuli Jyty. Uusi Jyty edusti kuntien, kuntayhtymien, seurakuntien sekä yksityisen sektorin perus- ja hyvinvointipalvelujen henkilöstöä, ja sen puheenjohtajana jatkoi Markku Jalonen.

Nykysuomen sanakirjan mukaan ”jyty” tarkoittaa jytinää ja jyminä, puhtia, ytyä ja vauhtia. Kunnan ammattilaiset -lehden mukaan uusi nimi ei ainakaan ollut ”vauhdikkaan ja voi-

mallisen toiminnan esteenä”. Jäsenet ottivat uuden nimen vastaan lähtökohtaisesti myönteisesti. Uutta nimeä pidettiin jämäkkänä, ja sen alle todettiin mahtuvan enemmän väkeä kuin ennen. Osa kokousedustajista suhtautui uuteen nimeen huvittuneen myönteisesti. ”Onhan siinä vähän sellainen painiseuramainen sävy”, Lounais-Suomen vaalipiiriä kokouksessa edustanut Forsan Päivi Heikkilä totesi.³⁸⁵

Liiton uusi nimi tuli kokouksessa hyväksytyin sääntömuutoksen mukaan käyttöön heti. Liittokokouksessa oli myös päätetty mahdollisuudesta käyttää tukirahaston tuottoa järjestöllisen aseman vahvistamiseen, ja tätä mahdollisuutta käytettiin heti hyväksi. Liiton tunnettuuden lisäämiseksi liitto toteutti tukirahaston rahoilla laajan jäsenhankinta- ja imagokampanjan TV-,

Liittovaltuuston kokous marraskuussa 2005. Eturivissä oikealta Paula Pasanen, Iris Kurikka ja Mirja Lonka, heidän takanaan oikealta valtuutetut Tuija Halme, Helena Nivala, Sirkka Saarinen, Eeva Viitala ja Anita Virtanen. Kuva: Kari Hietamäki.

Kannustusjoukot talvipäivillä Ylläksellä 2006. Kuva: Jaakko Alatalo.

radio- ja lehtimainoksineen sekä laajan maakuntakiertueen kevään ja kesän 2005 aikana. Jyty-kiertue ulottui yli 60 paikkakunnalle. Kaiken kaikkiaan Jytyn lanseeraus kampanja oli liiton historian laajin mainoskampanja.³⁸⁶

Kun TOEL:laiset yhdistykset VATL ja ATL liittyivät virallisesti liittoon vuodenvaihteessa 2004–2005, toivat ne mukanaan lähes 5 000 uutta jäsentä (VATL 4 000, ATL 900). Tämä auttoi kääntämään liiton jäsenmäärän hetkellisesti nousuun seitsemän laihan vuoden jälkeen. Jäsenmäärän nettolisäys vuonna 2005 oli reilut 2 900 jäsentä, jolloin liiton jäsenmäärä nousi yhteensä 70 856 jäseneseen.³⁸⁷

Jäsenten edunvalvontaa auttoivat myös lakiuudistukset ja sopimukselliset edistysaskeleet. Syksyllä 2003 voimaan tuli

Jytyläisiä mielenosoituksessa paremman palkan ja paikallisen Helsinki-lisän puolesta syksyllä 2006. Pitkä mies keskellä Jyty Helsingin puheenjohtaja Jussi Ruokonen.

kauan odotettu uusi laki kunnallisesta viranhaltijasta, joka kohensi viranhaltijan asemaa liikkeenluovutustilanteessa eli kunnan siirtäessä toimintojaan toiselle toimijalle. Uusi laki korvasi kunnallisen viranhaltijan palvelussuhdeturvasta vuonna 1996 voimaan tulleen lain ja kuntalain säädökset viranhalti-

jan oikeusasemasta. Tämän jälkeen virkasuhteisiin sovellettiin liikkeen luovutuksessa samoja periaatteita kuin työsuhteisiin, ja viranhaltijat siirtyivät vastedes uuden työnantajan palvelukseen entisin palvelussuhde-ehdoin. Lisäksi laki täsmensi virkasuhteen ja työsuhteen käyttöä kunnissa. Lain mukaan virka-

Jalosen päätös siirtyä neuvottelupöydän toiselle puolelle oli poikkeuksellinen, mutta ei ennenkuulumaton.

suhdetta tuli käyttää vain ja ainoastaan sellaisten tehtävien hoidossa, joissa käytetään julkista valtaa.³⁸⁸ Lisäksi palkkausjärjestelmän kehitys sai uutta vauhtia 2000-luvun alkuvuosina.³⁸⁹

Vuonna 2005 Jyty solmi aiesopimuksen Elinkeinoelämän keskusliiton (EK) kanssa, millä ennakoitiin henkilöstön siirtymistä ulkoistamisen tai yksityistämisen kautta EK:n neuvottelemien työehtosopimusten piiriin. Ja seuraavana vuonna allekirjoitettiin uusi yksityissektorin työehtosopimus, perussopimus, joka turvasi jäsenten edunvalvonnan kuntien yksityistäessä palveluitaan. Samaan aikaan aloitettiin myös neuvottelut uuden työvoimavuokrausta koskevan työehtosopimuksen solmimiseksi. Tämän jälkeen Jytyn edunvalvonta oli laajentunut kattamaan laajentuneen kuntasektorin koko kentän perinteisistä viroista aina yksityissektorin vuokratyöntekijöihin asti.³⁹⁰

Kesällä 2006 Jytyn puheenjohtaja Markku Jalonen valittiin

Kunnallisen työmarkkinalaitoksen uudeksi työmarkkinajohtajaksi. Jalosen päätös siirtyä neuvottelupöydän toiselle puolelle oli poikkeuksellinen, mutta ei ennenkuulumaton. Lähin vertailukohta löytyy liiton historiasta vuodelta 1972, jolloin puheenjohtaja Urpo Ryönänkoski oli siirtynyt Kaupunkiliiton kunnallistaloudellisen osaston päälliköksi. Liittovaltuuston ylimääräisessä kokouksessa 5.9.2006 Jalosen seuraajaksi jäljellä olevaksi kaudeksi valittiin yksimielisesti Jytyn edunvalvontajohtajana ja KT:n lakimiehenä aiemmin työskennellyt sitoutumaton Merja Ailus.³⁹¹

Ailuksen valinnassa merkittävää roolia näytteli hänen edunvalvontakokemuksensa. Liiton edunvalvontajohtajan ominaisuudessa Ailus oli osallistunut edelliselle neuvottelukierrokselle, ja uusi kierros odotti aivan nurkan takana. ”On kuin hyppäisimme liikkuvaan junaan”, kuvaili kokkolalainen Eivor Wörn-Au-

Hartolan kunnan kirjastoauto keväällä 2007. Kuva: Jaakko Takalainen.

vinen puheenjohtajavaihdon tunnelmia Jyty-lehden sivuilla.³⁹²

Vastavalittu puheenjohtaja nosti heti valintansa jälkeen esiin palkkatasa-arvon:

”Jäsenten palkkatason nostaminen on edelleen suuri haaste, joten

palkkaohjelmaa jälkeenjääneisyyden korjaamiseksi tulee jatkaa.

Erityisesti naisten palkkauksellista asemaa ja asemaa työmarkkinoilla pitää parantaa. [...] Naisten palkkauksen ongelmat eivät ole vain muutaman alan riesa, vaan ne koskevat naisvaltaisia aloja

Tämä liittokierros oli enteellinen, sillä sen jälkeen tulopoliittisten kokonaisratkaisujen aika päättyi.

yleisesti. Palkkatasa-arvo on työelämän tärkeimpiä tasa-arvokysymyksiä.”³⁹³

Syksyllä 2007 käydyistä neuvotteluista teki poikkeuksellisen se, että neuvottelupöydän toisella puolella istui KT:n työmarkkinajohtajan ominaisuudessa Markku Jalonen, KVL:n ja Jytyn entinen puheenjohtaja. Edellinen, vuonna 2005 solmittu tuporatkaisu oli pisin yksittäinen tulopoliittinen kokonaisratkaisu tupojen yli 40-vuotisessa historiassa. Tällä kertaa työnantajapuolen vaatimuksesta keskitettyä ratkaisua ei syntynyt, vaan ratkaisut haettiin liittokierrokselta. Neuvottelut etenivät nopeasti, ja syksyllä 2007 Jyty hyväksyi muiden pääsopijajärjestöjen kanssa uuden kunnan yleisen virka- ja työehtosopimuksen (KVTES). Solmittu sopimus oli peräti kolmivuotinen ja Jytyn tavoitteiden mukaisesti yleiskorotuspainotteinen. Sitä voi pitää myös historiallisen hyvänä liiton jäsenten kannalta; korotusten kustannusvaikutuksen sopimuskauden aikana arvioitiin olevan peräti 11,9 prosenttia.

Vuoden 2007 neuvottelukierros muistetaan myös Tehyn työtaistelusta, jossa käytettiin painostuskeinona joukkoirtisanoutumisia. Paljon julkista keskustelua herättänyt työtaistelu johti sopimusratkaisuun marraskuussa 2007.³⁹⁴

Tämä liittokierros oli enteellinen, sillä sen jälkeen tulopoliittisten kokonaisratkaisujen aika päättyi – ainakin nimellisesti. Elinkeinoelämän keskusliitto ilmoitti nimittäin toukokuussa 2008, että heidän puolestaan tulopoliittisten kokonaisratkaisujen aika on ohi. Tämän jälkeen työehdoista sovittiin vast-

edes liittotasolla ja yhä enemmän paikallisesti – joskin vuonna 2011 solmittiin raamiratkaisun nimellä kulkenut kokonaisratkaisu, ja vuonna 2016 solmittu kilpailukyky sopimus oli selkeä tulopoliittinen kokonaisratkaisu.

PALVELUT, RAKENTEET JA UUDISTUKSET

Vuoden 2007 liittokierroksen jälkeen luotiin Jytyn tavoiteohjelmaa tuleville vuosille. Tuolloin arvioitiin, että kuntien ja kuntayhtymien olisi varauduttava talouden kasvun merkittävään hidastumiseen lähitulevaisuudessa. Suomen talouskasvu oli ollut useamman vuoden poikkeuksellisen hyvää matkapuhelinjätti Nokian ja muun teknologiateollisuuden kasvun imussa, mikä oli näkynyt liittokierroksen jälkeen solmitussa sopimuksessakin. Tämän poikkeuksellisen kasvun kauden arvioitiin kuitenkin olevan päättymässä.

Yhdysvalloissa vuonna 2007 alkanut finanssikriisi ei vielä ulottunut Suomeen, mutta Yhdysvaltain rahoitus- ja vakuutussektoreilta alkanut romahdus oli leikannut maailmantalouden kasvusta kaiken ylimääräisen optimismin. Jytyssä arvioitiin, että kuntien kustannuskehitys tulisi olemaan jatkossa parhaimmillaankin pidättyvää, ja työtehtävien tehostaminen jatkuisi edelleen.³⁹⁵

Jytyssä alettiin varautua talouden taantumaa huomattavasti edellistä lamaa paremmin, ja liiton sijoitusten painoarvoja muutettiin jo vuoden 2007 puolella. Rahastosijoitusten

Puheenjohtaja Merja Ailus

Oikeustieteen kandidaatti Merja Ailus (nyk. Kasoi, 1968–) valittiin Jytyn puheenjohtajaksi vuonna 2006 edellisen puheenjohtajan Markku Jalosen siirryttyä KT:n palvelukseen. Myös Ailuksen puheenjohtajuus jäi lyhyeksi, sillä hän siirtyi Kevan (aiemmin Kuntien eläkevakuutus) toimitusjohtajaksi vuonna 2010.

Jytyssä Ailus oli aloittanut vuonna 2004 neuvottelupäällikkönä (nimike muuttui edunvalvontajohtajaksi 15.3.2005) ennen valintaansa puheenjohtajaksi. Tätä ennen Ailus toimi erilaisissa lakialan tehtävissä, ja vuosina 2000–2001 hän johti Osllossa toimivaa telealan valituslautakunta Teleklagenemndaa. Vuodet 2001–2004 Ailus oli Kunnallisen työmarkkinalaitoksen lakimies. ■

Kuva: Matti Matikainen.

painoarvoa pudotettiin, ja likvidit varat pidettiin riskittömästi hyväkorkoisissa määräaikaistalletuksissa.³⁹⁶

Analyyysi osui oikeaan. Rahoitusmarkkinat olivat muuttuneet rakenteiltaan globaaleiksi ja Yhdysvaltain finanssikriisi levisi nopeasti kaikkialle maailmaan. Suomeen finanssikriisi rantautui syksyllä 2008, jolloin alkoi lähes kymmenen vuotta jatkunut hitaan kasvun vaihe. Tämä Suomen modernin taloushistorian pitkäkestoisin taantuma toi irtisanomiset ja lomautukset uudelleen kunta-alalle. Jytyn paikallisyhdistykset joutuivat edunvalvonnassaan kamppailemaan työnantajan palkanalennusehdotuksia vastaan. Jytyn liittovaltuuston linja syksyllä 2009 käynnistyvien neuvottelujen alla oli selkeä: ”Nollalinjalla sopimuksia ei synny.” Paikallisen sopimisen vaikeuden vuoksi tavoiteltiin keskitettyä ratkaisua.³⁹⁷

Lama myös kiihdytti keskustelua kuntien rakenneuudistuksesta. Kuntasektoria on 2010-luvun vuosina Jytyn näkökulmasta sävyttänyt valtakunnallisen sosiaali- ja terveystalouden eli niin sanotun sote-uudistuksen valmistelu. Kuntatalouden suurimman menoerän muodostavat kuntien järjestämät sosiaali- ja terveystaloudet, joiden muutos oli käynnistynyt

1990-luvun laman seurauksena. Tuolloin sosiaali- ja terveystaloudet järjestettiin uudelleen siten, että työtä valtakunnallisesti aiemmin ohjannut Lääkintöhallitus lakkautettiin. Samalla valtionavut, jotka oli aiemmin maksettu taannehtivasti toteutuneiden kulujen mukaan, muutettiin väkiluvun mukaan mitoitetuksi etukäteen maksetuksi avuksi, joka jaettiin kunnille käytettäväksi näiden parhaan tahdon ja taidon mukaan. Ilman Lääkintöhallituksen tiukkaa normiohjausta useimmat kunnat olivat vaikeuksissa palvelujen tuottamisen kanssa, varsinkin kun 1990-luvun lama teki niiden verotuloihin valtavia lovia.

Matti Vanhasen I hallitus (2003–2007) pyrki tarttumaan tähän kehnon kuntatalouden ja toimimattoman palvelutuotannon ongelmaan. Vanhasen hallituksen uudistuksessa kunnallisten peruspalveluiden muutos yhdistettiin kuntarakenteen samanaikaiseen uudistukseen. Tuolloin kuntaministerinä toiminut Hannes Manninen esitti hallituksen puoliväliriihessä vuonna 2005 uudistusta, jonka tavoitteena olivat kuntien yhteisten sosiaali- ja terveystalouksien perustaminen ja sitä kautta saavutettavat kustannussäästöt. Tätä palvelurakente-

Liikuntaa kokouksen yhteydessä. Jyty Hyvinkään hallituksen kävelykokous Hyvinkään Sveitsin maastossa 2007. Kuva: Jaakko Takalainen.

Kirkon ammattiliitto ry:n 20-vuotisjuhlissa vuonna 2007. Puhumassa eläkkeelle jäänyt pitkäaikainen KVL:n kirkon puolen neuvottelupäällikkö Rafael Myrsky, kuvassa oikealla Annikki Mitronen.

uudistusta tuettaisiin kuntaliitoksiin. Mannisen mukaan uudistuksen nimeksi ehdotettiin aluksi kunta- ja palvelurakennuudistus "Kuraa", mutta sen sijaan nimeksi valittiin kuitenkin positiivisempia miellelyhtymiä herättävä "Paras".³⁹⁸

Valtioneuvoston käynnistämää Paras-hanketta vietiin eteenpäin seuraavina vuosina, ja kun hallituksen esitykset uudistusta koskeviksi laeiksi olivat käsiteltävänä eduskunnan hallintovaliokunnassa 2006, oli Jyty kuultavana. Jytyn edunvalvontaosasto oli aktiivisesti selvittänyt Paras-hankkeen vaikutuksia jäsenten palvelussuhdeturvaan. Lisäksi liiton luottamusmiehille oli laadittu oma *Luottamusmiehen Paras-opas*, ja asia oli esillä myös koulutus- ja muissa jäsentilaisuuksissa.³⁹⁹

Prosessissa oli niin paljon pelissä ja niin monia asioita avoin-

”Mitä tuotetaan, miten tuotetaan, kuka tuottaa ja ennen kaikkea – millä resursseilla?”

na, että vuoden 2006 lopulla puheenjohtaja Merja Ailus esitti Jyty-lehdessä oikeutetun kysymyksen:

*”Yhteiskunnan tuottamia palveluja ollaan arvioimassa uudelleen. Mitä tuotetaan, miten tuotetaan, kuka tuottaa ja ennen kaikkea – millä resursseilla? Edessä on hyvinvointiyhteiskunnan historian suurin muutosprosessi. [...] Quo vadis? Minne menet, kunta- ja palvelurakennuudistus?”*⁴⁰⁰

Paras-uudistuksessa siirrettiin kunnille aiemmin kuuluneita tehtäviä valtiolle tai muille toimijoille, kuten perustettaville sosiaali- ja terveystoimialueille. Uudistusta koskevassa lakiesityksessä lain tarkoittamat työnantajan vaihtumiseen johtavat uudelleenjärjestelyt katsottiin liikkeen luovutukseksi. Laissa turvattiin niin ikään henkilöstön palvelussuhdeturva viiden vuoden ajan työnantajanvaihdoksesta, mutta turva koski ehdotuksen mukaan vain kuntasektorin sisällä tapahtuvia vaihdoksia.

Jyty esitti, että tämä turva laajennettaisiin koskemaan myös niitä, jotka siirtyisivät valtion ja kunnan omistamien yhtiöiden palvelukseen. Lakiesityksessä mainittuun veloitteeseen vastaanottaa muuta työtä Jyty edellytti täsmennystä, jonka mukaan työn vastaanottamisen edellytyksenä tuli olla painavat hallinnon tai tehtävien järjestelyihin liittyvät perusteet. Lisäksi Jyty toivoi, että työnantajalle asetettua veloitetta järjestää työntekijälle koulutusta uusiin tehtäviin korostettaisiin ja että työn suorituspaikka järjestettäisiin ensisijaisesti työntekijän nykyiseltä asuinpaikkakunnalta kohtuuttomien työmatkojen välttämiseksi.⁴⁰¹

Paras-laki eli laki kunta- ja palvelurakennuudistuksesta (169/2007) ja siihen liittyvä laki kuntajakolain muuttamisesta (170/2007) vahvistettiin eduskunnassa helmikuun alussa 2007, juuri ennen maaliskuun eduskuntavaaleja. Näiden lakien perusteella turvattiin henkilöstön palvelussuhdeturva viiden vuoden ajan työnantajanvaihdoksesta liikkeen luovutusta koskevien periaatteiden mukaisesti, joskin turva Jytyn esittämistä toiveista huolimatta koski vain kuntasektorin sisällä tapahtuvia vaihdoksia.⁴⁰²

Lakipaketin voimaantulon jälkeen kuntaliitosten määrä kasvoi huomattavasti aikaisempiin vuosiin verrattuna, ja vuoden 2009 alussa tapahtui peräti 32 kuntaliitosta, joissa oli mukana yhteensä 99 kuntaa – toisin sanoen vuodenvaihteessa 2008–2009 kuntien määrä väheni kertaheitolla 67:lla. Tämä oli THL:n kunta- ja palvelurakennuudistuksen toteutumista arvioineen raportin mukaan maan historian suurin kuntaliitosten aalto.⁴⁰³

Samalla myös palvelurakenteen muutos lähti käyntiin. Vuoden 2009 alussa kunnilta valtiolle siirtyivät holhoustoimen edunvalvontapalvelut ja kuluttajaneuvonta sekä lisäksi elatus-tuen maksaminen Kansaneläkelaitokselle. Vammaisten tulkkauspalvelujen järjestämisvastuu siirtyi kunnilta Kelalle vuotta myöhemmin. Kunnilta valtiolle siirtyvät työntekijät siirtyivät samalla pois Jytyn sopimussektoreilta, mikä vähensi liiton jäsenmäärää. Edunvalvonnassa oli siis selkeä valtiosektorin mentävä aukko. Kuntarakenteen muutokset puolestaan mer-

Liittokokous marraskuussa 2008. Kuva: Matti Matikainen.

kitsivät lukuisien paikallisyhdistysten uudelleenjärjestelyjä ja jäsenten siirtymistä yhdistyksestä toiseen. Vuonna 2009 yhteensä 32 Jyryn paikallisyhdistystä lakkasi olemasta.⁴⁰⁴

Eduskunnan ohella kuntarakenteen muokkaukseen osallistui myös Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra. Vuonna 2009 lanseeraamassaan kuntaohjelmassa Sitra ehdotti, että kuntien ja kuntayhtymien tietotekniikka- sekä henkilöstö- ja taloushallintopalvelut organisoitaisiin kuntien omistamiin palvelukeskuksiin, joista toinen hoitaisi keskitetysti kuntien tietotekniikkaa ja sähköisten palveluiden kehittämistä, toinen taas kehittäisi talous- ja henkilöstöhallinnon prosesseja sekä johdon raportointia.⁴⁰⁵

Sitran kuntaohjelman pohjalta syntyivät vuonna 2010 kuntien palvelukeskukset KPK ICT (tietotekniikka) ja KPK THH (henkilöstö- ja taloushallintopalvelut). Näiden palvelukeskusten perustaminen ei vaikuttanut merkittävästi Jyryn edunvalvontaan. Molemmat yhtiöt olivat kuntien omistamia ja jäseninä Palvelulaitosten työnantajayhdistyksessä PTY:ssä, jonka työehtosopimuksessa myös Jyty oli osapuolena.⁴⁰⁶

Kuntien suurimman menoerän eli sosiaali- ja terveystalouden osalta Paras-lain jälkeinen uudistuskehitys jäi monessa suhteessa vajaaksi. Jo uudistuksen käsitteet olivat epätarkkoja. Suuria odotuksia kohdistui palveluprosessien tiivistymiseen ja yhdistymiseen, mutta samaan aikaan palveluiden tuot-

Syyspäivillä on hyvä tavata toisia jytyläisiä ja vaihtaa ajatuksia ajankohtaisista asioista. Vuonna 2008 syyspäivät pidettiin Kouvolan Tykkimäellä.

Kansainväliset yhteydet, osa II

Toisen maailmansodan jälkeisessä maailmassa Kunnallisvirkamiesliiton ulkomaiset kontaktit ovat heijastelleet Suomen kansainvälistä asemaa. Välittömästi sodan jälkeen Kunnallisvirkamiesliitto nojasi vahvasti pohjoismaiseen yhteistyöhön, ja Pohjoismaisen sihteeristön (Nordiska Tjänstemannarådet, NTR) kokoukset olivat liiton edustajille henkireikä. Jälleenrakennuskauden jälkeinen vauraus mahdollisti yhä useamman liiton jäsenen osallistumisen kansainväliseen yhteistyöhön, ja Pohjoismaiden ulkopuolella yhteistyötä viriteltiin myös Englannin kunnallisvirkamiesliitto NALGO:n kanssa.

Kylmän sodan aikana liitto solmi kontakteja myös rautasiripun taa itäiseen Eurooppaan ja Neuvostoliittoon. Tämän aikakauden henkeä kuvaa hyvin Suomen ja Neuvostoliiton välisen YYA-sopimuksen 35-vuotisjuhlavuoden kun-

niaksi järjestetty ammattiliittojen yhteinen ystävyysjuna Neuvostoliittoon huhtikuussa 1983. Suomesta matkustavaan valtuuskuntaan kuului 80 henkilöä, joista yksi oli KVL:n edustajaksi valittu liittohallituksen II varapuheenjohtaja, röntgenhoitaja Johanna Mäkelä.

Hieman toisenlaista yhteistyötä tehtiin julkisalojen kansainvälisen liiton Public Services International eli PSI:n puitteissa. Kunnallisvirkamiesliiton edustajat pääsivät osallistumaan neljän vuoden välein järjestettäviin PSI:n maailmankokouksiin, joita järjestettiin välillä erittäinkin eksoottisissa paikoissa. Vuonna 1989 kokous pidettiin Hararessa, Zimbabwessa, ja Kunnallisvirkamiesliiton delegaatioon kuului puheenjohtaja Taisto Mursulan johdolla neljä henkilöä. Matka kesti peräti kaksi viikkoa sisältäen neljä retkipäivää Victoria-putouksille ja Kariba-järvelle – harvinais-

laatuinen kokemus jopa kasinotalouden ajan Suomessa.

2000-luvulla Jytyn kansainvälinen yhteistyö on selvemmin osa liiton edunvalvontaa. Vuonna 1995 alkaneen Suomen EU-jäsenyyden seurauksena Kunnallisvirkamiesliitto alkoi osallistua tiiviimmin EU-tasoiseen yhteistyöhön. Nykyään Jytyn edunvalvonta EU-asioissa tapahtuu pääasiassa Suomen julkisen alan ammattiliittojen EU-yhdistyksen (FIPSU) ja Pohjolan julkisalojen ammatillisen yhteisjärjestön (NOFS) kautta. Näiden järjestöjen kautta edunvalvonta vie Euroopan julkisalojen liittojen federaatioon (EPSU), jonka asialistalla ovat viime aikoina olleet mm. potilasoikeusdirektiivi ja työaika-direktiivi sekä EY-tuomioistuimen ratkaisut.

Julkisalojen kansainvälisen liiton PSI:n toiminnassa puolestaan korostuu nykyään tutkimus ja koulutus, ja toiminta on usein kampanjapohjaista. Kampanjoilla edistetään ammattiliittojen välistä maailmanlaajuista solidaarisuutta. Tähän suuntaan on myös Jyty vienyt kansainvälistä toimintaansa viime vuosina. Jyty erosi NTR:stä vuonna 2013 ja liittyi Suomen ammattiliittojen solidaarisuuskeskuksen (SASK) jäseneksi seuraavana vuonna. SASK:n kautta Jyty on mukana ammattiyhdistysliikettä tukevissa hankkeissa kehittyvissä maissa. Tämän solidaarisuustyön tavoitteena on, että Kansainvälisen työjärjestön ILO:n määrittelemät työelämän perusoikeudet otettaisiin käyttöön joka puolella maailmaa. ■

Solidaarisuustyö ja vapaaehtoistyö on osa kansainvälistä ay-toimintaa. Jytyläiset opiskelijat Heli Nevalainen, Iina Lintunen ja Minna Vähöja olivat DIAK:in harjoittelussa Intian Kolkatassa 2009. Tämä opiskelijoiden matkaltaan ottama kuva julkaistiin Jyty-lehdessä 3/2010.

tajakenttä sirpaloitui entisestään tuottajatahojen ja -tapojen lisääntyessä. Vaikka hallintoa yhdistettiin, sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamisen yhtenäisyys ei lisääntynyt.⁴⁰⁷

Jyrki Kataisen keväällä 2011 aloittanut hallitus jatkoi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen uudistamista. Sote-palveluiden järjestäjiksi nostettiin hallituksen kaavailuissa kuntien rinnalle laajemmat, kuntien yhdessä muodostamat väestöpohjaltaan suuremmat sosiaali- ja terveydenhuoltoalueet eli sote-alueet. Nämä sote-alueet ja kunnat vastaisivat sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluista sekä osasta erikoissairaanhoidon tehtäviä. Kuntien ja sote-alueiden yhteisiä tehtäviä varten hahmoteltiin luotavan erityisvastuualueita (erva), joiden tehtäviin kuuluisivat muun muassa kaikki vaativimmat terveyden- ja sosiaalihuollon palvelut sekä alueelliset tutkimukseen, kehittämiseen ja koulutukseen liittyvät tehtävät.⁴⁰⁸

Hallitus- ja oppositiopuolueet pääsivät sopuun sote-uudistuksesta alkuvuodesta 2014. Ratkaisun mukaan kaikki sote-palvelut järjestäisi viisi vahvaa yliopistosairaaloiden ympärille rakennettua erityisvastuualuetta. Näillä alueilla perusterveydenhoidosta ja erikoissairaanhoidosta vastaisi sama taho, ja sosiaalihuollosta sama kuin terveydenhuollosta. Sote-sopu tarjosi uudistukselle raamit, mutta sisältö – se, miten palvelut järjestettäisiin ja missä eri toimijoiden väliset rajat kulkisivat – oli edelleen auki.⁴⁰⁹

Juha Sipilän keväällä 2015 aloittanut keskustan, kokoomuksen ja perussuomalaisen hallitus kuitenkin avasi saavutetun sote-sovun. Hallituskauden kuluessa kokoomukselle nousi tärkeäksi valinnanvapaus eli yksityisen sektorin osuuden kasvattaminen terveydenhuollossa ja keskustalle taas maakuntamalli, jossa 18 maakuntaa vastaisi sote-palvelujen järjestämisestä. Toteutuessaan maakuntauudistus koskisi yli 220 000 työntekijää ja olisi Suomen työmarkkinahistorian suurin henkilöstön uudelleenorganisointi. Oppositio kritisoi uutta mallia voimakkaasti, ja uudistukseen liittyvät ehdotukset törmäsivät

Jytypension vuosikokous 2008 järjestettiin juhlavasti eduskunnassa. Tilaisuuden isäntänä toimi kansanedustaja Eero Akaan-Penttilä. Kuva: Reijo Blomberg.

”Kun ymmärtämättömät
toimivat taitamattomasti,
niin tällöinen siitä
lopputuloksesta
tulee.”

useasti myös perustuslakiin. Tätä kirjoitettaessa keväällä 2018 sote-uudistuksen toteutuksen on määrä alkaa vuonna 2021. Yksi uudistuksen alullepanijoista, aiempi kuntaministeri Hannes Manninen esitti syksyllä 2016 ytimekkään arvion uudesta sotesta: ”Kun ymmärtämättömät toimivat taitamattomasti, niin tällöinen siitä lopputuloksesta tulee.”⁴⁰

Jytypension puheenjohtaja Maija Pihlajamäki puolestaan varoitti marraskuussa 2017:

”Merkillepantavaa on, että esimerkiksi hallinto- ja tukipalveluiden henkilöstöä ei kuunnella, vaikka muutokset koskettavat voimakkaimmin näitä työntekijöitä. Selvää ei ole edes, onko oma työnantaja julkinen vai yksityinen, mitä työehtoja noudatetaan ja millä paikkakunnalla työpaikka ylipäätään sijaitsee. [...] Luottamus uudistuksen onnistumiseen alkaa loppua ja koko korttitalo uhkaa romahtaa.”⁴¹

Myös palkkaedunvalvonnassa on edetty viime vuosina kiireissä tunnelmissa. Juha Sipilän hallituksen syksyllä 2015 ajama kilpailukyky sopimus (kiky-sopimus) nähtiin yleisesti yksipuolisena yrityksenä alentaa työntekijänsä kustannuksia työntekijöiden kustannuksella, samalla tavalla kuin Esko Ahon porvarihallituksen tavoittelema yhteiskuntasopimus 1990-luvun laman alussa. Sipilän hallitus perusteli sopimusta Suomen ta-

louden pitkäaikaisella taantumalla, kasvaneella työttömyydellä ja julkisen talouden velkaantumisella. Kilpailukyky sopimuksen tavoitteena oli parantaa suomalaisen työn ja yritysten kilpailukykyä ja sitä kautta lisätä talouskasvua ja luoda uusia työpaikkoja.

Hallitus uhkasi ajaa tavoitteensa läpi pakkolaeilla, veronkorotuksilla ja julkisen sektorin leikkauksilla, mikäli sopimus ei muuten syntyisi. Kiky-sopimuksesta neuvoteltiin myrskyisissä merkeissä, ja ammattiliitot kokoontuivat poikkeukselliseen yhteismielenosoitukseen syyskuussa 2015. Helsingin Rautatientorille kokoontui 30 000 mielenosoittajaa yksipuoliseksi nähtyä suunnitelmaa vastustamaan – aivan kuten vuonna 1991 Senaatintorille.

Lopulta kilpailukyky sopimuksesta syntyi ratkaisu. STTK:n, Akavan sekä EK:n hallitukset ja KT:n valtuuskunta hyväksyivät neuvottelutuloksen karkauspäivänä 2016 ja SAK:n hallitus viikkoa myöhemmin. Sopimuksella työaika pidennettiin, julkisen sektorin lomarahoja leikattiin sekä paikallista sopimista lisättiin. Työnantajien maksamia työeläkemaksuja (TyEL-maksu) siirrettiin palkansaajien maksettaviksi yhteensä 1,2 prosentin osuus vuosien 2017–2020 aikana. Samoin toimittiin työttömyysvakuutusmaksujen kohdalla, jossa palkansaajien maksettaviksi

siirrettiin 0,85 prosenttia vuosien 2017–2018 aikana.

Muista sopimuskohdista eniten keskustelua herätti vuosittaisen työajan pidentäminen keskimäärin 24 tunnilla. Lisäksi julkisen sektorin lomarahoja leikattiin 30 prosentilla vuosina 2017–2019. Sopimuksen edellytyksenä oli, että muut hallituksen väläyttämät pakkotoimet jätettäisiin toteuttamatta.⁴¹²

Kilpailukyky sopimusta toteuttavat alakohtaiset sopimukset allekirjoitettiin touko-kesäkuun vaihteessa 2016. KT Kuntatyönantajat (aik. Kunnallinen työmarkkinalaitos) ja kunta-alan pääsopijajärjestöt pääsivät neuvottelutulokseen kilpailukyky sopimusta toteuttavista kunta-alan työ- ja virkaehtosopimuksista toukokuun viimeisenä päivänä, ja sopimukset al-

lekirjoitettiin 5.9.2016. Sopimuskausi kesti tammikuun 2018 loppuun asti.⁴¹³

Sopimusten päättyessä tapahtui jotain ennennäkemätöntä. Neuvotteluosapuolten näkemykset olivat alusta lähtien niin kaukana toisistaan, että uutta sopimusta ei syntynyt ennen vanhojen raukeamista. Sopimuksettomassa tilassa kunta-alan järjestöt päätyivät vauhdittamaan neuvotteluja valtakunnallisella ylityö- ja vuoronvaihtokiellolla, joka koski myös Jytyn jäsenistöä. Työtaistelun aloitti 5. helmikuuta 2018 Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL, ja seuraavana päivänä mukaan liittyivät Jyty sekä julkisalan koulutettujen Juko, lähi- ja perushoitajien SuPer, korkeasti koulutettujen sosiaalialan am-

mattilaisten Talentia ja sosiaali- ja terveysalan Tehy. Ensimmäistä kertaa Jytyn historiassa liitto oli mukana valtakunnallisessa, sen koko kuntasektorin jäsenistöä koskevassa työtaistelussa. Työtaistelun ulkopuolelle rajattiin ainoastaan viranhaltijat sekä ne työtehtävät, joiden tekemättä jättäminen olisi aiheuttanut vaaraa ihmisten terveydelle ja turvallisuudelle.

Tämä Jytyn historiallinen työtaistelu kuitenkin päättyi kahden päivän kuluttua, ennen kuin asteittain laajenevaksi tarkoitettu ylityö- ja vuoronvaihtokielto oli ehtinyt laajeta täyteen mittaansa. Saavutettu neuvottelutulos toi mukanaan yleiskorotuksen lisäksi paikallisen tuloksellisuuteen perustuvan kertaerän, jolla korvattiin osa kiky-sopimuksen lomarahaleikkauksesta.⁴¹⁴ ■

Sairaaloissa ja pelastusalalla työskentelee myös jytyläisiä. Vasemmalla välinehuoltaja Anne Kröger-Madetoja KYS:n välinehuoltokeskuksessa sekä palomies Jukka Turkulainen ja palomestari Raimo Bredarholm Kurikan paloasemalla. Kuvat: Pentti Vänskä ja Kaj Kusnetsov.

"Nyt jos koskaan liittoa tarvitaan."

- Maija Pihlajamäki helmikuussa 2018

Quo vadis?

Jyty on satavuotisjuhliensa lähestyessä muuttunut muutaman vuoden sisällä perinpohjaisesti. Hallinnollisesti liitto on kokenut muodonmuutoksen organisaation kaikilla tasoilla. Tämä muutosprosessi on seurausta liiton luonteen vähittäisestä muutoksesta. Aiemmin liitto oli suuri kunta-alan toimihenkilöitä koonnut liitto, mutta järjestökentän kypsymisen ja järjestöllisten siirtymien myötä liitto on muuttunut jäsenmäärältään suppeammaksi ja profiililtaan rajatummaksiksi.

Sääntö- ja organisaatiouudistukset on viety läpi Maija Pihlajamäen puheenjohtajakaudella. Pihlajamäki valittiin Jyтын puheenjohtajaksi keväällä 2010, kun liiton silloinen puheenjohtaja Merja Ailus siirtyi Kuntien eläkevakuutuksen toimitusjohtajaksi kesken nelivuotiskauden. Liittovaltuustossa Pihlajamäen vastaehdokkaana oli liiton 1. varapuheenjohtaja, hautaus-toimen päällikkö ja puutarhateknikko Pekka Mäkinen. Vaalissa Pihlajamäki valittiin selvin äänin 45–8. Tämän jälkeen Pihlajamäki on valittu jatkokaudelle yksimielisesti niin vuoden 2012 liittokokouksessa kuin neljä vuotta myöhemmin 2016.

Ylintä päätäntävaltaa liitossa koko sen historian ajan käyttänyt liittokokous lakkautettiin sääntömuutoksella marraskuussa 2012. Neljän vuoden välein kokoontuvana liittokokousta pidettiin liian jäykkänä päätöksentekijänä muuten niin nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä. Lisäksi liittokokouksen järjestelykulut olivat rasite liiton taloudelle. Yhden kokouksen aikaansaamat kulut liitolle olivat 320 000 euroa

#Stop kyykytykselle! Palkansaajajärjestöjen mielenilmaus Sipilän hallituksen pakkolakeja vastaan Helsingin Rautatientorilla perjantaina 18. syyskuuta 2015. Myös Jyty oli runsaslukuisena paikalla. Kuva: Lehtikuva/ Jarmo Mela.

*Koulunkäyntiavustaja Tiina Williams ohjaa oppilasta Lahden Tiirismaan koululla.
Kuva: Antti Saraja.*

ja yhdistyksille 200 000 euroa eli yhteensä yli puoli miljoonaa euroa. Lakkautetun liittokokouksen roolin otti laajennettu 65-jäseninen liittovaltuusto.⁴⁵

Valtuuston kevätkokouksessa huhtikuussa 2016 päätettiin, että valtuusto valittaisiin vastedes suoralla jäsenvaalilla eli liittovaalilla. Samalla liiton sääntöjä muutettiin niin, että liittovaltuustoon valitaan yksi valtuutettu alkavaa tuhatta työvoimajäsentä kohden eli 43 jäsentä, ja valtuustopaikat jakautuvat alueittain. Valtuustovaalissa tuli noudattaa uutta alueorganisaatiota, joka oli tullut voimaan vuoden 2016 alusta. Tuolloin alueorganisaatio keveni ja alueiden määrä väheni yhdeksästä alueesta neljään (Etelä-Suomen alue, Länsi-Suomen alue, Itä-Suomen alue ja Pohjois-Suomen alue).

Liittovaltuuston vaali toimitettiin sähköisesti syys-lokakuun

2016 kuluessa, ja äänioikeuttaan käytti yhteensä 5 651 jytyläistä äänestysprosentin jäädessä vajaaseen 14 prosenttiin. Luke-
ma oli monelle jytyläiselle pettymys, mutta vaali oli siitä huolimatta voitto jäsenedemokratialle – äänioikeuttaan käytti kuitenkin moninkertainen joukko aiempiin valtuustovaaleihin verrattuna. Uuden valtuuston puheenjohtajaksi valittiin joensuulainen nuorisohjaaja Jani Lopenen.⁴⁶

Seuraava suuri ratkaisu tehtiin valtuuston kevätkokouksessa 2017. Tuolloin liitto sai päätökseen pitkän, lähes kaksikymmenvuotisen valmisteluprosessin. Ensinnäkin jäsenmaksussa päätettiin siirtyä yhtenäiseen, kaikille samansuuruiseen jäsenmaksuun vuoden 2018 alusta. Samassa yhteydessä siirryttiin jäsenmaksuperinnässä kokonaisuudessaan yhdistysperinnästä liittoperintään. Näiden uudistusten toivottiin helpottavan jäsenmaksutulosten keräämistä ja uusien jäsenten rekrytoimista. Lisäksi uudistus helpotti jäsenrekisterin ajan tasalla pitämistä.⁴⁷

Uudistusten tavoitteena on ollut nopeuttaa liiton päätöksentekoa ja toisaalta vastata akuutteihin ongelmiin. Näistä vaikein on jäsenmäärän lasku, joka on 2000-luvulla jatkunut tasaisesti. Vuonna 2008 liiton jäsenkirjanpidossa siirryttiin työvoimajäsenten määrän ilmoittamiseen, ja vuosina 2008–2016 työvoimajäsenten määrä on pudonnut neljänneksellä (56 573 42 360). Laskeva trendi on heijastunut myös liiton talouteen, mikä on ollut muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta alijäämäinen koko 2010-luvun.⁴⁸

Myös ulkoiset tekijät, erityisesti kunta- ja palvelurakenteen pitkään jatkunut muutos kohti maakuntatason palvelutuotantoa, näkyvät muutoksina Jytyn järjestöstruktuurissa ja edunvalvontatyössä. Järjestö rakenne on perinteisesti nojannut kuntakohtaisiin paikallisyhdistyksiin sekä valtakunnallisesti toimiviin toimialakohtaisiin yhdistyksiin. Valtakunnallisten yhdistysten on kuitenkin ollut vaikea vastata paikallisiin tarpeisiin, ja kunnallisen palvelurakenteen liukuessa perinteisten

Puheenjohtaja Maija Pihlajamäki

Hallintotieteiden maisteri Maija Pihlajamäki (1964–) on toiminut Jytyn puheenjohtajana vuodesta 2010 lähtien. Kuntien palvelurakennemuutostus on lyönyt leimansa liiton rakenteeseen ja edunvalvontaan näinä vuosina. Pihlajamäen kaudella liiton sääntöjä on muutettu merkittävästi: liittokokous lakkautettiin ja korvattiin liittovaltuustolla 2012 ja liittovaltuuston valinnassa siirryttiin suoraan jäsenvaaliin 2016. Lisäksi liiton jäsenmaksun määräytymisperusteita on yhdenmukaistettu.

Ennen puheenjohtajakauttaan Pihlajamäki työskenteli Suomen Keskustan kaupunkitoiminnan suunnittelupäällikkönä ja kunta- ja maakuntasihteerinä. Tätä ennen hän oli tehnyt uraa myös aluetoiminnan vetäjänä Mielenterveyden keskusliitossa, europarlamentaarikon avustajana Brysselissä sekä yritysneuvojana Virossa. ■

Yhteiskunnallinen keskustelutapahtuma Suomi-Areena on vuodesta 2005 ollut olennainen osa Porin kesää. Tapahtuman esikuva on Ruotsissa jo vuosikymmeniä järjestetty Almedalsveckan. Kesällä 2012 Jytyn järjestämässä paneelissa keskusteltiin työnantajan ja työntekijän rooleista toimittaja Tuomas Enbusken johdolla. Paneelikeskusteluun osallistuivat professori Anneli Leppänen Työterveyslaitokselta, kirjailija Lasse Lehtinen, Jytyn puheenjohtaja Maija Pihlajamäki sekä kansliapäällikkö Raija Ranta, joka edusti Jytyn palkitsemaa työnantajaa, Seinäjoen kaupunkia. Kuvassa Jytyn paneelitulaisuuden yleisöä kesällä 2012. Kuva: Kari Hietamäki.

Tähän asti järjestörakenteen muutos on tapahtunut vapaaehtoisesti.

kuntarajojen yli ei kuntakohtainen toimintakaan ole ollut enää täysin tarkoituksenmukaista.

Vastauksena tähän ongelmaan useat jäsenyhdistykset ovat siirtymässä toimimaan yli kuntarajojen. Kainuussa syntyi maakunnan kokoinen paikallisyhdistys jo vuonna 2004, ja sittemmin vastaavia yhdistymisiä on tapahtunut myös Pirkanmaalla ja Pohjois-Pohjanmaalla. Viimeisimpänä Helsingin ja Vantaan yhdistykset muodostivat keväällä 2017 Jyty Metropolin, jonka jäsenten suurimpia työnantajia ovat Helsingin ja Vantaan kaupunkien ohella kuntarajat ylittävät metropolitoimijat, kuten kuntayhtymät HUS ja HSY, ja tulevaisuudessa myös Uudenmaan maakunta.

Tähän asti järjestörakenteen muutos on tapahtunut vapaaehtoisesti ja aloite on lähtenyt yhdistyksistä itsestään, mutta liitossa selvitetään myös mahdollisuutta laajempaan järjestökentän päivitykseen sääntömuutoksen kautta. Uudistuksen tarkoituksena olisi muuttaa järjestörakenne vastaamaan syntymässä olevia maakuntia. Tätä koskeva kysely on jäsenyhdistysten käsiteltävänä kevättalvella 2018.

Kenttä elää myös liittotasolla. Vuonna 2015 keskusjärjestötason uudistuksista keskusteltiin perusteellisesti kaikkien keskusjärjestöjen kesken, tavoitteena palkansaajien yhteisen keskusjärjestön synnyttäminen. Uusi yhtenäinen keskusjärjestö olisi muodostanut vahvemman vastavoiman Elinkeinoelämän keskusliitto EK:lle. Jyty oli mukana tässä uudessa keskusjär-

jestöhankkeessa, mutta pitkällisten keskustelujen jälkeen hanke kuopattiin tuloksettomana alkuvuonna 2016.

Keskusjärjestöhankkeen kaaduttua keskusteluja kuitenkin jatkettiin liittotasolla, ja vakavimmin Jyty neuvotteli valtion palkansaajia edustavan Pardian kanssa. Tavoite oli yhdistää liitot ja muodostaa entistä vahvempi julkisen sektorin edunvalvoja, joka kattaisi koko julkisen sektorin niin valtion, maakuntien kuin kuntienkin tasolla. Molemmat liitot ovat jäsenpohjaltaan hyvin samankaltaisia STTK:laisia liittoja, joten yhdistäviä tekijöitä liittojen välillä on lähtökohtaisesti enemmän kuin SAK:n tai Akavan julkisen sektorin liittoihin. Yhdistyminen olisi toteutuessaan ollut merkittävä pelinavaus julkisen sektorin edunvalvonnan uudistamiselle ja mahdollisesti laajempienkin liittoumien synnylle, mutta yhdistyminen kaatui lopulta Pardian hallituksessa maaliskuussa 2017. Jytyn hallitus oli hankkeen jo hyväksynyt.⁴⁹⁹

Liittotason fuusion kaatumisesta huolimatta Jyty on solminut läheisiä kumppanuussopimuksia pardialaisten järjestöjen kanssa. Kesällä 2017 Jyty ja Työ- ja elinkeinohallinnon henkilöstöliitto THHL tekivät kumppanuussopimuksen, jonka perusteella Jyty hoitaa THHL:n jäsenistön edunvalvontaa maakuntauudistuksessa. THHL:ssa on noin 2 000 jäsentä, joiden työpaikat löytyvät työ- ja elinkeinotoimistoista, ELY-keskuksista, erilaisista palvelukeskuksista sekä työ- ja elinkeinoministeriöstä.⁴²⁰

Jytyä ja sen jäseniä voi pitää hyvinvointiyhteiskunnan tuojina kuntiin.

Myös Jytyn ja JHL:n muodostama neuvottelujärjestö Kunta-alan unioni on uudistuksen kohteena. Liittojen sitkeät fuusiohuhut eivät ole realisoituneet, mutta unioni muutti loppuvuodesta 2017 nimensä muotoon Julkisen alan unioni JAU ry. Uusi JAU edustaa noin kolmasosaa kunta-alan henkilöstöstä sekä osaa maakuntiin siirtyvästä henkilöstöstä. Se on yksi kolmesta kunta-alan pääsopijajärjestöstä, jotka neuvottelevat alan työ- ja virkaehtosopimukset yhdessä KT Kuntatyönantajien kanssa. Myös KT Kuntatyönantajat tulee tulevaisuudessa edustamaan perustettavia maakuntia, ja Jytyn neuvottelukumppani maakuntauudistuksessa tulee olemaan jatkossa Kunta- ja maakuntatyönantajat KT.⁴²¹

Tätä kirjoitettaessa maaliskuussa 2018 maakuntauudistuksen tulevaisuus on vielä hämärän peitossa. Julkisen sektorin

uudelleenjärjestelyt muodossa tai toisessa lienevät kuitenkin tosiasia, ja niihin Jyty on pyrkinyt valmistautumaan omaa järjestörakennettaan, päätöksentekoaan ja toimintatapojaan päivittämällä.

Jytyn satavuotisjuhlien kynnyksellä herää kiusaus etsiä nykypäivän keskusteluista yhtymäkohtia liiton varhais historian tapahtumiin. Hyvinvointivaltion perustaa valettiin Suomessa vuoden 1918 sisällissodan jälkeen varovaisesti ja toisen maailmansodan jälkeen vauhdikkaammin, kunnes kasvu pysähtyi kuin seinään 1990-luvun alussa. Missään muualla tämä kasvu – ja kasvun loppuminen – ei ole näkynyt yhtä rajusti kuin kunnallisissa palveluissa. Ne aloittivat lähes nollassa ja kasvoivat 1980-luvulle tultaessa nykyisenkaltaiseksi yli 400 000 palkansaajan palvelukoneistoksi.

Jytyä ja sen jäseniä voi syystä pitää hyvinvointiyhteiskunnan tuojina kuntiin ja nykypäivänä sen puolustajina. Itse asiassa hyvinvointivaltion ja hyvinvointiyhteiskunnan rinnalle olisi aiheellista luoda uusi käsite, hyvinvointikunta. Tämä hyvinvointikunta on mitä suurimmassa määrin jytyläisten rakentama.

Sadan vuoden aikana vastaavankokoinen muutos on tapahtunut liiton jäsenten työsuhdeturvassa ja työehdoissa. Perinteisesti julkisen vallan palvelijan kenties keskeisimpänä tehtä-

JHL:n puheenjohtaja Päivi Niemi-Laine (vas.), Jytyn puheenjohtaja Maija Pihlajamäki, Kuntatyönantajien valtuuskunnan puheenjohtaja Ritva Viljanen, Kuntatyönantajien työmarkkina-johtaja Markku Jalonen, OAJ:n ja Jukon puheenjohtaja Olli Luukkainen, Tehyn puheenjohtaja Rauno Vesivalo ja SuPerin puheenjohtaja Silja Paavola (oik.) kilpailukyky sopimusten allekirjoitustilaisuudessa Kuntatalossa Helsingissä 5. syyskuuta 2016.

Kuva: Lehtikuva/ Vesa Moilanen.

vänä on ollut taata kuntalaisten tasaveroinen kohtelu kunnissa. Liiton toiminnan alkuaikoina tämä ei kuitenkaan pätenyt virkamiesten kohteluun. Työehdot vaihtelivat kunnasta kuntaan, ja nykyään itsestäänselvyyksinä pidetyt eläke- ja loma-oikeudet puuttuivat suurimmalta osalta kuntien virkamiehiltä.

Oman edun ajaminen oli kuitenkin sääty-yhteiskunnan kasvattamille virkamiehille vaikea ja osin vastenmielinenkin prosessi. Liittoa perustettaessa kunnallisvirkamiehet olivat omissa silmissään ennen kaikkea kuntatyönantajan edustajia, ja vei lähes kolmekymmentä vuotta, ennen kuin liiton jäsenet kypsyivät hyväksymään aktiivisemman neuvotteluaseman. Tämä varovaisuus on ristiriidassa perinteisen ammattiyhdistysliikkeen julkisuus kuvan kanssa, jossa saavutukset perustuvat yleensä joukkovoimaan ja sen käyttöön, työnseisauksiin ja lakkoihin.

Kunnallisvirkamiesliiton ja Jytyn saavutukset ovat nekin pohjautuneet jäsenistön suuren määrän tuomaan joukkovoimaan, mutta ennen kaikkea jäsenistön yhteistyökykyyn. Tässä avainasemassa ovat olleet liitossa alkuaikoina vallinnut virkamiesmentaliteetti ja sen synnyttämät luottamukselliset välit työnantajaan. Liiton alkutaipaleella Kaupunkiliitto oli liiton läheinen yhteistyökumppani, ja molempien tavoitteena oli yhtenäistää käytäntöjä kaupunkien ja kuntien kesken. 1930-luvun alussa kunnissa käyttöön otettu yhtenäinen virkasääntö kesälomineen ja eläkeoikeuksineen on kenties paras osoitus ilman neuvottelu- tai sopimusoikeutta saavutetuista edunvalvonnan tuloksista.

Neuvottelu-oikeuden saaminen vuonna 1945 sekä sopimus-oikeuden saaminen virkaehtosopimuslainsäädännön myötä 1970-luvun alussa ovat liiton edunvalvonnan merkittäviä virstanpylväitä. Edunvalvonnassa on käytetty myös perinteisempää joukkovoimaa vaatimusten tukena, vaikka liiton jäsenten lakkoherkkyys onkin kautta aikojen ollut alhainen. Ennen helmikuun 2018 ylityö- ja vuoronvaihtokieltoa ei liitto ollut koko historiansa aikana käynyt yhtäkään laajaa, jäsenistönsä

enemmistöä koskevaa työtaistelua, vaan lakot olivat olleet ala-kohtaisia tai paikallisia.

Työelämän muutosta tutkineen historioitsija Juha Siltalan mukaan työelämän lähimenneisyyden muutos selittyy osallisuuden käsitteen kautta. Ammattiyhdistysliikkeen avulla työntekijät tulivat osallisiksi työelämän päätöksenteosta, samalla tavalla kuin äänioikeus valtiollisissa ja kunnallisissa vaaleissa vuosina 1906 ja 1918 toi työläiset ja muut säätyjen ulkopuoliset osallisiksi yhteiskunnalliseen päätöksentekoon.

Tämän osallisuuden kautta työväestö on päässyt toteuttamaan itseään. Siltala puhuukin tässä yhteydessä itsensä toteuttamisen mahdollistaneesta yhteiskuntajärjestyksestä ”runsauden yhteiskuntana”. Työtä tekevän väestön osallisuus ammattiyhdistyksissä ja valtiollisissa instituutioissa loi Siltalan mukaan vapaalle markkinataloudelle ne rajoitteet, jotka olivat edellytykset hyvinvointivaltion kasvulle. Globalisaation aikakaudella ammattiyhdistysliikkeen ja yksittäisen työntekijän mahdollisuudet vaikuttaa tuotannon reunaehtoihin – omiin työehtoihinsa – on kutistunut. Siltala kuvaa trendiä sanapareilla ”hyperkilpailun ihmiskoe” ja ”globalisaation fatalismi”.⁴²²

Tämän näkemyksen mukaan ammattiyhdistysliikkeen vaikutusmahdollisuudet ovat vähentyneet merkittävästi, kenties lopullisestikin. Keskitetystä tulopolitiikasta on jo pitkään tehty eroa, ja keskitettyjen ratkaisujen tarvekin on vähentynyt talouselämän kytkeydyttyä yhä tiiviimmin globaaleihin markkinoihin. Tätä kautta devalvaatiokierre on katkennut ja suurten yleiskorotusten tarve vähentynyt. Erään arvion mukaan ammattiyhdistysliikettä tarvitaankin enää neuvotteluosapuolena, joka sitouttaa työntekijät tehtyihin sopimuksiin.

Asian voi nähdä toisinkin: ammattiyhdistysliike on edelleen edunvalvoja, joka pystyy vähintäänkin torjuntavoittoihin. Ilman ammattiyhdistysliikettä työntekijöiden työturvallisuus ja työehdot, palkkauksesta puhumattakaan, voisivat kahden viime vuosikymmenen tapahtumien jälkeen olla eri tasolla kuin nyt. Ammattiyhdistysliikkeen edunvalvontavoimaa mitataan-

kin parhaillaan esimerkiksi kunta-alan sopimusten jatkoneuvotteluissa.

Itsenäisen Suomen sataa vuotta on luonnehtinut asteittainen siirtyminen vahvasta valtiosta yhä rajatumpaan julkisvaltion rooliin ja toisaalta rajojaan vahtivasta kansallisvaltiosta globaaliin maailmaan. Tulevaisuudessa muutos jatkuu. Suomalaista yhteiskuntaa koskettavat tätä kirjoitettaessa monet globaalit muutostekijät, joista suurimpina esiin nousevat ilmastonmuutos, edelleen jatkuva väestöräjähdytys ja samanaikainen eläinlajien massasukupuutto sekä tekoälyn vallankumous. Näissä oloissa kenenkään on mahdotonta sanoa mihin suuntaan kehitys vie, tai kuinka nopeasti tuntemamme maailma mullistuu.

Mutta edelleen on olemassa tarve ammattiyhdistysliikkeelle, niin globaalisti kuin paikallisesti. Kun Jytyä perustettiin, lyhyen aikavälin tavoitteena oli saattaa inflaation romahduttama kunnallisvirkamiesten palkkaus elinkelpoiselle tasolle. Pitemmän aikavälin tavoitteena oli saattaa kunnallisten virkamiesten työnteon ehdot yhteneväisiksi ja oikeudenmukaisiksi. Ja kun Kansainliiton alainen Kansainvälinen työorganisaatio ILO perustettiin vuonna 1919, sen peruskirjaan kirjattiin samat tavoitteet: turvallisuus, inhimillisyys ja oikeudenmukaisuus maailmanlaajuisesti kaikille työtä tekeville.⁴²³

Nämä tavoitteet ovat edelleen enemmän kuin ajankohtaiset. ■

Sammandrag

Finlands första kommundienstmannaförening grundades i Åbo 18.9.1918 av över hundra tjänstemän från Åbo. Som bakgrund till beslutet att grunda en förening invercade inflationen som uppstått av världskriget fyra år tidigare, och som hade gjort positionen för Finlands tjänstemän betydligt osäkrare än tidigare. Vid sidan av lönen var den största bristen avsaknaden av en tjänstestadga. Då tjänstestadgan saknades i de flesta städerna fanns det inte alls fastställt några villkor för tjänsteförhållandet, såsom avskedande från tjänst, eller förmåner, såsom pensions- eller semesterrätt.

Också i andra städer grundades tjänstemannaföreningar, men förhandlingspositionen för de enskilda föreningarna var svag. Att argumentera mer övertygande klarade bara ett enhetligt förbund som representerar hela landets kommunaltjänstemän av.

Det konstituerande mötet för Finlands Kommunaltjänstemäns Centralförbund (fr. o. m. 1943 Kommunaltjänstemannaförbundet, KTF) hölls i Tammerfors 7.12.1918. Till förbundets ordförande valdes Harald Dalström. Det mest brådskande uppdraget för det nya centralförbundet och dess färska styrelse var att fixa kommunaltjänstemännens lönenivå. Täckande information om kommunala tjänstemäns lönenivå och förändringar av den hade dock inte samlats in, så centralförbundets styrelse gjorde ett förslag om att inleda en regelbunden beräkning av levnadskostnadsindex till socialstyrelsen. Detta förverkligades år 1921. Under följande år grundades i flera städer lönekommittéer, som såg till att effekterna av inflationen fixades.

I början av 1920-talet bereddes en kommunlagsreform, vilket gav en utsökt möjlighet att driva tjänstenormer till kommunerna. Centralförbundets mål uppfylldes slutligen i städernas kommunlag som godkändes år 1927. I lagen togs med en paragraf om tjänstenorm, enligt vilken städerna måste göra upp en tjänstenorm för tjänsteinnehavare. I tjänstenormen skulle man fastställa yrkestjänstemännens tjänstposition, an-

Invigningen till det första enkammarsriksmötet 25.5.1907. Riksdagsledamöter på Alexandersgatan på väg från Brandkårshuset till Nikolajkyrkan (Domkyrkan). I främre raden talmännen N.R. Ursin, P.E. Svinhufvud och E.G. Palmén.

Bild: Helsingfors stadsmuseum/ Signe Brander.

ställning och avsked, men också anställningsvillkoren, disciplinären och pensionsförhållanden.

Lagförändringen och tjänstenormsmodellen tillsammans förenhetligade i viss mån praxis för olika städernas tjänsteinnehavare. Också för lönesättningen uppstod för en tid en enhetligare praxis, för i samband med ibruktageandet av tjänstenormen övergick man i städerna till löneklasser.

Ändå var skillnaden i avlöning och arbetsvillkor mellan tjänstemän och arbetstagare med arbetsförhållande enorm. En tjänstekollektivavtalslag som motsvarar arbetskollektivavtalslagen fanns inte och planerades inte. Det största hindret för en aktivering av tjänstemannaorganisationer var dock avsaknaden av förhandlingsrätt. När förhandlingsrätten saknades hade tjänstemannaorganisationerna endast möjlighet att göra förslag och yrkanden till städerna, och de måste vara nöjda med de åtgärder arbetsgivaren ansåg vara lämpliga.

Vinterkriget mot Sovjetunionen, vilket bröt ut den sista dagen i november 1939 och fortsättningskriget som började på sommaren 1941 skakade det finländska samhällets struktur och påbörjade långtgående förändringsprocesser. Krigstidens ransoneringsökonomi och ökningen av därtill hörande administrationsbyråkrati ökade kommunernas plikter och tjänstemannakårens storlek.

För att förebygga inflationen och övrig verksamhet som rubbade samhällsfreden stiftades i maj 1941 en lag om reglering av näringslivet under avvikande förhållanden, dvs den så kallade maktlagen, som var i kraft under femton år (1941–1955). Maktlagen gav statsmakten rätt att ingripa i praktiskt taget all samhällsrelaterad verksamhet, också arbetsvillkoren och avlöningen av kommunernas tjänstemän, och det var den största enskilda saken som ändrat samhällets verksamhetslogik under krigsåren. Till statsmaktens direkta styrning kom lönerna för kommu-

nernas tjänsteinnehavare först efter kriget 1947, men under indirekt styrning var lönerna redan från och med 1942. En allmän lönerreglering var i kraft till och med 1955, så lönerregleringen innebar ett förenhetligande av kommunsektorns löner i nästan femton år.

Under krigsåren togs avgörande steg mot ett avtalssamhälle. KTF:s styrelse bad i mars 1941 statsrådet att skrida till åtgärder för att säkra kommunaltjänstemännens förhandlingsrätt. Till slut stiftades en lag om förhandlingsrätt för kommunens tjänsteinnehavare år 1944 och den trädde i kraft följande år. Lagen gav Kommunaltjänstemannaförbundet officiell rätt att förhandla i frågor om tjänstemännens anställningar. Statsrådet godkände 1946 Kommunaltjänstemannaförbundet som förhandlingsduglig organisation med de kommuner eller samkommuner, vars tjänsteinnehavare som medlemmar hörde till förbundet eller dess medlemsföreningar.

På 1950-talet utvidgade Kommunaltjänstemannaförbundet till landsbygden när Esbos och Norra Savolax föreningar godkändes som förbundets medlemmar i mars 1953. I början av januari 1955 gav statsrådet ett nytt beslut om reglering av lönen för kommuners och samkommuners tjänsteinnehavare, och Stadsförbundet och Landskommunernas förbund utsågs till förhandlare i stället för socialministeriet. Beslutet specificerades i juni, då som arbetstagarpartens förhandlingspartner vid sidan av CIA och FFC nämndes också Kommunaltjänstemannaförbundet. Samtidigt utvidgades arbetstagarpartens förhandlingsplikt: Stadsförbundet och Landskommunernas förbund måste förhandla innan ett beslut gavs alltid när ärendet var betydande för ifrågakvarande tjänsteinnehavargrupp.

Statsrådets beslut var en betydande seger för Kommunaltjänstemannaförbundet, men fortfarande hade förbundet inte avtalsrätt. Så uppnådda förhandlingsresultat på förbunds nivå övergick på kommunnivå ofta inte till avtal före tunga lokala förhandlingar eller stridsåtgärder. Det synligaste av dessa var i Kuopio på våren 1956 när tjänstemännen tog till arbetsned-

*Helsingfors stads finansförvaltningskammaras möte 1913.
Bakom vid väggen, andra från vänster, Kommunaltjänstemannaförbundets blivande ordförande Knut Furuholm.
Bild: Helsingfors stadsmuseum / Eric Sundström.*

läggelse och massuppsägning för att protestera mot Kuopio stadsstyrelsens beslut att låta bli att verkställa Stadsförbundets lönerkommendation. Utöver förhöjning i enlighet med lönerkommendationen sökte tjänstemännen från Kuopio retroaktiv ersättning för uteblivna löneförhöjningar 1955.

I arbetsnedläggelsen och massuppsägningen deltog totalt 350 av stadens tjänsteinnehavare. Till slut gick fullmäktige enhälligt med på en lösning i enlighet med Stadsförbundets rekommendation, men retroaktiv ersättning gick fullmäktige inte med på att betala. Tjänstemännen godkände beslutet och avslutade stridsåtgärden. Stridsåtgärdens nyckelpersoner ställdes inför rätten för tjänstefel och till slut dömde Högsta domstolen tjänstemännen till bötesstraff för avsiktligt tjänstefel utan avsikt att profitera.

Kommunbranschens förhandlings- och avtalssystem förändrades när den kommunala tjänstekollektivavtalslagen trädde i kraft i december 1970. I och med lagen hade Kommunaltjänstemannaförbundet möjlighet att inte bara förhandla utan också sluta avtal för sina medlemmars del. Kommunaltjänstemännen kom på så vis på samma nivå som de övriga arbetstagargrupperna. I praktiken hölls förhandlingarna och knöts avtalen genom TOC:s tjänstemannaorganisationers förhandlingsorganisation TOC-V med Kommunala avtalskommittén som representerade kommunarbetsgivaren centralt. Enskilda kommuner bestämde inte längre själva om granskning av sina tjänsteinnehavares anställning och övriga villkor.

Förändringen sträckte sig djupt i Kommunaltjänstemannaförbundets verksamhetskultur. Hittills hade förbundet varit en självständig aktör, men nu verkade förbundet som en del av en vidare förhandlingsorganisation. För lokalföreningarna var förändringen ännu större. Under hela historien för Kommunaltjänstemannaförbundet hade lokalföreningarna varit

ett stort ansvar i genomdrivandet av avtalade förhandlingsresultat med kommunernas centralorganisationer på lokal nivå, och i sista hand hade lokalföreningarna svarat för sina medlemmars intressebevakning. Från och med 1970 avtalade man bindande om saker mellan centralorganisationerna.

Avtalsrätten ökade förbundets intressebevakningskraft. Samtidigt växte kommunsektorns arbetstagarantal i och med social- och hälsovårdsbranschens utvidgning. Dessa faktorer ökade förbundets medlemsantal från 1960-talets 10 000 medlemmar till 45 000 medlemmar i slutet av 1970-talet. Som en följd av förbundets tillväxt beslöt förbundsmötet 1975 att till förbundet välja en heltidsordförande för treårsperioder, och underhållsingenjör Taisto Mursula från Vanda valdes.

Samtidigt förändrades förbundets medlemsstruktur. Förbundet var under sina första årtionden koncentrerat till några städer och köpingar, där fungerande lokalföreningar bildade förbundets stomme. Med tiden hade medlemskåren växt till att täcka medlemmar från fyra olika sektorer: vid sidan av städerna och köpingarna landskommuner samt kommunalförbund och församlingar. Från och med 1960-talet kom också riksomfattande och yrkesmässiga föreningar med.

På 1980-talet var avtalsförhandlingarna ofta mycket svåra och friktionen inom förhandlingsorganisationen TOC-V var en av faktorerna som försvårade förhandlingarna. På våren 1990 övergav KTF den gamla förhandlingsorganisationen TOC-V och grundade med kommunalarbetstagarnas förbund KTV en ny förhandlingsorganisation, Kommunbranschens union, i maj 1990. I samband med det sade man också upp det kommunala huvudavtalet som bestämde förhandlingssystemet.

Det var meningen att återvända till huvudavtal på hösten 1991, men innan dess hann allt ändra totalt. På hösten 1991 försvagades landets ekonomiska situation snabbt och depressionen slog också hårt till mot tjänstemannacentralorganisationen TOC. TOC hade, precis som övriga centralorganisationer,

byggt omkring sig en omfattande väv av tjänsteföretag och semesterstugor, i vars kärna fanns Vendito Oy. Denna konstruktion visade sig vara sårbar när räntorna steg och när säkerhetsvärdena och börskurserna sjönk. Situationen kom som en total överraskning för såväl TOC som KTF:s medlemmar. KTF:s Taisto Mursula hade haft en central roll i konstruerandet av företagsverksamheten för Vendito Oy, som hamnat i trubbel.

TOC:s ekonomiska slutuppgörelse avslutades utan Taisto Mursula, för han blev sjukledig på våren 1992. KTF var redo att kapitalisera TOC, för att undvika centralorganisationens konkurs, men den del av TOC:s förbund var inte redo för detta. Så man sökte om konkurs för centralorganisationen TOC 3.9.1992. Centralorganisationens fall – och speciellt sättet på vilket det skedde – väckte vrede bland medlemmarna. I och för sig var kritiken berättigad, men var lite fel. Det största problemet var inte förbundets ekonomi, utan intressebevakningstomrummet som uppstod i och med centralorganisationens fall. 10 juni 1993 vid KTF:s extra förbundsmöte STTK till ny centralorganisation. KTF blev dock inte genast egentlig medlem i centralorganisationen, utan det egentliga medlemskapet började först följande år. Därför fick KTF ingen representant i sin centralorganisations styrelse för den första förbundsmötesperioden, och förbundet deltog i centralorganisationens beslutsfattande bara som gästelev.

Den ekonomiska nedgången ledde till en kraftig ökning av arbetslösheten i början av 1990-talet. Från full sysselsättning gick det snabbt till en situation där 17 procent av arbetskraften var utan arbete år 1994. Situationen var ny för såväl förbundet som dess medlemmar. De i kommunernas tjänst hade före början av 1990-talet inte lidit av arbetslöshet. Ökningen av Kommunaltjänstemannaförbundets utbetalade arbetslöshetsdagpenningar växte brant 1991.

Hotet om arbetslöshet fick också många av kommunbranschens arbetstagare, som under de goda åren hade hållit sig

*KTF:s ordförande på förhandlingsdagarna i Siikajärvi i februari 1967.
Bild: Jyty Metropoli/ Kalevi Hujanen.*

utanför förbundet, att ansöka om medlemskap i förbundet. Under det första depressionsåret 1991 ökade medlemsantalet med 4 000 medlemmar och nästa år med 3 000. Totalt under första halvan av 1990-talet ökade förbundets medlemsantal med över 10 000 medlemmar.

Depressionen raserade också kommunernas betalningsförmåga. I och med det nya kommunala huvudavtalet som undertecknades i början av 1993 togs i kommunbranschen initiativ till ett trestegsförhandlingssystem. Avtalet gjorde det möjligt att genom lokalt avtal avvika från riksomfattande tjänste- och arbetskollektivavtal, vilket öppnade dörrarna för kommun- och kommunalförbundsspecifika sparavtal. Före förbundsområdet i juni 1993 hade man redan knutit ungefär 400 lokala sparavtal, med vilka man skar ned bl a semesterpenningar.

Depressionen slutade 1995 lika kraftigt som den började fem år tidigare. Till en del reflekterades begynnelsen av en ny tid också av Finlands medlemskap i den europeiska unionen, vilket trätt i kraft från början av året. En annan god nyhet var den nya anställningsskyddslagen för kommunala tjänsteinnehavare, som trädde i kraft i början av juli 1996. Före det var de kommunala tjänsteinnehavarna den enda löntagargruppen i Finland, vars uppsägning hade varit möjlig utan de grunder som finns i lagen. Den nya lagen gjorde tjänsteinnehavarnas uppsägningsskydd och övrigt anställningsskydd arbetsavtalslagenligt och gav dem en likvärdig position som andra arbetstagare.

Då det nya årtusendet inleddes var Finlands kommunekonomi i gott skick, men under dessa goda år började förbundets medlemsantal minska. De som hade inlett sina arbetskarriärer i kommunernas tillväxtskede började gå i pension och kommunerna anställde inte nya arbetstagare i stället för de pen-

Förbundsstämman, som använt den högsta beslutsmakten i förbundet under hela dess historia, upplöstes genom en stadgeförändring vid förbundsstämman i november 2012.

sionerade, för samtidigt fortsatte överförandet av uppgifter, som kommunerna tidigare skött, till privata och tredje sektorn. Med andra ord krympte funktionerna som kommunsektorn upprätthöll och de började glida utanför kommunsektorn, och kommunernas arbetstagarantal minskade.

Under dessa förhållanden strävade Kommunaltjänstemannaförbundet att växa i samma riktning som kommunbranschens arbetsplatser. Redan 1993 hade Kommunaltjänstemannaförbundets stadgar ändrats så att en person som verkade i den privata sektorn, men fick lön av ett tjänsteproducerande företag som producerar tjänster som motsvarar kommuners tjänster, gavs möjlighet att ansluta sig som medlem i förbundet. I november 2004 fattades ett beslut om en samslagning av KTF och Funktionärsförbundet TOEL. Fusionen trädde i kraft vid årsskiftet, men förbundets namn ändrade genast efter mötet till Offentliga och privata sektorns funktionärsförbund Jyty rf.

Under åren på 2010-talet har kommunsektorn ur Jytys synvinkel präglats av de riksomfattande social- och hälsovårdstjänsternas strukturreform. Kommunekonomin största utgiftspost, social- och hälsovårdstjänsterna som kommunerna ordnar, har varit i kris ända sedan 1990-talets depression. Paraslagen, dvs lagen om kommun- och tjänstestrukturreform, som godkändes i början av 2007 startade en förändring av kommunernas tjänstestruktur, som fortfarande pågår. År 2018 ska riksdagen besluta om en reform av social- och hälsovårdstjänster och bildandet av en ny landskapsstruktur som erbjuder sote-tjänster.

När den kommunala tjänstestrukturen glider har många medlemsföreningar övergått till att verka över kommungränserna. I Kainuu uppstod en lokalförening som var lika stor som landskapet redan år 2004. Det senaste är att Helsingfors och Vandas föreningar på våren 2017 bildade Jyty Metropol. I Jyty förbereder man sig för en stadgeförändring som skulle möjliggöra ett bredare nyarrangemang av medlemsorganisa-

tionernas fält.

Tjänstestrukturreformen och en samtida strävan att krympa offentliga utgifter har under de senaste åren lett till en exceptionellt komplicerad intressebevakningsatmosfär. Konkurskraftsavtalet (kiky-avtalet), som landets regering drev igenom genom att hota med tvångslagar, skatteförhöjningar och nedskärningar i den offentliga sektorn. Till slut uppstod på våren 2016 en lösning, genom vilken alla löntagares arbetstid förlängdes, och utöver detta skar man i den offentliga sektorn ner på semesterpenningar samt ökade lokalt avtalande.

Då avtalen gick ut i början av 2018 hände något som inte hänt tidigare. Från början var förhandlingsparternas syner så långt från varandra att ett nytt avtal inte gjordes förrän de gamla gått ut. I ett avtalslöst tillstånd försökte kommunbranschernas organisationer sätta fart på förhandlingarna genom ett riksomfattande övertids- och skiftesbytesförbud, som också rörde Jytys medlemmar. För första gången i Jytys historia var förbundet med i en riksomfattande arbetskonflikt som omfattade alla dess medlemmar i kommunsektorn. Före det hade arbetskonflikterna varit lokala eller bara rört en klart mer avgränsad del av medlemmarna. Utanför kommunsektorns arbetskonflikt lämnades den här gången bara tjänsteinnehavarna samt de arbetsuppgifter, som om de lämnats ogjorda skulle ha förorsakat fara för människors hälsa och säkerhet.

Denna Jytys historiska arbetskonflikt inleddes 6.2.2018 och slutade efter två dagar, innan övertids- och skiftesbytesförbudet, som var avsett att gradvis ökas, hade hunnit öka till fullt. Det uppnådda förhandlingsresultatet förde med sig utöver en allmän förhöjning också en klumpsumma, som baserar sig på det lokala resultatet, och med vilket man ersatte en del av kiky-avtalets nedskärning av semesterpenningarna.

Jyty har medan dess hundraårsjubileum närmar sig förändrat ordentligt på några år. Administrativt har förbundet gått igenom en förändring på organisationens alla nivåer. Den högsta beslutsfattarkraften i förbundet under hela dess historia, förbundsmötet, avskaffades genom en stadgeförändring i november 2012. Förbundsmötet, som sammanträdde vart fjärde år ansågs vara för styvt som beslutsfattare i en snabbt föränderlig verksamhetsomgivning. Dessutom har förbundsfullmäktige valts sedan 2016 genom direkta medlemsval, dvs förbundsval. I början av 2018 övergick förbundet till en enhetlig medlemsavgift som är lika stor för alla. Samtidigt överfördes de sista medlemsavgifterna som betalats till föreningarna till betalning till förbundet.

Denna förändringsprocess är en följd av den långsamma förändringen av förbundets natur. Tidigare var förbundet ett stort förbund som samlade kommunbranschens tjänstemän, men i och med mognandet av organisationsfältet och överflyttandet av de organiserade har förbundet förändrats till snävare gällande medlemsantalet och till profilen mer begränsat. Målet med reformerna har varit att försnabba förbundets beslutsfattande och å andra sidan svara på akuta problem. Det svåraste har varit nedgången i medlemsantal, som under 2000-talet fortsatt jämt. Den största orsaken till minskningen av medlemsantalet är att då kommunsektorns arbetstagare går i pension anställer man inte nära på alltid en ny arbetstagare. Vid tiden för förbundets hundraårsjubileum är förbundets medlemsantal drygt 40 000.

Inför Jytys hundraårsjubileum kan man i dagens samtal leta efter beröringspunkter med händelser i förbundets tidiga historia. Välfärdsstatens grund gjöts i Finland efter inbördeskriget 1918 försiktigt och efter andra världskriget med mer fart tills tillväxten stannade plötsligt i början av 1990-talet. Ingen annanstans har denna tillväxt – och slutet på tillväxten – synt lika häftigt som i de kommunala tjänsterna, som började nästan från noll och växte till ett tjänstemaskineri med över

Jyty-medlemmar arbetar också på sjukhus och i räddningsbranschen. Instrumentvårdare Anne Kröger-Madetoja sköljer knäledsoperationsbackens instrument i KYS:s instrumentvårdscentral.

På höstdagarna är det bra att träffa andra Jyty-medlemmar och utbyta tankar om aktuella ärenden. År 2008 hölls höstdagarna i Tykkimäki i Kouvola.

400 000 arbetstagare, när vi kommer till 1980-talet, precis lika många som idag.

Jyty och dess medlemmar kan med skäl ses som välfärds-samhällets bringare till kommunerna och idag som dess försvarare. I själva verket skulle det vara skäl att vid sidan av välfärdsstaten och välfärdssamhället skapa ett nytt begrepp, välfärds-kommunen. Den här välfärds-kommunen är i allra högsta grad konstruerad av Jyty-medlemmar.

Under hundra år har en motsvarande förändring skett i anställningsskyddet och arbetsvillkoren för förbundets medlemmar. Traditionellt har den offentliga maktens tjänare kanske haft som sin mest centrala uppgift att garantera kommun-medborgarnas jämställda behandling i kommunerna. I början av förbundets verksamhet stämde detta dock inte för hur tjänstemännen behandlades. Arbetsvillkoren varierade från kommun till kommun, och grundrättigheterna, såsom rätt till pension eller semester, saknades för största delen av kommunernas tjänstemän.

Att driva egen fördel var dock svårt för de tjänstemän som växt upp i ett ståndssamhälle och delvis en motbudande process. Då förbundet grundades var de kommunala tjänstemännen i sina egna ögon framför allt kommunarbetsgivarens representanter, och det tog nästan trettio år innan förbundets medlemmar mognade till att godkänna en mer aktiv förhandlingsposition. Denna försiktighet står i konflikt med bilden av den traditionella bilden av fackföreningen, där prestationerna i allmänhet baserar sig på kraft från gruppen och användande av den till arbetsnedläggning och strejker.

Kommunaltjänstemannaförbundets och Jytys prestationer är också de baserade på den gruppkraft som en ett stort antal medlemmar medför, men framför allt på medlemmarnas samarbetsförmåga. I denna nyckelposition har i förbundet under de första tiderna rått en tjänstemannamentalitet och ett förtroendeförhållande till arbetsgivaren. I början av 1930-talet togs i kommunerna i bruk en enhetlig tjänsteregel med se-

mestrar och pensionsrätt, och det är kanske den bästa indikatoren på uppnådda intressebevakningsresultat utan förhandlings- eller avtalsrätt.

Erhållandet av förhandlingsrätt 1945 samt erhållandet av avtalsrätt i och med tjänstekollektivavtalslagstiftningen i början av 1970-talet är de viktigaste milstolparna i förbundets intressebevakning. I intressebevakningen har också använts mer traditionell gruppkraft som stöd för kraven, även om medlemmarnas vilja till strejk genom tiderna har varit låg. Före över-tids- och skiftesbytesförbuden i februari 2018 hade förbundet under hela sin historia inte haft en lika bred strejk som rörde majoriteten av medlemmarna, utan strejkerna hade varit branschspecifika eller lokala.

Det självständiga Finlands hundra år har karakteriserat en gradvis övergång från en stark stat till en alltmer begränsad offentligmaktensroll, och å andra sidan från en nationalstat som vaktar sina gränser till en global värld. I framtiden fortsätter förändringen. Det finländska samhället berörs i skrivande stund av många globala förändringsfaktorer, av vilka de största kan nämnas klimatförändringen, den fortsatta befolkningsexplosionen och den samtida massutrotningen av djurarter samt artificiell intelligens-revolutionen. I dessa omständigheter är det omöjligt att säga i vilken riktning utvecklingen går, eller hur snabbt världen vi känner förändras.

Men fortfarande finns ett behov av fackföreningsrörelsen, både globalt och lokalt. När Jyty grundades, var det kortsiktiga målet att få kommunaltjänstemännens inflationsdrabbade lön på en livsduglig nivå. På längre sikt var målet att få de kommunala tjänstemännens villkor för arbete enhetliga och rättvisa. Och när Nationernas Förbunds underorganisation Internationella arbetsorganisationen ILO grundades 1919, skrevs i dess stadgar samma mål: säkerhet, mänsklighet och rättvisa för alla som arbetar runt om i världen.

De här målen är fortfarande mer än aktuella. ■

VIITTEET

¹ <http://www.stat.fi/org/tilastokeskus/inflaatio.html>;

http://tilastokoulu.stat.fi/verkkokoulu_v2.xql?page_type=sisalto&course_id=tkoulu_inde&lesson_id=6&subject_id=2.

² Haapala, Pertti: Kun yhteiskunta hajosi. Suomi 1914–1920. Helsinki 1995, 163.

³ Haapala 1995, 177.

⁴ Mansner, Markku: Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa. Suomen työnantajain keskusliitto 1907–1940. Teollisuuden kustannus 1991, 102.

⁵ Tulensalo, Hannu-Matti: Kuntien viranhaltijat ja heidän palvelussuhteensa ehtojen määräytyminen 1865–1970. Työoikeuden lisensiaatintutkimus, Helsingin yliopisto 1999, 19–20.

⁶ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikokous 3.3.1923, liite: Kaupunkien hallinnon uudistus ja virkamiesten asema, kansio Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton pöytäkirjoja 1922–1924 (JA); kirje KVL – Kommunala Tjänstemannaföreningen, Åbo 10.3.1921, Jyty ry:n arkisto (JA); Hentilä, Kalevi: Suomen kaupunkiliitto 1912–1962. Suomen kaupunkiliitto 1962, 325; Harvia, Yrjö: Suomen kaupunkiliitto 1912–1937. Kunnallisen keskustuomiston julkaisuja XIV, Helsinki 1938, 13.

⁷ Luoma, Väinö: Valtion virkamiesten järjestäytyminen Suomessa II. Virkamiesliiton julkaisuja N:o 8, Turku 1962, 18, 35; puhe ”M.H.”, kansio Kunnallisvirkamiesliiton asiakirjoja v. 1918–1929 (JA).

⁸ Puhe ”M.H.”, kansio Kunnallisvirkamiesliiton asiakirjoja v. 1918–1929 (JA). – Me vaadimme -julistus oli sosialidemokraattisen puolueen marraskuussa 1917 julkaisema ohjelma, jossa vaadittiin virkamieskunnan ja oikeuslaitoksen uudistamista, senaatin eroamista, torpparivapautusta sekä kahdeksan tunnin työaikalain ja kunnallislakien vahvistamista. Julistusta vauhditettiin yleislakolla.

⁹ Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 28. 1915. Helsingin kaupungin tilastokonttorin julkaisema. Helsinki 1920, 57–58; Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 30. 1917. Helsingin kaupungin tilastokonttorin julkaisema. Helsinki 1921. – Pieni-palkkaisena pidettiin alle 4 800 markkaa vuodessa ansaitsevaa.

¹⁰ Virkamiesten Aikakauskirja 1925:4; Haapala 1995, 170.

¹¹ Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 29. 1916. Helsingin kaupungin tilastokonttorin julkaisema. Helsinki 1920, 73. Kursivointi kirjoittajan; Piilonen, Juhani: Vallankumous kunnallishallinnossa. Opetusministeriö, Punakaartin historiakomitea. Helsinki 1982, 27. – Koko eteläisen Suomen kaupunginvaltuutetuista kolmannes oli taustaltaan virkamiehiä, joten periaatteessa valtuustoista löytyi ymmärrystä virkamiesten kasvavalle ahdingolle; tosin virkamiehet olivat lähinnä opettajataustaisia.

¹² Tämä ja edelliset kappaleet: Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 30, 85–90; Haapala 1995, 176.

¹³ Luoma 1962 II, 151.

¹⁴ Luoma 1962 II, 119–120; Auvinen, Eero: Turun Kunnallisvirikailijat r.y. 1918–1993. 75-vuotishistoriikki. Ei painopaikkaa tai -vuotta, 16–18.

¹⁵ Puhe ”M.H.”, kansio Kunnallisvirkamiesliiton asiakirjoja v. 1918–1929 (JA).

¹⁶ Työmies 22.7.1917, siteerattu teoksessa Piilonen 1982, 28.

¹⁷ Piilonen 1982, 59.

¹⁸ Piilonen 1982, 106–107.

¹⁹ Piilonen 115–118.

²⁰ Piilonen 124.

²¹ Piilonen 349–354.

²² Luoma 1962 II, 151.

²³ Auvinen, 21–23; Löfgren, Jenny: Vaasan kunnallisvirkamiesyhdistys ry 1918–1968. 50-vuotishistoriikki. Vaasan kunnallisvirkamiesyhdistys ry. Vaasa 1968, 12. - Vaasan virkamiesyhdistyksen puheenjohtajaksi valittiin pormestari I. Hasselblatt ja johtokunnan muiksi jäseniksi kaupunginlääkäri Woldemar Backman, oikeusraatimies O. Jacobsson, liikennepäällikkö J. Tingvald ja kaupungininsinööri K.A. Lassenius – kaikki kaupungin korkeimpia virkamiehiä.

²⁴ Löfgren 1968, 12.

²⁵ Kiertokirje ”Kunnallisille virkakunnille Suomen kaupungeissa”, päivätty Turussa 19.10.1918, kansio Kunnallisvirkamiesliiton asiakirjoja v. 1918–1929 (JA).

²⁶ Kirje Lahden kaupungin kunnallinen virkamiesyhdistys – Turun kunnallinen virkamiesyhdistys 3.11.1918, kansio Kunnallisvirkamiesliiton asia-

kirjoja v. 1918–1929 (JA); kirje Jyväskylän kaupungin kaupunginkamreeri – Turun kunnallisen virkamiesyhdistyksen väliaikainen johtokunta 5.11.1918, kansio Kunnallisvirkamiesliiton asiakirjoja v. 1918–1929 (JA); Kirje Tampereen kaupungin rakennuskonttori – Turun Kunnallisen virkamiesyhdistyksen väliaikainen johtokunta 7.11.1918, kansio Kunnallisvirkamiesliiton asiakirjoja v. 1918–1929 (JA); kirje Porin Kunnallisen virkamiesyhdistyksen väliaikainen hallinto – kaupunginkamreeri herra A. Kalm, Turku 17.11.1918, kansio Kunnallisvirkamiesliiton asiakirjoja v. 1918–1929 (JA); kirje Haminan kunnallinen virkamiesyhdistys – Turun Kunnallisen virkamiesyhdistyksen johtounta 3.12.1918, kansio Kunnallisvirkamiesliiton asiakirjoja v. 1918–1929 (JA); kirje pormestari A. Kariniva, Raabe – Kaupunginaktuaari Frans Ljungqvist, Turku 21.1.1919, kansio Kunnallisvirkamiesliiton asiakirjoja v. 1918–1929 (JA); Kirje Mikkelin kaupungin maistraatti – kaupunginaktuaari Frans Ljungqvist 4.2.1919, kansio Kunnallisvirkamiesliiton asiakirjoja v. 1918–1929 (JA).

²⁷ Ote pöytäkirjasta, laadittu Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton – Kommunala tjänstemannaföreningarnas i Finland Centralförbund’in perustavassa kokouksessa Tampereen Rahatoimikamarissa 7.12.1918; kirjeet P. Stade – Interimistiska styrelsen för Kommunala tjänstemannaföreningen i Åbo 23.10.1918 ja 8.11.1918; kirje pormestari Viljo Attila –

kaupunginaktuaari Frans Ljungqvist 23.1.1919, kaikki kansio Kunnallisvirkamiesliiton asiakirjoja v. 1918–1929 (JA)

²⁸ Pöytäkirja laadittu Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton perustavassa kokouksessa Tampereen rahatoimikamarissa 7.12.1918, kansio Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton pöytäkirjoja 1918–1921 (JA). – Blankett rohkaisi kokousväkeä perustamaan oman keskusliiton, joka voisi tehdä yhteistyötä Suomen Virkamiesyhdistysten Keskusliiton kanssa kaikkia virkamiehiä koskevissa asioissa. Ratkaisua puolsi Blankettin mukaan se, että valtion ja kuntien virkamiehillä oli samat ”harrastukset” eli järjestäytymistekijät, kuten palkkaukseen ja asumiseen liittyvät epäkohdat. Kokous päätti noudattaa Blankettin neuvoa.

²⁹ Pöytäkirja 7.12.1918 (JA); pöytäkirja KVL:n väliaikaisen johtokunnan kokouksesta 11. ja 12.1.1919 sekä 15.2.1919, Kansio Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton pöytäkirjoja 1918–1921 (JA). – Väliaikaisen hallituksen muut jäsenet olivat Otto Jacobsson Vaasasta, insinööri Albin Skog Helsingistä, kaupungininsinööri K.K. Waaramäki Tampereelta sekä kaupungininsinööri I.I. Holming, kaupunginkamreeri Assar Kalm ja kaupunginaktuaari Frans Ljungqvist Turusta.

³⁰ Kirje Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton väliaikainen johtokunta – Kunnallisille virkamieskunnille Suomen kaupungeissa 11.1.1919, kansio Kunnallisvirkamieslii-

ton asiakirjoja v. 1918–1929 (JA).

³¹ Pöytäkirja KVL:n vuosikokouksesta 15.3.1919, kansio Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton pöytäkirjoja 1918–1921 (JA). – Kokouksessa edustettuina olivat Helsingin, Haminan, Kuopion, Rauman, Porin, Tampereen, Hangon, Oulun, Lappeenrannan, Jyväskylän, Lahden, Vaasan ja Turun kaupungit.

³² Pöytäkirja vuosikokouksessa 15. 3. 1919 (JA). – Täten keskusliiton perustaminen noudatti samaa kaavaa kuin Suomen itsenäistyminen: itsenäistymisjulistus ei vielä itsessään synnyttänyt itsenäisyyttä, vaan edellytti Venäjän ja ulkomaailman tunnustamista.

³³ Henkinen Työ 1. Henkisen työn yhtymän julkaisuja I. Otava, Helsinki 1924, 103.

³⁴ Virkamiesten Aikakauskirja 1925:4; Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 16.3.1919, kansio Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton pöytäkirjoja 1918–1921 (JA); pöytäkirja vuosikokouksessa 15.3.1919 (JA); kirje Socialstyrelsen – Styrelsen för Kommunala tjänstemannaföreningarnas i Finland centralförbund 19.4.1919, kansio Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton pöytäkirjoja 1918–1921 (JA); Modeen, Gunnar: Elinkustannusindeksi. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja n:o 4. Tammi, Helsinki 1952, 11, 19–22. – Valittujen perheiden pitämään tilikirjanpitoon, ja kirjanpitooperaatiota valittaessa kiinnitettiin käytännön syistä erityistä huomiota kaupun-

kien palkansaajiin; perheiden lopullinen valinta tehtiin yhteistyössä paikallisten kunnallisvirkamiesten kanssa. Näin ollen elinkustannusindeksi antoi hyvinkin tarkan kuvan nimenomaan kunnallisvirkamiesten ansiokkehityksestä.

³⁵ Pöytäkirja vuosikokouksessa 15.3.1919 (JA); Haapala 1995, 177, Auvinen, 31. – Matalapalkkainen työväestö ja maanviljelijät sen sijaan kuuluivat inflaatiovuosien voittajiin.

³⁶ Vuosikertomus Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallituksen toiminnasta vuonna 1919; Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikertomus 1921.

³⁷ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallituksen kokous 12.9.1919.

³⁸ Kirje Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliitto – Kunnallisvirkamiesyhdistys, Turku 3.5.1920 (JA); pöytäkirja Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikokouksesta 6.–7.3.1920 (JA).

³⁹ Kirje Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliitto – paikallisyhdistykset 18.11.1921 N:o 119–136 (JA).

⁴⁰ Pöytäkirja Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikokouksesta 6.–7.3.1920 (JA).

⁴¹ Kirje Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliitto – paikallisyhdistykset 18.11.1921 N:o 119–136 (JA); Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikokous 5.–6.3.1921 (JA).

⁴² Kirje [Turun] Kunnallinen Virka-

miesyhdistys – Kaupungin Valtuusto 15.5.1922 (JA). – Kirjeessään Turun kaupungille virkamiesyhdistys esitti palkkalautakunnalle, että kalliinajanlisien jatkamisen sijaan se tekisi kokonaan uuden palkkaehdotuksen. Turussa peruspalkkaa ei ollut nostettu vuoden 1919 jälkeen kertaakaan.

⁴³ Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 1922. Helsingin kaupungin tilastokonttori 1925, 47–48; Helsingin kaupungin sääntöpalkkaisten viranpitäjien palkkausohjesääntö 1922:2. Helsingin kaupungin kunnallisasetuskokoelma 1. Helsinki 1923, 16.

⁴⁴ Helsingin kaupungin sääntöpalkkaisten viranpitäjien palkkausohjesääntö 1922:2. Helsingin kaupungin kunnallisasetuskokoelma 1. Helsinki 1923, 16.

⁴⁵ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikokous 3.3.1923 ja liite: Kunnallisten viranpitäjien palkkojen järjestelyt Suomen kaupungeissa. Eino Warosen esitelmä vuosikokouksessa 3.3.1923 (JA); Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 28.3.1923; Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 7.11.1923; Suomen kunnallislehti 1923/9–10.– Helsingin mallissa poistettiin jako pohjapalkkaan ja kalliinajanlisän, ja sen tilalle tulivat hintatason mukaan muuttuvat palkkaluokat. Palkkaluokkia oli alkuun 19.

⁴⁶ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikokous 1.3.1930 (JA); Suomen kaupunkilaitoksen historia 3. Itsenäisyyden aika.

Suomen kaupunkiliitto, Vantaa 1984, 259.

⁴⁷ Suomen kaupunkilaitoksen historia 3, 345, 349, 408–415. – Vuoden 1922 köyhäinhuitolaki meni pitemmälle kuin sitä edeltänyt vuoden 1879 vaivaishoitoasetus. Köyhäinhuitolaki velvoitti kunnan hankkimaan elatuksen kaikille huoltajaa vailla oleville lapsille, sekä niille, jotka eivät työtulojensa tai varallisuutensa puolesta kyenneet elättämään itseään. Lisäksi laki antoi mahdollisuuden ehkäisevään köyhäinhoitoon. Kunta oli edelleen köyhäinhuodon perusyksikkö. Vastaavat säädökset lastensuojelun alalla vaikuttivat yhtä lailla lastenkotien määrään.

⁴⁸ Suomen kaupunkilaitoksen historia 3, 255.

⁴⁹ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikokous 3.3.1923 ja liite ”Kaupungin hallinnon uudistus ja virkamiesten asema” (JA); Helsingin kaupungin kunnallisten viranpitäjien palvelusehtoja koskeva sääntö. Kaupunginvaltuuston vahvistama lokakuun 29 p:nä 1918.

⁵⁰ Helsingin ohella Turussa, Vaasassa ja Porissa oli määritelty virkamiehen kesäloma. Virkamiehen oikeus eläkkeeseen oli määritelty Tampereella, Hämeenlinnassa, Porvoossa, Lappeenrannassa ja Joensuussa ja vuodesta 1922 lähtien Turussa. Kirje Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliitto – Kommunala Tjänstemannaföreningen, Åbo 10.3.1921 (JA).

⁵¹ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallituksen kokous

28.9.1920 ja liite: ”Kunnallisten viranpitäjien oikeudesta pysyä virassaan” (JA).

⁵² Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallituksen kokous 15.–16.1.1921 (JA); Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikertomus 1921.

⁵³ Suomen Kunnallisvirkamiesten Keskusliiton vuosikokous 3.3.1923 (JA).

⁵⁴ Suomen kaupunkilaitoksen historia 3, 258.

⁵⁵ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikokous 3.3.1923 ja liite ”Kaupungin hallinnon uudistus ja virkamiesten asema” (JA).

⁵⁶ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 19.5.1928 ja kirje Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliitto – Kaupunkiliiton hallitus 19.5.1928 (JA).

⁵⁷ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 19.5.1928 (JA); Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 5.3.1932 ja liite: ”Eräitä kaupunkien viranhaltijoita koskevia kysymyksiä” (JA). – Myös hautausavun taso muodostui melkein kaikissa kaupungeissa samaksi, yhden kuukauden palkkaa vastaava summa. Kaupunkien välillä oli kuitenkin edelleen eroavaisuuksia esimerkiksi loma-ajassa ja sairasajan palkassa.

⁵⁸ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 15.3.1937 (JA); Hentilä 1962, 326–327.

⁵⁹ Kirje Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliitto – Kunnalliset virkamieskunnat Suomen kaupungeis-

sa 11.1.1919 (JA); juhlapuhe ”M.H.”, päiväämätön (JA).

⁶⁰ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikertomus vuodelta 1924; Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 17.3.1922 (JA).

⁶¹ Suomen Kunnallisvirkamiesten Keskusliiton vuosikokous 5.–6.1921 (JA); Suomen Kunnallisvirkamiesten Keskusliiton vuosikokous 4.3.1922 (JA). ⁶² Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikokous 15.3.1919 ja liite ”Eläke-edun varaamista Tampereen kunnan virka- ja palvelushenkilöille pohtimaan asetetun komitean mietintö” (JA).

⁶³ Uusi Suometar 20.3.1917; <http://itsenaisyyssi00.fi/puhelin-oli-tarkea-yhteyksien-tekija-jo-1917/>, hakupäivä 28.6.2017.

⁶⁴ Luoma 1962 II, 30; Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 10.5.1921 ja liite ”Suomen virkamiesyhdistysten keskusliiton, Suomen Kunnallisvirkamiesten Keskusliiton ja Suomen Teollisuusvirkaileijain liiton asettaman valiokunnan ehdotus Suomen Virkaileijaliittojen Yhtymän perustamisesta” (JA); Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 18.11.1920 (JA).

⁶⁵ Kirje Oulun kaupungin kunnallinen virkamiesyhdistys – Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliitto 13.9.1921 (JA); Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikokous 5.–6.3.1921 (JA); Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton

vuosikertomus 1921.

⁶⁶ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikokous 4.3.1922 (JA); Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 5.5.1922 ja 20.11.1924 ja liite: kirje Henkisen Työn Yhtymä – Suomen kunnallisten virkamiesyhdistysten keskusliitto 4.9.1924 (JA); Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikertomus 1922.

⁶⁷ Luoma 1962 II, 191–195.

⁶⁸ Suomen Kunnallisvirkamiesten Keskusliiton vuosikokous 7.3.1925 (JA); Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikertomus vuodelta 1924.

⁶⁹ Palkkakuoppa vaikutti konkreettisesti virkamiesten asumiseen. Kun maailmansodan päättymisestä oli kulunut vuosikymmen, veivät asumiskulut virkamiesten palkasta edelleen yli 40 prosenttia, kun keskimäärin väestön asumiskulut olivat vain viidesosa kokonaisuudesta. Asumisväljyydestä oli ollut tingittävä, ja keskusliitto laatikin asiasta julkilausuman: ”*Vuokrataso ja asuintaso ovat aina olleet kulttuurin merkinä. Suomen korkea vuokrataso on aiheuttanut sen, että asuintasoa on täytyntä tavattoman suuressa määrin alentaa siitä, mitä se oli aikaisemmin. Työväen asuintasoa on mahdollisesti voitu korottaa, mutta virkamiesten on juuri heille suoritettujen palkkojen suhteellisen pienuuden vuoksi täytyntä luopua monista sellaisista vaatimuksista asuntoon nähden, joita aikaisemmin pidettiin kohutuullisina.*” – Suomen Kunnallisvirka-

miesyhdistysten Keskusliiton hallitus 17.9.1931 ja liite 1: ”Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton lausunto virkamiesten palkkojen alentamissuunnitelmista” (JA); Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 3.2.1922 ja vuosikokous 4.3.1922 (JA).

⁷⁰ Yrjö-Koskinen, Yrjö Sakari: Työväen seikka, julkaisussa *Kirjallinen kuukauslehti* 9 (1874): 4, 91–97.

⁷¹ ”Valiokunnan lausunto virkailijaliittojen yhtymää koskevaan asiaan”, ei päiväystä tai allekirjoitusta, kansio Kunnallisvirkamiesliiton asiakirjoja v. 1918–1929 (JA).

⁷² Mansner 1991, 342–344, 347, 384–385.

⁷³ Mansner 1991, 401.

⁷⁴ Suomen kaupunkilaitoksen historia 3, 348.

⁷⁵ Saukkonen 1962, s. 391.

⁷⁶ Palkkoja alensivat seuraavat kaupungit: Helsinki, Turku, Viipuri, Tampere, Kuopio, Oulu, Kemi, Mikkeli, Pietarsaari, Jyväskylä, Kajaani, Joensuu, Sortavala, Raahe, Iisalmi, Kristiinankaupunki ja Tornio.

⁷⁷ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikokous 5.3.1932 ja liite 6: ”Eräitä kaupunkien viranhaltijoita koskevia kysymyksiä” (JA); Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 17.9.1931 ja liite 1: ”Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton lausunto virkamiesten palkkojen alentamissuunnitelmista” (JA). – Suoran palkanlennuksen lisäksi joissain kaupun-

geissa, kuten Helsingissä, oli virkamiesten palkkaa alennettu epäsuorasti työaikaa pidentämällä.

⁷⁸ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 29.9.1932 ja liite 1: ”Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallituksen lausunto N.o 2 virkamiesten palkkaus-kysymystä” (JA).

⁷⁹ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 17.9.1931 ja liite 1: ”Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton lausunto virkamiesten palkkojen alentamissuunnitelmista” (JA); Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 4.2.1932 (JA); Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikokous 5.3.1932 ja liite 6: ”Eräitä kaupunkien viranhaltijoita koskevia kysymyksiä” (JA).

⁸⁰ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 7.9.1933 ja kirje Joensuun kunnallisvirkamiesyhdistyksen hallitus – Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 15.7.1933 (JA); Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikertomus 1933; Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 2.2.1934; Suomen Kunnallislehdi 9:1933.

⁸¹ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikokous 5.3.1932 ja liite 6: ”Eräitä kaupunkien viranhaltijoita koskevia kysymyksiä” (JA); kirje Joensuun kunnallisvirkamiesyhdistys ry – Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton

hallitus 23.9.1932 (JA).

⁸² Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikokous 5.3.1932 ja liite 6: ”Eräitä kaupunkien viranhaltijoita koskevia kysymyksiä” (JA); Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 29.9.1932 ja liite 1: ”Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallituksen lausunto N.o 2 virkamiesten palkkaus-kysymyksestä” (JA); www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalliset/MAAL/272, hakupäivä 28.6.2017.

⁸³ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 17.9.1931 ja liite 1: ”Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton lausunto virkamiesten palkkojen alentamissuunnitelmista” (JA).

⁸⁴ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikokous 5.3.1932 ja liite 6 5.3.1932: ”Eräitä kaupunkien viranhaltijoita koskevia kysymyksiä” (JA).

⁸⁵ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 16.11.1933 ja liite 1: ”Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallituksen julkilausuma kunnallisvirkamiesten palkkakysymyksestä” (JA); Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikertomus 1934. – Vuonna 1934 jäsenmaksunsa maksoi vain kahdeksan paikallisyhdistystä: Hangon, Helsingin, Lahden, Joensuun, Tampereen, Turun, Vaasan ja Viipurin yhdistykset.

⁸⁶ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 17.4.1936 (JA); [\[kus/ylioppilastutkinnot.html\]\(http://www.stat.fi/org/tilastokeskus/ylioppilastutkinnot.html\), hakupäivä 28.6.2017; Luoma 1962 II, 32.](http://www.stat.fi/org/tilastokes-</p></div><div data-bbox=)

⁸⁷ Esim. Siironen, Miika: Mustan lipun alla. Elias Simojoen elämä ja utopia. Atena 2017.

⁸⁸ Tämä ja edelliset kappaleet: Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 3.3.1933 (JA).

⁸⁹ www.kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/5352, hakupäivä 3.5.2017.

⁹⁰ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 9.2.1938 (JA); Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton toimintakertomus 1938. – Samalla myös useissa kaupungeissa vakinaistettiin aiemmin tilapäisesti täytettyjä virkoja.

⁹¹ Myös maalaiskunnissa perustettiin kunnankirjurin viran lisäksi muitakin hallintovirkoja. 1940-luvulle tultaessa maalaiskunnissa yleisiä virkamiehiä olivat kassan- ja rahastonhoitajat sekä useita erilaisia tehtäviä hoitaneet toimistoapulaiset.

⁹² Saukkonen 1962, s. 395, 399. – Kunnallisen lainsäädännön mukaan kunnallisilla toimielimillä oli itsenäinen toimivalta ja eri hallintoelimillä omat tehtävänsä. Laki salli myös poikkeuksia, ja valtuusto saattoi siirtää viranhaltijoiden vaalin kunnanhallitukselle tai lautakunnalle. Hallintotehtäviä hoitaneet lautakunnat, kuten kutsuntalautakunta ja tulo- ja omaisuusverolautakunta, huolehtivat useista yleiseen lainsäädännön piiriin kuuluneista asioista. Taloudellisen toiminnan lautakuntia olivat muun muassa yleisten

töiden lautakunta, kiinteistölautakunta sekä teknillisten töiden lautakunta. Kansakoulujen johtokunnat, museo- lautakunta ja kirjastolautakunta kuuluivat puolestaan sivistystoiminnan alueeseen. Sosiaalisia tehtäviä hoitivat esimerkiksi sairaalalautakunta, huolto- lautakunta sekä lastensuojelulautakunta. Näillä lautakunnilla oli useita lakisääteisiä tehtäviä, sillä kuntien vastuulla oli sosiaalisen lainsäädännön paikallinen toimeenpano.

⁹³ Halila, Aimo: Helsingin kaupungin sosiaalitoimen historia. Helsinki 1977, 31; Siipi 1962, 310–311.

⁹⁴ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 26.10.1939 (JA); Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton toimintakertomus 1939. – Talvisodan aattona Keskusliitolla oli kädet täynnä työtä pohjoismaisen kunnallisen virkamieskokoituksen järjestämisessä. Kokousta oli suunniteltu kesälle 1940 Helsingin olympialaisten yhteyteen. Kokouksen järjestämisestä täytyi kuitenkin sodan takia luopua, kuten olympialaistenkin.

⁹⁵ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 29.3.1940 (JA).

⁹⁶ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton toimintakertomus 1940; Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 29.3.1940 ja 22.4.1940 (JA).

⁹⁷ Manninen 2010, 156; Kertomus Tampereen kaupungin kansanhuolto- lautakunnan toiminnasta vuodelta 1943, 5; Kertomus Helsingin kaupungin

kunnallishallinnosta 54:1941. Helsingin kaupungin tilastotoimiston julkaisema. Helsinki 1945; Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 64:1951. Helsingin kaupungin tilastotoimiston julkaisema. Helsinki 1954. – Vielä 1950-luvulle tultaessa Helsingin kaupungin kansanhuoltotoimiston vahvuus oli yli 20 henkeä.

⁹⁸ Jyty 11/2015, 34.

⁹⁹ Mansner 1991, 469–473.

¹⁰⁰ Bergholm, Tapio: Sopimussyhteiskunnan synty I. Työehtosopimusten läpimurrosta yleislakoon, Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto 1944–1956. Otava, Helsinki 2005, 21; Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 29.5.1940.

¹⁰¹ Bergholm 2005, 23–24.

¹⁰² Bergholm 2005, 24.

¹⁰³ Bergholm 2005, 26; Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 21.1.1941 (JA).

¹⁰⁴ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton toimintakertomus 1940; Waronen, Eino: P.M. ”Kunnallisten viranhaltijain palkkakysymyksestä”, ei päiväystä (JA); Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 16.10.1940; kirje Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliitto – Kunnallisten viranhaltijain yhdistykselle 3.12.1941 (JA).

¹⁰⁵ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 21.10.1942 ja liite: ”Kunnallisen Keskustoimiston PM no 1 työpalkkojen säännöstelystä annetun valtioneuvoston päätöksen soveltamisesta kunnan viranhaltijoihin

ja työntekijöihin” (JA); Bergholm 2005, 28.

¹⁰⁶ Suomen kaupunkilaitoksen historia 3, 260–261.

¹⁰⁷ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 3.12.1941 ja 21.10.1942 (JA).

¹⁰⁸ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton toimintakertomus 1942.

¹⁰⁹ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 21.10.1942 ja 17.12.1942 (JA).

¹¹⁰ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 21.10.1942 (JA).

¹¹¹ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton toimintakertomus 1943; Kertomus Henkisen Työn Keskusliiton toiminnasta v. 1944.

¹¹² Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikokous 6.3.1943 (JA).

¹¹³ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikokous 23.3.1942 ja liite 6: ”Selostus Ruotsin Kunnallisvirkamiesliiton sihteerin aktuaari Filip Angerin esitelmästä 23.3.1942” (JA); Keskiluokkakomitean mietintö 1941, eripainos Sosiaalinen Aikakauskirja 7–8/1941.

¹¹⁴ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton vuosikokous 15.3.1941 (JA).

¹¹⁵ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton hallitus 26.3.1941 ja kirje Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliitto – Valtioneuvosto 3.12.1941 (JA).

¹¹⁶ Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton toimintakertomus 1941.

¹¹⁷ Luoma 1962 II, 47–48.

¹¹⁸ Bergholm 2005, 39.

¹¹⁹ Bergholm 2005, 43.

¹²⁰ Bergholm 2005, 56–57, 74.

¹²¹ Luoma 1962 II, 179.

¹²² Bergholm 2005, 44–47, 115; Suomen kaupunkilaitoksen historia 3, 260–261; Kunnallisvirkamiesliiton hallitus 26.5.1945 (JA).

¹²³ Luoma 1962 II, 179; Manninen 2010, 276. – Maalaiskuntien liitto antoi vasta vuonna 1968 ensimmäisen työehtosopimusosuituksen.

¹²⁴ Auvinen 1993, 47; Kunnallisvirkamiesliiton hallitus 30.3.1946 (JA).

¹²⁵ Kunnallisvirkamiesliiton hallitus 23.4.1949 (JA); Kunnallisvirkamies 5:1952.

¹²⁶ Kunnallisvirkamiesliiton hallitus 26.5.1945 (JA); Kunnallisvirkamiesliiton hallitus ja lisätty hallitus 22.43.1947 (JA).

¹²⁷ Bergholm 2005, 125–126.

¹²⁸ Kunnallisvirkamiesliiton hallitus 7.6.1947 ja 16.7.1947 (JA).

¹²⁹ Kunnallisvirkamiesliiton hallitus 16.7.1947; Auvinen 1993, 48.

¹³⁰ Kunnallisvirkamiesliiton hallitus 29.9.1947, 11.10.1947 ja 27.10.1947 (JA).

¹³¹ Bergholm 2005, 162–163.

¹³² Kunnallisvirkamiesliiton ylimääräinen liittokokous 2.11.1947 (JA). – Kokouksen jälkeen Suomen kansallisteatterissa järjestettiin kaikille henkisen työn tekijöille yhteinen Henkisen Työn Päivän juhla.

¹³³ Bergholm 2005, 169–170.

¹³⁴ Kunnallisvirkamiesliiton hallitus 26.11.1947 (JA).

¹³⁵ Bergholm 2005, 169–170; Kunnallisvirkamiesliiton hallitus 28.11.1947 (JA).

¹³⁶ Bergholm 2005, 169–170.

¹³⁷ Kunnallisvirkamiesliiton hallitus 28.11.1947 ja lisätty hallitus 24.1.1948 (JA).

¹³⁸ Virkamiesliiton Tiedoituslehti 2/1948; Kunnallisvirkamiesliiton hallitus 5.2.1949 (JA).

¹³⁹ Kunnallisvirkamiesliiton hallitus 23.4.1949 (JA).

¹⁴⁰ Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomus 1949.

¹⁴¹ Bergholm 2005, 243.

¹⁴² Kunnallisvirkamiesliiton hallitus ja lisätty hallitus 12.10.1949 (JA); Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomus 1949.

¹⁴³ Kunnallisvirkamies 11:1952.

¹⁴⁴ Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomus 1950.

¹⁴⁵ Kunnallisvirkamiesliiton hallitus ja lisätty hallitus 12.10.1949 (JA).

¹⁴⁶ Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomus 1949.

¹⁴⁷ Leino, Aija ja Virtanen, Turo: Espoon Kunnallisvirkamiesyhdistys – Esbo Tjänstemannaförening ry 50 vuotta–år, Lieto 2003, 1–4.

¹⁴⁸ Kunnallisvirkamiesliiton hallitus 19.3.1953 (JA).

¹⁴⁹ Kunnallisvirkamiesliiton hallitus 19.3.1953 (JA).

¹⁵⁰ Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomukset 1954 ja 1955. – Puheenjoh-

taja Rönkä, varapuheenjohtaja Vuorjoki, toiminnanjohtaja Välikangas ja järjestösihteerit Eero Kantola muodostivat kiinteästi toimivan nelikon. Vuoden 1955 aikana keskustoimiston väki teki 146 matkaa eri paikkakunnalle – ja näistä Kantolan osuus oli 121 matkaa!

¹⁵¹ Kunnallisvirkamiesliiton hallitus 16.7.1947, 11.10.1947 ja 3.3.1948 (JA); Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomus 1954. – Kirjastonhoitajayhdistyksen edustajien käydessä asiamiehen luona nämä valittivat kirjavaa palkkausta eri kunnissa ja totesivat valtion palkkojen olevan ”ala-arvoiset”. Kirjastonhoitajat tiedustelivat mahdollisuutta liittyä KVL:oon koko maan kattavana yhdistyksenä. Heille todettiin että säännöt eivät tätä sallineet, sillä jäsenyhdistykset oli järjestetty alueelliselle pohjalle, joten liittyminen tulisi tehdä liittymällä henkilöjäsenenä paikallisyhdistykseen.

¹⁵² Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomus 1951.

¹⁵³ Kunnallisvirkamies 3–5:1952; 1952

¹⁵⁴ Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomus 1953.

¹⁵⁵ Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomus 1954.

¹⁵⁶ Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomus 1955.

¹⁵⁷ Kunnallisvirkamiesliiton jäsenyhdistysten puheenjohtajien neuvottelupäivät 14.1.1956 (JA); P.M. ”Jäsenhankinnan tehostamisesta liiton piirissä”, KVL 13.1.1956 (JA).

¹⁵⁸ Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomus 1954. – Ennen harvan palk-

kaluokituksen käyttöönottoa pienet palkkaluokkien väliset erot olivat johtaneet siihen, että kokenut, mutta alempaan palkkaluokkaan sijoitettu virkamies saattoi nauttia suurempaa palkkaa kuin korkeampaan palkkaluokkaan sijoitettu kollegansa. KVL teki myös esivalmisteluja maalaiskuntien palkkaluokkamuutoksen suhteen ja teetti edustavan palkkatutkimuksen 200 kunnassa talousarvioiden ja virka- luetteloiden perusteella. Tutkimuksen mukaan palkat vaativat melkoista korjausta, ”jotta [palkkauksen] taso edes jossain määrin vastaisi tehtäviä ja vastuita”.

¹⁵⁹ Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomukset 1955 ja 1956. – Suosituspalkat määriteltiin osin liukuvalla asteikolla, jotta paikalliset erot oli mahdollista ottaa huomioon. Kiintopisteiden ulkopuolelle jäävien virkojen oikeudenmukaisen määrittämisen helpottamiseksi KVL laati 36 virkaa käsittävän lisäohjeen.

¹⁶⁰ Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomus 1956.

¹⁶¹ Kunnallisvirkamiesliiton työvaliokunta 10.3.1956; Auvinen 56.

¹⁶² Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomus 1956.

¹⁶³ Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomus 1959. – Kunnallisvirkamiesliitto vastasi syytettyjen puolustuksesta kaikissa oikeusasteissa.

¹⁶⁴ Suomen kaupunkilaitoksen historia 3, 344–345.

¹⁶⁵ Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomus 1957.

¹⁶⁶ Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomus 1962.

¹⁶⁷ Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomus 1963.

¹⁶⁸ Espoon Kunnallisvirkamiesyhdistys – Esbo Tjänstemannaförening ry 50 vuotta 1953–2003. Lieto 2003, 9.

¹⁶⁹ Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomus 1963.

¹⁷⁰ Talvitie 1978, 13.

¹⁷¹ Kunnallisvirkamiesliiton työvaliokunta 28.4.1961 ja 21.9.1962 (JA).

¹⁷² Muistio maalaiskuntien viranhaltijain järjestötoiminnan tiivistämiseen tähtäävistä toimenpiteistä. Maaseudun kunnallisvirkaileijat ry. 29.6.1961 (JA); Kunnallisvirkamiesliiton työvaliokunta 25.2.1961, 7.4.1961, 14.4.1961 ja 8.5.1961 (JA). – Kahdenkeskisissä neuvotteluissa huhtikuussa puheeksi otettiin jo Maaseudun Kunnallisvirkaileijoiden liittyminen KVL:oon. Tätä valmistelemaan perustettiin maalaiskuntien viranhaltijain neuvottelukunta 8.5.1961.

¹⁷³ Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomus 1961.

¹⁷⁴ Maalaiskuntien asioiden ajankoh- taisuus näkyi keskustoimiston henkilökunnan matkapäivissä: maalaiskuntien paikallisyhdistyksistä vastaava Kari Lahtinen teki vuoden aikana 74 matkaa. Toiminnanjohtaja Kantola ja toinen järjestösihteerit Jaakko Itälä eivät edes yhdessä päässeet samaan.

¹⁷⁵ Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomus 1960.

¹⁷⁶ Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomus 1964.

¹⁷⁷ Laki kunnallisten viranhaltijain

palkkausten tarkistamisesta, luonnos 31.3.1965 (JA).

¹⁷⁸ Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomus 1965.

¹⁷⁹ Kunnallisvirkamiesliiton liittohallitus 9.4.1965 (JA).

¹⁸⁰ Kunnallisvirkamiesliiton hallitus 22.5.1965 (JA).

¹⁸¹ Auvinen 1993, 74.

¹⁸² Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomus 1965.

¹⁸³ Kunnallisten Viranhaltijain ja Toimihenkilöitten Neuvottelukunta kokosi jäsenikseen Kunnallisvirkamiesliiton ohella varsin vaikuttavalta näyttävän joukon järjestöjä: Insinööriliitto, Kunnalliset Rakennusmestarit ry, Kunnallsinsinöörit ja -arkkitehdit ry, Kuntien Konemestarit ry, Kuntien Teknillisten Toimihenkilöiden Liitto (ent. Kuntien Teknilliset Toimihenkilöt), Maanmittausinsinöörien Liitto, Maanmittausteknikot ry, Sosiaalityöntekijäin Liitto, Suomen Rakennusinsinöörien Liitto, Suomen Sähkötekniikköiden Liitto. Valtuuskunnan varapuheenjohtajana toimi Kuntien Teknillisten Toimihenkilöiden Liiton puheenjohtaja tekniikko Eino Jumppanen.

¹⁸⁴ Åberg, Veijo: Kohti teknisten keskusliittoa. Kuntien Tekniset KTK 1970–2006. Jyväskylä 2007, 16–18.

¹⁸⁵ Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomus 1967.

¹⁸⁶ Menettelytapakomitean mietintö. Komiteamietintö 1969: A14. Helsinki 1969.

¹⁸⁷ Åberg 2007, 20.

¹⁸⁸ Kunnallisvirkamiesliiton toiminta-

kertomus 1969.

¹⁸⁹ Auvinen 1993, 74–75.

¹⁹⁰ Muistio ”Kuntien teknisten viranhaltijain ja toimihenkilöiden järjestäytymiskysymys”, 8.12.1969 KVL (JA); muistio ”Kuntien teknisten järjestäytyminen” 9.1.1970 KVL (JA).

¹⁹¹ Muistio ”Liinamaa ja teknisen henkilöstön järjestäytyminen”, 5.11.1969 Eero Kantola (JA); Åberg 2007, 24–26.

¹⁹² Liittovaltuusto 6.5.1970 Tampere (JA).

¹⁹³ Liittohallitus 24.1.1970, työvaliokunta 18.8.1970, 15.10.1970 ja 22.10.1970 (JA).

¹⁹⁴ Liittohallitus 29.10.1970 liite 6 (JA).

¹⁹⁵ Liittohallitus 21.2.1970; työvaliokunta 19.2.1970 liite 2: PM Asioiden valmistelun kehittämisestä KVL:n organisaatiossa/ E.K. 17.2.1970 (JA).

¹⁹⁶ Liittovaltuusto 8.5.1971 Liite 3 (JA).

¹⁹⁷ Työvaliokunta 10.12.1970 (JA); liittohallitus 12.12.1970: PM Palkkapolitiikan ratkaisumallit 1967–1972 (JA).

¹⁹⁸ Työvaliokunta 14.1.1971 (JA).

¹⁹⁹ Liittovaltuusto 8.5.1971, työvaliokunta 28.4.1971 ja liittohallitus 5.2.1972 (JA).

²⁰⁰ Liittovaltuusto 8.5.1971 liite 24 (JA).

²⁰¹ Liittohallitus 3.4.1971, työvaliokunta 19.8.1971 ja liittokokous 27.–28.5.1972 liitteet 2, 4 (JA); Kunnallisvirkamies 15.10.1973.

²⁰² Liittohallitus 11.9.1971 liite 1: PM neuvottelumenettelyyn ja KVL:n organisaatioon liittyvistä kysymyksistä 2.9.1971/ KVL (JA).

²⁰³ Kunnallisvirkamies 15.12.1973.

²⁰⁴ Työvaliokunta 25.1.1973, liittohallitus 6.4.1972 ja liittohallitus 12.12.1970: PM Palkkapolitiikan ratkaisumallit 1967–1972 (JA).

²⁰⁵ Liittohallitus 27.5.1972, liittokokous 27.–28.5.1972, liittohallitus 7.4.1973, liittovaltuuston ylimääräinen kokous 12.4.1973.

²⁰⁶ Liittohallitus 1.9.1973, ylimääräinen liittokokous 7.10.1973 (JA).

²⁰⁷ Ylimääräinen liittokokous 7.10.1973 liitteet 4, 7; kirje Helsingin kunnallisvirkamiehet ja toimihenkilöt ry – KVL 7.3.1974 (JA).

²⁰⁸ Työvaliokunta 11.10.1973 (JA).

²⁰⁹ Liittokokous 17.–19.5.1978 liite: KVL:n palkkopolitiittinen ohjelma (JA).

²¹⁰ Liittohallitus 24.1.1970, kirje TVK, KVL, Suomen sairaanhoitajaliitto, Suomen opettajain liitto – sisäasiainministeriö 12.1.1970 N:o 1/88/D (JA); Laakso, Mikko Tahdon asia. Tehy 1982–2012. Tehy ry 2012, 68.

²¹¹ Työvaliokunta 5.2.1970 liite 3: PM Kunnallisvirkamiesliiton taloudesta (JA).

²¹² Liittohallitus 24.1.1970 ja liite 2: PM liiton tukirahastosta (JA)

²¹³ Liittohallitus 11.4.1970 liite: Työvaliokunnan ehdotus KVL:n jäsenmaksun korottamisesta ja tukirahaston kartuttamisesta 2.4.1970 (JA).

²¹⁴ Liittohallitus 16.12.1973 (JA).

²¹⁵ Ylimääräinen liittovaltuusto 17.3.1974 (JA).

²¹⁶ Liittohallitus 17.3.1974, liittovaltuusto 30.3.1974 ja liittohallituksen puhelinkokous 2.4.1974 (JA).

²¹⁷ Työvaliokunta 4.4.1974 sekä liittohallitus 9.4.1974 ja 18.4.1974 (JA).

²¹⁸ Liittohallitus 18.4.1974, työvaliokunta 4.4.1974 ja Liittovaltuusto 25.5.1974 (JA).

²¹⁹ Liittovaltuusto 22.–23.5.1976 liite 10: Julkilausuma, liittohallitus 16.6.1976 ja liittohallitus 9.10.1976 liite: Jäsenkyselyn tulokset 17.9.1976 (JA).

²²⁰ Liittohallitus 4.2.1977 ja liittovaltuusto 15.–16.5.1979 (JA).

²²¹ Manninen 2010, 39–43.

²²² Liittohallituksen seminaari 9.–10.2.1973 (JA).

²²³ Liittohallitus 24.10.1981 ja liite (JA); Manninen 2010, 269.

²²⁴ Valtio korvasi kunnille tietyn tehtävän hoitamisesta aiheutuvia kustannuksia. Valtionavun tavoitteena oli taata kaikille kunnille keskimääräinen palvelutaso. Valtionavun laskenta-perusteet herättivät monessa närää, ja moni tulkitsti, että kunnat pyrkivät lisäämään menojaan ja nostamaan veroäyriään päästäkseen alempaan kantokykyluokkaan; vastaavasti järjestelmän katsottiin rankaisevan kuntia, jotka hyvässä taloudellisessa tilanteessa rajoittivat menojen kasvua. Järjestelmää moitittiin myös monimutkaiseksi. – Manninen 2010, 62–63.

²²⁵ Kunnallisvirkamies 8–9/1979, 8–9/1982 ja 11/1987.

²²⁶ Liittokokous 27.–28.5.1972 ja liite 3 (JA).

²²⁷ Liittokokous 17.–19.5.1978 ja liite (JA).

²²⁸ Liittohallitus 11.2.1973 ja liite 1: Organisaatiotoimikunnan mietintö

10.1.1973 (JA).

²²⁹ Työvaliokunta 21.10.1971, liittohallitus 20.11.1971, liittohallitus 23.3.1972 (JA).

²³⁰ Työvaliokunta 19.11.1970, liittovaltuusto 8.5.1971 liite 2, työvaliokunta 2.3.1972 ja liittohallitus 14.9.1974 (JA).

²³¹ Liittohallitus 11.2.1973 ja liite 1: Organisaatiotoimikunnan mietintö 10.1.1973 (JA).

²³² Työvaliokunta 18.3.1971, työvaliokunta 16.11.1973 ja liite III: Kirje Suomen Apuhoitajaliitto – KVL:n liittohallitus 13.11.1973 (JA).

²³³ Liittohallitus 11.11.1972: Liite 3: PM Seurakuntien palveluksessa olevien järjestäytyminen, työvaliokunta 22.11.1973, liittohallitus 9.3.1974 (JA).

²³⁴ Liittohallitus 20.10.1973, liittovaltuusto 15.–16.5.1979 liite: KVL:n sisäiset järjestäytymisperiaatteet (JA).

²³⁵ Työvaliokunta 26.11.1970; työvaliokunta 18.3.1971 liite 1: PM neuvottelumenettelyyn ja KVL:n organisaatioon liittyvistä kysymyksistä 2.9.1971/ KVL; liittohallitus 11.2.1973; liittovaltuusto 15.–16.5.1979: Liite: KVL:n sisäiset järjestäytymisperiaatteet (JA).

²³⁶ Liittohallitus 11.2.1973 ja liite 1: Organisaatiotoimikunnan mietintö 10.1.1973; työvaliokunta 7.10.1971 liite 3: Muistio Organisaatiotoimikunta 23.1.1972; liittohallitus 20.10.1973 (JA).

²³⁷ Liittovaltuusto 9.–10.6.1977 (JA).

²³⁸ Työvaliokunta 14.2.1979, liittohallitus 7.3.1979. – Kuntien palveluksessa oli noin 1 000 maatalouslomittajaa.

Maatalouslomittajien järjestäytyminen oli ollut kirjavaa, osan ollessa järjestäy-

tyneinä Maaseututyöväenliitossa, osan KTV:ssä ja osan KVL:ssä. 5.2.1979 Ilmajoella perustettiin Maatalouslomittajat ry, jonka toimialueena oli koko maa. Maatalouslomittajat ry liittyi KVL:n jäseneksi.

²³⁹ Liittohallituksen seminaari 9.–10.2.1973 liite 20; liittohallitus 5.2.1972 liite 8: PM KVL:n toimiston henkilökunnan lisäämisestä 31.1.1972 (JA).

²⁴⁰ Liittovaltuusto 15.–16.5.1979, liittohallitus 12.–15.5.1981, liittovaltuusto 5.–6.5.1982 (JA).

²⁴¹ Liittokokous 17.–19.5.1978 (JA).

²⁴² Leena Ahon haastattelu 15.9.2017 (tekijän hallussa).

²⁴³ Kunnallisvirkamies 20.10.1976.

²⁴⁴ Varsinainen liittokokous 13.–15.5.1981 (JA).

²⁴⁵ Liittohallitus 13.5.1975 liite 5 (JA).

²⁴⁶ Liittohallitus 26.4.1975 ja 13.5.1975, liittokokous 24.–25.5.1975 (JA).

²⁴⁷ Varsinainen liittokokous 13.–15.5.1981 (JA).

²⁴⁸ Varsinainen liittokokous 13.–15.5.1981 (JA).

²⁴⁹ Soili Häkkäsen haastattelu 19.9.2017 (tekijän hallussa).

²⁵⁰ ”Suhteellisesta vaalista ammattijärjestöissä”, Kunnallisvirkamies 5/79.

²⁵¹ Varsinainen liittovaltuusto 8.5.1985 (JA).

²⁵² Liittohallitus 20.10.1973 ja 13.3.1976 liitteineen (JA).

²⁵³ Liittokokous 17.–19.5.1978 (JA).

²⁵⁴ Liittohallitus 13.3.1976 (JA).

²⁵⁵ Liittohallitus 13.3.1976 liite: Liittohallituksen jäsenten esittämiä mielipiteitä puheenjohtajan TVK:ta koskevan

alustuksen johdosta 13.3.1976; liittohallitus 10.4.1978 ja liittokokous 17.–19.5.1978 (JA).

²⁵⁶ Liittovaltuusto 27.–28.5.1980 (JA).

²⁵⁷ Liittovaltuusto 27.–28.5.1980 (JA).

²⁵⁸ Liittohallitus 19.–20.4.1982 (JA).

²⁵⁹ Liittohallitus 20.10.1982 (JA).

²⁶⁰ Varsinainen liittovaltuusto 3.12.1982 (JA).

²⁶¹ Ylimääräinen liittovaltuusto 3.12.1982; liittohallitus 8.12.1982; työvaliokunta 16.3.1983; liittohallitus 17.–18.3.1983; ylimääräinen liittovaltuusto 18.3.1983 (JA).

²⁶² Liittohallitus 29.–30.1983; liittohallitus 13.4.1983 (JA).

²⁶³ Liittohallitus 20.4.1983 (JA).

²⁶⁴ Laakso 2012, 71.

²⁶⁵ Laakso 2012, 72.

²⁶⁶ Liittohallitus 11.5.1983 (JA); Laakso 2012, 72.

²⁶⁷ Laakso 2012, 76.

²⁶⁸ Liittohallitus 24.5.1983; työvaliokunta 24.8.983; liittohallitus 15.10.1986 (JA).

²⁶⁹ Liittohallitus 14.9.1983; Åberg, Veijo: Kohti teknisten keskusliittoa. Kuntien tekniset KTK 1970–2006. Jyväskylä 2007, 67–71.

²⁷⁰ Laakso 2012, 124; suullinen tiedonanto Rafael Myrsky 21.8.2017.

²⁷¹ Varsinainen liittokokous 21.–23.11.1984 (JA). – Julkisuuteen toimittuissa julkilausumassa KVL esiintyi yhtä uhmakkaana: ”Työtaistelu näyttää nykyään olevan ainoa keino tavoitteiden saavuttamiseksi.”

²⁷² Varsinainen liittokokous 21.–23.11.1984 (JA).

²⁷³ Liittohallitus 5.2.1986 (JA).

²⁷⁴ Liittohallitus 28.2.1986 (JA); Kontula, Olavi: STTK:n historia ajanjaksolta 1986–1996. Teoksessa *STTK 50 vuotta – matkalla edunvalvonnan eturiviin*. STTK, Pori 1996, 13.

²⁷⁵ Työvaliokunta 2.4.1986; liittohallitus 9.4.1986 (JA); Laakso 2012, 125.

²⁷⁶ Työvaliokunta 2.4.1986; liittovaltuusto 14.5.1986; liittohallitus 4.6.1986 (JA).

²⁷⁷ Varsinainen liittokokous 28.–30.11.1988 (JA).

²⁷⁸ Vuonna 1984 bruttokansantuotteen volyymin kasvu oli 3,0 % ja arvon kasvu 11,9%. – Suomen virallinen tilasto (SVT): Kansantalouden tilinpito [verkkojulkaisu]. ISSN=1795-8881.

2006, Bruttokansantuote (BKT) markkinahintaan 1975 - 2006. Helsinki: Tilastokeskus, hakupäivä 17.10.2017; http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/63-paaministeri-kalevi-sorsan-iv-hallituksen-ohjelma, hakupäivä 17.10.2017.

²⁷⁹ Edellinen ja tämä kappale: liittohallitus 3.3.1982 (JA). – KVL vastusti esitystä, joskin omista näkökohdistaan katsoen. Liiton mukaan esityksen toteutuminen olisi leikannut kuntien mahdollisen palkankorotusvaran kuntien työttömien tarpeisiin. Lisäksi se olisi lietsonut tuolloin jo käytyä keskustelua julkistalouden paisuttamisesta, mikä olisi heijastunut negatiivisesti liiton edunvalvontaan.

²⁸⁰ Valtioneuvosto tarkisti vuosittain sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliset viisivuotissuunnitelmat ja

läänihallitukset puolestaan kuntien ja kuntainliittojen näiden suunnitelmien pohjalta laatimat toteuttamissuunnitelmat. Kunnat saivat korvamerkittyä valtionapua kantokykyluokitukseensa perustuvan määrän.

²⁸¹ Varsinainen liittokokous 28.–30.11.1988 (JA).

²⁸² Varsinainen liittovaltuusto 8.5.1985 (JA).

²⁸³ Liittohallitus 15.10.1986; liittohallitus 11.10.1988 (JA); Kunnan ammattilaiset 11/1988.

²⁸⁴ PM liittohallituksen seminaari 19.–20.8.1985 (JA).

²⁸⁵ PM KVL:n piiritoiminnan kehittämisestä 10.3.1987; liittohallitus 18.3.1987; varsinainen liittovaltuusto 27.5.1987 (JA).

²⁸⁶ Liittovaltuusto 2.12.1987; liittohallitus 12.8.1987; työvaliokunta 4.11.1987 (JA).

²⁸⁷ Manninen 2010, 126.

²⁸⁸ Manninen 2010, 269.

²⁸⁹ Manninen 2010, 123–124.

²⁹⁰ Liittohallitus 1.4.1987 ja liite: Lausunto vapaakuntatyöryhmän mietinnöstä 2/87; liittohallitus 14.9.1988 (JA); laki *vapaakuntakokeilusta* (718/1988).

²⁹¹ Varsinainen liittokokous 28.–30.11.1988 (JA).

²⁹² Varsinainen liittokokous 28.–30.11.1988 ja liite: Tavoitesuunnitelma (JA).

²⁹³ Liittohallitus 15.2.1989; liittovaltuusto 17.5.1989 (JA); Laakso 2012, 103–104.

²⁹⁴ Liittovaltuusto 17.5.1989 (JA).

²⁹⁵ Varsinainen liittokokous 28.–

30.11.1988 (JA); HS 29.11.1988, 30.11.1988.

²⁹⁶ Kunnan ammattilaiset 2/90.

²⁹⁷ Liittohallitus 27.4.1990 (JA).

²⁹⁸ Kunnan ammattilaiset 4/90. – Tätä ennen yhteistyötä yli liittorajojen oli tehty lähinnä poliittisten puolueiden kesken. Esimerkiksi KVL:n ja KTV:n sosialidemokraatit tekivät säännöllistä yhteistyötä.

²⁹⁹ Liittohallitus 23.5.1990 ja liitteet: PM KTV/KVL-yhteistoiminta 22.5.1990; Kunta-alan unionin säännöt; Kunta-alan unionin neuvotteluohjesääntö 2.5.1990; PM KTV:n ja KVL:n neuvottelujärjestön (Kunta-alan unioni) neuvotteluprosessi (JA).

³⁰⁰ KVL:n liittohallituksen ja KTV:n liittotoimikunnan tapaaminen 10.5.1990 (JA); liittohallitus 23.5.1990 liitteineen (JA).

³⁰¹ Liittovaltuuston varsinainen kevätkokous 24.5.1990 (JA).

³⁰² Kunnan ammattilaiset 6–7/1990; Liittohallitus 19.9.1990 ja 5.11.1990 (puhelinkokous) (JA).

³⁰³ Taisto Mursulan puhe liittovaltuuston sääntömääräisessä syyskokouksessa 29.11.1990 (JA)

³⁰⁴ Kirje SuPer ry ja Tehy ry – KVL 13.8.90 (JA); liittohallitus 19.6.1991 ja liite: Kirje Jäsen Anna Syttänne-Paastela, Sairaalan viran- ja toimenhaltijat ry – KVL:n liittohallitus 4.6.1991 (JA).

³⁰⁵ Ylimääräinen liittohallitus 21.11.1990 ja liite: Vaatimus TVK:lle valvoa jäsenliittojen järjestäytymisaluiden noudattamista 27.11.90 (JA).

³⁰⁶ Åberg 2000, 54.

³⁰⁷ Liittohallitus 21.1.1991 ja liite: PM Eri pääsopimusmallien etuja ja haittoja 9.1.1991/ Sakari Muilu (JA).

³⁰⁸ Taisto Mursulan puhe liittovaltuuston sääntömääräisessä syyskokouksessa 29.11.1990 (JA); Kunnan ammattilaiset 6–7/1990.

³⁰⁹ Liittohallitus 30.5.1991 (JA).

³¹⁰ KVL vuosikertomus 1991; Kunnan ammattilaiset 1/1991.

³¹¹ Åberg 2000, 46.

³¹² KVL vuosikertomus 1991.

³¹³ Liittohallitus 15.1.1982 (JA).

³¹⁴ Työvaliokunta 11.3.1976, liittohallitus 31.3.1982; KVL toimintakertomus 1984. – Takaussitoumus oli 160 markkaa jäsentä kohti.

³¹⁵ Liittohallitus 12.1.1983 (JA).

³¹⁶ Liittohallitus 23.1.1985 ja liite (JA).

³¹⁷ Varsinainen liittovaltuusto 8.5.1985 (JA).

³¹⁸ Työvaliokunta 6.2.1985, liittohallitus 3.12.1986, työvaliokunta 12.8.1987, työvaliokunta 7.10.1987 (JA).

³¹⁹ Liittohallitus 7.2.1990, liittohallitus 13.2.1991, liittohallitus 13.3.1991 (JA).

³²⁰ HS 22.4.1992; liittohallitus 17.3.1992, varsinainen liittovaltuusto 8.–9.4.1992 (JA).

³²¹ Liittohallitus 15.1.1992 (JA); Kunnan ammattilaiset 2/92.

³²² Liittohallitus 15.1.1992, 17.6.1992, 12.8.1992 ja 18.8.1992 (JA); Kunnan ammattilaiset 2/92.

³²³ Kunnan ammattilaiset 8–9/1992.

³²⁴ Ylimääräinen liittovaltuusto 18.8.1992 ja liite: Tiivistelmä Anneli Halosen puheesta 18.8.1992 (JA).

³²⁵ Liittohallitus (puhelinkokous)

21.8.1992 ja 2.9.1992; Silvennoinen, Markku: SuPer 1988–2010. Edita, Porvoo 2012, 68–69; Auvinen 1993, 112–113.

³²⁶ Työvaliokunnan kokous 14.9.1992 ja liitteet: kirje Lohjan seudun kunnallisvirkaileijat – KVL 3.9.1992 ja kirje Askolan ja ympäristökuntien kunnallisvirkaileijat ry – KVL 24.9.1992 sekä kirje KVL:n Kymen piirihallitus – KVL liittohallitus 5.10.1992 (JA).

³²⁷ Ylimääräinen liittovaltuusto 4.11.1992 ja liite: Tarkastusyhteenvedo Kunnallisvirkamiesliitto KVL ry 19.10.1992, KHT-yhteisö Salmi, Virkkunen & Helenius Oy; liittohallitus 4.11.1992; työvaliokunta 6.11.1992 (JA).

³²⁸ Kunnan ammattilainen 10/1992; työvaliokunnan kokous 14.9.1992. – Jorma Reini oli itsekin sotkeutunut epäonnisiin pörssisijoituksiin, joista hänet yhdessä muiden ammattiyhdistysjohtajien kanssa kuitenkin pelastettiin kuiville kyseenalaisilla rahoitus- ja omistujärjestelyillä. Hiilamo, Heikki: SKOP. Lyhyt historia, s. 291–301, 390. Porvoo-Helsinki-Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö, 1995.

³²⁹ KVL vuosikertomus 1992.

³³⁰ Kunnan ammattilaiset 6–7/1992, 8–9/1992 ja 10/1992. – Perkka-Jortikka oli oman ilmoituksena mukaan vailla puoluekytkentöjä.

³³¹ Liittokokous 10. –12.11.1992 (JA).

³³² KVL vuosikertomus 1992.

³³³ KVL vuosikertomus 1992.

³³⁴ Liittohallitus 9.12.1992 ja 10.12.1992 ja liitteet: Kunnallinen pääsopimus 28.10.1992; PM Uusi pääsopimus

1.12.1992/ Sakari Muilu (JA); varsinainen liittovaltuusto 9. –10.12.1992 (JA); KVL vuosikertomukset 1992, 1993.

³³⁵ Liittohallitus 21.12.1992, 5.1.1993, 20.1.1993 ja 9.2.1993 (JA).

³³⁶ Kunnan ammattilainen 10/1992.

³³⁷ Liittohallitus 9.12.1992, 10.12.1992 ja 2.3.1993 (JA); KVL vuosikertomus 1993.

³³⁸ Åberg 2000, 30–31.

³³⁹ Liittohallitus 23.3.1993 ja liite: Keskusjärjestökysely/ KVL tutkimusyksikkö 22.3.1993 (JA).

³⁴⁰ Demari 23.3.1993.

³⁴¹ Työvaliokunta 23.3.1993, liittohallitus 23.3.1993 ja liite: Eriävä mielipide menettelytavoista (JA).

³⁴² ”Tehy tiedottaa” lehistötiedote 6.4.1993.

³⁴³ Liittohallitus 4.5.1993 (JA).

³⁴⁴ KVL vuosikertomus 1993; ylimääräinen liittokokous 10.6.1993 ja liite 6: STTK:n ja KVL:n välinen yhteistyöpöytäkirja (JA).

³⁴⁵ KVL vuosikertomus 1993.

³⁴⁶ Ylimääräinen liittokokous 10.6.1993 (JA).

³⁴⁷ Liittovaltuusto 25. –26.5.1993 ja liite: Selvitystyöryhmän raportti (JA); liittovaltuusto 23.5.2002 (JA).

³⁴⁸ KVL vuosikertomus 1991; Kunnan ammattilaiset 11/1992.

³⁴⁹ KVL vuosikertomukset 1991–1995.

³⁵⁰ KVL vuosikertomukset 1991 ja 1992.

³⁵¹ KVL vuosikertomukset 1991–1996.

³⁵² KVL vuosikertomukset 1991–1993.

³⁵³ Ylimääräinen liittokokous 10.6.1993 (JA).

³⁵⁴ Ylimääräinen liittokokous 10.6.1993, liittokokous 10.–12.11.1992 (JA); Relander, Timo: Selvitysmiehen raportti kuntataloudesta. Painatuskeskus, Helsinki 1993.

³⁵⁵ KVL vuosikertomus 1993.

³⁵⁶ Kokonaisuudessaan julkisella sektorilla palkat laskivat 2–3 prosenttia, kun samaan aikaan teollisuudessa palkat nousivat 3–4 prosenttia, yksityisellä palvelusektorilla hieman tätä vähemmän. Työmarkkinoilla julkisen sektorin ja yksityisen sektorin jako pysyi ja syveni näinä vuosina.

³⁵⁷ KVL vuosikertomus 1993.

³⁵⁸ Kunnan ammattilaiset 2/1995.

³⁵⁹ Liittovaltuusto 19.1.1995 (JA).

³⁶⁰ Liittokokous 18.–20.11.1996 (JA).

³⁶¹ Kunnan ammattilaiset 11/1995.

³⁶² Kunnan ammattilaiset 2/1997 ja KVL vuosikertomus 1997.

³⁶³ Kunnan ammattilaiset 4/1998.

³⁶⁴ Harari 2016.

³⁶⁵ KVL vuosikertomus 1993. – 1993 tuposopimuksen mukaisesti osapuolten välinen työryhmä jatkoi työn vaativuuden arviointijärjestelmän kehittämistä. Tupon mukaisesti asetettu syrjäseutulisätyöryhmä puolestaan katsoi, ettei syrjäseutulisää ollut taroituksenmukaista ratkaista erillisenä kysymyksenä, vaan järjestelmä tuli purkaa asteittain osana palkkarakennuudistusta. Purkamisesta työnantajalle koituvat säästöt otettaisiin huomioon käytettävissä olevina varoina palkkarakennuudistuksen yhteydessä.

³⁶⁶ Kunnan ammattilaiset 12/1995.

³⁶⁷ Koukka, Tommy: Keravan Kun-

nallisvirkamiesyhdistys ry 50 vuotta. Keravan kunnallisvirkamiesyhdistys 2004, 17.

³⁶⁸ Kunnan ammattilaiset 2/1995.

³⁶⁹ Lundström, Ilona: Kuntien palveluhankinnan murros.

<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66759/978-951-44-8476-6.pdf?sequence=1>, 31; Näsi, Salme & Keurulainen, Juha: Kunnan kirjanpitu-uudistus. Kunnallisan alan kehittämissäätien tutkimusjulkaisu nro 20. Kunnallisan alan kehittämissäätio. Helsinki 1999, 9–12. Kolbe 2002, s. 503; Helsingin kaupungin vuosikertomukset 1998 ja 1999.

³⁷⁰ Kunnan ammattilaiset 12/1995.

³⁷¹ KVL vuosikertomukset 1997 ja 1999.

³⁷² Liittohallitus 22.4.1999 ja kirje Porin Kunnallisvirkamiesyhdistys – KVL 17.11.1999 (JA). – Lopulta Perkkajortikka jäi ilman eurovaalipaikkaa saatuaan 2 978 ääntä.

³⁷³ Liittohallitus 16.8.1999, ylimääräinen liittohallitus 30.8.1999, liittohallitus 18.10.1999 ja 25.1.2000 (JA).

³⁷⁴ Liittokokous 14.–16.11.2000 (JA).

³⁷⁵ Kunnan ammattilaiset 12/2000.

³⁷⁶ KVL vuosikertomus 2000.

³⁷⁷ KVL vuosikertomus 1997 ja 2002.

³⁷⁸ KVL vuosikertomus 2002.

³⁷⁹ Kunnan ammattilaiset 12/2000.

³⁸⁰ Liittokokous 3.–5.11.2004 (JA).

³⁸¹ Kunnan ammattilaiset 2/2004, 8–9/2004. – Mukaan tulivat lisäksi yhteisöjäsenliittoina Merivartioliitto (nyk. Rajaturvallisuusunioni), Tulliliitto, Aliupseeriliitto ja Vankilavirkailijain

liitto.

³⁸² KVL vuosikertomus 2002.

³⁸³ Liittokokous 3.–5.11.2004 (JA).

³⁸⁴ Liittokokous 3.–5.11.2004 (JA).

³⁸⁵ Kunnan ammattilaiset 10/2004 ja 11/2004.

³⁸⁶ Liittokokous 3.–5.11.2004 (JA); Jyty vuosikertomus 2005.

³⁸⁷ KVL vuosikertomus 2004; Jyty vuosikertomus 2005.

³⁸⁸ Kunnan ammattilaiset 3/2003.

³⁸⁹ Koukka 2004, 17.

³⁹⁰ Jyty vuosikertomukset 2005 ja 2006.

³⁹¹ Jyty vuosikertomus 2006.

³⁹² Jyty 6–7/2006.

³⁹³ Jyty 6–7/2006.

³⁹⁴ Liittohallitus 1.10.2007, liittovaltuusto 20.9.2007 (JA); Laakso 2012, 294–295. – Muutkin pääsopijajärjestöt hyväksyivät sopimuksen, myös TNJ – Tehyä lukuun ottamatta. Tehy oli jo pitkään hakenut hoitohenkilöstölle suurempaa kertaluontoista tasokorotusta. Tätä tavoitetta olivat näyttäneet tukevan maaliskuun 2007 eduskunta-vaalien alla eri puolueiden esittämät lausunnot, etenkin kokoomuksen puhe ”tasa-arvotuposta”, jolla hoitohenkilöstön palkkauksen jälkeensäneisyttä esitettiin korjattavan. TNJ:n toinen jäsenjärjestö SuPer sen sijaan hyväksyi sopimuksen, mikä hajotti TNJ:n, sillä Tehy katsoi sopimuksen yksipuolisesti esitetiin korjattavan. TNJ:n toinen jäsenjärjestö SuPer sen sijaan hyväksyi sopimuksen, mikä hajotti TNJ:n, sillä Tehy katsoi sopimuksen yksipuolisesti hyväksyneen SuPerin rikkoneen TNJ:n sääntöjä ja erosi neuvottelujärjestöstä. Tehy haki parempaa neuvottelutulosta valmistautumalla työtaistelutoimiin, ja lakkovaroituksen jälkeen syntyneellä

sopimuksella Tehy sai oman arvionsa mukaan 3,1–7,6 prosenttia enemmän kuin kunta-alan yleinen sopimus. Muuten Tehy-ratkaisu noudatteli melko tarkasti yleistä kunnallista virka- ja työehtosopimusta.

³⁹⁵ Jytyn liittokokous 5.–7.11.2008 ja liite: Tavoiteohjelma (JA).

³⁹⁶ Jyty vuosikertomus 2008.

³⁹⁷ Bruttokansantuote markkinahintaan viitevuoden 2016 hinnoin Suomen virallinen tilasto (SVT): Kansantalouden tilinpito [verkkajulkaisu]. ISSN=1795–8881. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 11.12.2017]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/vtp/index.html>; varsinainen liittovaltuusto 15.5.2009 (JA); Jyty vuosikertomus 2009.

³⁹⁸ Pääministeri Matti Vanhasen I hallituksen ohjelma 24.6.2003, 15,32; Valtioneuvoston selonteko valtioneuvoston kehyksistä vuosille 2005–2008, https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasia-kirjat/VNS+1/2004_hakupäivä_21.12.2017; Hannes Mannisen veteraanikansanedustajahaastattelu 15.–16.4.2015 Eduskunnassa. Haastattelija Seppo Tamminen. Veteraanikansanedustajien muistitietoarkisto.

³⁹⁹ Liittokokous 5.–7.11.2008, liite 8 (JA).

⁴⁰⁰ Jyty 10/2006.

⁴⁰¹ Jyty vuosikertomus 2006.

⁴⁰² Jyty vuosikertomus 2007.

⁴⁰³ Jyty vuosikertomus 2008; Kokko, Simo ym.: Kunta- ja palvelurakennuudistuksen toteutuminen. Kuntakysely sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisestä. THL, raportti 36/2009. Hel-

sinki 2009.

⁴⁰⁴ Jyty vuosikertomukset 2008 ja 2009.

⁴⁰⁵ Liittohallitus 16.10.2009 (JA); Jyty vuosikertomus 2009; Kuntaohjelma 2009–2013. Tavoitteena tyytyväinen kuntalainen. Sitra 2009. – Osa hankkeessa olevien kuntien talous- ja henkilöstöhallinnosta siirtyisi perustettavien yhtiöiden palvelukseen, jolloin työnantajavaihdoksen lisäksi myös työn tekemisen paikka sekä sovellettava työehtosopimus muuttuisivat.

⁴⁰⁶ Jyty vuosikertomus 2010.

⁴⁰⁷ Kokko ym. 2009, 113–119; HE eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisestä vuosina 2011–2014 (328/2010).

⁴⁰⁸ Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011, <http://vm.fi/julkaisu?pubid=3604>, hakupäivä 11.12.2017;

⁴⁰⁹ Sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestäminen. Valtioneuvoston viestintäosaston tiedote 114/2014, http://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/det-overgripande-ansvaret-for-social-och-halsovardstjansterna-till-femomraden, hakupäivä 11.12.2017.

⁴¹⁰ Hannes Mannisen veteraanikansanedustajahaastattelu 15.–16.4.2015 Eduskunnassa. Haastattelija Seppo Tamminen. Veteraanikansanedustajien muistitietoarkisto.

⁴¹¹ <http://www.jytyliitto.fi/fi/ajankoh-taista/tiedotteet/Sivut/jyty-henkilosta-ei-kuunnella-luottamus-mennyt.aspx>, hakupäivä 12.1.2018.

⁴¹² Tämä ja edelliset kappaleet

<http://www.jytyliitto.fi/fi/ajankohtaista/tiedotteet/Sivut/kilpailukykysovimuksesta-neuvottelutulos.aspx>, hakupäivä 12.1.2018. – Kunta-alan kilpailukykysovimukset allekirjoitettiin 5.9. Niiden piirissä ovat kaikki kuntien ja kuntayhtymien 422 000 palkansaajaa. Sopimuskausi on 1.2.2017–31.1.2018. Muutoksen toteuttamisesta tuli sopia sopimusaloittain työ- ja virkaehtosopimusosapuolten kesken.

⁴¹³ <http://www.jytyliitto.fi/fi/ajankohtaista/tiedotteet/Sivut/Kilpailukykysovimus-allekirjoitettiin.aspx>

⁴¹⁴ Kertaerän suuruus oli 9,2 prosenttia työntekijän palkasta, keskimäärin 260 €. Korvaus maksetaan tammi-kuussa 2019 ja siihen on varattu 135 miljoonaa.

⁴¹⁵ Liittokokous 7.–9.11.2012 (JA).

⁴¹⁶ Liittohallitus 11.10.2016, liittovaltuusto 19.–20.4.2016 ja PM Jytyvaalit 2016 (JA), vuosikertomus 2016.

⁴¹⁷ Liittovaltuusto 23.–24.5.2017 (JA); <http://www.jytyliitto.fi/fi/ajankohtaista/tiedotteet/Sivut/Jyty-siirtyy-yhten%C3%A4iseen-j%C3%A4senmaksuun-ensi-vuoden-alusta.aspx>, hakupäivä 18.1.2017.

⁴¹⁸ Vuosikertomukset 2010–2016. – Vapaajäsenyydestä päätettiin luopua jo vuoden 2004 päättyessä, eli 1.1.2005 alkaen liittoon ei enää otettu uusia vapaajäseniä. Vanhat vapaajäsenyydet säilyivät edelleen voimassa jäsenyyden keston ajan.

⁴¹⁹ Maija Pihlajamäen haastattelu

27.2.2018 (tekijän hallussa).

⁴²⁰ <http://www.jytyliitto.fi/fi/ajankohtaista/tiedotteet/Sivut/jyty-ryhtyy-hoitamaan-tyo-ja-elinkeinohallinnon-henkilostoliitto-thhln-edunvalvontaa.aspx>, hakupäivä 11.1.2018. – THHL:n jäsenet työskentelevät tyypillisesti asiantuntijoina, palveluesimiehinä, palvelujohtajina, toimistosuhteereinä, suunnittelijoina ja virastomestareina.

⁴²¹ <http://www.jytyliitto.fi/fi/ajankohtaista/tiedotteet/Sivut/Kuntaalan-unioni-on-nyt-JAU.aspx>

⁴²² Siltala, Juha: Työelämän huonontumisen lyhyt historia. Muutokset hyvinvointivaltioiden ajasta globaaliin hyperkilpailuun. Otava, 2007.

⁴²³ <http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/history/lang-en/index.htm>, hakupäivä 29.1.2018.

LIITTEET

LIITE 1 Kirjassa käytetyt lyhenteet

ATL	Aikuisoppilaitosten toimihenkilöliitto	STTK-J	STTK:n Julkisten alojen ammattijärjestö
EK	Elinkeinoelämän keskusliitto	SuPer	Suomen lähi- ja perushoitajaliitto
EPSU	Euroopan julkisalojen liittojen federaatio	SVK	Suomen Virkamiesyhdistysten Keskusliitto
EU	Euroopan unioni	SVTL	Seurakuntien Viran- ja Toimenhaltijain Liitto
FIPSU	Suomen julkisen alan ammattiliittojen EU-yhdistys	TEL	työntekijäin eläkelaki
HSY	Helsingin seudun ympäristöpalvelut -kuntayhtymä	THHL	Työ- ja elinkeinohallinnon henkilöstöliitto
HTK	Henkisen Työn Keskusliitto	THL	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
HTY	Henkisen Työn Yhtymä	TNJ	Toimihenkilöiden Neuvottelujärjestö
HUS	Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri	TOEL	Toimiehtoliitto
ILO	Kansainvälinen työjärjestö	TVK	Toimihenkilö- ja virkamiesjärjestöjen Keskusliitto
JAU	Julkisen alan unioni	TVK-V	TVK:n Virkamiesjärjestöt
JHL	Julkisten ja hyvinvointialojen liitto	VAL	Valtion ja erityispalvelujen ammattiliitto
KirVESTES	kirkon alan yleissitovaa virka- ja työehtosopimus	VATL	Valtionapulaistosten toimihenkilöliitto
KT	Kunnallinen työmarkkinalaitos, sittemmin Kuntatyönantajat	VES	virkaehtosopimus
KTK	Kuntien Teknillisten Keskusliitto, sittemmin Kuntien Tekniset ja KTK Tekniikan Ammatillaiset	VTY	Valtion yhteisjärjestö
KTV	Kunnallisten työntekijäin ja viranhaltijain liitto		
KuEL	kunnallinen eläkelaki		
KVL	Kunnallisvirkamiesliitto		
KVTEL	kunnallisten viranhaltijain ja työntekijäin eläkelaki		
KVTES	kuntien yleinen virka- ja työehtosopimus		
KVTN	Kunnallisten Viranhaltijain ja Toimihenkilöitten Neuvottelukunta		
KYS	Kuopion yliopistollinen sairaala		
LTK	Liiketyönantajain keskusliitto		
MKL	Maalaiskuntien liitto		
MTK	Maataloustuottajain Keskusliitto, sittemmin Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto		
NALGO	Englannin kunnallisvirkamiesliitto		
NOFS	Pohjolan julkisalojen ammatillinen yhteisjärjestö		
NTR	Nordiska Tjänstemannarådet		
PSI	Julkisalojen kansainvälinen liitto		
PTY	Palvelulaitosten työnantajayhdistys		
SAJ	Suomen Ammattijärjestö		
SAK	Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto, sittemmin Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö		
SASK	Suomen ammattiliittojen solidaarisuuskeskus		
SKDL	Suomen Kansan Demokraattinen Liitto		
SKL	Suomen Kunnantyöntekijäin Liitto		
SKOP	Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankki		
SPAL	Suomen Palomiesliitto		
STK	Suomen Työnantajain Keskusliitto		
STL	Suomen Teollisuustoimihenkilöiden Liitto		
STTK	Vuoteen 1993 Suomen Teknisten Toimihenkilöjärjestöjen Keskusliitto, sittemmin Toimihenkilökeskusjärjestö STTK		

LIITE 2 Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten Keskusliiton/ Kunnallisvirkamiesliiton/ Jyty ry:n puheenjohtajat

1919	Filosofian maisteri Harald Dalström
1920–1938	Filosofian tohtori Zachris Castrén
1938–1943	Varatuomari Knut Furuholm
1944–1945	Filosofian maisteri Alex Danielson
1946–1949	Diplomi-insinööri Akseli Linnavuori (syntyjään Grönroos)
1950–1966	Varatuomari Eero Rönkä
1967–1972	Valtiotieteen maisteri Urpo Ryönänkoski
1973	Varatuomari Juhani Tuominen
1973–1975	Varatuomari Henrik Boehm
1976–1992	Insinööri Taisto Mursula
1993–2000	Filosofian tohtori Katriina Perkka-Jortikka
2001–2006	Yhteiskuntatieteiden lisensiaatti Markku Jalonen
2006–2010	Oikeustieteen kandidaatti Merja Ailus
2010–	Hallintotieteiden maisteri Maija Pihlajamäki

LIITE 3 Kunnallisvirkamiesliiton ja Jyty ry:n liittovaltuuston puheenjohtajat

(Vuoteen 1981 asti valtuuston puheenjohtajan tehtävä oli kokouskohtainen)

1982–1984	Kerttu Kymäläinen, Lahden Kvy
1985–1992	Sirkka-Liisa Koivistoinen, Leppävirran Kvy
1993–1996	Soili Häkkinen, Kotkan Kv ry
1997–2000	Kari Mäkisalo, Kymen Seurakuntahenkilöstö ry
2001–2004	Marja Hovi, Maatalouslomittajat ry
2005–2008	Päivi Vahtera, Kuntapalvelujen Ammattiliitto MKVL ry
2009–2016	Erkki Böhme, Jyty Kuopio ry/ Pyhäjärven Jyty ry
2017–	Jani Loponen, Jyty Joensuu ry

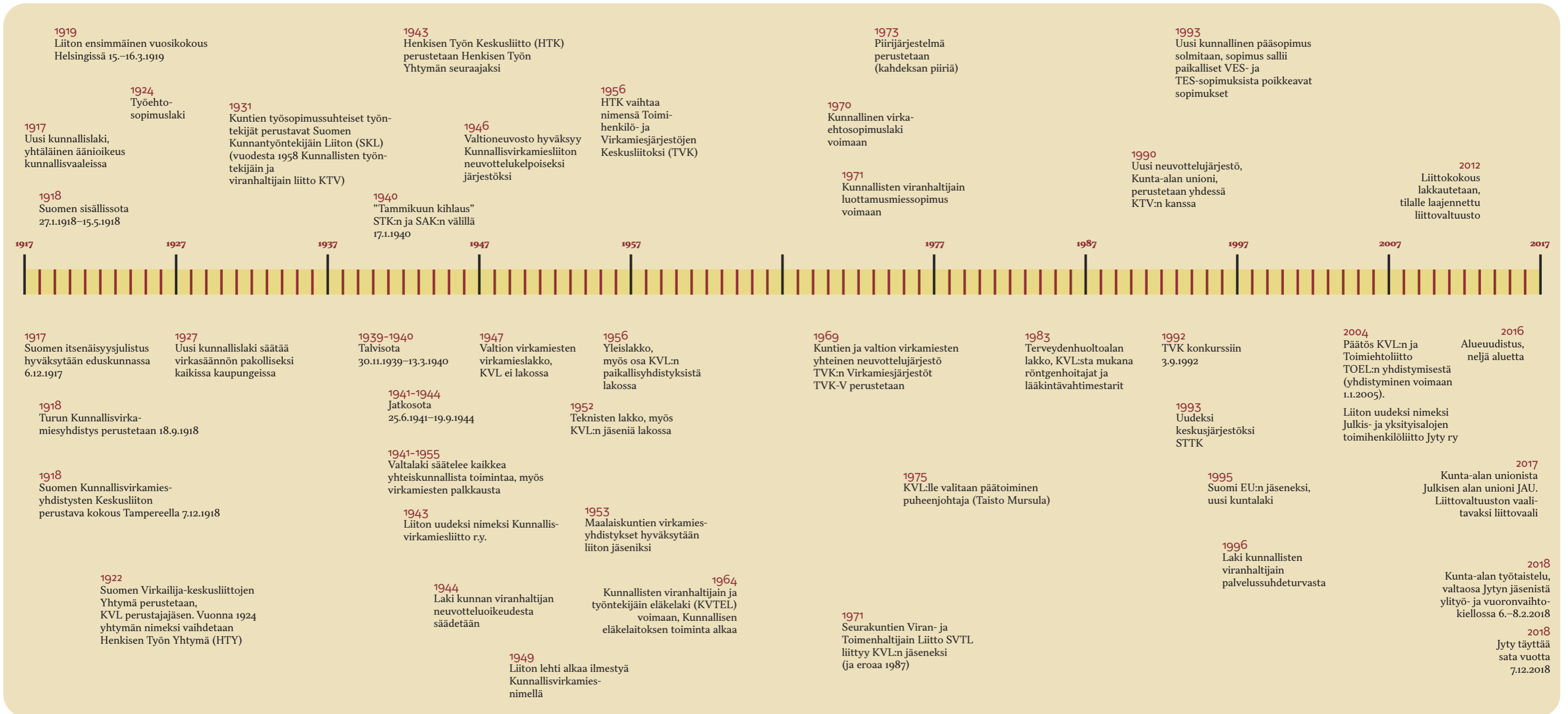
LIITE 4 Kunnallisvirkamiesliiton ja Jyty ry:n jäsenmäärät ja jäsenyhdistysten lukumäärät 1950–2016

(Lähde: KVL:n ja Jyty ry:n toimintakertomukset)

Jäseniä		Jäsenyhdistyksiä		Jäseniä		Jäsenyhdistyksiä			
1919	-	17		1971	31443	143	1996	75284	301
-				1972	33315	152	1997	75022	300
1947	-	25		1973	27518	160	1998	74487	300
-				1974	27350	164	1999	73364	305
1950	-	40		1975	30098	171	2000	71619	302
1951	-	45		1976	32990	178	2001	70912	301
1952	7001	46		1977	35381	188	2002	69694	299
1953	7078	48		1978	38346	201	2003	67938	297
1954	7108	52		1979	41476	206	2004	70856	-
1955	8024	58		1980	44685	214	2005	69228	-
1956	9175	66		1981	49742	-	2006	68119	297
1957	9638	68		1982	52965	233	2007	67114	296
1958	9775	72		1983	55396	269	2008	56573	291
1959	9883	74		1984	55704	275	2009	54666	259
1960	10072	75		1985	56933	278	2010	52680	258
1961	11297	82		1986	58804	281	2011	51224	252
1962	12986	88		1987	56962	301	2012	49354	245
1963	13357	95		1988	60900	300	2013	48016	239
1964	13577	100		1989	63622	305	2014	46281	235
1965	14393	103		1990	65198	306	2015	44113	230
1966	18120	101		1991	69207	307	2016	40086	221
1967	19268	106		1992	72198	307			
1968	20793	109		1993	74034	307			
1969	23387	113		1994	73906	308			
1970	25615	121		1995	74706	303			

Vuodesta 2008 lähtien ilmoitettu jäsenmäärä sisältää vain työvoimajäsenet. Aiemmin jäsenmäärään luettiin myös kannattaja- ja opiskelijajäsenet. Kannattajajäseniin kuuluvat mm. eläkeläisjäsenet.

LIITE 5 Sadan vuoden aikajana

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Arkistolähteet

Julkis- ja yksityisalojen toimihenkilöliitto Jyty ry:n arkisto, Helsinki

Toimihenkilöarkisto, Helsinki: Kunnallisvirkamiesliitto KVL ry:n arkisto

Painetut lähteet

Helsingin kaupungin sääntöpalkkaisten viranpitäjän palkkausohjesääntö 1922:2. Helsingin kaupungin kunnallis-asetuskokoelma 1. Helsinki 1923.

Jalonen, Markku: Kunnallisvirkamiesliiton jäsenet ja kunnallishallinnon muutos. Seurantatutkimuksen I väliraportti. KVL:n julkaisuja 1/1990. Kouvola 1990.

Jyty ry:n vuosikertomukset.

Kertomus Helsingin kaupungin kunnallis-hallinnosta 28. 1915. Helsingin kaupungin tilastokonttorin julkaisema. Helsinki 1920.

Kertomus Helsingin kaupungin kunnallis-hallinnosta 30. 1917. Helsingin kaupungin tilastokonttorin julkaisema. Helsinki 1921.

Kertomus Helsingin kaupungin kunnallis-hallinnosta 54:1941. Helsingin kaupungin tilastotoimiston julkaisema. Helsinki 1945.

Kertomus Helsingin kaupungin kunnallis-hallinnosta 64:1951. Helsingin kaupungin tilastotoimiston julkaisema. Helsinki 1954.

Kertomus Henkisen Työn Keskusliiton toiminnasta v. 1944. Helsinki 1945.

Kertomus Tampereen kaupungin kansanhuoltolautakunnan toiminnasta vuodelta 1943. Tampere 1944.

Kokko, Simo ym.: Kunta- ja palvelurakenne-uudistuksen toteutuminen. Kuntakysely sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisestä. THL, raportti 36/2009. Helsinki 2009.

Kunnallisvirkamiesliiton toimintakertomukset.

Kuntaohjelma 2009–2013. Tavoitteena tyytyväinen kuntalainen. Sitra, Helsinki 2009.

KVL:n tavoiteohjelma 1997–2000. Kunnallis-virkamiesliitto.

Liittokokous 18.–20.11.1996. Kunnallis-virkamiesliitto KVL ry.

Liittokokous 14.–16.11.2000. Kunnallis-virkamiesliitto KVL ry.

Liittokokous 3.–5.11.2004. Kunnallis-virkamiesliitto KVL ry.

Liittokokous 5.–7.11.2008. Julkis- ja yksityisalojen toimihenkilöliitto Jyty ry.

Liittokokous 7.–9.11.2012. Jyty ry.

Suomen Kunnallisvirkamiesyhdistysten keskusliiton toimintakertomukset.

Tietoja kaupungeista ja kaupaloista sekä kaupunkiliitosta 1969.

Suomen kaupunkiliitto 1969.

Vapaakuntakokeilu – kokeilu vai uudistamis-prosessi. Itsehallintoprojektin julkaisuja 2/1991. Sisäasiainministeriö, Helsinki 1991.

Virkamiesten Aikakauskirja 1925. Helsinki 1926.

Ylimääräinen liittokokous 10.6.1993 Helsinki. KVL ry.

Sähköiset lähteet

www.eduskunta.fi

www.ilo.org

www.jytyliitto.fi

www.kansallisbiografia.fi

www.stat.fi

Haastattelut

Leena Ahon haastattelu 15.9.2017 (tekijän hallussa).

Marja Hovin haastattelu 18.9.2017 (tekijän hallussa).

Soili Häkkisen haastattelu 19.9.2017 tekijän hallussa).

Eero Kantolan haastattelu 29.6.2016,

haastattelijana Veijo Åberg (tekijän hallussa).

Hannes Mannisen haastattelu 15.–16.4.2015, haastattelija Seppo Tamminen (Veteraani-kansanedustajien muistitietoarkisto).

Maija Pihlajamäen haastattelu 27.2.2018 (tekijän hallussa).

Kirjallisuus

Auvinen, Eero: Turun Kunnallisvirkaillijat r.y. 1918–1993. 75-vuotishistoriikki. Turku 1993.

Ahonen, Jouko ym.: Espoon Kunnallisvirkamiesyhdistys – Esbo Kommunaltjänstemannaförening r.y. 1983–1993. Ei painopaikkaa, 1993.

Bergholm, Tapio: Sopimussyhteiskunnan synty I. Työehtosopimusten läpimurrosta yleislakkoon, Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto 1944–1956. Otava, Helsinki 2005.

Bergholm, Tapio: Sopimussyhteiskunnan synty II. Hajaannuksesta tulopoliitikkaan: Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto 1956–1969. Otava, Helsinki 2007.

Bergholm, Tapio: Tulopoliitikan aika I. Kohti tasa-arvoa. Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto 1969–1977. Otava, Helsinki 2012.

Böök, Einar: Edistyksen uralta. Kirjoitelmia ja esitelmiä. Helsinki 1919.

Cantell, Timo ja Lahti, Tero (toim.): Helsinki tiedon kohteena 1911–2011. Helsingin kaupungin tietokeskus, Porvoo 2011.

Eskelinen, Heikki: Paikallisen kansanvallan puolesta. Maalaiskuntien liitto/ Suomen kunnallisliitto 1921–1971.

Suomen Kunnallisliitto, Helsinki 1974.

Espoon Kunnallisvirkamiesyhdistys – Esbo Tjänstemannaförening ry 50 vuotta 1953–2003. Lieto 2003.

Haapala, Pertti: Kun yhteiskunta hajosi. Suomi 1914–1920. Helsinki 1995.

Halila, Aimo: Helsingin kaupungin sosiaalitoimen historia. Helsinki 1977.

Harari, Yuval Noah: Sapiens. Ihmisen lyhyt historia. Bazar, Helsinki 2016.

Harvia, Yrjö: Suomen kaupunkiliitto 1912–1937. Kunnallisen keskustoimiston julkaisuja XIV, Helsinki 1938.

Helsingin kaupunki ja sen hallinto. Helsingin kaupungin julkaisuja N:o 17. Helsinki 1963.

Helsingin kaupungin historia IV:1. Helsinki 1955.

Helsingin kaupungin historia V:1. Helsinki 1962.

Henkinen Työ 1. Henkisen työn yhtymän julkaisuja I. Otava, Helsinki 1924.

Hentilä, Kalevi: Suomen kaupunkiliitto 1912–1962. Suomen kaupunkiliitto 1962.

Hiilamo, Heikki: SKOP. Lyhyt historia. WSOY, Helsinki 1995.

Holli, Anne Maria ym.: Sukupuolten valta/kunta. Poliitiikka, muutos ja vastarinta suomalaisissa kunnissa. Vastapaino, Tampere 2007.

Houni, Markku: Kuntien uudet toimintatavat. Suomen Kuntaliitto, Helsinki 1995.

Kerola, Marja-Liisa (toim.): Oulun kunnallisvirkailijoista Jyty Oulu ry:ksi 1921–2011. Oulu 2011.

Koivukoski, Eero: Kuntien itsehallinnon puolesta. Suomen Kunnallisliitto 1971–1991. Suomen Kunnallisliitto, Helsinki 1991.

Kolbe, Laura ja Helin, Heikki: Helsingin historia vuodesta 1945, 3. Helsingin kaupunki, Helsinki 2002.

Kontula, Olavi: STTK:n historia ajanjaksolta 1986–1996. Teoksessa STTK 50 vuotta – matkalla edunvalvonnan eturiviin. STTK, Pori 1996.

Koukka, Tommy: Keravan Kunnallisvirkamiesyhdistys ry 50 vuotta. Keravan kunnallisvirkamiesyhdistys 2004.

Laakso, Mikko: Tahdon asialla. Tehy 1982–2012. Tehy ry, Keuruu 2012.

Latipää, Aila: Kunnallista edunvalvontaa 1939 – 2009. Jyty Kainuu ry 70 vuotta. Kajaani 2013.

Luoma, Väinö: Valtion virkamiesten järjestäytyminen Suomessa I–II. Virkamiesliiton julkaisuja N:o 8, Turku 1962.

Löfgren, Jenny: Vaasan kunnallisvirkamiesyhdistys ry 1918–1968. 50-vuotishistoriikki. Vaasan kunnallisvirkamiesyhdistys ry. Vaasa 1968.

Mansner, Markku: Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa. Suomen työnantajain keskusliitto 1907–1940. Teollisuuden kustannus, Helsinki 1991.

Mansner, Markku: Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa. Suomen työnantajain keskusliitto 1940–1956. Teollisuuden kustannus, Helsinki 1984.

Mansner, Markku: Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa. Suomen työnantajain keskusliitto 1956–1982. Teollisuuden kustannus, Helsinki 1990.

Mansner, Markku: Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa. Suomen Työnantajain Keskusliitto 1980–1992. Elinkeinoelämän Keskusliitto EK, Helsinki 2005.

Mattila, Aarne: Kunnat työmarkkina-politiikassa. Kunnallinen työmarkkinalaitos 1970–2000. Kunnallinen työmarkkinalaitos, Helsinki 2000.

Miettinen, Eeva ym.: Kunnallisten työntekijäin ja viranhaltijain liiton historia 1931–1981. Helsinki 1987.

Modeen, Gunnar: Elinkustannusindeksi. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja n:o 4. Tammi, Helsinki 1952.

Mustonen, Pertti: Näkyvää työtä – ja vähän näkymätöntäkin. Helsingin kaupungin rakennusvirasto, Keuruu 2003.

Myllymäki, Arvo: Etujärjestöt, tulopoliikka ja ylimmät valtioelimet. Tampere 1979.

Myllymäki, Arvo: Julkistyönantajat ja virkaehtolainsäädäntö. Finnpublishers, Jyväskylä 1989.

Nissinen, Kyllikki (toim.): Edunvalvonnan etujoukkona. Jyty Kuopio ry 90 vuotta. Kuopio 2008.

Näsi, Salme & Keurulainen, Juha: Kunnan kirjanpituoudistus. Kunnallisan kehittämisesäitiön tutkimusjulkaisu nro 20. Kunnallisan kehittämisesäitiö, Helsinki 1999.

Piilonen, Juhani: Vallankumous kunnallis-hallinnossa. Opetusministeriö, Punakaartin historiakomitea. Helsinki 1982.

Pulliainen, Erkki: Toimihenkilön ammattiyhdistystieto. KHL, Helsinki 1975.

Reini, Jorma: Pispalasta Bulevardille. Edita, Helsinki 1996.

Relander, Timo: Selvitysmiehen raportti kuntataloudesta. Painatuskeskus, Helsinki 1993.

Saukkonen, Jussi: Helsingin kunnalliselämä 1918–1945. Teoksessa Helsingin kaupungin historia V:1. Helsinki 1962.

Schulman, Harry, Pulma, Panu ja Aalto, Seppo: Helsingin historia vuodesta 1945. Helsingin kaupunki, Helsinki 2000.

Seretin, Leena (toim.): Matkalla edunvalvonnan eturiviin. STTK 50 vuotta. Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry, Pori 1996.

Siironen, Miika: Mustan lipun alla. Elias Simojoen elämä ja utopia. Atena, Jyväskylä 2017.

Siltala, Juha: Työelämän huonontumisen lyhyt historia. Muutokset hyvinvointivaltioiden ajasta globaaliin hyperkilpailuun. Otava, 2007.

Silvennoinen, Markku: SuPer 1988–2010. SuPer, Porvoo 2012.

Suomen kaupunkilaitoksen historia 3. Itsenäisyyden aika. Suomen kaupunkiliitto, Vantaa 1984.

Svenska Österbottens kommunaltjänstemannaförening 1954–2004. Vaasa 2004.

157, 159, 160, 163, 198e, 218, 243, 247
Myrsky, Rafael 9, 11, 194k
Mäkelä, Johanna 198e
Mäkinen, Pekka 205
Mäkisalo, Kari 244
Möller, Carl Gustaf 79

N

Nevalainen, Heli 199e
Nevalainen, Minna 175k
Niemi-Laine, Päivi 211k
Niinistö, Sauli 168k
Nikolai II, keisari 21
Nivala, Helena 186k
Nordberg, Ilmari 118e
Norrmén, Alfred 20
Nyman, Jarl 81k, 84k, 87k, 93, 119

O

Oman, pilapiirtäjä 76k

P

Paasikivi, J. K. 68, 71
Paavola, Silja 211k
Palaja, Uuti 53, 71, 77, 78, 95
Palmén, E. G. 18k, 214k
Pasanen, Paula 186k
Perkka-Jortikka, Katriina 5, 156, 157, 160e, 163, 165, 168, 168k, 171, 172, 179, 181, 184e, 243
Perttula, Esa 122
Piekkä, Risto 148k
Pihlajamäki, Maija 5, 201, 205, 207e, 208k, 211k, 243
Prusti, Riitta 151k, 153
Puustinen, Pirkko 176k
Päivärinne, Leevi 99k
Päkki, Raili 152

R

Ranne, Voitto 148k
Ranta, Raija 208k
Rantakoski, Toivo 86
Rantalainen, Pekka 105
Rantanen, Arja 175
Raustia, Matti 75
Rautavaara, Tapio 94k
Rautavuori, Kirsti 9
Reini, Jorma 126, 145, 156, 159, 160, 171

Relander, Timo 169
Rinne, Rafael 68, 74
Riskilä, Jouni 161
Ruokonen, Jussi 188k
Ruuth, Otto 84k, 86
Ryönänkoski, Urpo 4, 80k, 97e, 103, 106, 109, 117, 184e, 189, 243
Rönkä, Eero 4, 56k, 60, 62, 63, 68, 69, 74, 76, 80, 89e, 95, 99k, 243

S

Saarijärven Paavo 114
Saarinen, Sirkka 186k
Salmio, Erkki 74
Salo, Tuure 115
Saloranta, Ulla 55
Sarkko, Kaarlo 110
Savolainen, J. A. 71, 74
Siipi, Jouko 54
Siivonen, Maija-Liisa 87k
Siltala, Juha 212
Simonen, Aarre 63
Sipilä, Juha 199, 201, 205k
Skog, Albin 31, 32, 43
Soininen, Kaisa 134e
Sorsa, Kalevi 151
Suosilta, Toivo 152, 153, 154, 163
Svanström, Hjalmar 32
Svinhufvud, P. E. 18k, 23, 214k
Syttänne-Paastela, Anna 152

T

Taina, Sisko 116
Talvitie, Sakari 9
Tarjanne, Tapio 47
Taulamo, Bobi 77k
Teräsvirta, Einari 102k
Tiilikainen, Jaakko 88k
Tommola, Jorma 146k
Tulenheimo, Antti 46
Tuokko, Viljo 128k
Tuominen, Juhani ”Jussi” 4, 109, 110e, 122, 243
Turkulainen, Jukka 203k

U

Ursin, N. R. 18k, 214k

V, W

Vahtera, Päivi 176k, 244
Vanhanen, Matti 192
Varila, Risto 118e
Waronen, Eino 4, 36, 42, 48, 49, 50, 60, 61e, 63, 107e
Vartio, Väinö 38e
Veinio, Jouni 136e
Vennamo, Veikko 123e
Vesivalo, Rauno 211k
Westmark, Jaana 116
Vierelä, Saara 121
Viitala, Eeva 186k
Viljanen, Ritva 211k
Williams, Tiina 206k
Virolainen, Johannes 95
Virtanen, Anita 186k
von Willebrand, Reinhold 31
Wuori, Eero A. 68
Vähäoja, Minna 199k
Välikangas, Aarne I. 78, 87k, 118e
Wärn-Auvinen, Eivor 189

Y

Yrjö-Koskinen, Yrjö Sakari 45

Julkaisija: Julkis- ja yksityisalojen
toimihenkilöliitto Jyty ry

Copyright © 2018 Kirjoittaja ja Jyty ry

Graafinen suunnittelu: Timo Setälä

Kannen kuva: Jyty ry. Juhlavuoden kuvassa esiintyvät henkilöt entisaikojen ja nykypäivän asuissa. Kuvassa mukana Samuliina Tukiainen (vas.), Päivi Oikarinen, Roope Tommila, Marjukka Hiltunen, Ilkka Konola, Anne Kovero, Sisko Atrokoski, Bashir Abdulkadir, Niina Tarvainen, Jesse Raja-aho, Henriikka Väisänen, Tuija Näppinen ja Heidi Pitkänen.

Kuvat: Jyty ry ellei toisin mainita

ISBN 978-951-98547-7-9

Bookwell Oy, Porvoo, 2018

